pietro aretino

VĂ RECOMANDĂM ULTIMELE APARIȚII ALE «BIBLIOTECII PENTRU TOȚI»!

792—794 Quintilian — *Arta oratorică*, 3 vol. («Cultură generală»).

795 Johan Huizinga — *Erasm* («Cultură generală»).

796—797 J. Iwaszkiewicz — *Slava și fală*, roman, 4 vol.

800 Shakespeare — *Sonete și poeme.*

801 Marin Preda — *Intrusul*, roman.

802 * * * — *Povestea lui Alladin și a lămpii fermecate. Cartea celor O mie și una de nopți*, vol. X (Nopțile 732-794).

803—805 Arnold Bennett — *Doul vieți*, roman, 2 vol.

806 Gabriel García Márquez — *Un veac de singurătate*, roman.

editura minerva

Vol. I—II, lei 10

808

pietro aretino

biblioteca bpt pentru toți

fondată în 1895 bpt serie nouă

pietro aretino

comedia curților

BIBLIOTECA ALEPH

GLOBUL CĂRȚII DIGITALE

Ilustrația copertei : *Ileana Stan*

pietro aretino

comedia curţilor • scrisori

SCRIERI ALESE II

ÎN ROMÂNEŞTE DE ŞTEFAN CRUDU

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 1974
EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

Pentru versiunea românească,
toate drepturile rezervate Editurii Minerva
(B.P.T.)

Pietro Aretino
LA CORTIGIANA,
în: *Scritti scelti*, U.T.E.T., Torino, 1970
IL PRIMO LIBRO DELLE LETTERE,
Giuseppe Laterza e figli, Bari, 1913

COMEDIA CURȚILOR

PIETRO ARETINO
către
MARELE CARDINAL DE TRENTO[1]

Cu privire la minunile pe care le săvîrşeşte bunătatea *lui Dumnezeu stau martore rugăciunile şi legămintele ce i se fac : faptele care îşi au obîrşia în vitejia oamenilor sînt dovedite de statuile înălţate în cinstea lor, iar de iubirea pe care bunăvoinţa Principilor o arată faţă de minţile alese ne încredinţăm datorită operelor care li se închină : întocmai cum şi eu, de data aceasta, vă închin vouă* Comedia Curţilor, *pe care trebuie s-o îndrăgiţi, atît fiindcă cinstindu-vă eu, lumea se va lămuri în privinţa meritelor voastre, care sînteţi şi cardinal şi nobil, cît şi fiindcă citind în ea o parte din viaţa curţilor şi a nobililor veţi fi mîndru de voi înşivă, arătîndu-vă cu totul străin de purtările lor : vă veţi bucura deci văzîndu-vă deosebit de semenii voştri întocmai cum o copilă, în timp ce glumeşte cu o sarazină, se bucură de lipsa de graţie cu care aceasta săvîrşeşte fiece gest, căci oricare mişcare a ei apare mai frumoasă şi mai plină de graţie. Tot astfel, atîţia gentilomi care vă slujesc, atîţia virtuoşi care vă proslăvesc şi atîţia cavaleri pe care-i aveţi la Curte (aflînd*

[1] *Este vorba de Bernard de Cles, fost secretar al împăratului Maximilian I, devenit episcop de Trento, în 1514, şi cardinal, în 1530. Cunoscut ca sprijinitor al oamenilor de litere şi, îndeosebi, al lui Aretino. A fost un intransigent adversar al luteranilor. A murit în 1539.*

de purtările celorlalți) vor sfîrși prin a-și da seama ce fel de om e bărbatul pe care ei îl slăvesc, la fel cum a sfîrșit prin a vă cunoaște îndrăcitul de Luther [1]*, împotriva ticăloșiei căruia toată suflarea creștină care trăiește sub regele romanilor și-a făcut scut din virtutea voastră, cel al cărui sfat limpezește tot ce este îndoielnic și risipește primejdia, aducînd siguranța, în oricare din acțiunile regelui. Și întocmai cum voi nu puteați cîștiga bunăvoința unui rege mai vrednic decît Ferdinando* [2]*, tot astfel maiestatea-sa nu putea să-și pună încrederea într-un slujitor mai vrednic decît marele și prearespectatul cardinal de Trento. Dar dacă sînteți într-adevăr astfel, nu am oare dreptul să trag nădejde că veți primi cu mîinile larg deschise darul pe care eu, un ins atît de umil, îl ofer unui personaj atît de sus-pus?*

[1] Martin Luther *(1483—1546), unul din conducătorii reformei. Deși nu era catolic fanatic, Aretino se arătă potrivnic acestei mișcări religioase anticatolice.*

[2] Ferdinand I *(1503—1564), fratele mai mic al împăratului Carol al V-lea. Împărat al Germaniei între 1556 și 1564, șef al ramurii „tinere" a Habsburgilor și întemeietor al monarhiei austriece. El este și* regele romanilor, *despre care Aretino vorbește ceva mai sus.*

PERSONAJELE

UN STRĂIN
UN GENTILOM
MESSER MACO
SIENEZUL, *slujitorul acestuia*
MAESTRO ANDREA
UN GOLAN, *care vinde poveşti*
ROSSO, CAPPA — *rîndaşii lui* PARABOLANO
FLAMMINIO, VALERIO — *valeţii lui* PARABOLANO
SIGNOR PARABOLANO, *un îndrăgostit*
PESCARUL
PARACLISERUL *de la Sun Pietro*
Bătrînul SEMPRONIO
Codoaşa ALVIGIA
GRILLO, *slujitorul lui* MESSER *MACO*
ZOPINO
STAREŢUL *de la Araceli*
MAESTRO MERCURIO, *medic*
TOGNA, *nevasta lui ARCOLANO*
ARCOLANO, *brutar*
UN EVREU
ŞEFUL POLIŢIEI *şi* POLIŢIŞTI
BIAGINA, *slujnica doamnei*
CAMILLA

PROLOG

spus de STRĂIN *și de* GENTILOM

STRĂINUL : Locul ăsta seamănă cu sufletul slăvitului Antonio da Leva [1], atît e de frumos și de mîndru împodobit ; cu siguranță că aici trebuie să aibă loc cine știe ce mare serbare. O să-l întreb despre asta pe gentilomul ăla care a pornit la plimbare.

Hei, hei. Domnule, nu mi-ați putea spune dumneavoastră ce rost au toate pregătirile astea atît de pompoase ?

GENTILOMUL : În vederea unei Comedii, care trebuie să fie jucată dintr-o clipă într-alta.

STRĂINUL : Nu cumva a făcut-o divina marchiză de Pescara [2] ?

GENTILOMUL : Nu, căci pana ei nemuritoare îi asigură slăvitului său soț un loc printre zei.

STRĂINUL : E-a doamnei Veronica da Correggio [3] ?

---

[1] *Antonio de Leyra* (1481—1536), general spaniol. A luptat în Italia, învingînd armatele franceze comandate de Ludovic al XII-lea și, ulterior, de Francisc I.

[2] *Vittoria Colonna*, marchiză de Pescara, cunoscută și ca poetă. A fost legată printr-o strînsă prietenie de marele Michelangelo.

[3] *Veronica Gambara*, căsătorită cu Gibberti, principe de Correggio. Una din femeile erudite ale timpului său, înzestrată cu un remarcabil talent poetic. Moare în anul 1556.

GENTILOMUL : Nici a ei, fiindcă își folosește noblețea minții în îndeletniciri mai măreț.

STRĂINUL : E-a lui Luigi Alamanni [1] ?

GENTILOMUL : Luigi proslăvește meritele regelui preacreștin, pîinea cea de toate zilele a oricărei virtuți.

STRĂINUL : E-a lui Ariosto [2] ?

GENTILOMUL : Vai, nu, căci Ariosto a plecat în cer, de vreme ce pe pămînt nu mai avea nevoie de glorie.

STRĂINUL : Mare pagubă a suferit lumea prin pierderea unui asemenea om, care, pe lîngă virtuțile sale, mai înfățișa și suprema bunătate [3].

GENTILOMUL : Ce fericit era dacă înfățișa suprema ticăloșie.

STRĂINUL : De ce ?

GENTILOMUL : Fiindcă n-ar fi murit niciodată.

STRĂINUL : Și nu-i o glumă. Spuneți-mi însă, e cumva o lucrare a virtuosului Molza [4], ori a lui Bembo [5], părintele muzelor, al cărui nume trebuia să-l rostesc cel dintîi ?

GENTILOMUL : Nici a lui Bembo, nici a lui Molza, căci unul scrie istoria Veneției, iar celălalt elogiul lui Ippolito dei Medici [6].

---

[1] Cunoscut poet și diplomat italian, aflat în slujba regelui Francisc I al Franței (1495—1556).

[2] *Lodovico Ariosto* (1474—1533), mare poet italian, autorul faimoasei poeme *Orlando Furioso*.

[3] Unii cercetători cred că prin acest epitet Aretino își arată recunoștința față de Ariosto, care în poema sa îl numise „divinul".

[4] *Francesco Maria Molza* (1498—1544), poet italian, foarte apreciat de contemporanii săi, care nu se sfiau să-l compare cu Homer, cu Vergiliu ori cu Platon.

[5] *Pietro Bembo* (1470—1547), poet și umanist italian. Latinist de o puritate ciceroniană, a fost secretarul papii Leon al X-lea, fiind numit apoi cardinal. *Istoria Veneției* este una din operele sale cele mai cunoscute.

[6] Fiul lui Giovanni dei Medici : este numit cardinal în 1529 și moare în 1535, otrăvit de fratele său Alessandro. Protector al pictorilor și al poeților.

STRĂINUL : E a lui Guidiccione [1] ?

GENTILOMUL : Nu, căci el nu și-ar cobori minunata lui pană la asemenea născociri.

STRĂINUL : Trebuie să fie, fără îndoială, a lui Ricco [2], cel căruia i-a fost jucată în fața papii și-a împăratului o comedie foarte serioasă.

GENTILOMUL : Nu-i a lui, căci el s-a îndreptat acum spre studii mult mai nobile.

STRĂINUL : Pare-mi-se că e opera vreunuia pedant *quae pars est* [3] : nu-i oare voia Domnului ca poeții să se înmulțească întocmai ca luteranii ? dacă pădurea de la Baccano [4] ar fi numai de lauri, tot n-ar ajunge pentru încununarea răstignitorilor lui Petrarca [5], răstignitori care, în comentariile lor, îl pun pe acesta să spună lucruri pe care nici bătut cu frînghia nu le-ar fi spus. Ferice de Dante, care, cu vrăjitoriile lui, ține dobitoacele la respect, căci, la ora asta, ar fi și el pe cruce.

GENTILOMUL : Ha, ha, ha !

STRĂINUL : O fi poate a lui Giulio Camillo [6] ?

GENTILOMUL : N-a făcut-o el, fiindcă e prins să-i arate regelui uriașul mecanism al minunilor minții sale.

---

[1] *Giuseppe Guidiccione* (1480—1541), poet italian, care a cultivat îndeosebi idila și sonetul.

[2] Agostino Ricci, originar din Lucca, autor al comediei *Cei trei tirani*. Unii comentatori socot însă că ar fi vorba de sienezul Bartolomeo Riccio, poet și pictor, care a lucrat mult pentru teatru.

[3] Din care face parte. Propoziție luată din *Ianua*, un text elementar de gramatică latină, folosit în școlile medievale și chiar în cele din perioada umanismului.

[4] Situată nu departe de Roma, pe drumul spre Viterbo, pe malul lacului cu același nume.

[5] Aluzie ironică la imitatorii și comentatorii lui Petrarca, al căror număr sporea văzînd cu ochii. Numai între 1526 și 1541 au apărut circa douăzeci de comentarii voluminoase, a căror valoare critică este nulă.

[6] Giulio Camillo Delminio, autor dramatic italian, contemporan cu Aretino.

STRĂINUL : E a lui Tasso [1] ?

GENTILOMUL : Tasso năzuie să-i mulțumească pentru bunăvoința principelui de Salerno [2]. Și ca să-ți spun drept, este o înseilare a lui Pietro Aretino.

STRĂINUL : Vreau s-o aud, chiar dac-ar fi să crăp de necaz : fiindcă sînt sigur c-o să aud lucruri în legătură cu Profeții și cu Evangheliștii. Sau poate că nu e vorba de niciunul dintre aceștia ?

GENTILOMUL : Cu un avînt de necrezut, Aretino preamărește bunătatea regelui Francisc [3].

STRĂINUL : Dar cine n-o laudă pe maiestatea-sa ?

GENTILOMUL : Nu-i laudă oare și pe ducele Alessandro [4], pe marchizul de Vasto [5] și pe Claudio Rangone [6], adevărate nestemate prin vitejia și înțelepciunea lor ?

STRĂINUL : Nu se face o cunună numai cu trei flori.

GENTILOMUL : Și pe mai mult decît generosul Massimiano Stampa [7] ?

STRĂINUL : Credeți că mai vorbește și despre alții ?

GENTILOMUL : Despre Lorena, despre Medici și despre Trento.

STRĂINUL : E-adevărat că-i laudă pe toți cei care-o merită. De ce nu spuneți însă cardinalul dei Medici, cardinalul de Lorena și cardinalul de Trento ?

GENTILOMUL : Ca să nu le schilodesc numele punînd alături denumirea de cardinal.

---

[1] *Bernardo Tasso* (1493—1569), poet minor, tatăl lui Torquato Tasso, autorul nemuritoarei poeme *Ierusalimul liberat.*

[2] Cunoscut protector al lui Bernardo Tasso. Moare în anul 1568.

[3] Francisc I, regele Franței, care, știindu-l cît putea fi de veninos, îl ajuta pe Aretino, preferînd să și-l apropie, decît să și-l facă dușman.

[4] *Alessandro dei Medici* (1510—1537), primul duce al Florenței, asasinat de Lorenzaccio, descendent al aceleeași familii, dar dintr-o ramură săracă.

[5,6] Comandanți de oști și protectori ai lui Aretino.

[7] Nobil milanez, marchiz de Soncino.

STRĂINUL : Grozavă treabă ! Ha, ha, ha ! Spuneți-mi despre ce tratează comedia ?

GENTILOMUL : Înfățișează două glume în același timp. La început, apare *messer* Maco, sienezul, venit la Roma pentru a împlini legămîntul lui taică-său de a-l face cardinal ; dîndu-i-se însă de înțeles că nimeni nu poate fi făcut cardinal dacă nu devine mai întîi curtean, îl ia drept dascăl pe maestrul Andrea, pe care și-l închipuie meșter în a face curteni, iar cînd e dus de către zisul maestru Andrea la baie, crede fără nici o șovăială că în baie se află tiparele pentru făcutul curtenilor : în cele din urmă, după ce e stricat și reparat, vrea ca toată Roma să fie a lui, în modul pe care-l veți auzi. Alături de *messer* Maco se mai amestecă și un anume domn Parabolano [1], din Napoli (unul dintre acei Acursi [2] și dintre acei Sarapichi [3] care, luați de la grajduri și de la ținutul cailor, sînt puși de către nerușinata de Soartă să conducă lumea) care, îndrăgostindu-se de Livia, nevasta lui Luzio Romano — și fără să-și deschidă sufletul în fața nimănui — își dezvăluie toată taina în vis, fiind auzit de Rosso, grăjdarul lui favorit, iar acesta îl înșeală și, lăsîndu-l să creadă că aceea de care s-a îndrăgostit e moartă după el, o aduce pe codoașa Alvigia, care îi bagă în cap că este doica Liviei și-l pune în situația de a consuma căsătoria cu nevasta brutarului Arcolano. Comedia o să vă spună totul pe rînd, căci eu nu-mi amintesc lucrurile cu de-amănuntul.

---

[1] Flecar, fanfaron, palavragiu.

[2] Unii comentatori înclină să creadă că ar fi vorba de un anume Mariantelo Accorso, erudit napolitan și favorit al împăratului Carol al V-lea. Alții socot că ar fi vorba de un camerist al papii Iuliu al II-lea, numit Accursio.

[3] Giovanni Lazza Serapica trecuse de la umila funcție de paznic al cîinilor la aceea de secretar al papii Leon al X-lea, care l-a copleșit cu favorurile.

STRĂINUL : Unde se petrec asemenea şotii plăcute ?
GENTILOMUL : La Roma, nu o vedeţi chiar aici ?
STRĂINUL : Asta e Roma ? iertaţi-mă, dar n-aş fi recunoscut-o niciodată.
GENTILOMUL : Vă aduc aminte că şi-a ispăşit păcatele prin mîna spaniolilor, şi puţin lipsea să n-o păţească încă şi mai rău. Acum să ne dăm însă la o parte, iar dac-o să vedeţi personajele ieşind de mai mult de cinci ori în scenă, să nu rîdeţi, căci lanţurile care ţin morile pe fluvii nu i-ar opri pe nebunii de astăzi. Afară de asta, să nu vă miraţi dacă stilul comic nu e respectat după cuviinţă, fiindcă la Roma se trăieşte altfel decît se trăia la Atena.
STRĂINUL : Cine se îndoieşte de asta ?
GENTILOMUL : Iată-l pe *messer* Maco, Ha, ha, ha !

ACTUL ÎNTÎI

SCENA I-A

Messer MACO și SIENEZUL

MACO : La urma urmelor, Roma e *coda mundi* [1].
SIENEZUL : Ați vrut să ziceți *capus* [2].
MACO : Tot aia e. Iar dacă nu veneam aici...
SIENEZUL : Mucezea pîinea.
MACO : Spun că, dacă nu veneam aici, n-aș fi crezut niciodată c-ar putea fi mai frumoasă decît Siena.
SIENEZUL : Nu vă spuneam eu că Roma e Roma ? Iar dumneavoastră : La Siena ai garda cu ostașii ei înarmați, universitatea cu învățații ei, fîntîna Branda, fîntîna Becci, piața cu lumea, serbarea de la mijlocul lui august, carele cu torțe și cu panglici de mătase, fîntînile țîșnitoare, lupta cu taurii, alergările de cai, sutele de cofetari cu marțipanele de Siena.
MACO : Da, dar nu spui că ne iubește împăratul [3].
SIENEZUL : Dumneavoastră nu răspundeți ce trebuie.
MACO : Liniște : o maimuță colo, sus, la fereastra aia. Maimuțico, hei, maimuțico !

---

[1] Coada lumii (lat.).
[2] Capul, fruntea (lat.) Corect : *caput*.
[3] Siena fusese ocupată, după 1527, de trupele imperiale. În 1533 avuseseră loc răscoale populare, înfrînte de căpitanul imperial Alfonso Piccolomini, duce de Amalfi. Afirmația lui *messer* Maco este deci ironică.

SIENEZUL : Nu vă e rușine să strigați maimuțele pe stradă ? Plesniți, dacă nu faceți pe nebunul, fără să știe nimeni că sînteți din Siena.
MACO : Ascultă : un papagal care vorbește.
SIENEZUL : E o ciocănitoare, stăpîne.
MACO : E un papagal, dacă nu te superi.
SIENEZUL : E una din păsările acelea atît de colorate încît bunicul dumneavoastră a cumpărat una drept papagal.
MACO : I-am arătat totuși penele meșterului aurar și spune că, la urma urmelor, dacă te uiți bine la ele, sînt de papagal.
SIENEZUL : Sînteți dobitoc, iertați-mă, dacă îi dați crezare aurarului.
MACO : Ia seama c-o să te pedepsesc.
SIENEZUL : Nu vă fie cu supărare.
MACO : Vreau să mă supăr, vreau. Iar dacă nu mă prețuiești, e vai de tine.
SIENEZUL : Vă prețuiesc.
MACO : Cît ?
SIENEZUL : Un ducat.
MACO : Acum te iubesc, vrei s-o știi ?

SCENA A II-A

Maestro ANDREA, *pictor*, Messer MACO *și* SIENEZUL

ANDREA : Căutați cumva un stăpîn ?
MACO : Află dumneata că stăpîn sînt chiar eu.
SIENEZUL : Dați-mi mie voie să vorbesc, fiindcă pricep vorbirea celor din Roma.
MACO : Dă-i drumul atunci.
ANDREA : Spuneți dacă nu cumva vreți o slujbă.

SIENEZUL : *Messer* Maco, doctor *in libris* [1], bogat, și din Siena...

ANDREA : Tocmai bine. O să pun o vorbă bună, ca să vi se dea cinci *carlini* pe lună, și n-o s-aveți altceva de făcut decît să țesălați patru cai și doi catîri, s-aduceți apă și lemne la bucătărie, să măturați casa, să mergeți la călărie și să curățați veșmintele, iar restul timpului o să vă puteți face de cap.

MACO : Ca să vă spun adevărul, am venit anume ca să...

SIENEZUL : Să fie făcut cardinal și să intre în slujba...

MACO : Regelui Franței.

SIENEZUL : Ba, dimpotrivă, a papii : nu v-am spus să mă lăsați pe mine să vorbesc ?

ANDREA : Ha, ha, ha !

MACO : De ce rîdeți, domnule ?

ANDREA : Rîd fiindcă umblați după cai verzi pe pereți. Adevărul adevărat e că trebuie să devii mai întîi curtean, și pe urmă cardinal. Iar eu sînt maestrul care predă arta de a ajunge curtean. Și monseniorul de la Storta, și mult respectatul Baccano, și priorul di Monte Mari, și patriarhul din Magliana, și încă mulți alții sînt cu toții opera mea. Iar dac-o să vreți, o s-o facem și pe senioria-voastră curtean, fiindcă arătați a face cinste țării.

MACO : Ce zici, Sienezule ?

SIENEZUL : Să-ți lingi buzele și mai multe nu.

MACO : Și cînd o să v-apucați și de mine ?

ANDREA : Azi, mîine sau cînd o să vrea senioria-voastră.

MACO : Vreau chiar acuma.

ANDREA : Iertați-mă, vă rog. O să mă duc după cartea care-ți arată cum să devii curtean și-o să mă-ntorc zburînd la senioria-voastră. Unde locuiți dumneavoastră ?

MACO și SIENEZUL : În casa lui Ceccotto Genovezul.

[1] În cărți (lat.).

ANDREA : Vorbiți unul cîte unul, căci nu-i frumos să vorbiți amîndoi odată.
MACO : Trîntorul ăsta mă scoate din sărite.
SIENEZUL : Nu sînt trîntor și știți bine că era cît pe-aci să plec în armată, dar că dumneavoastră n-ați vrut să înfrunt asemenea primejdie.
ANDREA : Fii liniștit, căci, în Roma, trîntor nu-i vorbă de ocară. Plec chiar acum și mă întorc îndată.
MACO : Care-i numele dumneavoastră ?
ANDREA : *Maestro* Andrea și nicidecum altfel. Sluga domniei-voastre.
MACO : Umblați sănătos.
SIENEZUL : Înapoiați-vă cît mai repede.
ANDREA : Vin imediat înapoi.

SCENA A III-A

Messer MACO *și* SIENEZUL

MACO : *Sic fata volunt* [1].
SIENEZUL : Dacă-i așa, lăsați-o și dumneavoastră mai ușor cu proorocirile.
MACO : Ce tot mormăi acolo ?
SIENEZUL : Vorbiți-mi cu domnia-voastră. Nu l-ați auzit pe *maestro* Andrea, care spunea : „Sluga domniei-voastre ?
MACO : Sluga domniei-voastre. Cu bereta în mînă, nu-i așa ?
SIENEZUL : Desigur, domnule. Înțepeniți-vă bine pe picioare, aranjați-vă hainele pe dumneavoastră, vorbiți grav și frumos. Plimbați-vă : așa e bine, e foarte bine.

[1] E voia soartei (lat.).

SCENA A IV-A

GOLANUL *care vinde poveşti,* Messer MACO *şi* SIENEZUL

GOLANUL : Hai la poveşti, poveşti minunate.

MACO : Stai liniştit, ce strigă ăla ?

SIENEZUL : E nebun, fără doar şi poate.

GOLANUL : Hai la poveşti frumoase, poveşti, războiul turcilor în Ungaria, predicile călugărului Martin [1], conciliul [2], poveşti, poveşti, întîmplările din Englitera [3], întîlnirea Papii cu Împăratul [4], circumcizia Voievodului [5], jefuirea Romei [6], asediul Florenţei [7], întîlnirea de la Marsilia şi urmările ei [8], poveşti, poveşti.

MACO : Dă fuga, zboară, goneşte Sienezule : uite un *jul* şi cumpără-mi povestea curtenilor, căci o s-ajung curtean înainte de venirea maestrului : nu care cumva să te faci curtean înaintea mea, ai înţeles ?

SIENEZUL : Nu, diavole. Cu ajutorul cărţilor, al rugăciunilor, ori al hîrţoagelor ? Hei, tu, hei, dumneata,

---

[1] Martin Luther.

[2] Aluzie la Conciliul din Trento, care va începe de-abia în 1545, dar despre care se pare că opinia publică începuse să vorbească încă din 1535.

[3] Reforma bisericească din Anglia, iniţiată de Henric al VIII-lea (1491—1547).

[4] Aluzie la încoronarea lui Carol al V-lea, la Bologna, în 1530, de către papa Clement al VII-lea.

[5] E vorba de Ion Zapolya, voievodul Transilvaniei, trecut de partea lui Soliman al II-lea, atunci cînd acesta a năvălit în Ungaria, înaintînd pînă sub zidurile Vienei (1532).

[6] În 1527, trupele imperiale au pătruns în Roma, dedîndu-se la jafuri care au rămas celebre.

[7] În 1529, avînd drept scop readucerea oraşului sub stăpînirea familiei Medici.

[8] Aluzie la întîlnirea dintre papa Leon al X-lea şi Francisc I, regele Franţei : urmarea a fost căsătoria lui Henric, fiul lui Francisc I, cu Ecaterina dei Medici.

rupe-ți-ai gîtul : uite-l c-a dat colțul, așa c-o să mă duc după el.

MACO : Șterge-o, ți-am spus, șterge-o.

SCENA A V-A

Messer MACO, *singur*

Vai ce drumuri ; aici s-ar vedea parcă o piatră. Acolo sus, la fereastra aia, zăresc o doamnă frumoasă, care trebuie să fie ducesa de Roma. Simt că mă îndrăgostesc de ea : dacă devin cardinal, dacă ajung curtean, n-o să-mi scape dumneaei din mînă. Mă privește, se uită țintă la mine : păi da, s-a prins în laț. Iată-l și pe Sienez. Unde-i povestea, Sienezule ?

SCENA A VI-A

SIENEZUL *și* Messer MACO

SIENEZUL : Iat-o, citiți titlul.

MACO : Viața turcilor, alcătuită de episcopul de Nocera [1]. Vai, lovi-te-ar damblaua, ce vrei să fac eu cu asta ? Tare-aș mai avea chef să mă șterg cu ea în locul ăla pe care nu-l mai spun. Ia-o de-aici.

[1] *Paolo Giovio*, cunoscut istoriograf italian, născut la Como (1483—1552).

SIENEZUL : I-am pomenit de curteni, dar el mi-a zis : întreabă-l pe stăpînu-tău dacă nu vrea sfrenția Mediculuí din Siena [1].

MACO : Care sfrenție ? Sînt eu om să am așa ceva ?

SIENEZUL : E chiar atît de rău s-o ai ?

MACO : Hai acasă, căci vreau să te ucid.

SIENEZUL : N-o să mă las, stăpîne.

MACO : Și-acuma, cară-te, fiindcă o să-l iau pe Grillo și o să mă lipsesc de tine.

SCENA A VII-A

ROSSO *și* CAPPA, *rîndașii lui* PARABOLANO

ROSSO : Stăpînul nostru este tîlharul cel mai nobil, nemernicul cel mai strălucit și măgarul cel mai vrednic de respect din toată Italia. Și, cu voia lui Dumnezeu, n-au trecut o mie de ani de cînd era tovarăș cu Sarapica, iar acum nu-i mai ajungi cu prăjina la nas.

CAPPA : Sigur că acela care-ar vrea să spună că nu este un tîlhar ar minți cu nerușinare ; mi-am însemnat de altfel o tîlhărie murdară de-a lui : le spune totdeauna slugilor care vin să se angajeze la el : Dumneata o să mă-ncerci timp de o lună pe mine, iar eu o să încerc timp de o lună felul dumitale de a sluji ; dac-o să-ți plac, o să rămîi în casă, iar dacă n-o să-mi placi dumneata mie, o să pleci ; la sfîrșitul lunii, spune : Mătăluță nu faci de mine.

[1] Nicolò Campani, poreclit și *Medicul*, după titlul uneia dintre farsele pe care le-a scris. Într-o altă lucrare a sa intitulată *Lamento (Jeluire)*, apare o curtezană care-și povestește suferințele pricinuite de boala franțuzească.

ROSSO : Am prins mișcarea : în chipul ăsta, dumnealui e slujit frumos și nu plătește leafă.

CAPPA : Te-apucă rîsul și-ți vine totodată să te lepezi de Dumnezeu atunci cînd el, sprijinit de doi servitori, pune să i se lege pantalonii, căci dacă beteliile nu sînt egale, ori capetele lor nu stau unul în fața celuilalt, răcnetele ajung la cer.

ROSSO : Cum de uiți însă hîrtia parfumată care trebuie să-i fie adusă la umblătoare între două talere de argint și pe care n-ar folosi-o, Doamne ferește, înainte de-a fi fost încercată ?

CAPPA : Ha, ha, ha. Rîd aducîndu-mi aminte că în biserică, pentru fiecare *Ave Maria* spus de pajul ce stă în fața lui, dă drumul unei mătănii din șiragul pe care-l ține în mînă : iar cînd ia aghiazma, sus-pomenitul paj își sărută degetul și îl înmoaie numai cu vîrful în apa pe care o întinde cu o spanioleasă plecăciune, iar ticălosul își atinge fruntea cu ea.

ROSSO : Ha, ha, ha. Mă gîndesc cu milă la fostul prior de Capua, care, cînd urina, punea un paj să-i desfacă șlițul de la pantaloni, iar pe un altul să-i scoată păsărica afară : iar cînd i se pieptăna barba, punea un camerist să stea cu o oglindă în mînă și, dacă un fir de barbă stătea în neorînduială, era vai și amar de bărbier.

CAPPA : Ha, ha, ha ! Spune-mi dacă ai luat aminte la porcăriile pe care le face cînd își curăță dinții după masă ?

ROSSO : Dacă am luat aminte ? Mi-e mai mare dragul să văd cu cîtă grijă se dedă la îndeletnicirea aceasta, iar apoi să văd că a pierdut trei ceasuri ca să și-i frece cu apă, cu șervețelul și cu degetul ; la fiecare prostie pe care-o aude, cască gura cît poate ca să i se vadă albeața dinților, și nu poți uita cum se plimbă înfumurat, cum își răsucește firele din barbă și aruncă priviri desfrînate către cei din jur.

CAPPA : Să-i dăm noi într-o noapte cu un topor în cap, ori tocmai asta dorește și el ?

ROSSO : Să-i dăm, pentru ca alții la fel cu el să-nvețe să trăiască. Iată-l însă pe Valerio, nu știu dacă ne-a auzit, hai să plecăm de-aici.

SCENA A VIII-A

VALERIO, *singur*

Aha, bețivanilor, trădătorilor, ticăloșilor, unde fugiți ? Am auzit totul, duceți-vă însă la dracul, căci faceți foarte bine purtîndu-vă cu stăpînii așa cum vă purtați, dacă se-ncurcă cu de-alde voi : și nu e oare Rosso bine văzut de stăpîn ? Prețuiesc mai mult hainele pe care i le dă într-un singur an decît prețuiește el. Dar cel care vrea să fie favoritul acestor domni trebuie să le facă și să le spună tot ce e mai rău ; căci pe cel care devine porumbel îl mănîncă șoimul.

SCENA A IX-A

FLAMMINIO *și* VALERIO

FLAMMINIO : Ce faci atita scandal, vorbind de unul singur ?

VALERIO : Mi-am ieșit din fire auzindu-i pe Rosso și pe Cappa spunînd despre stăpîn tot felul de ticăloșii. Și dacă aveam chef să păgubesc spînzurătorile care-i

așteaptă, cu siguranță că le dădeam eu ce li se cuvenea. Iar totul se trage de la iubirile astea : căci sluga, după ce ajunge să-ți prindă poftele, îți devine imediat stăpîn.

FLAMINIO : Dar cine n-o știe ? Crezi tu oare că nu mai sînt și alții ca Rosso ? L-am auzit cu urechile mele pe unul pe care-l știi și tu, spunînd tot felul de răutăți în legătură cu stăpînul său, care — fiindcă sluga e-ntr-adevăr un om cum trebuie să fii astăzi și fiindcă el însuși e un stăpîn la fel cu ceilalți — îl iubește mai mult decît pe sine însuși. Dar de ce oare grangurii ăștia de Curte nu iau în slujba lor oameni virtuoși și nobili, mai curînd decît ignoranți și plebei ?

VALERIO : Un parvenit ține să facă și să spună, fără nici o oprelişte, numai ce-i place lui ; vrea ca în odaie și în pat să aibă mîncăruri după pofta inimii, fără să fie dojenit, iar cînd nu știe ce vrea, să-l ciomăgească, să-l ocărască și să-l chinuie cum poftește el pe cel care-l slujește, ceea ce nu se poate face cînd e vorba de un om virtuos ori de unul de familie bună. Un nobil, mai curînd ar cerși decît să curețe o umblătoare ori să spele un țucal, iar un om virtuos ar plesni mai degrabă decît să ascundă necinstitele pofte care-i stăpînesc pe cei nobili. Iar acuma se cade să ne hotărîm, căci îți spun drept că cine vrea s-o ducă bine la Curte trebuie să devină surd, orb, mut, măgar, bou ori ied.

FLAMINIO : Asta vine din faptul că cei mai mulți dintre cei mari sînt de soi atît de prost încît nu pot să-i vadă-n ochi pe cei născuți dintr-un neam strălucit : și se silesc prin urmare să-și făurească un blazon și să-și găsească un nume de familie care să-i facă să pară nobili.

VALERIO : Cine e însă mai nobil decît *signor* Costantino, cel care-a fost despot al Moreei și principe al Macedoniei, iar acum e guvernator în Fano ?

FLAMMINIO : Să terminăm acum cu discuțiile astea, căci totul este să ai noroc. Spune-mi însă ce are stăpînul de nu face altceva decît să suspine ?

VALERIO : Mă bate gîndul că e îndrăgostit.

FLAMMINIO : Asta ar mai lipsi. Haidem să ne plimbăm o oră prin Belvedere [1].

VALERIO : Haidem.

SCENA A X-A

Signor PARABOLANO *și* ROSSO

PARABOLANO : De unde vii ?

ROSSO : De la Campo di Fiore [2].

PARABOLANO : Cine-a mai fost cu tine ?

ROSSO : Frappa, Squarcia, Tartaglia și Targa : am citit scrisoarea pe care *don* Cirimonia di Moncada i-o trimite lui *signor* Lindezza di Valenza. După asta, am mers liniștit și am văzut-o pe doamna, care spunea c-o să se ducă la nu știu ce vie [3] ; și-a fost cît pe-aci să-nfig cuțitul de două ori în cel care vorbea cu ea, dar pe urmă m-am înfrînat.

PARABOLANO : Altă flacără îmi pîrjolește inima.

ROSSO : Dac-aș fi femeie, mi-aș da mai curînd foc decît să-i dau inima unui nobil. Cu două zile în urmă sus-

[1] Grădină și muzeu în incinta Vaticanului, de unde se poate avea o vedere panoramică asupra întregii Rome.

[2] Piață în Roma, nu departe de Tibru.

[3] Viile și livezile din jurul Romei acelor vremuri erau vestite și slujeau și ca loc de întîlnire pentru îndrăgostiți.

pinați după ea, iar acuma strîmbați din nas ; la urma urmelor, domnii nu știu ce vor.

PARABOLANO : Nu mai trăncăni, ia aceşti zece scuzi, cumpără cu ei numai lamprete şi du-le în dar acelui gentilom sienez care locuieşte în casa lui Ceccotto.

ROSSO : Nebunul ăla ?

PARABOLANO : Nebun ori cuminte, o să te duci acolo, căci ştii bine cîtă cinste mi s-a arătat în casa lui, la Siena.

ROSSO : Era mai bine să-i fi dat doi căței.

PARABOLANO : Sînt cîinii buni de mîncat, nărodule ?

ROSSO : Patru anghinare ar fi fost un dar frumos.

PARABOLANO : Unde să găseşti anghinare la vremea asta ?

ROSSO : Semănați-le, ca să răsară.

PARABOLANO : Du-te de cumpără lampretele şi spune-i să le mănînce în semn de dragoste față de mine şi, de asemenea, c-o să mă duc să-l vizitez mîine, căci astăzi am treabă la palat.

ROSSO : I-ar face plăcere şi zece broaşte țestoase : fiți atent, stăpîne, cînd faceți daruri prietenilor.

PARABOLANO : Poate să dăruie unul ca mine broaşte țestoase, dobitocule ? Grăbeşte-te de-i du lampretele şi cată să fii în stare să spui şi cîteva cuvinte.

ROSSO : Voi fi în stare să spun şi mai multe. E o neomenie faptul că şahul nu m-a trimis pe mine ca ambasador la papa. Aş spune prealuminate, prearespectate, preastrălucite, maiestate, sfinția-voastră, sfinte-părinte, magnificență, atotputernice şi reverență, pînă la *Viro Domino* [1], şi-aş face o plecăciune, uite-aşa, şi încă una, tot aşa.

PARABOLANO : *Altaria fumant* [2]. Scoate-mi haina asta şi du-o sus în casă : merg să văd caii şi grădina.

---

[1] Corect, *Vir Dominus* (lat.) : stăpînul.

[2] Altarele fumegă (lat.). Sfîrşitul versului 43 din prima *Eglogă* a lui Vergiliu.

SCENA A XI-A

ROSSO, *singur, cu haina lui PARABOLANO*

Ia să încerc dacă-mi stă bine în mătase : ce n-aş da să am o oglindă ca să mă văd înveşmîntat cu atîta eleganţă. La urma urmelor, haina îl face pe om, iar dacă domnii ăştia ar umbla prost îmbrăcaţi, la fel cu noi ăştilalţi, vai ce maimuţoi, vai ce nătîngi ar părea. Mă mir de ei că nu înlătură oglinzile, să nu-şi mai vadă mutrele lor necioplite. Sînt însă nebun de-a binelea că nu-l uşurez şi de haină, şi de scuzi. Căci cea mai mare pomană pe care-o poţi face este să-l furi pe stăpîn. Deocamdată, o să-l ducem de nas pe pescarul ăsta, iar pe stăpîn o să-l păgubim mai în mare. Văd un negustor de peşte care vrea să facă pe deşteptul, fiind totuşi un nătărău.

SCENA A XII-a

ROSSO *şi* PESCARUL

ROSSO : Haina asta mă împiedică. Sînt obişnuit să umblu cu capa şi să par serios şi puternic, dar nu-mi place. Ce e, pescarule ?

PESCARUL : Sluga dumneavoastră.

ROSSO : Mai ai şi alte lamprete afară de astea ?

PESCARUL : Pe celelalte le-a luat adineauri economul lui Fra Mariano pentru a le da la cină lui Moro, lui Brandino, lui Proto, lui Troia şi tuturor hulpavilor din palat.

ROSSO : De-aici încolo, să le păstrezi pentru mine pe toate cîte le prinzi. Sînt economul stăpînului nostru, iar dac-o să fii om cumsecade, palatul se va sluji de tine.

PESCARUL : Sluga domniei-voastre, la toate, fiți fără grijă.

ROSSO : Cît vrei pe astea ?

PESCARUL : Cît îi convine domniei-voastre.

ROSSO : Spune tu.

PESCARUL : În jur de zece ducați, după cum o să vrea domnia-voastră.

ROSSO : Cu opt sînt foarte bine plătite.

PESCARUL : Dacă domnia-voastră le vrea în dar, nu vă uitați că sînt om sărman, căci, de fapt, am suflet darnic, nu cumva să credeți altfel.

ROSSO : Pămîntul nu murdărește aurul. Ți se pare oare că servitorul meu vine cu catîrul ? O să vezi c-o să-mi aducă armăsarul, pentru care are nevoie de patru ceasuri ca să-l înșeueze ; să mor eu dacă nu te trimit la bordel.

PESCARUL : Domnia-voastră să nu se supere, căci o să le duc eu însumi, iar băiețașul meu o să ia seama aici.

ROSSO : O să-mi facă plăcere. Să fiu afurisit... dacă-l întîlnesc prin tîrg, o să-i las o amintire... Vino încoace, om bun.

PESCARUL : Vin.

ROSSO : Ții cu Colonna ori cu Orsini ?

PESCARUL : Țin cu cine-nvinge : cu neamul Medici-lor.

ROSSO : Din ce parte ești ?

PESCARUL : Florentin născut lîngă poarta Pinti, și-am fost hangiu în fundătură, dar am dat faliment de pe urma unei nenorociri, în care m-am prăbușit din pricina unui as, care — deși i se spune de inimă — n-a vrut niciodată să m-asculte.

ROSSO : Ha, ha ! Cum te cheamă ?

PESCARUL : Faccenda, sluga dumneavoastră, și am trei surori în Borgo a la Noce, pentru desfătarea domniei-voastre.

ROSSO : O să-ți comand o pereche de pantaloni, în culorile stemei mele.

PESCARUL : La drept vorbind, mi-ajunge bunăvoința dumneavoastră ; nu vă mai gîndiți la asta, n-are rost.

ROSSO : Ce fericire ! majordomul nostru se află în ușa bisericii Sfîntul Petru : o să-i spun lui să-ți dea banii, căci eu, ca să nu te mint, am numai scuzi tociți la mine ; așteaptă-mă aici, fiindc-o să-ți fac serviciul ăsta.

PESCARUL : Dați-mi drumul repede.

SCENA A XIII-A

ROSSO, *singur*

Poftim, și să mai ai încredere în servitori ! O să-i pun pielea pe băț : un tîlhar, un parazit, un netrebnic.

SCENA A XIV-A

ROSSO *și* PARACLISERUL *de la San Pietro*

ROSSO : Amăritul ăla de colo are nevasta stăpînită de diavol, în hanul ce se cheamă „La luna", cu zece duhuri în spinare, care o chinuiesc, și de aceea o rog

pe cuviosia-voastră, din iubire față de Dumnezeu, să binevoiți a-l pune la stîlp, dar să luați seama că sărmanul nenorocit e pe jumătate timpit și cu mintea întunecată de-a binelea.

PARACLISERUL : Foarte bucuros, numai să-i spun cîteva vorbe unui prieten al meu : chemați-l încoace.

SCENA A XV-A

ROSSO, PESCARUL *și* PARACLISERUL

ROSSO : *Ser* Faccenda ?

PESCARUL : Iată-mă : ce poruncește domnia-voastră ?

PARACLISERUL : Îndată ce schimb două vorbe cu ăsta, isprăvesc repede și cu tine. Așteaptă aici.

PESCARUL : Cum poruncește domnia-voastră.

SCENA A XVI-A

ROSSO *și* PESCARUL

ROSSO : Iată cinci *juli*, dă-i arvună pantalonarului, căci o să vin mai tîrziu în oraș și-o să plătesc totul.

PESCARUL : E prea mult, domnia-voastră ; luați și lampretele, de vreme ce tot sînteți la palat.

ROSSO : Dă-le încoace, dacă trebuie s-o fac eu pe servitorul, iar servitorul meu pe stăpînul. Adio.

PESCARUL : Ascultați, ascultați, domnule econom, pe care crac trebuie pus blazonul dumneavoastră ?

ROSSO : Pune-l pe care vrei, căci e tot una. Fii sănătos.

SCENA A XVII-A

PESCARUL, *singur*

Ce poveste anapoda ! Îmi dă opt scuzi pe un lucru pe care i l-aş fi dat cu patru : ce econom înfumurat, ha, ha, ha ! I se pare că dacă are haină de mătase e Verde-Împărat. Palavragiul ăsta de majordom nu mai are însă de gînd să termine ? Se lungeşte mai mult ca o zi de post.

SCENA A XVIII-A

PARACLISERUL *şi* PESCARUL

PARACLISERUL : Eşti cumva surd ?
PESCARUL : Iată-mă : sluga dumneavoastră.
PARACLISERUL : Iartă-mă dacă te-am făcut să te necăjeşti.
PESCARUL : Care necaz ? aş merge, ca să vă slujesc, pînă la Paris.
PARACLISERUL : O să te liniştesc.
PESCARUL : E mai creştineşte să-mi faceţi un bine decît să mă duceţi cu vorba, căci am şi eu cinci copilaşi, unul mai grozav decît altul.
PARACLISERUL : Cîte sînt ?
PESCARUL : Zece.
PARACLISERUL : Sînt cam multe, zece.
PESCARUL : Sigur că e ceva, pentru vremurile astea.
PARACLISERUL : Fac rău, nu-i aşa ?

PESCARUL : Nici pomeneală, domnule : lampretele sînt o mîncare ușoară.

PARACLISERUL : Sărăcuțul de tine : aiurezi.

PESCARUL : De ce să aiurez ? Întrebați medicul, în privința asta.

PARACLISERUL : Duhurile au prins-o ziua ori noaptea ?

PESCARUL : Șase le-am prins azi noapte, iar patru, azi-dimineață, și nu mi-e teamă de duhuri : domnia-voastră să-mi dea banii, fiindcă am treabă.

PARACLISERUL : Te-a blestemat taică-tău, fără îndoială.

PESCARUL : A fost destul blestem, din păcate, să mă lase cerșetor.

PARACLISERUL : O să pun să i se citească molitvele Sfîntului Grigore.

PESCARUL : Ce dracu legătură au lampretele cu molitvele Sfîntului Grigore ? Plătiți-mă, dacă vreți, fiindc-o să mă faceți să mă leg de tot călindarul.

PARACLISERUL : Hei, preoților, înșfăcați-l, țineți-l ; făceți-i semnul crucii, *in adiutorium Altissimi* [1].

PESCARUL : Stați voi, trîntorilor !

PARACLISERUL : *Et homo factus est* [2].

PESCARUL : Stați voi, sodomiților !

PARACLISERUL : Mușți ?

PESCARUL : Cu pumnii, tîlharilor ?

PARACLISERUL : *Et in virtute tua salvum me fac* [3]. Aghiazmă.

PESCARUL : Dați-mi drumul, ticăloșilor : eu și stăpînit de diavoli ? Tocmai eu ?

PARACLISERUL : Unde-o să intri ?

PESCARUL : Unde-a spus Hercule : în cur, acolo o să vă intru, pungașilor !

---

[1] Cu ajutorul lui Dumnezeu (lat.).
[2] Și s-a făcut om (lat.).
[3] Și mîntuiește-mă prin puterea ta (lat.).

PARACLISERUL : *In ignem aeternum* [1].
PESCARUL : Voi o să mă tîrîți acolo, răspopiților !
PARACLISERUL : Băgați-l înlăuntru. *Conculcabis leonem et draconem* [2].

SCENA A XIX-A

Signor PARABOLANO, *singur*

Nici caii, nici grădinile și nici o altă plăcere nu mai îmi scot din suflet fermecătorul gînd care mi-a întipărit acolo, stăruitor, chipul Liviei : am ajuns atît de rău încît mîncarea îmi pare otravă, odihna — trudă, ziua — beznă, iar noaptea — cînd ar trebui să mă liniștesc — mă chinui în asemenea hal încît doresc mai curînd să mor decît să trăiesc în starea aceasta. Iată-l însă pe maestrul Andrea : dacă m-a auzit, o s-ajung de rîsul lumii. Ar fi mai bine să mă adăpostesc în casă.

SCENA A XX-A

Maestro ANDREA, *cu o carte în mînă, și* ROSSO

ANDREA : Ha, ha, ha ! Știu c-o să petrec. Ha, ha, ha ! iată-l pe Rosso : ce e, fîrtate ?
ROSSO : Rîzi tu, și rid și eu, ha, ha, ha ! o glumă dumnezeiască : un pescar, ha, ha, ha : o să ți-o povestesc pe

[1] În focul veșnic (lat.).
[2] Vei strivi sub picioare și leul, și balaurul (lat.).

îndelete cînd o să am vreme, fiindcă acuma mă grăbesc să duc haina pe care o vezi pe brațul meu, precum și lampretele astea : jumătate din ele o să le primească cine trebuie să le primească, iar jumătate o să le mănînc eu, la sfînta cîrciumă : adio.

ANDREA : Nu mă uita.

SCENA A XXI-A

Maestro ANDREA, *singur*

Am vrut să-i dau Sienezului un stăpîn și iată-mă angajat la el ca pedagog, iar acuma îi duc cartea asta cu descîntece, ca să fac din el un curtean. Ha, ha, ha! să ne zorim. Nu mi-ar păsa nici de taică-meu — darmite de un sienez — dacă taică-meu ar căuta s-o ia razna : și e mai mare pomană să-i plătești caii cui vrea să-și trimită creierul cu poștalionul, decît să scapi, fie chiar în parte, de molima călugărilor și-a popilor, fiindcă îndată ce scapă de creier, capul se umple cu fumuri de mărire și bogăție, iar un asemenea om nu și-ar schimba starea lui nici chiar cu răposatul îngrijitor de cîini, Sarapica, și cade în *extasis* cînd nu-l contrazici, socotindu-l nevrednic de el pînă și pe Gradasso, piticul familiei Medici. Totuși, dacă voi duce la bun sfîrșit rafinarea nebuniei nătărăului de sienez, acesta o să-mi poarte mai multă recunoștință chiar decît bolnavii de sfrenție față de lemnul sfînt. Îl văd plimbîndu-se și, Doamne, cu cîtă grație : pe legea mea că vreau să-l trec în pomelnicul neghiobilor, ca să fie pomenit sărbătorește, întru lauda și gloria Sienei, cea cu neputință de subjugat.

SCENA A XXII-A

Maestro ANDREA *și* Messer MACO

ANDREA : Vă salut și bine v-am găsit.
MACO : Bună ziua și la mulți ani. Dar unde e cartea ?
ANDREA : Iat-o, potrivit cu dorința domniei-voastre.
MACO : Mor dacă nu-mi citiți o lecție chiar acuma.
ANDREA : Sînteți nostim.
MACO : N-aveți dreptul să-mi spuneți mojicii.
ANDREA : Spun o mojicie dacă vă zic nostim ?
MACO : Da, fiindcă nostim n-am fost niciodată, nici eu, nici nimeni din neamul meu : iar acuma, începeți.
ANDREA : În primul rînd, curteanul trebuie să știe să înjure, trebuie să fie cartofor, pizmătăreț, curvar, eretic, lingușitor, bîrfitor, nerecunoscător, grosolan, măgar, trebuie să știe să înșele, să se fandosească întocmai ca o fetișcană și să fie și activ, și pasiv.
MACO : Încet, binișor, oprește-te. Ce înseamnă activ și pasiv ? Nu pricep drăcovenia asta.
ANDREA : Bărbat și femeie : asta înseamnă.
MACO : Parcă v-aș înțelege. Cum ajungi însă eretic ? Asta e întrebarea.
ANDREA : Notați.
MACO : Înot [1] foarte bine.
ANDREA : Cînd cineva vă spune că la Curte există bunătate, cumpătare, iubire ori conștiință, răspundeți : nu cred.
MACO : Nu cred.
ANDREA : Mii de mulțumiri. Cui ar încerca să vă îndemne a crede că e păcat să întrerupi postul mare, spuneți-i : mă doare-n cot de asta.

[1] Joc de cuvinte : *nuotare* (a înota) și *notare* (a însemna, a nota).

MACO : Mă doare-n cot de asta.

ANDREA : Şi, în sfîrşit, celui care vă vorbeşte frumos despre Curte, răspundeţi-i : eşti un mincinos.

MACO : Ar fi mai bine să-i spun : minţi cu nerușinare.

ANDREA : Ar fi mai uşor de înţeles şi mai scurt.

MACO : Din ce pricină înjură curtenii, *maestro* ?

ANDREA : Ca să pară că sînt isteţi şi din pricina lipsei de omenie a lui Acursio şi a celor care împart puterea la Curte şi care, făcînd rost de venituri pentru trîntori şi lăsîndu-i să se chinuie pe slujitorii cei buni, îi aduc la neagră deznădejde pe curteni.

MACO : Cum faci însă ca să n-ai habar de nimic ?

ANDREA : Rămînînd un bivol.

MACO : Iar pizmătăreţ ?

ANDREA : Crăpînd după bunul altuia.

MACO : Cum ajungi linguşitor ?

ANDREA : Lăudînd orice neghiobie.

MACO : Cum se deprinde înşelăciunea ?

ANDREA : Povestind minunăţii.

MACO : Cum te fandoseşti ca o fetişcană ?

ANDREA : Asta o să ţi-o arate orice nemernic de curtean, care stă o noapte şi-o zi să-ţi cureţe o manta ori o haină de bumbac şi pierde ceasuri întregi în faţa oglinzilor, ca să-şi încreţească părul, să-şi pomădeze faţa bătrînă şi să vorbească toscana, iar cu Petrarca în mînă şi cu un „da", cu un „da, pe legea mea", cu un „jur în faţa lui Dumnezeu", ori cu un „sărut mîinile" i se pare a fi un adevărat *totum continens* [1].

MACO : Cum se bîrfeşte ?

ANDREA : Spunînd adevărul, numai spunînd adevărul.

MACO : Cum faci să fii nerecunoscător ?

ANDREA : Făcîndu-te că nu l-ai văzut niciodată pe unul care ţi-a făcut un bine.

MACO : Dar măgar cum ajungi ?

[1] Atoateştiutor (lat.).

ANDREA : Întreabă-le, și-ți vor răspunde pînă și scările palatului. Iar acuma, ajunge atîta, pentru prima parte : în cea de-a doua, vom vorbi despre Coliseu.

MACO : Așteaptă. Ce-i ăla Coliseu ?

ANDREA : Comoara și bucuria Romei.

MACO : Cum adică ?

ANDREA : O să ți-o spun mîine, după care vom trece la *maestro* Pasquino [1].

MACO : Cine e *maestro* Pasquino ?

ANDREA : Unul care i-a înfundat pe mulți domni și monseniori.

MACO : Cu ce se ocupă el ?

ANDREA : Face poezie.

MACO : Și eu sînt poet : și în latină, și în italiană, și știu o epigramă frumoasă, întru lauda mea.

ANDREA : Cine-a făcut-o ?

MACO : Un om de treabă.

ANDREA : Cine-i acest om de treabă.

MACO : Eu însumi.

ANDREA : Ha, ha, ha ! Spune-o tare, fiindcă vreau s-o aud.

MACO : *Hanc tua Penelope / musam meditaris avenam. / Nil mihi rescribas, / nimium ne crede colori. /Cornua cum Lunae / recubans sub tegmine fagi. / Tityre tu patulae / lento tibi mittit Ulysses.* [2]

---

[1] Statuie antică de marmură, așezată la colțul palatului Braschi, din *via* San Pantalèo, unde locuitorii Romei au început să agațe, pe ascuns, începînd încă din secolul al XV-lea, scrieri satirice îndreptate împotriva papilor sau a unor înalți dregători. Se crede că numele de Pasquino (prescurtare de la Pasqualino) l-ar aminti pe cel al unui anume *maestro* Pasquino, croitor, care, mai de mult, își avusese atelierul chiar în locul acela și se bucurase de faima unui om hazos și ironic.

[2] Acești patru hexametri impecabili și absurzi au fost alcătuiți de Aretino prin amestecarea unor emistihuri, împrumutate, rînd pe rînd, fie din Ovidiu *(Heroidele)*, fie din Vergiliu *(Bucolicele)* :

ANDREA : Săriți, săriți, hoțul, hoțul.

MACO : De ce răcniți așa după ajutor ?

ANDREA : Fiindcă un nebun de poet eroic vi le-a furat.

MACO : Care e acest nebun stoic ?

ANDREA : Un om în stare să-l întreacă în minciuni pe majordomul său. Continuați însă.

MACO : *Arma virumque cano / vacinia nigra leguntur. / Italiam fato / numerum sine viribus uxor. / Omnia vincit amor / nobis ut carmina dicunt. / Silvestrem tenui, /et nos cedamus Amori.* [1]

ANDREA : Se impune să le dai la tipar și să le intitulezi după tipicul bolognez, iar eu o să scriu viața autorului, tovarăș de ispravă.

MACO : *Ago vobis gratia.* [2]

ANDREA : Iar acum, haidem în casă, să punem totul la punct : dar unde e servitorul ?

Pe-aceasta Penelopa ta (Ovidiu : *Heroidele*, 1, 1.)
fluier cîntec tu îngîni, (Vergiliu : *Bucolicele*, 1, 2,)
Să nu-mi răspunzi nimic (Ovidiu : *Heroidele*, 1, 2.)
să nu te încrezi culorii prea tare. (Vergiliu, *Bucolicele*, 2, 17.)
Cînd coarnele lunii (Ovidiu, *Heroidele*, 2,3.)
culcat sub a fagului boltă. (Vergiliu, *Bucolicele*, 1, 1.)
Tityre, tu sub bogata (Idem, *Idem*, 1,1.)
ți-o trimite leneș Ulise. (Ovidiu, *Bucolicele*, 1, 1.)
(Identificarea originalelor latine și traducerea versurilor : Petru Creția.)

[1] Și acești hexametri au fost alcătuiți după același procedeu Pe lîngă *Heroide* și *Bucolice*, Aretino a pus la contribuție și *Eneida*, după cum urmează :
Luptele cînt și bărbații (Vergiliu, *Eneida*, 1, 1.)
afinele negre se culeg. (idem, *Bucolicele*, 2, 18.)
În Italia, potrivit soartei (idem, *Eneida*, 1, 2.)
la număr : o soție neputincioasă (Ovidiu, *Heroidele*, 1, 97.)
Toate iubirea le-nvinge (Vergiliu, *Bucoliccle*, 10, 69.)
cum ne spun poeziile. (autor neidentificat.)
De pădure, cu subțire (Vergiliu, *Bucolicele*, 1, 2.)
și noi să ne supunem iubirii. (idem, *idem*, 10, 69.)
(Traducerea versurilor și identificarea originalelor latine : Petru Creția.)

[2] Vă mulțumesc (lat.).

MACO : Sienezul e un trîntor, iar Grillo un om de ispravă, și-l vreau pe Grillo, nu pe Sienez. Poftiți înlăuntru.

SCENA A XXIII-A

PESCARUL, *scăpat de la stîlp*

Roma, stăpîna. Aha, tot așa se bate și-n rai, popîndăilor ? Ce-nseamnă toate fărădelegile astea ? Și dacă poate fi înșelat un florentin, închipuiți-vă ce i s-ar întîmpla unui sienez. Turbez, crăp de furie, două ceasuri m-au ținut la stîlp ca stăpînit de diavoli, cu toată lumea în jur vorbindu-mi, strivindu-mă, fărîmîndu-mă. Unul voia să izbească ușa, altul să sting lampa, iar altul dracul să-l ia : acum însă, gata, m-am lămurit și cu Roma. Poate nu-mi părea bine că-l înșelasem pe celălalt în tîrgul pe care-l încheiasem, dar dacă dau de paracliserul ăla și de popii ăia nerușinați, să fiu al dracului... c-o să le strivesc nasul, o să le rup oasele și-o să le scot ochii : afurisită fie Roma cu cine o locuiește, și o iubește, și crede în ea. Și o să spun, în ciuda tuturor, că, de unde, după pedeapsa pe care i-a dat-o Cristos, slujindu-se de spanioli, o vedeam devenind mai bună, ea e mai criminală ca oricînd.

ACTUL AL DOILEA

SCENA I-A

CAPPA, *singur*

Cine n-a fost la cîrciumă habar n-are ce rai e acolo ; pramatia de Rosso m-a luat cu el și am mîncat cinci lamprete, care mi-au încîntat cerul gurii. O, cîrciumă sfîntă ! O, cîrciumă minunată ! Și-i zic sfîntă fiindcă în ea nu există nici plictiseală, nici suferință, iar minunată, din pricina frigărilor, care se învîrtesc singure. Cu siguranță că bunacuviință și politețea se trag din cîrciumile pline de închinăciuni, de „da, domnule", și de „nu, domnule." Nici sultanul nu-i ascultat ca acela care mănîncă prin cîrciumi, iar dacă acestea ar fi așezate alături de fabricanții de parfumuri, fiecare ar strîmba din nas la mirosul zibetei. O, suavă, dulce și dumnezeească muzică, pe care-o fac frigările încărcate cu sturzi, cu potîrnichi și cu claponi, cîtă mîngîiere împrăștii tu în sufletul meu ! Cine poate să bănuie că, dacă nu mi-ar fi veșnic foame, cînd te aud sfîrîind în cîrciumă, aș moțăi într-una de somn ? E plăcută urzirea unei șotii, dar nu atît cît cîrciuma ; iar motivul este următorul : la cîrciumă nu se plînge, la cîrciumă nu se suspină, la cîrciumă nu se crapă de griji. Iar dacă împăratul acela care și-a sărbătorit biruințele sub arcurile de triumf ce se văd ici și colo și le-ar fi sărbătorit în niște cîrciumi bine îndestulate, ostașii lui l-ar fi adorat, întocmai cum ador eu lam-

pretele. Nu m-am războit niciodată, în toată viața mea (după cîte știu), dar pentru o lampretă m-aș bate pe viață și pe moarte cu Bevilacqua ; și nu mă încearcă nici o pizmă cînd un rîndaș ca mine agonisește un venit de o mie de scuzi, dar îmi lasă gura apă cînd nea cutare mănîncă o lampretă. Mă duc acuma să-l zoresc pe croitor, căci stăpînul vrea să se îmbrace mîine dimineață : vai, ce mare nătăfleț mai este.

SCENA A II-A

Maestro ANDREA *și* Messer MĂCO

ANDREA : Parc-ați fi un prinț, cu haina asta.
MACO : Mă faceți să rîd, da, mă faceți.
ANDREA : Domnia-voastră ține bine minte ce am învățat-o ?
MACO : Știu să imit pe toată lumea, știu să imit.
ANDREA : Fă puțin pe ducele, cum face orice ticălos ca să pară un cardinal travestit.
MACO : Așa, cu haina pe ochi ?
ANDREA : Da, domnule.
MACO : Vai mie, am căzut fiindcă nu știu să imit un duce pe întuneric.
ANDREA : Copăcel, dragul meu prostănac.
MACO : Puneți să-mi taie doi ochi în manta, dacă vreți să îl imit pe duce. Aflați că era gata-gata să fac un legămînt ca să mă ridic.
ANDREA : Trebuia să-l faceți. Cum i se răspunde unui domn ?
MACO : Da, domnule ; nu, domnule.
ANDREA : Elegant. Iar unei doamne ?
MACO : Sărut mîinile.

ANDREA : Bun. Dar prietenilor ?
MACO : Da, pe legea mea.
ANDREA : Distins. Iar prelaților ?
MACO : Jur pe viul Dumnezeu.
ANDREA : Ați văzut ? Cum se poruncește slugilor :
MACO : Du catîrca, adu-mi haina, curăță patul și deretecă odaia, căci să mă ia dracul dacă n-o să te bat pîn-o să te omor.

SCENA A III-A

GRILLO, Messer MACO și Maestro ANDREA

GRILLO : V-am auzit, stăpîne : *maestro* Andrea, puneți o vorbă bună să mi se dea drumul, fiindcă nu vreau să am de-a face cu asemenea vite-ncălțate.
MACO : Nu-ți face griji, Grillo, fiindcă amenințe numai ca să învăț să mă port ca un curtean.
GRILLO : M-am liniștit întru totul.
ANDREA : Ha, ha, ha, haidem să vedem Cimitirul [1], Obeliscul [2], Sfîntul Petru, Conul de brad [3], Ulița zarafilor [4], Turnul rugăciunilor de după-masă [5].

---

[1] Se află aproape de biserica San Lorenzo *fuori le mura* (de dincolo de ziduri).

[2] A fost adus la Roma pe vremea împăratului Caligula, iar după o ședere îndelungată în circul lui Nero, a fost așezat (în 1586) în mijlocul pieții San Pietro.

[3] Turnat în bronz, conul acesta se află astăzi într-o nișă din așa-numita Curte a conului de brad *(Cortile della Pigna)* din Vatican. Dante îl pomenește și el, numindu-l *la pina di San Pietro, în Roma* (Infernul, XXXI, v. 59).

[4] Numită astfel din pricină că pe ea se aflau tejghelele *(i banchi)* zarafilor.

[5] Se afla în castelul Sant Angelo și era folosit drept închisoare.

MACO : Clopotul din turnul ăsta nu bate niciodată de vecernie ?
ANDREA : Ba da, cînd tragi de frînghie.
MACO : E bună !
ANDREA : Pe urmă o să ne ducem la podul Sixt [1] și prin toate bordelele din Roma.
MACO : E cumva toată Roma un bordel ?
ANDREA : Toată Italia este așa ceva.
MACO : Ce biserică e asta ?
ANDREA : Sfîntul Petru. Intrați cu credință
MACO : *Laudamus te, benedicimus te.* [2]
ANDREA : Acuma, haidem.
MACO : *Et in terra pax bonae voluntatis* [3], eu unul intru și vino cu mine *maestro. Ossana in excelsis.* [4]

SCENA A IV-A

ROSSO, *singur*

Mă urmărește norocul întocmai cum îl urmăresc bubele și durerile pe cel care se încurcă cu Beatrice ; și nu vorbesc de cei zece scuzi care mi-au rămas și nici de lampretele cu care l-am înșelat pe pescar, căci sînt fleacuri. Mulțumită Domnului și bunelor mele purtări am o soartă atît de frumoasă încît n-aș schimba-o nici cu aceea a unui episcop. Stăpînu-meu s-a îndrăgostit și apără taina acestei iubiri cu mai

[1] În preajma acestui pod puteau fi întîlnite prostituatele de proastă speță.
[2] Pe tine te lăudăm, pe tine te binecuvîntăm (lat.).
[3] Iar pe pămînt pace și bună învoire (lat.).
[4] Slavă întru cei de sus (lat.).

mult sîrg decît dac-ar fi vorba de bani : mi-am dat seama de asta încă de acum cîteva zile, auzindu-l cum vorbește de unul singur și suspină și văzîndu-l că stă numai dus pe gînduri, căci Cupidon îi cercetează inima, iar eu am deschis gura de două-trei ori, ca să-i spun : ce vă supără, stăpîne ? după care am tăcut. Ce se întîmplă însă ? Azi-noapte, umblînd eu prin casă (căci sînt bănuitor și grijuliu ca un călugăr), mi-am lipit urechea de ușa odăii stăpînului și, stînd astfel acolo, l-am auzit ciripind în vis și, fiindcă i se părea că s-ar afla în luptă cu prietena, spunea : Livia, mor, Livia, mă pîrjolesc, Livia te iubesc, și tot vorbind fără șir și fără capăt, se ruga de ea dobitocește. Venindu-și apoi în minți, spunea : O, Luzio, cît ești de fericit, bucurîndu-te de cea mai frumoasă femee de pe lume, pentru ca, după aceea, înapoindu-se la Livia, să zică : Sufletul meu, inima mea, sîngele meu scump, nădejdea mea dulce, și altele de-același fel, după care am auzit o zguduire puternică a patului : am crezut că năvăliseră tătarii. M-am întors atunci la patul meu și frămîntînd lucrurile în minte, m-am gîndit la chipul în care să-i trag clapa pentru a scoate de la el tot ce-o să vreau. Și aproape că uitasem, ocupat fiind eu să mă duc la petrecere, să-i trag clapa pescarului și să mănînc lampretele în preaslăvita cîrciumă. Acuma n-am altă treabă decît s-o găsesc pe Alvigia, cea în stare să destrăbălează însăși neprihănirea, căci fără ea nu se poate face nimic, iar sub îndrumarea ei, o să iau asupră-mi măreața sarcină de a-l jumuli pe măgarul, pe nenorocitul, pe arhinătărăul de stăpînu-meu. Trîntorii de rang mare cred orice cînd li se spune că sînt iubiți de ducese și de regine ; tocmai de aceea o să-mi fie mai ușor să-l înșel decît mi-ar fi să nimeresc prost la Curte. Iar acum, la drum, să dau de Alvigia : vai ce petrecere o să mai fie și asta !

SCENA A V-A

Signor PARABOLANO, *singur*

Viața lumii e totuși o nebunie ciudată. Cînd mă aflam printre cei de jos, pintenul ambiției de a urca mă îmboldea tot timpul, iar acuma, cînd pot să mă numesc norocos, mă chinuie o fierbințeală atît de ciudată încît nici pietrele, nici ierburile, nici vorbele n-o pot micșora. Dar vai, ce oare nu-ți este ție cu putință, iubire ? Fără îndoială că natura a pizmuit liniștea muritorilor atunci cînd te-a zămislit pe tine, năpastă de neînlăturat a oamenilor și-a zeilor. Și ce-mi folosește, Norocule, că sînt prieten cu tine, dacă iubirea mi-a răpit inima, care, datorită ție, se afla în cer, iar acuma se găsește în iad ? Și ce altceva îmi rămîne de făcut decît să plîng și să suspin ca o femeie, după o femeie ? Mă voi întoarce în odaia mea, de unde totuși de-abia am ieșit, și poate că voi scăpa de toate necazurile, la fel cum au scăpat mii de alți îndrăgostiți nefericiți.

SCENA A VI-A

FLAMMINIO *și* SEMPRONIO

FLAMMINIO : Cu ce scop să-l trimitem pe Camillo la Curte ?

SEMPRONIO : Ca să se deprindă cu virtuțile și cu purtările alese și să poată căpăta astfel o faimă care să-i fie de folos.

FLAMMINIO : Virtuți și purtări alese la Curte ? Ha, ha, ha !

SEMPRONIO : Pe vremea mea, virtuțile și purtările alese nu se aflau decît la Curte.

FLAMMINIO : Pe vremea dumitale măgarii învățau carte. Dumneavoastră, cei bătrîni, vă întoarceți tot timpul la deprinderile din vechime, iar noi ne aflăm în vremurile moderne, stăpîniți de o sută de perechi de diavoli.

SEMPRONIO : Ce mi-e dat să aud, Flamminio ?

FLAMMINIO : E literă de evanghelie, Sempronio.

SEMPRONIO : Să se fi ticăloșit lumea atît de repede ?

FLAMMINIO : Lumea a găsit că e mai puțin obositor să se ticăloșească decît să devină bună și de-aia e așa cum îți spun eu.

SEMPRONIO : Parcă m-aș naște acum ! rămîn încremenit.

FLAMMINIO : Dacă vrei să te lămurești, spune-mi ce era frumos pe vremea dumitale, iar eu o să-ți povestesc o parte din ticăloșiile vremii mele, căci ar fi o treabă prea grea să le povestesc pe toate.

SEMPRONIO : S-o luăm pe rînd. Pe vremea mea, nici n-ajungea cineva bine la Roma că-și și găsea un stăpîn ; iar potrivit cu vîrsta, cu starea și cu dorința lui, i se dădea o slujbă, o odaie pentru el, patul, un servitor, i se cumpăra un cal, i se plăteau spălătoreasa, bărbierul, medicul și leacurile și era îmbrăcat o dată sau de două ori pe an, iar beneficiile care rămîneau libere se împărțeau în chip cinstit, fiecare fiind răsplătit în așa fel încît nu se auzea nici o plîngere printre slujitori. Iar dacă unuia îi plăcea literatura ori muzica, i se plătea profesorul.

FLAMMINIO : Altceva ?

SEMPRONIO : Se trăia laolaltă cu atîta dragoste și cu atîta îngăduință încît nu se cunoștea inegalitatea între

oameni ci, dimpotrivă, păreau să fi ieșit toți dintr-un tată și dintr-o mamă : iar fiecare se bucura de binele aproapelui, ca de al lui însuși. În caz de boală, se slujeau unul pe altul, cum e obiceiul într-un ordin călugăresc.

FLAMMINIO : Mai e ceva de spus ?

SEMPRONIO : Ar mai fi încă multe. Și nu mă las înșelat de iubire, ca unul care-am fost slujitor de Curte.

FLAMMINIO : Ascultă-mă acum și pe mine, curtean al papii Janni [1]. Pe vremea mea, vii la Roma, stăpîn pe toate însușirile frumoase, dorite de un om care vrea să slujească la Curte și, înainte de-a fi primit într-o sală de mese, răstorni tot raiul cu susu-n jos. Pe vremea mea, se dă un servitor la doi inși, dar cum e cu putință ca o jumătate de om să-l slujească pe unul întreg ? Pe vremea mea, cinci sau șase inși locuiesc într-o încăpere lungă de zece coți și lată de opt ; iar cine nu e dornic să doarmă pe pămînt, își cumpără patul ori îl închiriază. Pe vremea mea, caii se preschimbă în cameleoni [2], dacă nu te îngrijești de grăunțe și de fîn pe propria ta cheltuială. Pe vremea mea vinzi lucrurile din casă ca să te îmbraci, iar cînd cineva nu are de nici unele, Filozofia umblă săracă și goală [3]. Pe vremea mea, cînd cazi bolnav în slujba stăpînului, ți se face o mare favoare dacă ți se găsește un loc la Santo Spirito [4]. Pe vremea mea, plata spălătoreselor

[1] Fostul cardinal Giovanni dei Medici, ajuns papă sub numele de Leon al X-lea. Janni (Gianni) mai înseamnă însă și : nerod, prost.

[2] Exista, pe vremea aceea, credința că aceste animale s-ar hrăni cu aer.

[3] Petrarca, sonetul : *La gola e'l sonno (Gura și somnul) : „Povera e nuda vai, filosofia, dice la turba al vil guadagno intesa"* („*Săracă și goală umbli, filozofie, grăiește gloata, deprinsă cu cîștigul murdar*").

[4] Spital pentru săraci, purtînd și astăzi același nume.

și-a bărbierilor ne privește pe *nos otros*[1]. Iar beneficiile care rămîn libere se dau, pe vremea mea, unora care n-au pus piciorul la Curte, ori sînt împărțite în atîtea fărîme încît revine un ducat pentru fiecare, și am duce-o mai bine, decît papa dacă pentru ducatul ăla n-ar trebui să ne judecăm zece ani. Pe vremea mea, nu numai că nu i se plătesc profesori celui care vrea să se deprindă cu artele, dar este asuprit ca un vrăjmaș cel care le deprinde pe cheltuiala sa, fiindcă domnii nu vor în preajmă inși mai învățați decît ei. Și tot pe vremea mea, ne vom mînca unul pe altul și ne vom urî pentru o pîine și pentru un pahar cu vin, mai rău decît îi urăsc exilații pe cei care-i țin în exil.

SEMPRONIO : Dacă-i așa, Camillo va rămîne lîngă mine.

FLAMMINIO : Să rămînă cu dumneata, dacă nu vrei să-l trimiți la Curte și s-ajungă un hoț.

SEMPRONIO : Cum adică hoț ?

FLAMMINIO : Hoția e un lucru vechi : fiindcă cel mai neînsemnat jaf pe care îl săvîrșește Curtea este să-i fure douăzeci și patru de ani din viață unui om foarte cumsecade, de felul lui *messer* Vincenzio Bodio, care, fiindc-a îmbătrînit în slujba ei, s-a ales ca răsplată pentru o muncă atît de îndelungată cu două haine de doliu. Iar cine s-ar îndoi de meritele lui se va lămuri văzîndu-l că nu s-a pricopsit de pe urma stăpînilor ; căci nu se îmbogățesc decît proștii, neciopliții, trîntorii și codoșii, Iar după tîlhar, vine trădătorul. Ce să mai vorbim ? Printr-o danie făcută spitalului celor de nevindecat, se iartă orice crimă.

SEMPRONIO : Să vorbim despre altceva.

FLAMMINIO : E totuși o cruzime de neînțeles aceea a Curții, și nu e mai puțin adevărat că nimeni nu dorește acolo decît să moară ăsta sau ăla : iar de se-ntîmplă să scape de moarte cel căruia i-ai moșteni

[1] Noi (span.).

beneficiile, toate durerile de burtă, toată lipsa de vlagă și toate căldurile pe care le simțea cel căruia plănuiai să-i pui mîna pe venituri încep să te prindă pe tine. E cum nu se poate mai rău să-i dorești moartea celui care nu te-a supărat niciodată cu nimic.

SEMPRONIO : E adevărat.

FLAMMINIO : Ascultă aici. Stăpînii noștri au născocit povestea cu o singură masă pe zi, susținînd că două mese i-ar ucide ; și prefăcîndu-se că mănîncă doar seara, se îndoapă pe săturate *solus peregrinus* [1] în odaie. Iar lucrul acesta îl fac nu atît ca să pară cumpătați, cît pentru a-l alunga pe cîte-un virtuos, care ar încerca să se oprească la masa lor.

SEMPRONIO : Se povestesc însă adevărate minuni despre familia Medici. [2]

FLAMMINIO : Cu o floare nu se face primăvară.

SEMPRONIO : Așa e.

FLAMMINIO : Îți vine totuși să te strîmbi de rîs cînd îi vezi pe cîte unii închizîndu-se în taină, sub pretext că studiază : ha, ha, ha !

SEMPRONIO : De ce rîzi ?

FLAMMINIO : Fiindcă stau în conclavuri *utriusque sexus* [3] și pun să li se citească Filozofia de către *mucciaccia* [4] și de către băiețandrul *mui lindo e agradables* [5]. Să vorbim însă despre strălucirea mesei lor. Bucătarul lui Ponzetta [6], făcînd din trei ouă o omletă

---

[1] Pe ascuns (lat.).

[2] Se reflectă aici, încă o dată, dragostea și admirația lui Aretino față de Giovanni dalle Bande Nere și, prin el, față de întreaga familie Medici.

[3] De ambele sexe (lat.).

[4] Fata (span.). Corect : *muchacha*.

[5] Cel mai frumos și cel mai plăcut (span.). Corect : *muy lindo y agradable*.

[6] Ferdinando Ponzetti, fost episcop al Florenței, a fost făcut cardinal de către papa Leon al X-lea, în schimbul sumei de 60.000 de scuzi. A murit la 96 de ani.

pentru două persoane, a pus-o, ca să pară mai mare, în teascurile în care se calcă cutele beretelor popești, iar omleta, întinsă de către discurile mai murdare decît gulerul mantăii lui Giulian Leno [1], a fost luată de vînt și vînzolită prin văzduh, căzînd apoi în capul oamenilor, în chip de cunună.

SEMPRONIO : Ha, ha, ha !

FLAMMINIO : Economul lui Molfetta (prelatul acela generos care, răbdînd de foame, i-a lăsat atîtea mii de ducați papii Leon[2]) cheltuind un gologan mai mult pentru o chepă, a fost silit de către preacucernicul Monsenior s-o ducă înapoi, dar el, înțelegîndu-se cu toți cei din casă și punînd fiecare cîte ceva, au plătit chepa ; iar după ce s-au așezat la masă, ca să se bucure de ea împreună, episcopul, atras de miros, spuse : Iată partea mea, lăsați-mă să mănînc și eu.

SEMPRONIO : Ha, ha, ha !

FLAMMINIO : Am auzit, dar să nu se știe c-am spus-o eu, că administratorul cardinalului di Santa Maria in Portico [3], măsura ciorbele slugilor și le număra dumicații, dîndu-le un anume număr în zilele de dulce și-un altul în zilele de post.

SEMPRONIO : Ha, ha, ha !

FLAMMINIO : Uitasem : pe vremea dumitale, majordomii erau bărbați, iar în vremea noastră femeile au ajuns majordomi.

SEMPRONIO : Cum adică femeile ?

FLAMMINIO : Da domnule, femeile : în casa lui... nu vreau să-i spun numele, se spune că mamele nu știu căror cardinali botează vinurile, plătesc lefurile, dau

---

[1] Om de casă al cardinalului Orsini.

[2] Leon al X-lea, fiul lui Lorenzo il Magnifico dei Medici, a fost ales papă în 1513 și a murit în 1521. Alessio Celadoni, episcop de Molfetta, a murit în anul 1517.

[3] În 1534 titlul acesta era purtat de un anume Francesco m[i]

afară servitorii, și sînt atotputernice. Iar cînd preacuviosii feciori o iau razna cu dragostea ori cu mîncarea, îi mustră cu tot felul de vorbe urîte. Tot astfel, tatăl unui mare prelat, încasează veniturile Monseniorului și-i dă acestuia o anumită sumă pe lună, ca să trăiască.

SEMPRONIO : Du-te cu Dumnezeu, căci m-am lămurit : în ziua de azi, e mai bine să locuiești în iad decît la Curte.

FLAMMINIO : De-o sută de ori : fiindcă în iad îți e chinuit sufletul, pe cînd la Curte, și sufletul, și trupul.

SEMPRONIO : O să mai vorbim despre asta : și sînt hotărît ca mai degrabă să-l sugrum pe Camillo cu mîinile mele, decît să-l dau la Curte. Vreau să mă duc la banca lui Agostino Chisi [1] pentru simbria mea. Adio.

SCENA A VII-A

ROSSO *și* ALVIGIA, *codoașa*

ROSSO : Unde umbli atît de grăbită ?

ALVIGIA : Încoace și-ncolo, chinuindu-mă.

ROSSO : Vai de mine ; se chinuie oare și aceea care joacă pe degete întreaga Romă ?

ALVIGIA : Nu eu, ci îndrumătoarea mea.

ROSSO : Ce-a pățit îndrumătoarea ta ?

ALVIGIA : E pusă la prăjit [2].

ROSSO : Ce-i aia la prăjit ?

ALVIGIA : Vai, nenorocita de mine.

ROSSO : Ce-a făcut ?

ALVIGIA : Nimic.

[1] Corect : Agostino Chigi. Banca acestuia era una dintre cele mai vechi din Europa.

[2] Arsă pe rug, ca vrăjitoare.

ROSSO : Adică, oamenii pot fi puși la prăjit și pentru nimic ?

ALVIGIA : Un pic de otravă, pe care i-a dat-o cumătrului, din dragoste pentru cumătra : iată din ce pricină pierde Roma o bătrînă atît de destoinică.

ROSSO : Nu se mai știe de glumă.

ALVIGIA : A pus să fie zvîrlită în fluviu o copiliță pe care-o născuse o doamnă, prietenă cu ea : ca de obicei.

ROSSO : Scorneli.

ALVIGIA : L-a făcut pe un afurisit de gelos să-și rupă gîtul, pe scară, cu ajutorul a nu știu ce soi de boabe.

ROSSO : Nu dau nici doi bani pe astfel de fleacuri.

ALVIGIA : Fiindcă ești un om drept. Mă lasă însă moștenitoare a tot ce are.

ROSSO : Îmi place. Dar ce-ți lasă, dacă se poate spune ?

ALVIGIA : Alambicul pentru distilat ierburi culese pe lună nouă, ape pentru îndepărtatul pistruilor, alifii pentru curățirea petelor de pe față, o sticluță cu lacrimi de îndrăgostiți, ulei pentru trezirea... n-aș vrea să-i rostesc numele.

ROSSO : Spune-l, nebuno.

ALVIGIA : Cărnii.

ROSSO : Care carne ?

ALVIGIA : A... mă înțelegi tu.

ROSSO : A șlițului de la pantaloni ?

ALVIGIA : Da.

ROSSO : Ha, ha, ha !

ALVIGIA : Îmi lasă bandaje pentru ridicarea sînilor care atîrnă, îmi lasă electuarul pentru prinderea plodului și pentru lepădat, îmi lasă o damigeană cu urină de fată mare.

ROSSO : La ce e bună urina asta ?

ALVIGIA : Se bea pe nemîncate de către mamă și-i foarte bună pentru marchize. Îmi lasă hîrtie neîncepută, frînghie de la spînzurați pe nedrept, prafuri pentru uciderea geloșilor, farmece pentru pierderea minților,

rugăciuni pentru venirea somnului și leacuri de întinerire : îmi lasă un duh pus la popreală.

ROSSO : Unde ?

ALVIGIA : Într-o oală de noapte.

ROSSO : Ha, ha, ha !

ALVIGIA : Ce-nseamnă ha, ha, ha-ul ăsta, dobitocule ? Ei da, într-o oală de noapte, și e duhul unuia de la poliție, care înlesnește descoperirea furturilor ; îți spune dacă prietena te iubește ori nu te iubește, și se cheamă Spiriduș : îmi mai lasă și alifia care te duce peste ape și prin înalturi, pînă la nucul din Benevento.

ROSSO : Dumnezeu să-i răsplătească sufletul pentru tot ce ți-a lăsat.

ALVIGIA : Deie Domnul.

ROSSO : Nu plînge, căci n-o s-o capeți înapoi prin plînsete.

ALVIGIA : O s-ajung la deznădejde, fiindcă mi se rupe sufletul ori de cîte ori mă gîndesc că pînă și țăranii dădeau năvală la ea și că n-au trecut totuși o mie de ani de cînd bea cu pocalul la „Păun", poate șase feluri de vinuri, fără să se facă de basm.

ROSSO : S-o fericească Dumnezeu, căci ea, barem, nu era dintr-alea mofturoase.

ALVIGIA : N-a mai existat pe lume o altă bătrînă care să cîștige atît de frumos și cu atît de puțină osteneală.

ROSSO : Crezi ?

ALVIGIA : La măcelar, la băcan, la piață, la brutărie, la fluviu, la baie, la bîlci, la podul Santa Maria, la podul Patru Capre și la podul Sixt o găseai întotdeauna vorbind : iar polițiștii, hangiii, hamalii, bucătarii, călugării și tot restul lumii vedeau în ea un adevărat Solomon, o adevărată Sibilă, o Cronică, ce să mai vorbim ; și umbla ca o zmeoaică printre furci, ca să scoată ochii spînzuraților, și ca un paladin, prin cimitire, să smulgă unghiile morților, în plin miez de noapte.

ROSSO : Și totuși moartea o vrea pentru ea.

ALVIGIA : Dar ce cucernică era ! În ajunul Rusaliilor nu gusta carne. În ajunul Crăciunului postea cu pîine și vin, iar în postul mare, dacă nu punem la socoteală cîte-un ou proaspăt, ducea o viață de schivnică.

ROSSO : Pînă la urmă, tot cu rugul și cu spînzurătoarea cît e ziua de mare, n-o să mai scape nici un bărbat și nici o femeie cumsecade.

ALVIGIA : E urît ce spui, dar e adevărat.

ROSSO : Dacă i-ar fi tăiat urechile și-ar fi ars-o cu fierul roșu în frunte, s-ar fi putut descurca.

ALVIGIA : Desigur că putea să se descurce și chiar să poarte mitra de hîrtie, cum a purtat-o acum trei ani, de ziua Sfîntului Petru mucenicul, cînd prea puțin i-a păsat de desenele de pe mitră și a fost mai bucuroasă să meargă pe măgar decît în căruță, ca să nu i se spună de către cei din preajmă că o stăpînea cumva îngîmfarea.

ROSSO : Cine se umilește se înalță.

ALVIGIA : Sărăcuța de ea, era înfrățită prin jurămînt cu Preoții vinului bun, care-au fost căsăpiți Dumnezeu știe cum.

ROSSO : Aia a fost o altă blestemăție.

ALVIGIA : Întocmai.

ROSSO : Să lăsăm acum lucrurile supărătoare și să vorbim de cele vesele, căci dacă vrei tu să-ți bați capul cum trebuie, o să ieșim din noroi. Lui stăpînu-meu i-a căzut cu tronc Livia, nevasta lui Luzio.

ALVIGIA : Trebuia să tindă ceva mai sus.

ROSSO : Și deși ținea ascunsă dragostea asta, mi-a dezvăluit-o.

ALVIGIA : În ce fel ?

ROSSO : În vis.

ALVIGIA : Ha, ha ! Spune mai departe.

ROSSO : Făcîndu-mă că n-am habar de această suferință a lui, o să-i dau de înțeles că Liviei i s-ar fi aprins călcîiile după el atît de rău încît a fost nevoită să ți se spovedească ție și că ești doica ei.

ALVIGIA : Te-am înțeles : sfîrșește cu vorbele și vino înlăuntru, căci o să ieșim la liman.

ROSSO : Pentru planul meu, tu prețuiești mai mult decît o umblătoare pentru cel care-a luat niște hapuri.

ALVIGIA : Intră înlăuntru, nebunule.

ROSSO : O sărutare, regina reginelor.

ALVIGIA : Lasă-mă-n pace, zăpăcitule.

SCENA A VIII-A

Messer MACO *și* Maestro ANDREA, *care ies din San Pietro*

MACO : Unde cresc conurile acelea de bronz atît de mari ?

ANDREA : În pădurea de pini din Ravenna.

MACO : Din ce e făcută corabia aia, cu sfinții care se înecă ?

ANDREA : Din mozaic.

MACO : Unde se fac obeliscurile alea

ANDREA : În ținutul Pisei.

MACO : Cimitirul ăla e plin de morți : ce înseamnă asta ?

ANDREA : Nu știu.

MACO : Și mi-e o sete !

ANDREA : Lăudat fie Domnul, căci mi-ați luat vorba din gură.

MACO : *Venite, adoremus.* [1]

[1] Veniți să ne închinăm (lat.).

SCENA A IX-A

Signor PARABOLANO, *singur*

Să tac ? Să vorbesc ? Tăcerea înseamnă moartea mea, iar vorbitul, supărarea ei, fiindcă scriindu-i cît de mult o iubesc, se va socoti poate înjosită de iubirea unui ins atît de modest : a nu vorbi despre focul meu și a ascunde o asemenea patimă înseamnă a mă îndrepta spre moarte.

SCENA A X-A

VALERIO *și* PARABOLANO

VALERIO : Nu caut să aflu pricina lîncezelii dumneavoastră pentru a face presupuneri linguşitoare, ci pentru a-mi îndeplini datoria de slujitor credincios și pentru a vă afla lecuirea chiar în trupul dumneavoastră.

PARABOLANO : Tu ești, Valerio ?

VALERIO : Sînt eu, care — dîndu-mi seama că iubirea face din dumneavoastră ceea ce face din orice om nobil — doresc să știu totul, pentru a veni cu credința mea în ajutorul noilor dumneavoastră dorințe.

PARABOLANO : E vorba de altceva.

VALERIO : Dacă e vorba de altceva, de ce să v-ascundeți de mine, căruia mulțumirea dumneavoastră îi e mai scumpă decît ochii din cap ? Iar dacă e vorba de iubire, sînteți cumva atît de lipsit de îndrăzneală încît să vi se pară greu să vă bucurați de o femeie ? Dar atunci, ce-ar trebui să facă ceilalți îndrăgostiți, lipsiți de toate lucrurile pe care dumneavoastră le stăpîniți din belșug ?

PARABOLANO : Dacă plasturele vorbelor cuminți ar lecui rănile altora, tu le-ai fi și vindecat pe ale mele pînă acum.

VALERIO : Haidem, stăpîne, lepădați-vă de o greșeală atît de năstrușnică și nu îngăduiți ca, datorită durerii pe care v-o pricinuiți singur, să-i bucurați pe cei ce pizmuiesc o măreție ca a dumneavoastră : căci împrăștiindu-se vestea tristeții care vă macină, ce bucurie vor putea avea prietenii ? ce folos servitorii ? și ce glorie patria ?

PARABOLANO : Să zicem c-aș fi îndrăgostit : ce leac mi-ai da tu ?

VALERIO : V-aș găsi o codoașă.

PARABOLANO : Și pe urmă ?

VALERIO : Prin mijlocirea ei, aș trimite o scrisoare celei pe care o iubiți atît de mult.

PARABOLANO : Și dacă ea n-ar voi-o ?

VALERIO : Femeile nu refuză nici scrisori, nici bani.

PARABOLANO : Și ce-ai vrea să-i scriu ?

VALERIO : Ce vă dictează dragostea.

PARABOLANO : Și dac-ar lua-o în nume de rău ?

VALERIO : În nume de rău, zău ? Ele nu mai sînt atît de crude. S-a dus de mult vremea cînd te chinuiai zece ani ca să capeți o vorbă și cînd trebuia să te folosești pînă și de necromanți ca să le faci să primească o scrisoare, iar la urmă, după ce făceai legătura, erai nevoit să te cațeri pe cîte-un acoperiș, amenințat să-ți rupi gîtul, sau să rămîi o zi întreagă și jumătate din noapte în cîte-o cămară umedă, în miez de iarnă, ori sub un munte de fîn, în timp ce lumea se topea de căldură : iar ruperea unui picior, o nevoie firească, o pisică, un fleac, te nimiceau cu desăvîrșire. Dar cum de uit scările de frînghie, cînd mi se face părul măciucă gîndindu-mă la prăbușirea celui care se urcă pe ele.

PARABOLANO : Ce vrei să spui cu asta ?

VALERIO : Vreau să spun că acum se intră pe ușă în plină zi, iar amanții sînt atît de norocoși încît îi ajută înșiși soții. Fiindcă războaiele, ciumele, lipsurile și vremurile, care te îndeamnă la plăceri, au curvăsărit întreaga Italie, astfel că veri și verișoare, cumnați și cumnate, frați și surori își fac de cap împreună, fără grijă, fără urmă de rușine și fără vreo mustrare de cuget. Iar dacă n-aș roși eu în locul lor, n-am fire de păr în cap cîte nume v-aș putea da. Astfel încît, stăpîne, nu vă pierdeți nădejdea din pricina dorinței, căci mai mult puteți crede dumneavoastră în împlinirea ei, decît poate crede Biciul Principilor [1] în dărnicia generalului care-l reprezintă pe Împărat în Italia.

PARABOLANO : Asigurările astea pe care mi le dai nu-mi micșorează deloc suferința.

VALERIO : Capul sus, acuma, și treziți din nou cutezanța aceea care v-a îndrumat totdeauna pașii, în clipele grele. Să mergem în casă și să ne gîndim la chipul în care să trimitem scrisoarea : poate-o să fiu în stare să însăilez cîteva rînduri de dragoste în sprijinul dumneavoastră.

SCENA A XI-A

Maestro ANDREA, *singur*

În timp ce se afla la băutură, *messer* Prostălău s-a îndrăgostit de o anume Camilla, de fel din Pisa, fiindc-a văzut-o la fereastra odăii. Ori, de rîndul

[1] Sub acest nume era cunoscut însuși Pietro Aretino.

acesta, Cupidon devine doctor, *idest pecora* [1]. Ar rîde însă și bocitoarele auzindu-l cum cîntă aiurea ; are întru totul stilul abatelui din Gaeta, încununat pe elefant [2] : a însăilat cîteva versuri, cele mai proaste care s-au auzit vreodată, astfel că Cinotto, Casio din Bologna și popa Marco din Lodi [3] sînt adevărați Vergili și Homeri pe lîngă el : iar dacă mai lipsea ceva, scrisoarea asta în proză ne lămurește cu desăvîrșire. Vreau să știu ce-i scrie nătărăul doamnei Camilla.

Epistola lui Messer MACO

„În numele Maicii Domnului îndură-te de mine, căci ochii dumitale înmiresmați și fruntea dumitale marmoreană, din care picură mană mieroasă, mă ucid întocmai cum, cînd și cînd, aurul și perlele mă împiedică să te iubesc. Și nu se văd niciodată obraji de smarald și păr de lapte și purpură, care să glumească în voie cu pieptul dumitale folositor, unde-și află adăpost doi sîni ca doi pepenași dolofani și încîntători ; și numai datorită dumitale m-am hotărît să ajung cardinal, iar apoi curtean. Găsește prin urmare timpul și așteaptă locul, ca să-ți dezvălui și chinul inimii mele, sporit de cristalele lichide ale guriței dumitale dulci ca marțipanul și fiat voluntas tua [4], *fiindcă* omnia vincit Amor [5].

Maco, cel care, bolnav de-al dumitale dor,
Ar vrea să-și vadă împărtășit al lui amor."

Vorbele astea l-ar îngreța pe călugărul care mănîncă potcapiuri ; și ce *post-scriptum* ? cum poate

[1] Adică un prost (lat.).

[2] Aluzie la Cosimo Baraballo, un improvizator de duzină, poreclit și abatele di Gaeta, care, pentru a fi încununat ca poet, în ziua de 27 septembrie 1514, a fost dus în batjocură spre Campidoglio, pe spatele unui elefant, cu un ceremonial grotesc și fastuos.

[3] Poeți de mîna a treia, contemporani cu Aretino, din ale căror opere posteritatea nu a păstrat nimic.

[4] Facă-se voia ta (lat.).

[5] Iubirea biruie totul (lat.).

face Atotputernicul ca lumea să se întoarcă pe dos în toate înfățișările sale? și cui i-ar veni oare să creadă că din Siena, oraș nobil de oameni cumsecade, întregi la minte și plini de cumințenie, putea să iasă un neghiob de talia lui *messer* Maco? mi se rupe inima cînd mă gîndesc din ce oraș strălucit vine. Căci, lăsîndu-i deoparte pe bărbații străluciți care-au trăit și trăiesc acolo, cele două Academii ale ei, Cea Mare și Intronata [1], au înfrumusețat Poezia și au înobilat limba. Și m-am minunat auzind ce povestea ieri Jacopo Eterno, care, datorită cunoașterii limbilor greacă, latină și italiană, pe care le stăpînește, și-a însușit cele mai înalte virtuți. Există însă oameni cu desăvîrșire nebuni și cu o fire mai rea decît a lui *messer* nătăfleață, care s-a hotărît să fie trecut în rîndul sfinților, ca nebun. Iată-l că vine la mine.

SCENA A XII-A

Messer MACO *și* Maestro ANDREA

MACO : Cu cine stai de vorbă, *maestro*?
ANDREA : Cu neroziile dumitale.
MACO : Cu poeziile mele?
ANDREA : Da, domnule.
MACO : Cum ți se par?
ANDREA : *Caecus non iudicat de coloris* [2].
MACO : Ia și poezioara asta : citește-o cu glas tare.
ANDREA : Cu plăcere.

[1] Ambele academii au existat în Siena. *Cea mare* a fost înființată în veacul al XV-lea, iar a doua *(a năucilor)*, în 1525 și s-a ocupat cu studierea limbii și cu reprezentații teatrale.
[2] Orbul nu-și dă seama de culori (lat.).

O, stea a iubirii, înger de miază-zi,
Chip de lemn și privire orientală,
Din pricina-ți, mai rău decît o navă-n port,
Dorm noaptea-n vînt și în furtună ;
Frumusețea ta a venit din Franța,
Întocmai ca Iuda, care s-a spînzurat.
Din dragoste pentru tine voi ajunge curtean
Deși n-am avut niciodată asemenea dorință.

MACO : Ce spui de ea ?

ANDREA : Vai, ce versuri înțelepte, pline, curgătoare, dulci, savante, gingașe, inteligente, fermecătoare, limpezi, precise, plăcute, serioase, sonore, noi dumnezeești.

MACO : Te miră, ai ?

ANDREA : Mă miră, mă trezesc la viață și m-aduc deznădejde : există însă o rimă falsă.

MACO : Care ? navă-n port ?

ANDREA : Da.

MACO : E o licență poetică. Iar atară de asta ?

ANDREA : Vrei să spui că nu după frîu se cunoaște calul ?

MACO : Vezi bine, *maestro*. Pleacă, acuma, căci pleo și eu.

ANDREA : Sînt cîteva zile de cînd tot pleci.

SCENA A XIII-A

Maestro ANDREA, *singur*

Sînt de părere că ăsta, fiind prost ca noaptea, deștept de dă în gropi și neghiob de douăzeci și patru de carate, o să ajungă cel mai răsfățat la Curtea aceasta, și înțelepțește a strigat pînă la ceruri Giannozzo Pandolfini : Sînt fericit că am fost prezentat drept nebun în fața lui Leon, voind astfel să dea

de înțeles că în relațiile cu principii trebuie să fii nebun, să faci pe nebunul și să trăiești ca un nebun : și a priceput bine cum stau lucrurile *messer* Gimignano din Modena, doctorul, cînd — vrînd să cîștige un proces la Mantova pentru Giannino da Correggio [1], care avea tot atîta dreptate ca împricinat cîtă pricepere avea și doctorul în ale legii — a început să se joace cu halebarda în fața ducelui. Să fim deci încredințați că unui senior nu-i poți aduce o mai mare jignire decît învîrtindu-te în preajma lui ca un om cuminte. Să ne înapoiem acum la poetul nostru, care, înainte de a deveni cardinal — potrivit cu legămîntul pe care l-a făcut — va merge pe cămilă, întrucît elefantul, care l-a avut ca pedagog pe Giambattista din Aquila [2], fost aurar, iar apoi camerist al papii — prin mijlocirea cumnatei, etc., etc. — și-a dat duhul. [3] Acuma, trebuie găsit Zoppino și trimis, ca ambasador al doamnei, la *messere*, căruia îi va mulțumi pentru minunata scrisoare și pentru uluitoarea poezioară.

SCENA A XIV-A

ROSSO, *singur*

Alvigia ? ! ia-n te uită : vai ce pungășoaică ! E mai îndrăzneață decît Desiderio [4], care rîdea, în timp ce era chinuit cu cleștele ; să fi spus ea oare nu vreau, nu

---

[1] Amîndouă aceste personaje au rămas neidentificate, comentatorii socotindu-le fie fictive, fie neînsemnate.

[2] Giambattista Branconio, de fel din Aquila, fusese îngrijitorul elefantului mai sus pomenit.

[3] În 1516.

[4] De fapt, pare să fie vorba de Denis Areopagitul, judecător în Atena, convertit apoi la creștinism de către însuși apostolul Pavel ; ajuns episcop al Atenei, a murit ca martir, către sfîrșitul veacului I (e.n.).

pot ori mă tem de primejdia care ne pîndește în urma trădării unui atît de însemnat personaj ? Tocmai că m-a înțeles înainte ca eu să fi deschis gura și, afară că m-a îndrumat pe calea cea bună, o să vină să stea de vorbă cu domnul, ca trimisă de Livia : dar iată-l pe Parabolano. Vai ce mutră ! Seamănă cu unul căruia i-ar fi foame și s-ar ruși na să mănînce la masa slugilor. Dumnezeu să vă împlinească dorințele.

SCENA A XV-A

Signor PARABOLANO *și* ROSSO

PARABOLANO : Dorințele mi le poate împlini numai moartea, care are firea femeilor, căci fuge de cine-o cheamă și se ține scai de cel care-o ocolește.

ROSSO : Nu vă pierdeți nădejdea.

PARABOLANO : Ba tocmai c-o să mi-o pierd și măcar de-ar vrea Domnul ca eu să iau locul tău, iar tu pe al meu.

ROSSO : Ah, Cristoase, dacă-l auzi de ce nu-i îndeplinești rugăciunea ?

PARABOLANO : N-ai mai dori așa ceva dacă ai simți ce simt eu.

ROSSO : Vorbe.

PARABOLANO : Măcar de-ar fi așa.

ROSSO : Nici nu bănuiți c-o să vă spun un lucru care l-ar scăpa de necazuri pînă și pe servitorul unui popă.

PARABOLANO : Vai mie !

ROSSO : Iată-ne și la prefăcătorii. Acuma, rîdeți, puțin, căci altfel o să-mi pară rău. Nu prea vă vine să

zîmbiți : luați seama la mine. Una, femeia cea mai nobilă, cea mai bogată și cea mai frumoasă de pe pămînt (iar ăsta e lucrul cel mai de seamă), tînjește atît de mult după domnia-voastră încît, ca să nu moară, și-a deschis sufletul în fața doicii sale, iar doica, de mila ei, în fața mea.

PARABOLANO : Dacă e-adevărat, spune-mi cine este ?

ROSSO : Trebuie s-o ghiciți.

PARABOLANO : Numele începe cu *A* ?

ROSSO : Nu, domnule.

PARABOLANO : Cu *G* ?

ROSSO : Nici vorbă.

PARABOLANO : Cu *N* ?

ROSSO : Sînteți pe-aproape.

PARABOLANO : Cu *S* ?

ROSSO : Mai sus, dați de Sfînta Lună.

PARABOLANO : Cu *B* ?

ROSSO : Faceți cum vă spun eu.

PARABOLANO : Spune, dă-i drumul.

ROSSO : Cunoașteți alfabetul ?

PARABOLANO : Pedepsește-l, Doamne !

ROSSO : E o minune.

PARABOLANO : De ce ?

ROSSO : Fiindcă dumneavoastră, domnii, nu obișnuiți să vă pierdeți vremea cu asemenea pedanterii. Spuneți acum alfabetul, iar cînd o s-ajungeți la litera aceea cu care începe numele ei, o să v-o spun, căci altfel nu-s în stare să mi-o aduc aminte, cu nici un preț. Începeți.

PARABOLANO : A, B, C, D, E, F, G : e printre astea ?

ROSSO : Mergeți mai departe.

PARABOLANO : Unde ajunsesem ?

ROSSO : La alfabet. Luați-o de la început.

PARABOLANO : A, B, C, D, E, F, G, H, I, K.

ROSSO : Fiți atent, căci acum vine cea bună. Mergeți mai departe.
PARABOLANO : M, N, O.
ROSSO : Dar pe L unde-l lăsați ?
PARABOLANO : Vai, dumnezeescule, cerescule și nemuritorule Rosso !
ROSSO : Alcătuiți acuma o carte întru lauda mea.
PARABOLANO : Livia mea.
ROSSO : Acuma credeți c-o știu ?
PARABOLANO : Unde mă aflu ?
ROSSO : În țara viselor.
PARABOLANO : Dorm oare ?
ROSSO : Da, și de-aia nu mă scoateți de la masa slugilor.
PARABOLANO : Haidem în casă, preacinstite Rosso.
ROSSO : Nu prea de mult, eram doar un ticălos.
PARABOLANO : Greșești.

SCENA A XVI-A

Maestro ANDREA *și* ZOPPINO

ANDREA : De cînd există șotii, nu s-a pomenit una mai frumoasă ca asta.
ZOPPINO : O să-i spun că m-a trimis la el doamna Camilla și că dacă n-ar fi vorba de *don* Diego di Lainis, care, din gelozie, o ține închisă în casă, sub pază, ar putea să vină la ea îmbrăcat cu hainele lui, dar că, tocmai din pricina asta, e nevoie să vină îmbrăcat ca hamal ; tăcere, fiindc-a apărut nătărăul : nebunii vor fi fericiți.

SCENA A XVII-A

ZOPPINO, Messer MACO și Maestro ANDREA

ZOPPINO : Doamna Camilla, stăpîna mea, sărută mîinile domniei-voastre.
MACO : O supără purtările mele, nu-i așa ?
ZOPPINO : Nu s-ar putea spune.
MACO : Dacă-mi face un copil, îi plătesc îngrijirea.
ANDREA : Ce părere ai ?
ZOPPINO : Acuma, văzîndu-l de aproape, cred că femeia nu minte cînd spune că moare după el.
MACO : De cîte ori a sărutat biletul ?
ZOPPINO : De peste o mie de ori !
MACO : Nemiloasă, afurisită și pungășoaică : dar cu poezioara ce-a făcut ?
ZOPPINO : A cerut să-i fie pusă pe note.
MACO : De către cine ?
ZOPPINO : De către croitorul ei. Tocmai de aceea, să se ascundă rușinat arhipoetul care țesală măgarul pegaseu și îl adapă, și-i dă de mîncare, alegîndu-se, în schimb, cu bălegarul.[1]
MACO : Am făcut-o pe nepregătite.
ZOPPINO : Vai ce nebun !
MACO : Eu sînt eu.
ANDREA : Dumneavoastră, oricum, vă alegeți cu gloria.
MACO : Iar dumitale, trimisului doamnei, știi ce vreau să-ți spun ?
ZOPPINO : Nu, domnule.
MACO : Cînd o să trimit la Siena după caise și după marțipan, o să-ți dau și dumitale din ele.

[1] E vorba de Camillo Querus, poreclit și Arhipoetul, un improvizator neînsemnat, lăudat și batjocorit în același timp de către papa Leon al X-lea.

ANDREA : Nu-ți spuneam eu că e generos ca un papă și ca un împărat ? Să mergem acum să ne sfătuim în legătură cu vizita lui *messer* Maco la doamna.
MACO : Să ne grăbim cît mai mult. Hei Grillo, Grillo, ieși la fereastră.

SCENA A XVIII-A

GRILLO *la fereastră*, Messer MACO, Maestro ANDREA și ZOPPINO, *afară*

GRILLO : Ce poruncîți ?
MACO : Nimic, Ba da. Hei, Grillo ?
GRILLO : Iată-mă : ce poruncîți ?
MACO : Am uitat.
ANDREA : Intrați, *signor* Zoppino.
ZOPPINO : Intrați mai întîi domnia-voastră, *maestro* Andrea.
ANDREA : Nu eu, ci domnia-voastră.
ZOPPINO : Ba nu, a voastră.
MACO : O să intru eu cel dintîi, așa că intrați după mine.

SCENA A XIX-A

ROSSO, *singur*

Toate titlurile pe care cei din Norcia și din Todi le dau ambasadorilor lor, stăpînu-său i le-a dat și lui Rosso și, întinzîndu-mi mîna dreaptă, vrea să mă îmbogățească, să-mi dea nu știu ce rang, vrea să-i fiu

sfetnic, să-l îndrum şi să-i poruncesc. Vedeţi-vă deci de treabă voi care nu ştiţi să faceţi decît plecăciuni frumoase, cu o farfurie în mînă, ori cu un pahar bine spălat, şi care credeţi că dacă vorbiţi stînd în vîrful picioarelor şi fredonaţi ori compuneţi tot timpul cîte ceva întru lauda lor, o să intraţi pe sub pielea stăpînilor. N-aveţi habar de nimic. Totul este să-i faci rost stăpînului de femei frumoase ; îndată ce femeile frumoase le pică mură-n gură, stăpînii te poartă-n cîrcă prin toată Roma, te răsfaţă, te preţuiesc şi îţi fac daruri : iată chiar şi o beretă cu medalie şi cu podoabe din aur curat, pe care am datoria s-o port din dragoste pentru stăpînu-meu. Trebuie să mă duc însă să i-o duc pe Alvigia, iar dacă se descoperă înşelătoria, să mă fac nevăzut. Cunosc toate bordelele din Italia şi din afara Italiei, şi nici dracul, care ştie totul, n-ar putea da de mine. Sînt însă aproape sigur că n-o s-o găsesc la ora asta, căci e mai prinsă de treburi decît o întreagă piaţă.

SCENA A XX-A

Maestro ANDREA *şi* ZOPPINO

ANDREA : N-avem altceva mai bun de făcut decît să-l îmbrăcăm pe Grillo cu hainele lui, iar pe el în veşminte de hamal.

ZOPPINO : Îndată ce se instalează la uşa doamnei, după schimbarea hainelor, eu, făcîndu-mă că-l iau drept hamal, o să-l întreb dacă nu cumva vrea să ducă un mort la cimitir ; ivindu-te între timp şi tu, o să-l îndemni să-l ducă, iar Grillo o să se facă şi el că nu-l cunoaşte.

ANDREA : Minunat.

ZOPPINO : În vremea asta, o să-i spun că a ieşit o proclamaţie cu privire la un anume *messer* Maco, pe care-l caută poliţia ; cheamă-i afară pe cei doi prieteni, iar pe mine, care mă îndrept într-acolo mai înainte, lasă-mă să fac restul.

SCENA A XXI-A

Maestro ANDREA, GRILLO, *cu hainele stăpînului, şi* Messer MACO, *cu cele ale unui hamal*

ANDREA : Ieşiţi afară, ha, ha, ha !

GRILLO : Îmi stă bine în catifea ?

MACO : Cum îţi par eu, *maestro ?*

ANDREA : Ha, ha, ha ! Nu v-ar mai recunoaşte nici dracu. Acuma fiţi om cuminte şi dacă vedeţi pe careva, faceţi în aşa fel încît să pară că vreţi să duceţi o ladă a doamnei, iar dacă nu vedeţi pe nimeni, intraţi în casă şi gîndiţi-vă bine la ce-aveţi de făcut.

MACO : O mie de ani mi se par, o mie de ani.

ANDREA : Mergi după el, cu pas încet, Grillo, iar dacă îl întîlneşti pe afurisitul ăla, treci înainte, căci — părîndu-se că tu eşti *messer* Maco, iar *messer* Maco un hamal — n-o să-i trezim nici o bănuială.

MACO : Veniţi lîngă mine, pentru ca domnul spaniol să nu-mi spintece burta. Vai de mine ! mi-e frică, tremur.

ANDREA : Nu-ţi face griji, mergi totuşi într-acolo. Vai ce împieliţat bun de spînzurat mai e şi Zoppino ăsta : după gesturi, după mers şi după felul cum poartă capa şi spada pare un spaniol în toată puterea cuvîntului.

SCENA A XXII-A

ZOPPINO, *travestit*, Messer MACO, Maestro ANDREA *şi* GRILLO

ZOPPINO : Vrei să duci un mort la cimitir ?

MACO : Să ducă cine-a mai dus.

ZOPPINO : Fiindcă e pîinea ieftină, ticăloşilor, de-aia nu vreţi să munciţi !

MACO : Nu e vorba că nu vreau să muncesc, dar sînt prins cu lada doamnei.

ANDREA : Slujeşte-l pe gentilomul acesta, hamalule.

MACO : Nu mă mai recunoaşteţi, *maestro ?*

ANDREA : Mînca-te-ar buba neagră : cine eşti tu ?

MACO : Ah, Doamne, sînt un om pierdut, în hainele astea am devenit altul : Grillo, nu-s eu stăpînul tău ?

GRILLO : Afurisit să fiu dacă am habar de ceva, *pesas dios, che ti chiero mattar* [1]

ZOPPINO : Lăsaţi-l în pace pe măgarul ăsta, căci o să-l fac eu să-l ducă, chiar dac-o să crape : a ieşit o proclamaţie care spune că oricine l-ar cunoaşte ori l-ar ascunde pe un anume *messer* Maco, sienez de baştină, venit la Roma fără acte, ca spion, trebuie să-l aducă în faţa Guvernatorului ca să scape de pedeapsă, căci celălalt se bănuie c-ar urma să fie scopit.

GRILLO : Vai de mine !

ANDREA : Nu vă fie teamă, căci o să-l îmbrăcăm cu hainele dumneavoastră pe hamalul ăsta, iar Poliţaiul, luîndu-l drept *messer* Maco, o să-l înhaţe şi-o să-l scopească pe el, în locul domniei-voastre.

MACO : Sînt hamal, sînt hamal şi nu *messer* Maco, ajutor, ajutor !

[1] Lua-te-ar dracu... vreau să te omor (span.).

ZOPPINO : Umflă-l, dă-i, pune mîna pe spion, pune mîna pe tîlhar ! Ha, ha, ha ! Fugi după el, Grillo, să nu se-ntîmple vreo nenorocire, fiind poate neam cu cine știe ce bancher, care să ne poarte pe urmă pică. Parcă-l văd și pe ăsta, ca pe o cucuvea, în plin cartier Banchi, cu o grămadă de mucaliți în jur, făcînd haz de o asemenea șotie.

ACTUL AL TREILEA

SCENA I-A

PARABOLANO *și* VALERIO

PARABOLANO : Ce-mi pasă mie dacă Rosso, glumind, m-a bîrfit împreună cu Cappa ?

VALERIO : Chiar dacă laudele unuia ca el nu vă înalță, iar defăimarea lui nu vă micșorează, nu înseamnă însă că Rosso trebuie ridicat în slăvi, ca și cînd strălucirea oricărei virtuți s-ar oglindi în el [1].

PARABOLANO : Eu unul îl ridic în slăvi pe cel care-și pune la inimă fericirea mea, nu pe cel care se-arată harnic în a-mi face patul și zelos cînd e vorba să-mi curețe hainele, nici pe cel care se-arată adevărat maestru al politeții și al bunelcuviințe, sau care-mi aduce la cunoștință văicărelile slugilor în legătură cu mine, ori mă plictisește toată ziua cu muzică și cu poezii, îndemnîndu-mă și silindu-mă să fac daruri, cînd unuia, cînd altuia. Mă înțelegi ?

VALERIO : Cît despre mine, mi-am făcut întotdeauna slujba ca o slugă bună și ca un apărător al cinstei dumneavoastră și mi-e mai plăcut să fiu batjocorit din asemenea pricini decît să fiu lăudat fiindcă v-am pus în fața unor lucruri nevrednice de rangul dum-

[1] S-ar putea ca ironia acestei replici să-i fie adresată pictorului florentin Il Rosso (1494—1541), pizmuit de Aretino, ca unul care fusese chemat de Francisc I la Fontainebleau, unde primise lucrări foarte importante. În *Viața* sa, Benvenuto Cellini vorbește și el, cu destulă antipatie, despre Il Rosso.

neavoastra și de al meu. Toți stăpînii au însă năravul de a nu vrea să audă nici adevărul, nici lucrurile frumoase.

PARABOLANO : Îți spun să taci, taci o dată.

VALERIO : Sînt un om sincer : de-aia spun ce gîndesc.

PARABOLANO : Vino-nlăuntru și liniștește-te.

SCENA A II-A

ROSSO *și* ALVIGIA

ROSSO : Să te văd la treabă.

ALVIGIA : Crezi că asta e prima oară ?

ROSSO : Eu, unul, nu.

ALVIGIA : Atunci, lasă grija asta în seama mea.

ROSSO : Iată-l colo pe stăpîn : ia aminte numai cu ce față încruntată privește cerul ; cu brațele încrucișate își mușcă degetele și se scarpină-n cap ; s-ar zice că din inima lui nu ies decît blesteme.

ALVIGIA : Semne de îndrăgostit.

ROSSO : Ah, ce nerozi mai sînt și iubăreții ăștia, care sporovăie tot timpul numai despre principese [1]. Mi-nchipui că pentru a pune mîna pe o femeie nobilă se cere o trudă cumplită, iar cei care se laudă c-au făcut și c-au dres cu doamna cutare sau cutărică se amăgesc pînă la urmă cu cîte-o tîrfă.

ALVIGIA : Trudă mare, fără doar și poate ; și nu fiindcă n-ar fi toate la fel și nu le-ar plăcea la toate : numai că una se stăpînește de teamă, alta de rușine, alta

[1] Pare să fie o aluzie răutăcioasă la poetul francez Clément Marot (1495—1544). Valet de cameră al Margaretei de Valois-Angoulême, Clément Marot i-a închinat acesteia o bună parte din opera sa.

fiindcă e păzită, iar alta din prostie. Iar de dragostea lor se bucură mai totdeauna cîte-un servitor sau cîte-un majordom, numai fiindcă se află la îndemînă.

ROSSO : Mai ciugulesc și pedagogii cîte una : căci neajungîndu-le copiii, frații și slujnicele stăpînelor lor, mai trag deseori clapa și bărbaților acestora.

ALVIGIA : Ha, ha, ha ! Ne-a văzut stăpînul.

SCENA A III-A

PARABOLANO, ROSSO *și* ALVIGIA

PARABOLANO : Fie binevenită perechea aceasta.

ROSSO : Femeia asta, stăpîne, vrea să vă pună cerul în palmă.

PARABOLANO : Ești doica îngerașului meu ?

ALVIGIA : Sînt sluga dumneavoastră și doica aceleia căreia îi sînteți și viață, și suflet, și inimă, și nădejde. Cu toate că dragostea pe care i-o port o să mă facă să ajung în iad...

PARABOLANO : De ce măicuță respectată ?

ALVIGIA : Fiindcă cinstea este comoara lumii : eu însă o doresc vie pe stăpîna și fetița mea, Livia, care, după cum vrea soarta ei cea bună (îmi place să spun astfel), mă trimite la domnia-voastră și vă roagă să-i faceți cinstea de-a primi să fiți iubit de ea : dar cine nu s-ar îndrăgosti oare de un domn atît de distins ?

PARABOLANO : În genunchi vreau să te ascult.

ALVIGIA : E prea mult, domnule.

PARABOLANO : Nu-mi fac decît datoria.

ROSSO : Ridicați-vă, căci, astăzi, fițele astea napolitane plictisesc pe oricine.

PARABOLANO : Vorbește mai departe, măicuță prea-cinstită.

ALVIGIA : Mi-e tare rușine să stau de vorbă cu un atît de mare învățat, îmbrăcată cu zdreanța asta de fustă.

PARABOLANO : Colanul ăsta îți va îngădui să-ți faci una nouă.

ROSSO : Nu ți-am spus că-i vine tot atît de ușor să dea o sută de scuzi cum îi vine și unui avocat să fure o mie ? *(Aparte :)* Ar jupui o ploșniță, ca să-i soarbă sîngele.

ALVIGIA : O arată chipul dumnealui.

ROSSO : Ne dă în fiecare an grămezi de haine. *(Aparte :)* Vai, de ne-ar plăti măcar simbria !

ALVIGIA : Halal stăpîn !

ROSSO : În sufrageria sa se mănîncă numai de dulce. *(Aparte :)* Murim de foame.

ALVIGIA : Asta spune totul.

ROSSO : Sîntem cu toții egalii săi. *(Aparte :)* Atît să mai răsufle el cît s-a uitat vreodată cu ochi buni la careva.

ALVIGIA : Apucătură de mare domn.

ROSSO : Ar vorbi pînă și cu papa pentru cel mai mărunt dintre servitorii săi. *(Aparte :)* N-ar pune o vorbă bună, nici dacă ne-ar vedea cu șireangul de gît.

ALVIGIA : Nu e nevoie să mi-o juri.

ROSSO : Ne poartă o dragoste părintească. *(Aparte :)* Ne poartă, dimpotrivă, o ură de moarte.

ALVIGIA : Te cred.

PARABOLANO : Rosso îmi cunoaște firea.

ROSSO : Tocmai de-aceea vă și laud, iar dumneata, *madonna* Alvigia, dă-ți seama că fetița dumitale a avut mare noroc să se îndrăgostească tocmai de el și nu-ți închipui că binevoiește să o iubească pe alta afară de ea, deși jumătate din Roma aleargă după el.

ALVIGIA : Și nu vrea să se uite la nimeni ?

ROSSO : Nu, măicuță.

PARABOLANO : Nu spune asta, căci binecuvîntez soarta cea bună care-a făcut ca Livia să mă iubească.

ROSSO : Nu vă umiliți.
PARABOLANO : Spune-mi, scumpă *madonna*, în ce chip vorbește ea despre mine ?
ALVIGIA : Ca o adevărată împărătească.
PARABOLANO : Cu ce gesturi ?
ALVIGIA : Cu gesturi care l-ar abate de pe calea cea dreaptă și pe un schimnic.
PARABOLANO : Ce făgăduieli îmi face ?
ALVIGIA : Pline de măreție și generoase.
PARABOLANO : Crezi că se preface ?
ALVIGIA : Vai mie, cum să se prefacă ?
PARABOLANO : Iubește cumva pe-un altul ?
ALVIGIA : Vai, pe-un altul ? Îndură atîtea chinuri pentru dumneavoastră încît, dacă scapă de ele...
PARABOLANO : N-o să sufere niciodată din pricina mea.
ALVIGIA : Deie Domnul !
PARABOLANO : Ce face oare acum ?
ROSSO *(Aparte :)* Își face nevoia cea mică !
ALVIGIA : Blesteamă ziua, care ține parcă o mie de ani și nu se mai termină.
PARABOLANO : Ce-i pasă dacă ziua e lungă ?
ROSSO : Îi pasă, căci vrea ca la noapte să se afle împreună cu dumneavoastră, ca să scape de chinuri ori ca să moară.
PARABOLANO : E-adevărat ce spune Rosso ?
ALVIGIA : Așa e. Vrea să moară, dacă domnia-voastră nu-i faceți binele ăsta. Veniți înlăuntru, și-o să vă lămuresc toate, întru totul : așteaptă aici, Rosso, căci venim îndată înapoi.
PARABOLANO : Nu se poate. Intră dumneata, măicuță.
ALVIGIA : Vai de mine, stăpîne, nu mă jigniți făcîndu-mi cinstea asta : să intre domnia-voastră.
ROSSO : Fă-i domnului pe plac, bătrînico.
ALVIGIA : Cum vrei dumneata.

SCENA A IV-A

Messer MACO, *îmbrăcat ca hamal, și* ROSSO

MACO : Ce mă sfătuiți să fac ?
ROSSO : Să te duci să te spînzuri, hamal ticălos.
MACO : Pot din nou să răsuflu.
ROSSO : Îmi pare rău că nu crăpi.
MACO : Polițaiul mă caută pe nedrept.
ROSSO : Cu mutra asta ai putea fi căutat pe nedrept și de călău, nu numai de polițai.
MACO : Îl cunoști pe domnul Rapolano ?
ROSSO : Care Rapolano ?
MACO : Domnul ăla care mi-a trimis lampretele : nu mă recunoști ?
ROSSO : Dumneavoastră sînteți, *messer* Maco ?
MACO : Da, doamnă, am vrut să spun da, domnule.
ROSSO : Ce-nseamnă fuga asta prostească ?
MACCO : *Maestro* Andrea mă ducea la tîrfe, deghizat.
ROSSO : Ce mai calea-valea, toate mințile sieneze sînt din același aluat cu ale papilor și cu ale călugărilor.

SCENA A V-A

PARABOLANO, ROSSO, Messer MACO *și* ALVIGIA

PARABOLANO : Ce spui tu, Rosso ?
ROSSO : Spun că ăsta e domnul sienez al dumneavoastră și iese, precum îl vedeți, din mîinile trîntorului ăluia de *maestro* Andrea.
PARABOLANO : Pe viul Dumnezeu c-o să i-o plătesc.

ROSSO : Nu-i faceţi nici un rău, căci poliţaiul e un ticălos.

PARABOLANO : Rosso, însoţeşte-o pe măicuţa. Veniţi cu mine, *messer* Maco.

MACO : Domnule Rapolano, mă las în grija domniei-voastre.

SCENA A VI-A

ROSSO *şi* ALVIGIA

ROSSO : Bravo.

ALVIGIA : Vai de mine : ăsta e cel mai mare lăudăros !

ROSSO : Ha, ha, ha !

ALVIGIA : Ştii tu însă de ce mă minunez ?

ROSSO : Eu unul nu.

ALVIGIA : Că el, care moare după Livia asta, poate să creadă că şi ea moare după el, deşi — ca să spun aşa — nu l-a văzut niciodată.

ROSSO : N-ar trebui să te miri de asta, fiindcă un astfel de stăpîn, fost camerist de trei parale, iar acum un om îmbătat de atîta măreţie, crede cu tărie că toată lumea îl iubeşte ; iar dacă am putea privi în el, ne-am da seama că e supărat pe sine însuşi pentru că s-a îndrăgostit, părîndu-i-se că Livia ar fi datoare să alerge după el, întocmai cum îi dăm noi de înţeles.

ALVIGIA : Bietul prostănac ! Eu una, drept să-ţi spun, vreau să duc de-aici încolo o viaţă evlavioasă, fiindcă mi-am făcut atîtea poîte încît pot zice : „lume, du-te cu Dumnezeu !“ Pe vremea mea, nici Lorenzina, nici Beatricicea, nici Angioletta din Napoli, nici Beatrice,

nici Mamița-face-mofturi, nici lungana de Imperia [1] nu erau vrednice să mă descalțe. Croiala hainelor, măștile, casele frumoase, luptele cu taurii, caii de călărie, zibelinele cu capul auriu, papagalii, maimuțele și zecile de cameriste și de slujnice erau fleacuri în ce mă privea : și domni, și monseniori, și ambasadori, cu duiumul. Ha, ha ! Rîd, fiindcă ajunsesem să-i scot mitra unui episcop și s-o pun în capul unei slujnice a mea, ca să-mi bat joc de bietul om. Iar un negustor de zahăr ne-a lăsat lăzi întregi, așa că în casa mea, o bucată de vreme, fiecare mîncare era gătită cu zahăr. A dat apoi peste mine o boală, căreia nu i s-a aflat niciodată numele, cu toate că am îngrijit-o ca pe sfrîntie, și, îmbătrînind din pricina atîtor leacuri, am început să țin camere cu chirie, vînzîndu-mi mai întîi inelele, veșmintele și toate lucrurile din tinerețe, după care am ajuns să spăl cămăși brodate. Pe urmă, m-am apucat să sfătuiesc fetele tinere să nu fie atît de nebune încît să vrea ca, ajunse la bătrînețe, să trebuiască să-și mustre trupul : mă înțelegi. Dar ce voiam să spun ?

ROSSO : Vrei să spui că am fost călugăr, argat la han, cămătar, strîngător de dăjdii, catîrgiu, om al polițaiului, ocnaș, de nevoie, și morar, din dragoste, curier, codoș, vînzător de leacuri băbești, cerșetor, servitor la niște școlari, slujitor al unor curteni, și sînt grec : dă-mi partea mea din colan, iar în ce privește vorbitul tău cu subînțelesuri, ești o codoașă pe cinste.

ALVIGIA : Preafrumoasa mea cuvîntare n-a avut nici pic de răutate și voia doar să spună că deși duc cîțiva ani în spinare, n-am avut totuși niciodată de îndeplinit o treabă de acest soi.

---

[1] Sînt amintite aici cîteva dintre cele mai renumite curtezane de pe vremea lui Aretino.

ROSSO : Şi tocmai de aceea îmi eşti cu atît mai îndatorată cu cît povestea asta poate c-o să fie şi cea din urmă.

ALVIGIA : Şi de ce cea din urmă ? Nu cumva o să-mi pierd viaţa ?

ROSSO : Ascultă : spun cea din urmă, fiindcă femeile nu mai sînt de nici un folos la Curtea papală. Iar asta se întîmplă fiindcă, nemaiîngăduindu-se luarea unei neveste, fiecare îşi ia un bărbat : şi în felul acesta, îşi face şi cheful, dar nu calcă nici legile.

ALVIGIA : Curtea asta a ta e totuşi neobrăzată : şi vrei să vezi că spun adevărul ? dumneaei poartă mitră şi n-are nici o ruşine.

ROSSO : Lasă-n pace poveştile : ce mijloc ai pentru a-l face pe stăpînu-meu să-ţi dea crezare ?

ALVIGIA : Îmi lipsesc oare mijloacele ? Tare proastă mă crezi !

ROSSO : Spune-mi măcar unul.

ALVIGIA : Nevasta brutarului Arcolano e o muieruşcă de toată frumuseţea şi e trup şi suflet legată de mine. O să-i trimit vorbă să vină la noi acasă şi-o să i-o punem în pat pe întuneric.

ROSSO : S-a făcut.

ALVIGIA : Ştii tu însă cîte doamne nobile par dumnezeiesc de mîndre datorită veşmintelor brodate şi sulimanului şi totuşi nu fac nici cît o ceapă degerată ? Togna (nevasta brutarului de care-ţi vorbesc) are un trup atît de alb, atît de pietros, atît de tînăr şi atît de curat încît i-ar face cinste şi unei regine dacă l-ar avea.

ROSSO : Să zicem că Togna ar fi urîtă şi că n-ar fi bună de nimic : stăpînului tot un înger i-ar părea. Fiindcă stăpînii au mai puţin gust decît un mort ; beau totdeauna vinurile cele mai proaste şi mănîncă bucatele cele mai rele, luîndu-le drept foarte bune şi scumpe.

ALVIGIA : Ne-am înțeles : iată coliba noastră ; întoarce-te acum la stăpîn și adu-mi vestea că s-a hotărît, precum și la ce oră are de gînd să vină. Cît despre colan, o să-l împărțim prietenește.

SCENA A VII-A

VALERIO *și* FLAMMINIO

VALERIO : De o oră încoace te-a apucat o aiureală grozavă ; vezi-ți de slujbă, căci roadele nădejdiei în curteni se coc tocmai cînd nu te-ai aștepta.

FLAMMINIO : Cum s-ar putea oare ca nădejdea mea să dea roade pîrguite cînd n-are încă flori ? Și văzîndu-mi în oglindă barba albă, m-au podidit lacrimile din pricina unei mile adînci pe care am simțit-o față de mine însumi, căci n-am cu ce-mi ține zilele : vai mie, nenorocitul de mine ! pe cîți neghiobi, pe cîți servitori, pe cîți mîrlani și pe cîți lacomi îi știu a fi bogați, în vreme ce eu sînt sărac ? mă gîndesc, prin urmare, să mă duc să mor altundeva ; și mă doare sufletul că am venit aici tînăr și o să plec bătrîn ; am venit îmbrăcat și plec gol ; am venit mulțumit și plec deznădăjduit.

VALERIO : Dar cum rămîne cu cinstea ta ? Vrei cumva să dai de-azvîrlita cu timpul în care ai slujit cu atîta credință și cu atîta rîvnă ?

FLAMMINIO : Tocmai asta mă și interesează.

VALERIO : Stăpînul te iubește și, dacă s-ar ivi prilejul, ai vedea că nu te uită.

FLAMMINIO : Să mă țină minte, ai ? Dac-ar curge lapte pe Tibru, nu m-ar lăsa nici măcar să-mi înmoi degetul în el.

VALERIO : Prostii pe care ți le tot bagi în cap. Spune-mi, însă, unde-o să te duci ? În ce ținut ? la ce stăpîn ?

FLAMMINIO : Lumea e mare.

VALERIO : Era mare, altădată : acum e atît de mică încît cei virtuoși nu-și mai găsesc adăpost în ea. Și nu neg că la Curtea noastră treburile nu merg prea bine, dar, pînă la urmă, fiecare se descurcă și fiecare trăiește.

FLAMMINIO : Fie ce-o fi, eu unul vreau să plec.

VALERIO : Gîndește-te bine și hotărăște-te, căci nu mai e ca pe vremuri, de la un capăt al Italiei la celălalt : pe-atunci, fiecare ținut își avea ocrotitorii lui pentru oamenii de curte. La Napoli, regii, la Roma, Baroni-i, cum sînt acum Medici-i la Florența ; la Siena, Petrucci-i, la Bologna, Bentivogli-i, la Modena, Rangoni-i, și, mai ales, contele Guido, care era atît de bun încît îndatora orice minte luminată să se bucure de dărnicia lui ; iar cînd uita el s-o facă, avea grijă mărinimoasa *signora* Argentina, unica rază de modestie și rușine în veacul ăsta ticălos. [1]

FLAMMINIO : O știu cine este și, afară de virtuțile ei nobile, o venerez pentru înalta dragoste pe care i-o poartă nobilului suflet al regelui Francisc și nădăjduiesc s-o văd pe maiestatea-sa, cît de curînd, bucurîndu-se de fericirea aceea pe care, pentru meritele sale, i-o doresc o asemenea înaltă doamnă și întreaga lume.

VALERIO : Să revenim la discuția noastră. Unde-o să te duci ? La Ferrara, dar ce să faci acolo ? La Mantova, dar ce să spui acolo ? la Milano, dar ce să nădăjduiești acolo ? Ascultă-mă pe mine, că-ți vreau binele, și rămîi la Roma, căci, dacă n-ar fi decît pilda pe

[1] Sînt amintiți mai sus numai o mică parte din susținătorii lui Aretino. *Signora* Argentina Rangoni era soția contelui Guido : relațiile ei de dragoste cu regele Francisc I erau de domeniu public.

care Curtea o află în generozitatea lui Ippolito de Medici, adevărat liman unde și-au găsit adăpost atîția virtuoși, și încă tot ar trebui să se întoarcă frumoasele vremuri de altădată.

FLAMMINIO : O să mă duc poate la Veneția, unde am mai fost, și-o să-mi îmbogățesc sărăcia mea cu libertatea ei ; căci barem acolo nu-i vine chef nici unui favorit și nici unei favorite să-i ucidă pe cei sărmani ; fiindcă numai în Veneția dreptatea își ține balanța în cumpănă ; numai acolo spaima de-a pierde bunăvoința unuia nu te silește să te închini altuia, care era un păduchios pînă mai ieri, iar cine se îndoiește de meritele Veneției, să ia seama la chipul în care cerul îi sporește faima : și nu încape îndoială că ea e orașul sfînt și raiul pe pămînt. Iar comoditatea gondolelor ei e o adevărată melodie a tihnei și a bunăstării [1]. Ce călărie ? Călăria nu-i decît ruperea pantalonilor, deznădejdea servitorilor și spetirea trupului.

VALERIO : Vorbești frumos și, afară de asta, viețile sînt acolo mai sigure și mai lungi decît în alte părți, dar celui care trăiește în locul acela îi pare rău de vremea care se scurge.

FLAMMINIO : De ce ?

VALERIO : Fiindcă lipsește conversația oamenilor virtuoși.

FLAMMINIO : Nu știi cum stau lucrurile. Acolo trăiesc cei virtuoși : noblețea omenească se află la Veneția, iar la Roma, pizma și grosolănia. Și-apoi, unde mai există un altul la fel de respectat ca *frà* Francesco Giorgi, întrupare vie a tuturor științelor ? Și-i fericită Curtea aceea în care Domnul îi inspiră pe cei în stare să-i dea rangul ce i se cuvine pentru meritele ei.

[1] În ce-l privește, elogiul pe care îl face Veneției este mai mult decît îndreptățit : fusese singurul loc din Italia unde Aretino își aflase adăpost împotriva numeroșilor dușmani pe care izbutise să și-i facă.

Și ce crezi de venerabilul Părinte Damiano, care sfarmă marmora amvoanelor cînd predică și este un adevărat tălmăcitor al *Sfintei Scripturi?* N-ai auzit cum se vorbea ieri despre Gasparo Contarino, soarele și viața Filozofiei și al studiilor grecești și latinești și oglindă a bunătății și-a educației? [1]

VALERIO: Am cunoscut-o pe magnificența-sa în Bologna, ca ambasador pe lîngă Împărat. Am auzit vorbindu-se despre cei doi preoți prearespectați, iar pe Giorgi l-am văzut aici la Roma.

FLAMMINIO: Și cine oare n-ar trebui să plece la drum anume ca să-l vadă pe vrednicul Giambatista Memo, cel care a reînviat științele matematice și e un adevărat om de știință?

VALERIO: Îl știu, căci i s-a dus vestea.

FLAMMINIO: Tot fiindcă e vestit îl știi și pe Bevazzano, căci a fost odinioară o lumină printre învățații din Roma și sînt sigur că îți sună în urechi numele vrednicului de cinste Capello. Dar unde-l mai pui pe marele Trifon Gabrielli, de la a cărui judecată au de învățat și natura, și arta? Și aud că printre celelalte minți luminate se află Girolamo Quirini, care-i numai înțelepciune și numai grație și care uimește lumea imitîndu-l pe divinul *messer* Vincenzio, unchiul său, cel ce și-a cinstit patria prin viața pe care a dus-o, și Roma, prin moarte; și, la fel cu el, Girolamo Molino, cel îndrăgit de muze. Și cine nu s-ar înveseli auzind plăcutele scorneli ale lui Lorenzo Viniero? Cît de plăcută este o discuție cu Luigi Quirini, cel care, după onorurile de care s-a bucurat în armată, s-a împodobit cu cele ale

[1] Aretino folosește întreagă această scenă pentru a elogia toate personalitățile mai de seamă (nobili, prelați și literați) ale Veneției epocii sale. Teama de a nu îngreuna și mai mult lectura unei piese de teatru și faptul că aproape nici una dintre aceste personalități nu mai este cunoscută astăzi ne-au îndemnat să renunțăm la a da cîte o notă în legătură cu fiecare dintre ele.

legilor ! Iar Eurialo di Ascoli al nostru mi-a spus că în Veneția trăiește Francesco Salamone, care, cînd cîntă din liră, îl face să se rușineze pe însuși Orfeu.

VALERIO : Am auzit vorbindu-se de el.

FLAMMINIO : Îmi spune Molza cel cumsecade că mai trăiesc acolo Luigi Priuli și Marco Antonio Soranzo, doi tineri minunați, care încă nu au atins culmile învățăturii, dar doresc să știe tot. Și cine se măsoară, în ce privește curtenia, virtutea și judecata, cu monseniorul Valerio, gentilom desăvîrșit, și cu monseniorul Brevio ?

VALERIO : Sînt bine cunoscuți la Roma.

FLAMMINIO : În Veneția, prin urmare, există îndeletniciri virtuoase și distracții plăcute, dar uimitor era să-l fi auzit pe preamăritul Andrea Navagiero, pe ale cărui urme calcă bunul Bernardo ; și îl uitasem pe Maffio Leone, un nou Demostene, un nou Cicero ; ca să nu mai vorbesc de o mie de alte minți nobile, care dau strălucire veacului nostru, cum, de pildă, îi dă strălucire Egnazio, singurul sprijin de astăzi al elocvenței latine. Să nu-ți închipui că există și-n Roma un *messer* Giovanni da Legge, cavaler și conte de Santa Croce, care — printr-o înțeleaptă dărnicie — a dovedit, în Bologna, strălucita generozitate a sufletului său.

VALERIO : În cele din urmă, dacă lăsăm de-o parte Academia Medici, aici, în Roma, trăim laolaltă cu o turmă de nemîncați și de linge blide.

FLAMMINIO : E mai adevărat decît ne închipuim. Și, pentru deplina ta lămurire, spune nobilul Firenzuola că în Veneția se află un anume Francesco Berettai, mai iscusit la improvizații decît toți poeții aceștia ai noștri, care-l asurzesc pe Pasquino cu versurile lor bine gîndite. Să lăsăm însă la o parte filozofii și poeții. Unde domnește oare pacea, dacă nu în Veneția ? Unde afli oare iubirea, dacă nu în Veneția ? Și unde găsim belșugul și mila, dacă nu în Veneția ? Iar că astfel stau lucrurile, o dovedește faptul că pentru

mîntuirea sufletului său, acel om, care-i cu totul altfel decît preoții, acea imagine a sfințeniei, acel părinte al umilinței, adevărată pildă pentru călugării de treabă, vreau să spun episcopul de Chieti, însoțit de mica lui ceată și îndemnat de ura lui față de Roma, s-a îndreptat spre Veneția, disprețuind traiul acesta murdar pe care-l ducem noi. M-am aflat acolo în timpul a două carnavale și am rămas uimit de alaiurile academiei Ciorapului și de uluitoarele serbări pe care le-au dat mărinimoșii Reali, amabilii Floridi și preacinstiții Cortesi.[1] Și mi-am ieșit din fire văzînd atîția părinți ai Patriei, atîția străluciți senatori, atîția slăviți procuratori, atîția doctori și cavaleri, atîta nobilime, atîta tinerețe și atîta bogăție. Am mai văzut și o scrisoare către regele preacreștin, în care se spune că atunci cînd cu adevărat preastrălucitul principe Andrea Gritti[2], împreună cu atotputernica *Signoria*, pentru a cinsti pe moștenitorul Franței și pe ducesa de Ferrara, s-au urcat pe Bucentaur, acesta a fost cît pe-aci să se scufunde, atît de mult îngreunîndu-l mintea lor. Iar faptele săvîrșite de vitezele trupe ale comandantului suprem, ducele de Urbino[3], vor trăi în vecii vecilor în scrierile dumnezeescului monsenior Bembo. Și să nu crezi că seniorii, care, în numele principilor lor, duc tratative cu preabunul și dreptul Senat venețian, ar fi cumva mai puțin politicoși și mai puțin virtuoși decît cei care se află aici la noi, ca ambasadori pe lîngă preafericirea-sa. Se află acolo preareverendul Legat, monseniorul Aleandro[4], și ar fi bine pentru faima clerului dacă și ceilalți prelați ar lua pildă de la știința și de la credința lui. Cum de-l trec

[1] *I Reali, I. Floridi* și *I. Cortesi* erau numele altor academii ori asociații aristocratice și literare.

[2] Doge al Veneției, între 1523 și 1538.

[3] Francesco Maria della Rovere.

[4] Girolamo Aleandro, episcop de Brindisi și nunțiu papal pe lîngă Carol al V-lea, în 1520. Numit cardinal în 1538.

însă cu vederea pe *don* Lopes [1], credincios păzitor al tainelor şi al treburilor preafericitului împărat Carol al cincilea, sprijinul credinţei creştine ?

VALERIO : Vorbeşti cumva despre *don* Soria, în a cărui bunătate curtenitoare şi-au aflat sprijin nădejdiile lui Pietro Aretino ?

FLAMMINIO : Vorbesc despre noul Ulisse.

VALERIO : Mă înclin la auzul numelui său şi astfel se şi cade, fiind el ocrotitorul oricărui om talentat.

FLAMMINIO : Vorbeşte cu vrednicul şi credinciosul Giangioacchino şi cu toţi oamenii cu mintea luminată, care au ajuns prin părţile acelea şi vei afla meritele prea învăţatului monsenior di Selva, episcop de Lavaur, care, după deprinderi şi după purtări, se cunoaşte a fi un slujitor al marelui rege Francisc şi care, aflat acolo ca ambasador al acestuia, uimeşte pe oricine prin cumpătenia şi modestia sa. Ia aminte apoi la seriozitatea necurmată şi la politeţea binevoitoare a protonotarului Casale, pildă de adevărată generozitate, ale cărui merite faţă de regele său ar fi slab răsplătite cu jumătate din Anglia. Jur pe Dumnezeu, Valerio, că omul pe care strălucitul duce de Urbino îl ţine acolo în locul său este în stare să conducă treburile a două lumi şi este cu adevărat vrednic de bunăvoinţa stăpînului său. Şi ce personalitate este — tot acolo — Visconti, cînd e vorba de treburile ducelui său de Milano ? Trec peste meritele lui Benedetto Agnello, aflat la Veneţia ca trimis al marelui duce de Mantova. Tot astfel, peste cele ale admirabilului Gian Jacopo Tebaldo, care, prin bunătatea lui, face să devină bună întreagă Ferrara : vai ce bătrîn cumsecade, ce om credincios. E văr, mi se pare, cu *messer* Antonio Tebaldeo al nostru, cel care singur — cum spune stăpînul — va uimi lumea prin scrierile sale,

[1] Lope di Soria, ambasadorul împăratului Carol al V-lea la Veneţia.

întocmai ca și Pollio Aretino cu *Triumfurile sacre*, pe care le va da în curînd la lumină.

VALERIO : Mi-ai închis, într-adevăr, gura.

FLAMMINIO : Am trecut peste mulțimea pictorilor și sculptorilor care se află acolo, împreună cu bunul *messer* Simon Bianco [1], și peste cea pe care unicul Luigi Caorlini [2] a dus-o cu el la Constantinopol, de unde tocmai s-a înapoiat strălucitul Marco di Niccolò, în al cărui suflet se află tot atîta măreție cîtă e și în sufletul regilor, și tocmai de aceea înălțimea-sa *signor* Luigi Gritti [3] l-a îndrăgit ca pe nimeni altul, acordîndu-i întreaga sa bunăvoință ; și n-au decît să crape oamenii de rînd și răutăcioșii, dar tot acolo se mai află gloriosul, minunatul și marele Tiziano [4], al cărui colorit respiră aidoma cărnii, căreia îi simți pulsul și răsuflarea. Iar uimitorul Michelangelo a lăudat uimit portretul ducelui de Ferrara, pe care însuși Împăratul l-a luat să-l aibă lîngă el. Iată-l pe Pordenone [5], ale cărui opere te fac să te întrebi dacă natura îi dă relief artei, ori arta naturii. Și nu neg că Marcantonio [6] n-ar fi unic în gravura cu dălțița, dar Gianiacobo Caralio Veronese, ucenicul său, nu numai că l-a ajuns, dar l-a și întrecut, precum arată lucrările gravate de el în aramă. Și știu sigur

[1] Sculptor florentin.

[2] Aurar venețian.

[3] Aventurier venețian, fiu natural al dogelui Andrea Gritti, cunoscut mai ales prin activitatea politică pe care a desfășurat-o în Ungaria, între anii 1529 și 1535 (anul morții sale.)

[4] *Tiziano Vecellio* (1477—1576), pictor celebru, șeful școlii venețiene, fără rival în ce privește vigoarea desenului, armonia și bogăția coloritului.

[5] *Giovanni Antonio Licinio Regillo*, zis și *Pordenone* (1484 — 1540), elev al lui Giorgione, rivalul lui Tizian. A murit otrăvit.

[6] *Marcantonio Raimondi* (1475—1530), cunoscut gravor italian, născut la Bologna. A fost gravorul preferat al lui Rafael.

că vestitul Matteo del Nasar [1], drag regelui Franței, și atît de merituosul Giovanni da Castel Bolognese [2], privesc drept o minune lucrările în cristal, în piatră și în oțel ale lui Luigi Anichini, care locuiește tot în Veneția. Și se mai află tot acolo talentatul forlinez Francesco Marcolini, minte în plină înflorire. Se află, de asemeni, bunul Serlio [3], arhitect bolognez, și *messer* Francesco Alunno, divin născocitor al literelor tuturor limbilor de pe lume. Și ce să mai vorbim? Vrednicul Jacobo Sansovino [4] a schimbat Roma cu Veneția și a făcut un lucru înțelepțesc: fiindcă, după cum spune marele Adriano, părintele muzicii, Veneția este „Arca lui Noe".

VALERIO: Te cred, și, ca să cred ce spui, crede și tu ce-o să-ți spun eu.

FLAMMINIO: Dă-i drumul.

VALERIO: O să-ți spun, sărind de la una la alta, fără nici o noimă, că sărăcia ta se trage din prea puținul respect pe care l-ai arătat întotdeauna față de Curte. Criticarea a ceea ce gîndește și a ceea ce întreprinde ea îți dăunează și-ți va dăuna veșnic.

FLAMMINIO: Prefer ca spusul adevărului să-mi aducă nu știu ce pagube, decît ca spusul minciunilor să-mi fie de vreun folos.

VALERIO: Tocmai spunerea adevărului este ceea ce nu le place domnilor, care nu au în ochi alt spin mai supărător decît mania ta de a spune adevărul. Cînd e vorba de cei mari trebuie să spui că răul pe care îl fac e bine, iar criticarea lor este tot atît de pri-

---

[1] Matteo del Nazaro era fiul unui cismar din Verona și studiase atît gravura cît și muzica. Foarte prețuit de Francisc I, care i-a încredințat conducerea Monetăriei Franței.

[2] Gravor (1495—1550).

[3] *Sebastiano Serlio* (1475—1554), cunoscut ca autor al unui tratat intitulat *l'Architettura*.

[4] *Iacopo Tatti*, poreclit *del Sansovino* (1486—1570), unul dintre marii sculptori și arhitecți ai Renașterii, născut la Florența.

mejdioasă şi de păgubitoare pe cît este de folositoare şi de sigură lăudarea lor. Lor le este îngăduit să facă orice, în vreme ce nouă nu ne este îngăduit să spunem orice, şi i se cuvine lui Dumnezeu să îndrepte fărădelegile lor, iar nu nouă. Stai liniştit o clipă şi să vorbim fără patimă : ţi se pare c-ai făcut bine vorbind Curtea de rău aşa cum ai vorbit-o ?

FLAMMINIO : Dar ce-am spus despre ea ?

VALERIO : N-ai făcut-o decît eretică, sperjură, trădătoare, neruşinată şi necinstită. Şi-a ajuns în gura norodului numai datorită vorbelor tale.

FLAMMINIO : Dar şi meritelor sale.

VALERIO : Fii totuşi atent, cu toate că pălăvrăgeala ta despre Curte n-ar însemna mare lucru, de vreme ce Pasquino a vorbit şi el tot timpul despre ea şi va vorbi veşnic. Te-ai agăţat însă de puterea lumească şi, tot sporovăind, ba despre lovituri de cravaşă, ba despre lacrimi, ba despre credinţă, ba despre privilegii — de parc-ai fi făcut tu ducii, cu picioarele — ai ajuns să vorbeşti despre toate astea în aşa fel încît nu crezi şi tu c-ar trebui să-ţi fie ruşine de ceea ce spui ?

FLAMMINIO : De ce să-mi fie ruşine să vorbesc despre lucruri pe care ei nu se ruşinează să le facă ?

VALERIO : Fiindcă domnii sînt domni.

FLAMMINIO : Dacă domnii sînt domni, atunci şi oamenii sînt oameni ; celor dintîi le face plăcere să-i vadă murind de foame pe cei ce-i slujesc, iar bucuria lor e tot atît de mare cît şi suferinţa celor talentaţi. Şi, spre şi mai mare ruşine, numai ce-i vezi năpustindu-se ba asupra unui slujitor tînăr, ba asupra unui codoş, ba asupra unui amărît de încornorat ; iar eu mă bucur, proslăvindu-le ticăloşiile. Şi n-o să tac decît atunci cînd doi dintre ei vor imita bunătatea şi dărnicia regelui Franţei.

VALERIO : De ce oare ?

FLAMMINIO : Fiindcă mai curînd o să văd Curtea cinstită și modestă, decît să se găsească doi asemenea stăpîni ; și, ca să-mi deschid inima în fața ta, o să-ți spun că, fiind deprins să slujesc de atîtă amar de ani, nu pot să stau degeaba și m-am hotărît să plec la curtea maiestății-sale. Căci, și dacă n-aș avea altceva de văzut decît atîția seniori, atîția căpitani și atîția oameni de talent, tot mi-ar face plăcere să trăiesc, întrucît fastul, veselia și generozitatea de-acolo îl mîngîie pe fiecare, la fel cum pe orice om îl duc la deznădejde sărăcia, tristețea și slugărnicia acestei Curți și aud că fermecătoarea bunătate a regelui preacreștin este atît de mare încît îl face pe fiecare să îl adore întocmai cum răutăcioasa grosolănie a oricărui alt senior îl împinge pe oricine să îl urască.

VALERIO : Nu se poate spune că lucrurile n-ar sta încă și mai rău decît spui tu. Și nu există pe lume decît un singur rege al Franței ; iar farmecul lui este uriaș, de vreme ce pînă și cel care nu l-a văzut niciodată îi rostește numele, îl proslăvește, îl respectă și îl adoră.

FLAMMINIO : Tocmai de aceea vreau să scap de tot răul de-aici, ca să mă duc să-l slujesc ; și — ca s-o știi — află că am primit scrisori de la fostul său ambasador în Veneția, monseniorul de Baif [1], tezaur de literatură aleasă, care mă asigură că voi intra în slujba maiestății-sale : iar dacă nu aveam asta, plecam la Constantinopole, ca să-l slujesc pe domnul Alvigi Gritti [2], în care s-a adunat toată omenia fugită din sufletele stăpînilor de rînd, principi numai cu numele, lîngă care s-ar fi dus și Pietro Aretino, dacă regele Francisc nu

[1] Tatăl poetului francez Antoine de Baïf (1532—1589).
[2] Luigi Gritti (vezi nota 3, pag. 90).

l-ar fi legat cu lanțuri de aur [1] și dacă mărinimosul Antonio da Leva nu l-ar fi îmbogățit cu pensii și cupe de aur.

VALERIO : Am auzit și de rege și de darul pe care i l-a făcut *signor* Antonio, făuritorul tuturor biruințelor împăratului. Dar, dacă tot ești hotărît să pleci, așteaptă barem plecarea sanctității-sale la Marsilia [1].

FLAMMINIO : Aș aștepta în zadar.

VALERIO : Nu crezi oare c-o să se ducă ?

FLAMMINIO : Cred numai în Cristos.

VALERIO : Ce încăpățînat ! Toată lumea se pregătește de plecare, iar tu îți bați joc.

FLAMMINIO : Dacă se duce papa acolo, o să-ncep să cred fie că se-apropie lumea de prăpăd, fie că s-a hotărît el să se facă om de treabă.

VALERIO : Și de ce te îndoiești ?

FLAMMINIO : Fiindcă dacă e-adevărat, sînt gata să intru la țesălatul cailor Curții și să mă socot fericit. Fiindcă dacă sanctitatea-sa se unește cu regele, o să scăpăm și noi de păduchi ; iar dac-o să ne ducem și la Marsilia tot atît de gătiți cum am fost și cînd ne-am dus la Bologna, parcă văd c-o să fim obiectul de batjocură al curtenilor francezi, al căror fast la mîncare și la îmbrăcăminte întrece cu mult sărăcia de pe la noi și dacă pompa cardinalului dei Medici n-ar acoperi totul, am semăna cu o ceată de negustori faliți.

VALERIO : Taci. Iese stăpînul din casă. Haidem unde știi tu, și o să-ți spun acolo cum se poate pleca onorabil de la Curte.

---

[1] Aluzie la un colan de aur, dăruit lui Aretino de către regele Francisc I.

[2] Este vorba de vizita pe care papa Paul al III-lea a făcut-o la Marsilia, în 1533, pentru a se întîlni cu regele Francisc I al Franței.

SCENA a VIII-a

PARABOLANO *şi* ROSSO

PARABOLANO : Te-am văzut intrînd prin uşa grădinii ce spune *madonna* Alvigia ?

ROSSO : Este uimită de educaţia dumneavoastră frumoasă, de bunăvoinţa şi de dărnicia dumneavoastră, şi vrea să vă întoarcă binele făcut. Nu se poate spune că domnia-voastră i-ar fi făcut daruri unei fiinţe nerecunoscătoare.

PARABOLANO : Nu înseamnă nimic pe lîngă ce-o să-i fac.

ROSSO : Prietena va veni la ea acasă la ora şapte şi-un sfert. Să ştiţi însă că e atît de ruşinoasă încît a cerut îngăduinţa să se iubească cu domnia-voastră pe întuneric, dar fiţi fără grijă, căci în curînd o s-o facă şi pe lumină.

PARABOLANO : Sigur că refuză să fie văzută de mine, care nu sînt vrednic s-o văd.

ROSSO : Nu-i deloc adevărat. Toate femeile fac mofturi la început, dar pe urmă, lăsînd de-o parte ruşinoasa lor sfiiciune, s-ar duce şi-n piaţa Sfîntului Petru să-şi împlinească poftele.

PARABOLANO : Crezi c-o face din timiditate ?

ROSSO : Fără îndoială. Dar dumneavoastră ce credeţi ?

PARABOLANO : Că e plăcut să iubeşti şi să fii iubit.

ROSSO : Cappa spunea că numai cîrciuma e plăcută.

PARABOLANO : Ştiu că Livia o să fie plăcută.

ROSSO : Simple închipuiri : în ce mă priveşte, pun mai mult preţ pe un pahar de vin grecesc, decît pe Angela Grecoaica.

PARABOLANO : Dacă te-ai înfrupta din ambrozia care picură din gurile îndrăgostiţilor, vinurile ţi s-ar părea amare.

ROSSO : Luați seama că eu unul sînt neprihănit : n-am gustat din plăcerile astea și nu știu ce vreți să spuneți.
PARABOLANO : Și nici ce gust aparte au femeile nobile.
ROSSO : E-adevărat, căci nu-și fac nevoile la fel cu celelalte.
PARABOLANO : E o nebunie să vorbești astfel.
ROSSO : E-o nebunie să vorbești astfel. Dar stați puțin ; aici vă vreau : nu dumneavoastră obișnuiți să spuneți că dulceața ce picură din gurile deprinse să vorbească frumos o întrece pe cea a strugurilor, pe cea a smochinelor și pe cea a stafidelor ?
PARABOLANO : Ba da, într-un anume fel.
ROSSO : Vai cît mă dau în vînt după sonetele acelea ale lui Pasquino.
PARABOLANO : Nu știam că-ți plac poeziile.
ROSSO : Cum de nu ? Aflați că, dacă învățam, ajungeam ori filozof, ori ceaprazar.
PARABOLANO : Ha, ha, ha !
ROSSO : Pe vremea cînd îl slujeam pe Antonio Lelio Romano, îmi pierdeam vremea citind lucrările pe care le compunea întru lauda cardinalilor și știu pe de rost o mulțime. Vai, sînt dumnezeești și-i sînt îndatorat lui Barbieraccio, care spune că n-ar fi deloc greșit ca în fiecare dimineață, între *Epistolă* și *Evanghelie*, să se citească și două dintre ele.
PARABOLANO : Cît ar fi de frumos !
ROSSO : Ce credeți de versul acesta care spune :
Dar n-are papa Leon atît de multe rude ?
PARABOLANO : Grozav.
ROSSO : Ori de celălalt :
De vreme ce chiar Constantin
De rușine ca să scape, a dat daruri ?
PARABOLANO : Plin de istețime.
ROSSO : *Dacă papa e călugăr, sfîntul Petru-i bucătar.*
PARABOLANO : Ha, ha, ha !

ROSSO : *Frumoasă și bună cum ești, îți place, coană Biserică, să te măriți legitim cu hermina?*
PARABOLANO : Grozav !
ROSSO : *Ați vrea voi, cardinali, să fiți ca noi. Dar noi ca voi, pentru nimic în lume nu am vrea.*
PARABOLANO : Întru totul adevărat.
ROSSO : O să le caut pe-alea care i-au fost făcute maestrului Pasquino anul ăsta, căci trebuie să fie printre ele mii de lucruri frumoase.
PARABOLANO : Pe legea mea, Rosso, că ești un om de treabă.
ROSSO : Cine n-o știe ?
PARABOLANO : Și-acum să nu mai pierdem vremea : hai sus, în casă, căci vreau să-l duci babei porunci.

SCENA A IX-A

Maestro ANDREA *și* Messer MACO

ANDREA : Ați dat bir cu fugiții, și nu trebuia, iar *signor* Parabolano, care, din dragoste pentru dumneavoastră, v-a trimis înapoi acasă cu escortă, m-a adus în stare să încing o încăierare ca la Napoli.
MACO : Domnul Glumici. Spune-mi acum, *maestro*, pe ce cale se vine pe lume ?
ANDREA : Printr-o gaură.
MACO : Largă sau strîmtă ?
ANDREA : Largă cît un cuptor.
MACO : Și de ce vine omul pe lume ?
ANDREA : Ca să trăiască.
MACO : Și de ce să trăiască ?
ANDREA : Ca să mănînce și ca să bea.
MACO : Prin urmare, eu unul o să trăiesc fiindcă mănînc ca un lup și beau ca un cal : „da", „pe legea mea",

„jur în fața lui Dumnezeu", „sărut mîinile". Dar ce face omul după ce-a trăit ?

ANDREA : Moare în gaură, ca păianjenii.

MACO : Nu sîntem noi toți copiii lui Andare și ai Anderei [1] ?

ANDREA : Sîntem cu toții copiii lui Adam și-ai Evei, prostănacule, neghiobule cu caș la gură și nesăratule.

MACO : Cred c-ar fi bine să mă fi turnat curtean cu ajutorul unor tipare : am visat asta azi-noapte și mi-a spus-o și Grillo.

ANDREA : Vorbiți mai bine ca un rac, iar ăsta are două guri. Și afle domnia-voastră că și tunurile, și clopotele, și turnurile se fac tot cu tipare.

MACO : Eu unul credeam că tunurile se nasc, așa cum s-au născut cele din Siena.

ANDREA : Sînteți în mare greșeală.

MACO : O să ies bine ?

ANDREA : Grozav.

MACO : De ce ?

ANDREA : Fiindcă e mai puțin obositor să faci un om, decît să faci un tun : dar, să ne grăbim, de vreme ce sînteți atît de bine dispus.

MACO : Apucați-vă de treabă, căci, ori sînt băgat în tipare astăzi, ori o să crăp.

SCENA A X-A

ALVIGIA *și* ROSSO

ALVIGIA : Sînt mai ocupată decît o pereche tînără în noaptea nunții. Fiecare vrea ori alifii, ori prafuri de lepădat, ori să-mi dea vreo scrisoare, ori să-mi spună

[1] Stîlcirea numelor cunoscutelor personaje biblice Adam și Eva.

vreo vorbă, ori să-mi ceară vreun farmec, ori cine știe ce altceva, iar Rosso trebuie să mă caute. Nu spuneam eu ?

ROSSO : Ce noroc să te găsesc aici !

ALVIGIA : Sînt măgărița comunei.

ROSSO : Lasă fleacurile alelalte în pace și caută ca stăpînul să se joace în noaptea asta cu varga.

ALVIGIA : După ce schimb cîteva vorbe cu duhovnicul meu, vin la tine ; ai grijă să te găsesc tot aici.

ROSSO : O să mă găsești ori aici, ori în preajma palatului stăpînului meu : dar ce călugăr e ăla de colo ?

ALVIGIA : Chiar ăla pe care-l caut, așa că șterge-o de-aici.

SCENA A XI-A

STAREȚUL *de la Araceli* și ALVIGIA

STAREȚUL : *Oves et boves universas ; insuper et pecora campi* [1].

ALVIGIA : Veșnic cufundat în rugăciuni.

STAREȚUL : Nu mă omor totuși cu firea, căci nu sînt dintre cei grăbiți în legătură cu mersul în paradis, unde, dacă n-o să mă duc astăzi, o să mă duc mîine, fiind el atît de mare încît avem loc toți, har Domnului.

ALVIGIA : Cred, deși mă bate gîndul că nu-i așa : atîta lume s-a dus și vrea să se ducă acolo, și mi se pare că pînă și în Coliseu [2] se stă cam înghesuit cînd sînt

[1] Oile și toți boii, pe deasupra și turmele cîmpului (lat.) (*Psalmi* VIII, 7—8).

[2] Amfiteatru uriaș, destinat luptelor de gladiatori, a cărui construcție a fost începută de împăratul Vespasian și a fost terminată de Titus (către anul 80 e.n.). În epoca Renașterii aveau loc aici spectacole cu piese religioase.

înfățișate patimile, deși nu se află acolo chiar toată lumea de pe pămînt.

STAREȚUL : Să nu te miri de una ca asta. Fiindcă sufletele (sînt ca minciunile, ia seama) nu ocupă loc.

ALVIGIA : Nu pricep.

STAREȚUL : *Exempli gratia*[1]. Te afli într-o odăiță strîmtă, bine zăvorîtă pe dinăuntru : vei spune că elefantul și-a făcut testamentul înaintea morții : nu-i asta o minciună sfruntată ?

ALVIGIA : Ba da, părinte.

STAREȚUL : *Tamen*[2], în ce-o privește, odăița nu se va umple nici măcar cu alte o mie de minciuni, pe care le-ai mai spune tot acolo, după asta, iar sufletele din paradis nu ocupă deci nici un loc, întocmai cum *etiam*[3] minciunile nu încurcă pe nimeni. Iar, la urma urmelor, în paradis ar încăpea două lumi.

ALVIGIA : E totuși mare lucru să cunoști *Scriptura*. Iar acum, părinte duhovnic, aș vrea să aflu de la sfinția-voastră două lucruri : mai întîi, dacă îndrumătoarea mea o să se ducă undeva unde să-și afle mîntuirea ; apoi, dacă turcii vin sau nu ?

STAREȚUL : Cît despre cel dintî, îndrumătoarea ta va sta douăzeci și cinci de zile în purgatoriu, *circum circa*[4], iar apoi se va duce pentru cinci sau șase zile în limb, după care *dextram Patris, celi celorum*[5].

ALVIGIA : S-a spus însă că nu, și că e pierdută.

STAREȚUL : N-aș ști oare și eu ?

ALVIGIA : Limbi înveninate !

STAREȚUL : Cît despre venirea turcilor, nu e nimic adevărat. Și chiar dac-ar veni, ce-ți pasă ție ?

---

[1] De exemplu (lat.).
[2] Totuși (lat.).
[3] La fel (lat.).
[4] Aproximativ (lat.).
[5] La dreapta Tatălui, în ceruri (lat.).

ALVIGIA : Ce-mi pasă mie ? Cu trasul ăla în țeapă nu mă împac în nici un chip : vi se pare oare o glumă să tragi bietele femei în țeapă ? Și-mi pierd orice nădejde, căci se pare că preoților noștri le e drag să fie trași în țeapă.

STAREȚUL : De unde vezi tu asta ?

ALVIGIA : Fiindcă nu iau nici o măsură cînd se spune : uite-l, uite-l, vine turcul.

STAREȚUL : Flecăreli și prostii. Iar acuma, du-te cu Dumnezeu ; trebuie să plec imediat cu diligența, în legătură cu o înțelegere pe care o pun la cale în Verucchio, pentru ca partidul contelui Gian Maria Giudeo, muzicianul, să fie făcut harcea-parcea ; iar cu ajutorul unei spovedanii pe care-am dezvăluit-o, o să-l fac să fie jupuit de viu : pace ție.

SCENA A XII-A

ALVIGIA, *singură*

Dumnezeu să vă însoțească. La urma urmelor, călugării ăștia își vîră nasul pretutindeni și nu par oare sfinți, cu toată fățărnicia lor ? Și cine nu i-ar crede, cu picioarele lor roase de saboți și cu funia care le încinge mijlocul, și cine n-ar da crezare vorbulițelor lor ? Numai că cel care vrea să se mîntuie — ca îndrumătoarea mea, de pildă — trebuie să aibă multe virtuți, iar dacă mă gîndesc bine, îmi convine mai mult ca ea să fie arsă, decît să nu fie. Fiindcă o să fie și dincolo tot o codoașă grozavă, întocmai cum a fost și pe-aici. Iată acum și drumul pe care pot să-l găsesc pe Rosso.

SCENA A XIII-A

GRILLO, *singur*

Am nevoie să-l găsesc pe *maestro* Mercurio, fîrtatul cel mai grozav şi cel mai hîtru din Roma, fiindcă *maestro* Andrea l-a făcut pe *messer* Maco să creadă că acesta ar fi medicul în seama căruia sînt date tiparele cu care sînt făcuţi curtenii : iată-l însă că vine, pe legea mea.

SCENA A XIV-A

Maestro MERCURIO *şi* GRILLO

MERCURIO : Ce s-a întîmplat ?

GRILLO : Şotii : s-a ivit un ditamai nătărăul din Siena, care ţine morţiş s-ajungă cardinal, iar *maestro* Andrea l-a făcut să creadă că dumneavoastră sînteţi medic supraveghetor al tiparelor.

MERCURIO : Nu-mi mai spune nimic altceva, căci un servitor al lui, care-şi caută stăpîn, fiindcă s-a supărat, mi-a spus totul mai adineauri.

GRILLO : Ha, ha, ha !

MERCURIO : Vreau să-l băgăm într-unul din cazanele alea mari, în care se ţine apa ; mai înainte, o să-l pun însă să înghită nişte hapuri.

GRILLO : Ha, ha, ha ! Haide repede, căci *messer* Priapo şi *maestro* Andrea ne-aşteaptă.

ACTUL AL PATRULEA

SCENA I-A

Maestro ANDREA, Messer MACO, Maestro MERCURIO *medicul.* *și* GRILLO

ANDREA : N-avem nimic de zis în privința prețului, iar *messere*, îndrăzneț ca un adevărat sienez, va face pe dracu-n patru să ia pilulele.

MACO : O să am mare grijă, mare grijă.

MERCURIO : *Pilularum Romanae Curiae sunt dulciora* [1].

GRILLO : Glumește cu sfinții și lasă slugile în pace [2]

MACO : De ce spui asta ?

GRILLO : N-auziți că medicul înjură ca un jucător de cărți ?

MACO : Vorbește latinește, dobitocule. Aveți grije de mine, *domine mi* [3].

MERCURIO : *Dico vobis dulciora sunt Curiae pilularum.*

MACO : *Nego istam* [4].

MERCURIO : *A progressus herbis, et in verbis sic inquit totiens quotiens aliquo cortigianos diventare voluit pilularum accipere necesitatis est* [5].

MACO : Petrarca nu spune *cortigianos*.

ANDREA : O spune în mii de locuri.

---

[1] Îți spun că hapurile curții papale sînt dulci (lat.).

[2] Inversarea proverbului : *Scherza coi fanti e lascia stare i santi (Glumește cu slugile și lasă sfinții în pace).*

[3] Stăpîne (lat.).

[4] Neg aceasta (lat.).

[5] Priceput și la ierburi și la vorbe, spune că toți cei care vor să ajungă curteni sînt datori să ia hapuri (lat.).

MACO : E-adevărat : Petrarca o spune în sonetul acela :

Atît de firav firul este[1].

ANDREA : Sînteţi mai învăţat decît a fost Orlando.

MERCURIO : Şi ca să încheiem : ştie domnia-voastră ce-s alea moşmoane ?

MACO : Da, *messer*.

MERCURIO : Moşmoanele din Siena sînt tot una cu pilulele din Roma.

MACO : Dacă pilulele din Roma sînt tot una cu moşmoanele din Siena, voi lua oricît de multe.

GRILLO : Ar fi-n stare să sporovăie toată noaptea.

MACO : Ce spui ?

GRILLO : Spun c-ar fi minunat dacă aţi hotărî să merg să trag cu ochiul cam ce se întîmplă cu tiparele care vă sînt de trebuinţă.

MACO : Du-te chiar acum şi alege-le pe cele mai potrivite.

GRILLO : Am plecat.

MACO : Ascultă : ia-le pe cele mai frumoase ce se găsesc.

GRILLO : Am înţeles.

MACO : Hei, Grillo. Ia seama ca nimeni altul să n-ajungă curtean înaintea mea.

GRILLO : Aşa va fi.

ANDREA : Nu uita balanţa, căci, îndată ce-l turnăm, trebuie să-l cîntărim şi să plătim cît se cuvine pentru fiecare livră, potrivit cu porunca lui Armellino[2].

GRILLO : N-o să lipsească nimic.

ANDREA : Nu rămîne decît să juraţi că odată ajuns cardinal sau curtean o să vă purtaţi frumos cu mine, fiindcă e cîte unul care nici n-apucă să pătrundă bine

[1] Nu este sonet, ci o *canzone*, avînd chiar titlul acesta, în care, de altfel, s-ar căuta zadarnic cuvîntul *cortigianos*.

[2] Pare să fie vorba de cardinalul Francisco Armellini, menţionat şi satirizat de mai multe ori în Pasquinate-le lui Aretino, deşi murise încă din anul 1528.

la Curte și își și schimbă firea și, din învățat, înțelept și bun, devine ignorant, nebun și ticălos : oricare nemernic, îndată ce dă de gustul ciolanului, nu mai e binevoitor față de nimeni și e vrăjmaș de moarte al celor care i-au făcut bine, fiindcă se rușinează să recunoască sărăcia în care s-a aflat. Așa că faceți bine și jurați.

MACO : O să vă ating sub bărbie.

ANDREA : Glume copilărești : jurați aici cum trebuie.

MACO : Pe sfînta cruce.

ANDREA : Jurămînt muieresc.

MACO : Pe *Sfînta Scriptură*, pe *Evanghelii*.

ANDREA : Așa spun țăranii.

MACO : Pe legea lui Dumnezeu.

ANDREA : Vorbe de hamal.

MACO : Pe sufletul meu.

ANDREA : Suflet de ipocrit.

MACO : Pe lumea luminată.

ANDREA : Fleacuri prostești.

MACO : Vreți să mă jur pe Dumnezeu Atotputernicul ?

MERCURIO : Glumește cu sfinții și lasă-n pace slugile, spunea mai adineauri Grillo.

MACO : Vreau să-mi mulțumesc maestrul, vreau.

ANDREA : Nu v-am spus că injurătura îi e de trebuință curteanului ?

MACO : Ba da, dar uitasem, uitasem.

MERCURIO : Să nu mai pierdem vremea, căci se răcesc tiparele, iar lemnele te costă la Roma și ochii din cap.

MACO : Dacă aveți răbdare, o să trimit la Siena după o încărcătură.

ANDREA : Ha, ha, ha ! Ce nebun mai mult ca perfect.

MACO : Ce spuneți ?

MERCURIO : C-o să fiți un curtean mai mult ca perfect

MACO : Mii de mulțumiri, doctore.

GRILLO : Pilulele, tiparele și toată lumea vă așteaptă.

MACO : Luna unde se află ?
MERCURIO : La locul ei.
MACO : Dacă nu e plină, e bine.
MERCURIO : E cam un an de cînd a fost așa.
MACO : Pot deci să iau moșmoanele *sine timore influx* [1].
MERCURIO : De minune.
ANDREA : Intrați, duceți-vă acolo.
MACO : Mă duc, intru.

SCENA A II-A

ALVIGIA *și* ROSSO

ALVIGIA : Ce e, Rosso, tîlharule ?
ROSSO : Credeam că te-ai pierdut.
ALVIGIA : Sînt sleită de puteri : am vorbit cu duhovnicul meu și am aflat în ce zi cade Sfînta Maria în luna lui august.
ROSSO : De ce vrei s-o știi ?
ALVIGIA : Fiindcă am făcut legămînt să postesc în ajun. Pe urmă, l-am pus să-mi lămurească un vis și m-am înțeles cu el să pomenească în predica lui de minunile îndrumătoarei mele. Am bătut drumul pînă la Piemonteza : a lepădat, să nu sufli o vorbă. Mi-am aruncat apoi ochii spre lungana de Beatrice, vai de mine ! O duce prost ; după asta, am găsit un loc în mînăstirea Convertitelor, pentru Pagnina ; și-am amînat să trec și pe la Santo Janni, s-o caut pe spanioloaica Ordega, care s-a zăvorît acolo, ca să-l înnebunească pe *don* Diego.
ROSSO : Am auzit și de trăsnaia asta.

[1] Fără să mă tem de boală (lat.).

ALVIGIA : Iar după ce-am făcut toate cîte le-ai auzit, am dat de duşcă o ulcică la „Iepurele", cît ai zice peşte, şi iată-mă la tine.

ROSSO : Alvigia, noi sîntem doi, dar sîntem unul şi acelaşi : iar dacă m-ai sluji cinstit, cu nişte vorbe, pe trupul... pe sîngele celei neînfricate şi pe al celui binecuvîntat şi sfinţit, c-o să fiu al tău, cu trup şi suflet.

ALVIGIA : Dacă vrei numai vorbe, am dat lovitura.

ROSSO : Vorbe, şi nimic altceva ?

ALVIGIA : Spune de ce ai nevoie, nu te ruşina.

ROSSO : Ruşine cînd e vorba de Curte, ai ?

ALVIGIA : Zi-i mai departe.

ROSSO : Faptul că nu ţi-am făcut niciodată o plăcere mă pune pe gînduri : colierul să fie numai al tău.

ALVIGIA : Îl primesc şi nu-l primesc. Îl primesc, în caz că-ţi sînt de folos, iar dacă nu-ţi sînt de nici un folos, nu-l primesc.

ROSSO : Vorbeşti ca o Sibilă. Ştii despre ce este vorba ? Nu-l înghit pe Valerio şi-aş fi în întregime al tău, în caz că ar cădea în dizgraţia stăpînului, care e bun cu tine.

ALVIGIA : Te înţeleg : cu mine te pui ? N-avea nici o grijă, căci am găsit chipul în care să-l nimicim.

ROSSO : Cum ?

ALVIGIA : Mă gîndesc acuma.

ROSSO : Gîndeşte-te bine, căci, o dată dus el la dracu, aş fi eu *dominus dominantium* [1].

ALVIGIA : Iată ce-ţi trebuie.

ROSSO : Îmi bate inima.

ALVIGIA : Am găsit.

ROSSO : Răsuflu uşurat.

ALVIGIA : O să-i spun că Valerio al său a dezvăluit lui Liello di Rienzo Mazzienzo, fratele Liviei, că i-am codoşit sora şi că om mai rău ca el nu se află în întreaga

[1] Stăpîn atotputernic (lat.).

Romă ; şi cred că stăpînu-tău îl cunoaşte, după dovada aceea pe care a dat-o cînd a pus foc porţii vestitei Mamiţa-face-mofturi.

ROSSO : Ah, ce minte, ah, ce înţelepciune ! e o ticăloşie faptul că nu eşti principesă de Corneto, de Palo, de Magliana şi aşa mai departe. Iată-l pe stăpîn : Alvigia, *in te domine speravi* [1], căci nici eu n-o să stau ca un mut şi să nu-ţi adeveresc spusele tale.

SCENA A III-A

PARABOLANO, ALVIGIA *şi* ROSSO

PARABOLANO : Ce face zeiţa mea ?

ALVIGIA : Nu merită una ca asta, bunătatea mea.

PARABOLANO : Dumnezeu să m-ajute.

ROSSO : A fost o nemernicie.

PARABOLANO : Ce s-a întîmplat ?

ALVIGIA : Fă-i tu pe plac, haide.

ROSSO : Cît despre mine, prea puţin îmi pasă de lume, dar mi se rupe sufletul pentru sărăcuţa aia.

PARABOLANO : Nu mă frigeţi pe jăratec.

ROSSO : Valerio al dumneavoastră...

PARABOLANO : Ce-a făcut Valerio al meu ?

ROSSO : Nimic.

ALVIGIA : Ştiţi dumneavoastră, stăpîne ? s-a dus să-i spună fratelui Liviei că eu şi cu Rosso îi codoşim sora.

PARABOLANO : Vai de mine, ce mi-e dat să aud ?

ROSSO : Cel mai crunt bandit din Trastevere : a ucis patruzeci de poliţişti şi cinci sau şase ispravnici şi i-a ciomăgit chiar ieri pe doi inşi din gardă ; umblă

[1] În tine, Doamne, nădejdea mi-am pus (lat.).

înarmat, în ciuda poruncii guvernatorului și are de luptat cu Rienzo ăla care-a tăiat cu spada coroanele pentru pelerini, și deie Domnul ca senioria-voastră să scape cu bine de el.

PARABOLANO : Îmi ies din fire, nu mă mai țineți : mă duc să-i înfig pumnalul ăsta în inimă : nu mă țineți.

ALVIGIA : Încetișor, liniștit, prefăcătorie, pedepsire, nu furie.

PARABOLANO : Trădătorul.

ROSSO : Stați liniștit, fiindc-o s-audă și-o să iasă și mai mare scandal.

PARABOLANO : Ucigașul.

ALVIGIA : Nu suflați o vorbă de mine : cinstea Liviei fie-vă dată în pază.

PARABOLANO : Am plătit cinci sute de scuzi de fiecare dată, ca să-l scot din mocirlă.

ROSSO : Are un venit ca de nobil.

PARABOLANO : Spuneți-mi : o să mai fie rost să mă bucur de Livia ? de ce tăceți ?

ROSSO : Tace, fiindcă-i plesnește inima de ciudă că nu vă poate sluji.

PARABOLANO : Roag-o, dragul meu Rosso, roag-o fierbinte, căci, altfel, o să mor.

ROSSO : Tăieți-mă în mii de fărîme, stăpîne, căci vă sînt sclav ; pe Alvigia, însă, n-o s-o silesc niciodată, fiindcă prețuiește mai mult un măgar viu, decît un episcop mort.

ALVIGIA : Nu plîngeți, dragul meu stăpîn, căci m-am hotărît să mă arunc și în flăcări, ca s-o mulțumesc pe domnia-voastră : și ce-o să fie ? dacă frate-său mă ucide, înseamnă c-o să scap de chinuri și n-o să mă mai supere lipsurile, căci dac-aș găsi măcar de tors, tot n-aș mai muri de foame.

PARABOLANO : Mănîncă diamantul ăsta.

ROSSO : Nu, diavole, căci e otrăvitor.

ALVIGIA : Ce știi tu în privința asta ?

ROSSO : Mi-a spus-o Maincldo mantovanul, cavaler catolic şi giuvaergiu apostolic — dar şi nebun îndrăcit — care mi-a fost stăpîn. *(Aparte :)* Vai, ce oaie bună de jumulit mai e !

PARABOLANO : Ia-l, măicuţă.

ALVIGIA : Mii de mulţumiri domniei-voastre : veniţi sus în casă. Aşteaptă-ne aici, Rosso.

ROSSO : Aştept.

SCENA A IV-A

ROSSO, *singur*

Cine e măgar şi crede că e cerb îşi pierde prietenii şi n-are niciodată bani, spunea Mescolino din Siena. Ţi-am plătit totuşi cu vîrf şi îndesat, nătăraule, şi ştiu c-o să intri la apă ; un bou parvenit, care, în pofida duhorii pe care-o răspîndea, îi spunea oricui numai mitocănii şi-l socotea pe fiecare un dobitoc, vorbind într-una doar de război, de parc-ar fi fost *signor* Giovanni dei Medici ; iar dacă îi răspundeai cumva, te lua de la bun început cu nu fi măgar şi cu nu fi prost ; chiar maestrul de ceremonii, în capelă, se schimonoseşte mai puţin în jurul papii, decît el, cînd face tot felul de gesturi cu capul, în timp ce vorbeşte ori îl ascultă pe un altul, care-i spune ceva ; şi îl urăşte de moarte pe cel care nu-şi scoate bereta şi nu-i vorbeşte cu *da, domnule* şi cu *nu, domnule*. Şi-o face pe măreţul. ca şi cînd regele Franţei ar da cine ştie cît pe asemenea neghiobi : trîntori care nu meritaţi nici măcar să pieptănaţi cîinii maiestăţii-sale. Şi-i spun lui *ser* Valerio al nostru, care-ar fi fost în

stare să cenzureze și *Sfînta Scriptură* și care s-a mîniat pe frate-său fiindcă nu l-a numit „prearespectatul" în adresa de pe scrisori : te vei căra dintre cei nobili, nemernicule, deși ești bogat, trîntorule.

SCENA A V-A

ALVIGIA *și* ROSSO

ALVIGIA : Cu cine te șușotești ?

ROSSO : Cu mine însumi : cum merg însă planurile noastre ?

ALVIGIA : Foarte bine : picioare, pumni, jumuliri de barbă, drăcuieli și chiar mai rău.

ROSSO : Și ce spunea el ?

ALVIGIA : De ce vă purtați astfel cu mine, domnule ? Ce v-am făcut eu, stăpîne ?

ROSSO : Iar stăpînul ce răspundea ?

ALVIGIA : Știi tu bine, ticălosule.

ROSSO : Ha, ha, ha !

ALVIGIA : Ți se pare că merit colierul ?

ROSSO : Și diamantul, pe deasupra, închinat și binecuvîntat.

ALVIGIA : Îți vine să crezi că lumea e făcută din scări și că un îndrăgostit dă în mintea copiilor în prima zi cînd se prinde-n lat. Ceasul venirii a fost hotărît la șapte și un sfert. Trebuie să plec, fiindcă n-am timp de risipit. Rămîi sănătos.

ROSSO : Ah ce vrăjitoare, ah ce solomonariță ! Dar din ce aluat o fi plămădită maestra, dacă ucenica e astfel ? Sînt aici, domnule.

SCENA A VI-A

Signor PARABOLANO și ROSSO

PARABOLANO : Prin urmare, așa se poartă Valerio cu mine ?

ROSSO : Ba încă și mai rău, dar nu-mi place s-o spun.

PARABOLANO : La ocnă cu el, așa am hotărît.

ROSSO : Otrăvuri și multe altele...

PARABOLANO : Ce-i aia otrăvuri și multe altele ?

ROSSO : Otrava pe care-a cumpărat-o și altele.

PARABOLANO : Asta e treaba polițaiului.

ROSSO : Tîrfe, și băieți, și jocuri.

PARABOLANO : Crezi tu oare ?

ROSSO : Duce vorbe în legătură cu rubedeniile și mai ales cu mătușa dumneavoastră.

PARABOLANO : Ei poftim, acum alta !

ROSSO : Zice că-l faceți să îndure multe lipsuri.

PARABOLANO : Ciți servitori, atîția vrăjmași.

ROSSO : Vă învinovățește de-a fi bădăran, nerecunoscător și ranchiunos.

PARABOLANO : Minte fără rușine. O să te îngrijești de toate treburile mele.

ROSSO : Nu sînt în stare : o să fiu credincios, dar celelalte lucruri n-am poftă să le fac pentru nimeni. Iar dacă a greșit, pedepsiți-l, și gata. Alvigia o să-și facă datoria, dar ce o să-i spuneți doamnei, pentru început ?

PARABOLANO : Tu ce i-ai spune ?

ROSSO : Aș vorbi cu mîinile.

PARABOLANO : Ha, ha, ha !

ROSSO : Păcat că nu vă poate privi pe lumină.

PARABOLANO : De ce ?

ROSSO : Fiindcă, de, ca să spunem adevărul, unde se mai găsesc oameni ca dumneavoastră ? Ce ochi, ce gene atrăgătoare, ce buze, ce dinți, și ce înfățișare ! Dom-

nia-voastră are o grație minunată și nu spun asta ca să vă lingușesc : jur în fața lui Dumnezeu că, atunci cînd treceți pe ulițâ, femeile dau să se-arunce de la ferestre. Dar de ce nu sînt eu femeie ?

PARABOLANO : Ce-ai face dac-ai fi femeie ?

ROSSO : V-aș trage peste mine sau aș muri.

PARABOLANO : Ha, ha, ha !

ROSSO : Dacă domnia-voastră vrea să umble călare, catîrca trebuie să fie pregătită.

PARABOLANO : Vreau să fac puțin antrenament.

ROSSO : Nu vă obosiți, căci vă aduc aminte că jocul dragostei cere oameni voinici.

PARABOLANO : Mă socotești deci slab ?

ROSSO : Nu, dar v-aș vrea odihnit pentru Livia.

PARABOLANO : Hai să facem pace.

ROSSO : Cum vrea domnia-voastră.

SCENA A VII-A

VALERIO, *singur*

M-am împiedicat într-un fir de pai și se poate spune că mi-am rupt gîtul. Stăpînu-meu s-a repezit la mine, certîndu-mă și lovindu-mă, și n-am putut pricepe din ce pricină. Cu siguranță că vreo limbă veninoasă, pizmuindu-mi averea, îi va fi șușotit ceva la ureche. E cu putință ca domnii să fie atît de slabi încît să dea crezămînt oricărei prostii ? Fără să caute deloc adevărul, se-apucă chiar cu atîta ușurință să facă și să spună ce le trece prin minte, fără nici-o cruțare, fără nici un temei și fără să ceară sfatul nimănui ? Ciudată fire mai au și domnii ! Ce fel de viață este aceea a unui ser-

vitor și ce moravuri sînt cele de la Curte ! În toate treburile lor, nobilii se dezlănțuie furioși : servitorii își află întotdeauna sfîrșitul în nestatornicia celor-lalți, iar Curtea nu cunoaște desfătare mai mare decît aceea de a-l aduce la deznădejde cînd pe unul, cînd pe altul, cu mușcăturile pizmei, care s-a născut o dată cu nașterea Curții și va muri cînd va muri și Curtea. În ce mă privește, nu doresc decît să mă duc să mă odihnesc ; mă supără numai faptul că plec pierzînd bunăvoința celui ce m-a făcut ceea ce sînt, iar plecarea aceasta îmi va atrage faima de nerecunoscător. Căci fiecare va spune : cînd și-a făcut suma. Valerio cel de treabă i-a întors spatele stăpînului. Și tocmai de aceea sînt scos din minți nu din pricina insultei primite pe nedrept, căci cel care slujește e dator să rabde mînia și supărarea stăpînului, întocmai ca și supărarea și mînia tatălui. Mi-am ieșit însă din minți gîndindu-mă la pricina care l-a împins împotriva mea. S-ar putea ca patima care îl stăpînește din pricina dragostei să-l fi orbit într-atîta încît să se fi repezit să și-o reverse asupră-mi. Sigur că de-aici pornește totul, voi aștepta să văd ce se întîmplă, arătîndu-mă cît mai umil față de el ; facă-se apoi voia Domnului : vreau să urmăresc totul printre cei din casă.

SCENA A VIII-A

ALVIGIA *și* TOGNA

ALVIGIA : Tot, toc.
TOGNA : Cine e ?
ALVIGIA : Eu sînt.
TOGNA : Cine ești dumneata ?

ALVIGIA : Alvigia.
TOGNA : Aşteaptă că vin acum.
ALVIGIA : Bine te-am găsit, fată dragă. *Ave Maria.*
TOGNA : Prin ce minune mi-e dat oare să te mai văd ?
ALVIGIA : Postul ăsta al Crăciunului, cu ajunările lui afurisite, m-a topit în asemenea hal încît nu mai sînt eu. *Gratia plena ! Dominus tecum* [1].
TOGNA : Spui toată ziua rugăciuni, iar eu nu mai dau pe la biserică, şi nici nu fac altceva mai bun.
ALVIGIA : *Benedicta tu.* Eu sînt mai păcătoasă decît celelalte — *in mulieribus* — ştii ce vreau să-ţi spun ?
TOGNA : Nu, măicuţă.
ALVIGIA : O să vii la mine acasă cam pe la cinci, căci vreau să te fac cucoană — *et benedictus ventris tu* — şi cu altfel de folos decît s-a întîmplat alaltăieri — *in hunc et in hanc* — ascultă-mă pe mine — *mortis nostrae* — nu mai sta pe gînduri. *Amen* [2].
TOGNA : Pînă la urmă, o să fac întocmai cum vrei dumneata, căci beţivanul merită să-i faci orice rău.
ALVIGIA : Eşti fată cuminte. *Pater noster* (o să vii îmbrăcată bărbăteşte, fiindcă grăjdarii ăştia pe timp de noapte — *qui es in celis* — fac nişte glume prosteşti) *sanctificetur nomen tuum* — şi n-aş vrea să dai de vreo belea — *adveniat regnum tuum,* — cum a păţit-o Angela cu harapul — *in celo et in terra* [3].
TOGNA : Vai de mine, uite-l pe bărbatu-meu.
ALVIGIA : Nu-ţi pierde cumpătul, prostuţo, *panem nostrum quotidianum da nobis hodie* [4]. În săptămîna asta, fata mea, nu există, după ştiinţa mea, nici o altă sărbătoare afară de hramul de la San Lorenzo.

---

[1] Îndurare deplină ! Domnul cu tine (lat.).
[2] Binecuvîntată fii tu între femei şi binecuvîntat fie pîntecul tău acum şi în ceasul morţii noastre. Amin. (lat.).
[3] Tatăl nostru, carele eşti în ceruri, sfinţească-se numele tău, vie împărăţia ta, precum în cer aşa şi pe pămînt (lat.).
[4] Pîinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi (lat.).

SCENA A IX-A

ARCOLANO, TOGNA, *soția lui*, și ALVIGIA

ARCOLANO : Ce tot pălăvrăgiți acolo ?

ALVIGIA : *Debita nostra debitoribus. Monna* Antonia mă întreba cînd cade hramul bisericii *san* Lorenzo *extra muros, — sic nos dimittimus.*

ARCOLANO : Nu-mi prea plac mie treburile astea.

ALVIGIA : *Et ne nos inducas.* — Mai trebuie să te gîndești cîteodată și la suflet, dragul meu — *in tentatione.*

ARCOLANO : Cîtă cucernicie !

TOGNA : Tu crezi că toată lumea e ca tine, care n-asculți niciodată nici liturghia, nici utrenia.

ARCOLANO : Ține-ți gura, scroafă.

TOGNA : Mă doare-n cot.

ARCOLANO : Dacă pun mîna pe-o lopată...

ALVIGIA : Nu te înfuria — *sed libera nos a malo* [1].

ARCOLANO : Știi ce vreau să-ți spun, babo ?

ALVIGIA : *Vita dulcedo* [2] — ce spui dumneata ?

ARCOLANO : Că dacă te mai prind stînd de vorbă cu baliga asta nerușinată, o să m-aduci în stare să fac cine știe ce nebunie.

ALVIGIA : *Lagrimarum valle* — n-o să mai viu nici dac-o să mă acoperi cu aur — *a te suspiramus,* — Dumnezeu îmi cunoaște bunătatea și voința pe care-o am. *Monna* Antonia nu uita să vii la hram, așa cum ți-am

---

[1] Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri ; și nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăvește de cel rău (într-o latinească pe care Alvigia o stîlcește destul de grav).

[2] Corect : *Vita, dulcedo et spes nostra*, adică : Viața, dulceața și nădejdea noastră (lat.).

spus, căci vinovat e diavolul care-a pus stăpînire pe bărbatul dumitale. — *Clementes et flentes.*[1]
TOGNA : Vinul e ăl care-a pus stăpînire pe el. O să viu.
ARCOLANO : Unde-o să te duci ?
TOGNA : La hram, să mă pocăiesc, nu auzi ?
ARCOLANO : Mișcă-te sus în casă, mai repede.
TOGNA : Am plecat : și pe urmă ?

SCENA A X-A

ARCOLANO, *singur*

Cine are capre are și coarne : toate proverbele sînt adevărate. Nevastă-mea e flușturatică, mi-am dat seama că umblă după mîngîieri, iar bătrîna asta mă face să mă gîndesc la treburile mele ; e bine ca astă-seară să fac pe beatul, căci nu-mi cere prea multă trudă și poate, poate, e-o să aflu unde-i hramul ăla de care vorbește ea. Hei, Togna, nu auzi ?

SCENA A XI-A

TOGNA *și* ARCOLANO

TOGNA : Ce poftești ?
ARCOLANO : Vino jos.
TOGNA : Iată-mă
ARCOLANO : Să nu m-aștepți la cină.

[1] Suspinăm, din pricina ta, în valea plîngerii, îndurători și înlăcrimați (lat.).

TOGNA : Nu s-a întîmplat niciciînd.
ARCOLANO : Mai termină o dată.
TOGNA : Ai face mai bine să stai acasă și să lași în pace cîrciumile și tîrfele.
ARCOLANO : Nu mă bate la cap.
TOGNA : A fost voia Diavolului să nu dai peste una care să-ți facă cinstea pe care-o meriți.
ARCOLANO : Taci din gură, pălăvrăgioaico.
TOGNA : Bunătatea mea îmi dăunează.
ARCOLANO : Nu mai face fițe pe la ferestre.
TOGNA : Nu cumva ți se pare c-aș fi una dintr-alea, împuțitule ?
ARCOLANO : Am plecat.
TOGNA : Du-te învîrtindu-te : dacă e-așa o să-ți plătesc și eu cu aceeași monedă ; tu cu prietenele, iar eu cu prietenii ; tu cu vinul, iar eu cu iubirea. Și-o să porți coarnele chiar dac-o să crăpi, lua-te-ar dracul de beţivan gelos !

SCENA A XII-A

ROSSO *și* PARABOLANO

ROSSO : Dumneavoastră vă e o frică grozavă ca nu cumva soarele și luna să se îndrăgostească de ea.
PARABOLANO : Cine știe ?
ROSSO : Numai eu : poate face firea ceva pentru ca luna să se îndrăgostească de o femeie ca ea ?
PARABOLANO : Se poate și asta. Dar soarele ?
ROSSO : Soarele lipsește.
PARABOLANO : Din ce pricină ?

ROSSO : Fiindcă are treabă să usuce cămaşa Venerei, pe care a murdărit-o cu udul Mercur, adică, vreau să spun, Marte.

PARABOLANO : Vorbeşti prostii, iar eu mă tem ca nu cumva să se îndrăgostească de ea pînă şi patul în care doarme şi casa car '-o adăposteşte.

ROSSO : Gelozia dumneavoastră e drăcească. Vă-nchipuiţi că patul şi casa (iertată să-mi fie vorba) suferă şi ele de pornirile dumneavoastră.

PARABOLANO : Să mergem atunci în casă.

ROSSO : Domnia-voastră aveţi argint viu în sînge şi de-aia nu vă potoliţi deloc.

SCENA A XIII-A

GRILLO, *singur*

Ha, ha, ha! *Messer* Maco a fost băgat în găleată şi nu în tipare şi şi-a vărsat mateie, cum şi le varsă oricine nu poate să sufere căldura. L-am parfumat, l-am bărbierit, l-am îmbrăcat frumos, aşa încît pare să fie alt om. Ţopăie, cîntă, joacă şi spune asemenea lucruri şi foloseşte nişte vorbe atît de murdare de parc-ar fi mai degrabă din Bergamo decît din Siena [1]. Iar *maestro* Andrea, făcîndu-se că se minunează de fiecare vorbă care-i iese din gură, îl face să creadă, cu jurăminte din cele mai neauzite, că este curteanul cel mai frumos care a existat vreodată. Iar *messer* Maco, fiindcă îi face plăcere lucrul acesta, se crede mai frumos decît o spune celălalt. Şi vrea cu orice chip să

[1] Dialectul din Bergamo, în comparaţie cu cel din Siena, era considerat drept vulgar.

sfarme găleata, pentru ca în ea să nu mai fie făcut nici un alt curtean tot atît de frumos ca el. Şi mă trimite la Siena, după marţipane, spunîndu-mi că dacă nu mă întorc imediat, o să mă facă harcea-parcea, dar să m-aştepte mult şi bine. Frumos o să fie cînd o să-l scoată din casă, căci vor să-l pună să se uite într-o oglindă scobită, care arată chipurile schimonosite : grozavă petrecere o să mai fie ! Acum, însă, trebuie să mă duc la grădina lui *messer* Agostin Chisi, altfel aş sta să văd ce se întîmplă. Salutare, Rosso, nu te băgasem de seamă.

SCENA A XIV-A

ROSSO, *singur*

Adio, Grillo, la bună vedere. Lua-le-ar dracul şi iubirile, şi pe toţi cei care, într-un fel sau într-altul, îşi pierd vremea cu ele. Am ajuns aprod, căci chem codoaşele înaintea stăpînului meu, care vrea să mă facă majordomul său. Ca să rămîn, aş pune, mai curînd condiţia să nu fiu nimic şi ca atare nici majordom, căci ăştia se-ngraşă — ei înşişi, şi ţiitoarele şi ţiitorii lor — cu îmbucăturile pe care tîlharii le fură de la servitoarele noastre : îl cunosc pe unul care-i atît de ticălos încît împrumută cu camătă stăpînului său banii pe care îi fură de la gospodărirea casei. Vai vouă, lacomilor, vai vouă, măgarilor, cît de nelegiuite sînt faptele voastre. Voi vă duceţi la umblătoare cu lumînări de ceară albă, iar noi, la culcare, pe întuneric ; voi beţi vinuri dumnezeeşti, iar noi poşircă

oțetită și cu floare : voi mîncați cărnuri alese, iar noi bou bătrîn din Ancona. Unde-o fi însă arătarea aia de Alvigia ? ce dracu strigă evreul ăsta ?

SCENA A XV-A

Evreul ROMANELLO *și* ROSSO

ROMANELLO : Haine vechi, haine vechi.
ROSSO : Ar fi bine să-i joc și ăstuia un renghi, cum i l-am jucat și pescarului.
ROMANELLO : Haine vechi, haine vechi.
ROSSO : Vin-aici, evreule.
ROMANELLO : Ce porunciți ?
ROSSO : Ce haină e asta ?
ROMANELLO : A fost a cavalerului Brandino. Și ce atlaz !
ROSSO : Cît face ?
ROMANELLO : Întîi încercați-o și, pe urmă, o să vorbim și de preț.
ROSSO : Vorbești ca un om cuminte.
ROMANELLO : Îmbrăcați mai întîi capa. Vîriți mîna aici : să n-apuc să-l văd pe Mesia dacă nu pare făcută pentru dumneavoastră : ce atlaz frumos.
ROSSO : Spui adevărul ?
ROMANELLO : Să nu mă ducă Dumnezeu sîmbătă la sinagogă dacă nu vă vină ca turnată.
ROSSO : Acuma, în ce privește prețul, e cazul să-mi faci plăcerea de-a fi cinstit și-o să cumpăr și rasa asta de călugăr, pentru un frate al meu, pe care-l am la Araceli.
ROMANELLO : Dacă luați și rasa asta, o să v-o dau la un preț de nimic și aflați c-a fost a prearespectatului cardinal de Araceli, cînd încă nu purta titlul ăsta.

ROSSO : Cu atît mai bine. Cum însă frate-meu are cam aceeași talie ca tine, vreau să te văd îmbrăcat cu ea și după asta o să facem tîrgul.

ROMANELLO : Îmi pare bine ; să nu vă cheltuiți banii degeaba.

ROSSO : Ți-a căzut cingătoarea ; pune acum și gluga. Pe legea mea că e de soi.

ROMANELLO : Și ce postav !

ROSSO : Numai fiindcă pari un om cinstit, m-am gîndit la ceva bun pentru tine.

ROMANELLO : Să-i ia dracu pe cei care înșeală.

ROSSO : Vreau să te creștinezi.

ROMANELLO : Aveți chef de vorbă ; dumneavoastră credeți în Dumnezeu, iar eu tot în Dumnezeu. Dacă vreți să cumpărați e una, dacă vreți să stați de vorbă e alta.

ROSSO : E păcat să ți se facă un bine. Cine-ți vorbește de suflet ? Sufletul e cel mai puțin important.

ROMANELLO : Scoateți haina.

ROSSO : Fii atent la mine. Pentru trei motive vreau să te creștinezi.

ROMANELLO : Dați-o jos, vă spun.

ROSSO : Ascultă, dobitocule : mai întîi, dacă te creștinezi, în ziua în care o să te botezi o să pui mîna pe un lighean plin cu bani, după care întreaga Romă o să alerge să te vadă încununat cu măslin, ceea ce nu-i un lucru urît.

ROMANELLO : Aveți vreme de pierdut.

ROSSO : După asta, o să mănînci carne de porc.

ROMANELLO : Puțin îmi pasă de ea.

ROSSO : Puțin ? Dac-ai gusta pîine unsă cu untură, te-ai lepăda de-o sută de Mesia, din dragoste pentru ea : ah ce încîntare înseamnă să stai cu pîine și cu untură lîngă foc — și cu paharul între picioare — și să ungi pîinea, și să mănînci, și să bei.

ROMANELLO : Haidem, dați-mi haina, căci am treabă.

ROSSO : Ultimul motiv e că n-o să mai porți semnul roșu pe piept [1].

ROMANELLO : Ce importanță are ?

ROSSO : Are : fiindcă spaniolii vor să vă răstignească din pricina semnului ăstuia.

ROMANELLO : De ce să ne răstignească ?

ROSSO : Fiindcă, de, cu el în piept, parc-ați fi de-ai lor.

ROMANELLO : Sînt totuși deosebiri între noi și ei.

ROSSO : Ba tocmai că nu-i nici una cînd îl purtați. Și pe urmă, dacă n-o să mai ai semnul de evreu, puștii n-o să te mai bombardeze toată ziua cu naramze ori cu coji de pepeni și de dovleci. Creștinează-te, prin urmare, creștinează-te, creștinează-te. Am ținut să ți-o spun de trei ori.

ROMANELLO : Nu vreau să mă creștinez, nu vreau să mă creștinez, nu vreau să mă creștinez. Iată că pot s-o spun și eu tot de trei ori.

ROSSO : Eu unul, domnule evreu (ca un om cumsecade ce sînt), mi-am făcut datoria și mi-am ușurat cugetul : e rîndul tău, acuma, căci eu nu ți-aș da așa ceva nici măcar de pomană. Cît vrei cu totul ?

ROMANELLO : Doisprezece ducați.

ROSSO : De aur sau *carlini ?*

ROMANELLO : Din cei romani, bineînțeles.

ROSSO : Întoarce-te puțin, să văd cum cade în spate.

ROMANELLO : Poftim : m-am întors.

ROSSO : Se ține bine : moliile...

ROMANELLO : Nici pomeneală.

ROSSO : Așteaptă, nu te mișca.

ROMANELLO : Nu mă mișc : uită-te bine la ea.

(Rosso *fuge cu haina, iar evreul* Romanello *aleargă după el, în veșminte călugărești.)*

ROMANELLO : Hoțul, hoțul, puneți mîna pe hoț, țineți hoțul !

---

[1] Aluzie la semnul roșu pe care evreii erau obligați să-l poarte pe piept și datorită căruia puteau fi luați drept spanioli.

SCENA A XVI-A

ŞEFUL POLIŢIEI, POLIŢIŞTI, ROSSO şi ROMANELLO

ŞEFUL POLIŢIEI : Nimeni nu mai face nici o mişcare. Ce e cu zarva asta ?

ROSSO : Domnule căpitan, călugărul ăsta a ieşit beat din casa unei tîrfe ori dintr-o cîrciumă şi-a început s-alerge după mine, iar eu, ca să nu am de-a face cu călugării, am luat-o la fugă. Şi chiar dac-aş fi avut un pic de respect faţă de unul ca el, n-o să-i cruţ de-aici înainte nici pe preoţi şi nici chiar pe Sfîntul Francisc.

ROMANELLO : Nu sînt călugăr, ci sînt evreul Romanello şi vreau haina ce-o are pe el.

ŞEFUL POLIŢIEI : Aha, ciine murdar şi-mputit, îţi baţi joc de religia noastră ? Înhăţaţi-l, legaţi-l şi băgaţi-l la zdup.

ROMANELLO : Domnule poliţai, ăsta e un pungaş.

UN POLIŢIST : Gura, ciine de jidov.

ŞEFUL POLIŢIEI : În butuci, în fiare şi în cătuşe.

UN POLIŢIST : Aşa vom face.

ŞEFUL POLIŢIEI : Iar diseară, zece lovituri cu frînghia.

UN POLIŢIST : Douăzeci şi cinci, dacă zece nu sînt de-ajuns.

ROSSO : Domnia-voastră să-l pedepsească. În ce mă priveşte, mi-e teamă să nu mă fi înfierbîntat şi să nu răcesc de mult ce-am alergat.

ŞEFUL POLIŢIEI : Ha, ha !

ROSSO : Îţi stau la dispoziţie, călugăr puturos.

ŞEFUL POLIŢIEI : Poţi să pleci, căci ai mutră de om de treabă.

ROSSO : În slujba domniei-voastre. (*Aparte :*) Ţi se pare cumva că s-ar pricepe la mutrele oamenilor ? Ah, ce mai poliţai ! Se mulţumesc să-i rupă oasele cu funia

unuia care poartă un cuțitaș și să-i laude pe hoți, cum am fost lăudat eu fiindcă l-am făcut să se gudure de plăcere pe călăul ăla, zicîndu-i căpitan. Acuma trebuie s-o găsesc pe babă, și-o să-i spun că haina mi-a dat-o stăpînul, iar stăpînului o să-i spun că mi-a dăruit-o Livia.

SCENA A XVII-A

Maestro ANDREA, Messer MACO *și* Maestro MERCURIO
cu o oglindă care arată chipul schimonosit

ANDREA : Slavă Domnului că nu e nevoie de prea multă minte : așa spune și deviza pe care Todeschino o are înscrisă pe scutul său.

MACO : Ah, ce frumos, ce divin curtean pare-se că sînt.

MERCURIO : Nici într-o mie de ani n-o să se mai facă încă unul la fel.

MACO : Vreau să fac pe interesantul, de vreme ce-am ajuns curtean.

ANDREA : Uitați-vă puțin în oglindă și nu faceți nebuniile pe care le-a făcut domnișorul Narcis.

MACO : O să-mi privesc chipul, dați-o încoace. După toată suferința pe care am îndurat-o, mai degrabă aș vrea să nasc decît să mai stau în tipare.

ANDREA : De-aici încolo să nu vă mai uitați în oglindă.

MACO : Dumnezeule-Doamne, sînt distrus, ah, tîlharilor, dați-mi înapoi chipul, dați-mi înapoi capul, părul, nasul ; vai ce mai gură, vai ce ochi ! *commendo spiritum meum* [1] !

MERCURIO : Ridicați-vă, căci sînt silnicii și întunecări care fac creerul să se înșele.

[1] Îmi încredințez sufletul meu (lat.).

ANDREA : Uitați-vă-n oglindă și-o să vedeți c-a fost o întîmplare.

MACO : Mă uit. (Messer *Maco, avînd în mînă oglinda adevărată.)* Sînt pe altă lume, chipul din oglindă este cu totul și cu totul al meu.

ANDREA : Domnia-voastră ne-a băgat în sperieți spunîndu-ne că l-am stricat.

MACO : M-am îndreptat, sînt viu, sînt eu. Iar acuma vreau să fiu stăpînul Romei, vreau să-l jupoi pe guvernatorul care mă caută cu poliția. Vreau să-njur, vreau să umblu înarmat, vreau să mă culc cu toate femeile, dă-te la o parte doctore, cară-te de-aici, doctore, ia-o înainte maestre, fir-ar să fie de tîrfe, căci să fie-al dracului dacă mai mă cunoști, acum după ce-am devenit curtean, nu-i așa ?

MERCURIO : Las totul în grija domniei-voastre, la revedere.

ANDREA : Ha, ha, ha !

MACO : Vreau să fiu azi episcop, mîine cardinal, iar diseară papă. Iată casa Camillei, bate tare-n poartă.

SCENA A XVIII-A

BIAGINA, Maestro ANDREA și Messer MACO

BIAGINA : Cine bate ?

ANDREA : Deschide-i domnului.

BIAGINA : Cine e domnul ăsta ?

MACO : Domnul Maco.

BIAGINA : Care domn Maco ?

MACO : Lovi-te-ar boala să te lovească, scroafă nerușinată !

BIAGINA : Doamna are musafiri.

MACO : Alungă-i.

BIAGINA : Cum să alung prietenii stăpînei ?
MACO : Alungă-i, căci altfel pe tine o să te biciui pînă la sînge, iar ei o să-i fac o mie de clisme cu apă rece.
ANDREA : Deschide-i celui mai nou dintre curteni.
BIAGINA : Încă o năzbîtie de-a dumneavoastră, *maestro* Andrea.
ANDREA : Trage de funie.
BIAGINA : Îndată.
MACO : Ce spune ?
ANDREA : Că vă adoră.
MACO : Țiganca !
BIAGINA : Vai ce trăsnit !
MACO : Ce bolboroseşti acolo ?
ANDREA : Se souză că nu vă cunoaşte.
MACO : Vreau să fiu cunoscut, vreau.
ANDREA : Intraţi, domnia-voastră.
MACO : Intru şi să fiu al naibii dacă... dacă n-o să vă pun jos pe toate în odaie.

SCENA A XIX-A

ROSSO *şi* ALVIGIA

ROSSO : Cioc, cioc, cioc, cioc.
ALVIGIA : Ori e un nebun, ori e unul de-al casei.
ROSSO : Cioc, cioc, cioc.
ALVIGIA : Vrei să-mi spargi uşa ?
ROSSO : Deschide, căci sînt eu, Rosso.
ALVIGIA : Credeam că vrei să-mi dărîmi uşa.
ROSSO : Ce făceai ? Vreo vrajă ?
ALVIGIA : Uscam la umbră nişte rădăcini pe care nu le pot numi şi pusesem alambicul pe foc, să fac nişte rachiu.
ROSSO : Ai vorbit cu ea ?

ALVIGIA : Da, dar...
ROSSO : Ce te tot poticnești ?
ALVIGIA : Bărbatu-său, un încornorat gelos...
ROSSO : Ce e cu el ? Și-a dat seama de ceva ?
ALVIGIA : Și-a dat și nu prea și-a dat seama : *al tandem* o să vină.
ROSSO : Vorbește ca lumea, căci toate aceste *tandem*[1], *verbi gratia*[2] și *al tandem*[3] ale tale nu le-ar înțelege nici măcar unul priceput la cifruri.
ALVIGIA : Așa trebuie să vorbești dacă nu vrei să treci drept o cioflingară. Întoarce-te la stăpîn și spune-i să vină aici la ceasurile șapte și-un sfert.
ROSSO : O sărutare, regină a împărăteselor și cunună a cununilor, căci Roma fără tine ar arăta mai rău decît o fîntînă fără ciutură, și-o să-l fac să vină, *cito, omnino* și *infalanter*[4], credeai că nu mă pricep și eu ?
ALVIGIA : Ce nebun !
ROSSO : Du-te-napoi la distilările tale : s-ar putea întîmpla să dau peste stăpînu-meu, care aci e sus, aci e jos, aci e-afară, aci e-nlăuntru, căci hoțomanul ăla de Amor îl sucește ca pe-un spîrnel.
ALVIGIA : Ai priceput.

SCENA A XX-A

ROSSO *și* PARABOLANO

ROSSO : E chiar ăla de colo, slavă Domnului.
PARABOLANO : Ce noutăți ?
ROSSO : Bune și minunate : la șapte și un sfert sînteți așteptat acasă la preafericita *madonna* Alvigia.

[1] În sfîrșit (lat.).
[2] De exemplu (lat.).
[3] Pînă la urmă (lat.).
[4] Iute, sigur și negreșit (lat.).

PARABOLANO : Vă mulțumesc, și ție, și ei, și soartei binevoitoare. Taci, ascultă. Una, două, trei, patru.

ROSSO : Ha, ha, ha ! Sună clopoțeii, iar dumneavoastră vi se pare că bate ceasul.

PARABOLANO : Îmi pare că n-am să ajung să trăiesc pînă atunci.

ROSSO : Nici eu, flămînd.

PARABOLANO : Ce pofte !

ROSSO : Gîndiți-vă c-aș vrea să iau masa, nu să fiu călugăr plumbuitor de bule.

PARABOLANO : N-ai decît să poruncești, căci eu unul mă hrănesc cu amintiri.

ROSSO : M-aș hrăni și eu cu așa ceva, dacă amintirile astea ar fi bune de mîncat : să intrăm.

PARABOLANO : Vin imediat.

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I-A

VALERIO, *singur*

Sînt într-o mare cumpănă. Spun asta fiindcă înainte credeam că vorba și chipul unui om ar fi tot una cu inima și cu sufletul aceluiași, iar părerea asta a mea izvora și din faptul că aveam toată puterea în mînă, dar și din acela că îmi cheltuiam această putere cu aceeași dragoste față de toți : și de unde, atît dintr-o pricină cît și din cealaltă, mă închipuiam nu numai iubit, ci și adorat, iată-mă gata să spun : vai, credința mea, cum m-ai dezamăgit ! Cît de ticăloși, cît de nerecunoscători și cît de pizmăreți sînt cei de la Curte ! Există pe lume vreo răutate ? există vreo înșelăciune ? există vreo cruzime care să nu domnească aici ? Îndată ce stăpînul s-a uitat strîmb la mine, dragostea, încrederea, chipul și sufletul întregii sale familii au lepădat masca aceea care mi-a ascuns adevărul atîta amar de vreme. Iar fiecare slugă ticăloasă se ferește îngrozită de mine, de parc-aș fi un șarpe veninos. Și întocmai cum pînă atunci se părea că și zidurile se plecau în fața mea, la fel se pare acum că fug și ele de mine. Iar cei care mă ridicau în slăvi cu laudele mă împing acum în prăpastie, bîrfindu-mă. Și fiecare dă din coate să capete cît mai

multă trecere în ochii stăpînului, atît prin fapte cît și prin priviri, și îi arată în înfățișarea lor o anumită umilință ce se ivește de obicei pe chipul celor care cer fără să cerșească și vorbesc fără să deschidă gura, iar fiecare, atît prin gesturi cît și prin cuvinte, se silește să se arate vrednic de locul meu, făcîndu-se exerciții și ținîndu-se sfat în privința aceasta. Cîte unul, temîndu-se ca nu cumva să mă întorc la vechea mea stare, înalță din umeri și nu mă insultă, dar nici nu mă apără : un altul, care ia drept sigur ceea ce își dorește, mă rănește fără nici un respect. Din aceeași pricină, pizma, mamă și fiică a Curții, a început să-i facă să se ciocnească între ei cu o ură de moarte, iar cel care s-a apropiat cel mai mult de treapta de pe care am căzut, este atacat de ranchiuna celui însuflețit de o mai slabă nădejde. Pînă la urmă, încurajat de căderea mea, fiecare mă defăimează pe mine și se înalță pe el. Iar în situația aceasta mă asemăn cu un fluviu cu care se ia la întrecere orice rîuleț atunci cînd, umflat de ploi și făcînd tot felul de ocoluri, inundă o mare suprafață de teren spre a-și face albie. Sper însă că nevinovăția mea va birui cruntа lor răutate, aidoma cum neputincioasele gîrle, mîndre de ajutorul pe care li-l dă soarele, ca să nimicească zăpezile și ghețurile de pe munți, sînt înghițite de șesuri tocmai cînd se năpustesc cu mai multă însuflețire să le stăpînească. Și fiindcă pizma e dezarmată cu arma răbdării, voi tăia și eu cu ea legăturile cu care am fost cetluit și voi spune că e vorba de soartă, fiindcă orice pagubă și orice folos trebuie puse pe seama sorții, și mă voi înapoia acasă, iar pentru a-mi îndura mai ușor suferința voi presupune că sînt — cum și trebuie să fii la Curte — mut, surd și orb.

SCENA A II-A

TOGNA, *singură*

Aștept să văd dacă se mai întoarce beţivanul ăla, rupe-şi-ar gîtul : măcar de-ar fi dracul atît de deştept încît să-l ia cu el în timp ce moţăie prin cîrciumi. Nu cumva se iveşte ? Lovi-l-ar damblaua pe cine mi l-a dat, dac-a trebuit să nimeresc peste-un ticălos de care nu mai ştiu cum să scap. Oi fi oare cea dintîi femeie care-i joacă un renghi lui bărbatu-său ? Iată-l, porcul : e afumat rău, umblă împleticindu-se.

SCENA A III-A

ARCOLANO, *făcînd pe beatul, şi* TOGNA

ARCOLANO : U... unde e u...uşa, ca...sa, fe...ferestrele joa...joacă, o să ca...cad în flu... fluviu.

TOGNA : Măcar de-ar da Dumnezeu : ai mai slăbi tăria vinului pe care l-ai băut.

ARCOLANO : Cu...curul. Ha, ha, ha ! Vî...vînturi a... adu... adu-mi cî...cîinele, că... căci vrea...vreau să te dea... ga...gata.

TOGNA : Da-te-ar gata pe tine justiţia ; nu ştiu ce mă opreşte să te gîtui.

ARCOLANO : Mi...mi-e...foa...foarte ca...cald.

SCENA A IV-A

PARABOLANO *şi* ROSSO

PARABOLANO : Mai greu ca moartea e să aştepţi.

ROSSO : Cînd ?

PARABOLANO : Vorbesc de femeia pe care o iubești.
ROSSO : Credeam că vorbiți de cină, să mă ierte domnia-voastră.
PARABOLANO : Nu e nici o greșeală, nu e nevoie de iertare, taci : una, două, trei.
ROSSO : Delirați : umblă bucătarul cu o tigaie, iar dumneavoastră credeți că bate ceasul : urît se poartă femeile, blestematele, ucigașele. Închipuiți-vă ce scot ele dintr-unul care-a stat ani de zile în mîinile lor, dacă unul care nici nu le-a văzut măcar, își iese totuși din fire.
PARABOLANO : Să mergem în casă : mi se părea c-a bătut ceasul și de-aia am ieșit afară.
ROSSO : Ar înnebuni și mingile mari, care au creierul de vînt.

SCENA A V-A

TOGNA, *cu hainele lui bărbatu-său*

O, Doamne, de ce nu sînt bărbat, cum par în hainele astea ? E totuși o mare nenorocire să te naști femeie. Și la ce sîntem noi bune ? Să coasem, să toarcem și să stăm tot anul închise în casă. Și pentru ce ? Ca să fim ciomăgite și ocărîte cît e ziua de mare. Și de cine ? De un bețivan și de un trîntor, ca nevolnicul meu : vai, sărăcuțele de noi, cîte nenorociri ne pîndesc ! Dacă bărbatul joacă și pierde, tu ești ghinionista ; dacă nu are bani, pe tine își varsă focul ; dacă vinul îl face să-și piardă mințile, tu dai de belea ; iar ca să fie necazul și mai mare, sînt atît de geloși încît fiecare muscă ce zboară le pare a fi unul care ne face ori ne spune mai știu și eu ce. Și dacă noi n-am avea minte și n-am ști să petrecem, ne-am

putea duce să ne înecăm, și e mare păcat că predicatorul nu ne pune bine cu Domnul-Dumnezeu, fiindcă nu e îngăduit ca una ca mine să meargă în iad, cînd are un bărbat așa cum i l-a dat Preaînaltul. Iar dacă duhovnicul mă pune să mă pocăiesc pentru ceea ce fac, pot să mor și nu suflu o vorbă : s-o pui să se pocăiască pe o amărîtă, care are bărbatul năbădăios, jucător cheflîu, gelos și cîine de uși multe ! Stăm prost, ce să mai vorbim ! Dar Alvigia trebuie să m-aștepte, așa c-o s-o iau pe ulița din spatele casei, ca să ne întîlnim : cine să fie însă bărbatul pe care-l văd colo ?

SCENA A VI-A

Maestro ANDREA *singur*

Jupîn zgîrie-brînză s-a năpustit asupra Camillei ca șopîrlița la mîncare și o asigură de dragostea lui cu atîtea jurăminte și cu atîtea sărut-mîna, încît pînă și un băiețandru oarecare ar vorbi mai puțin ; sporovăie ca un napolitan, suspină ca un spaniol, rîde ca un sienez, se roagă de ea ca un curtean și vrea să facă dragoste cu ea în toate chipurile de pe lume, așa încît cucoana nu-și poate ține rîsul. Iată-l însă pe Zoppino : te-ai făcut nevăzut, la fel cu carnea din oală.

SCENA A VII-A

ZOPPINO *și* Maestro ANDREA

ZOPPINO : Am plecat, fiindcă prostiile Sienezului tău sînt atît de nesărate încît nu-mi spun mare lucru.

ANDREA : Zău că ai dreptate, au început să mă plictisească și pe mine.
ZOPPINO : Știi ce-o să se întîmple ?
ANDREA : Ce ?
ZOPPINO : Împreună cu el, o să ne prostim și noi. Așa că să schimbăm capele și beretele și, cu strigăte vitejești, să atacăm casa Camillei, făcîndu-l să sară pe fereastră : e-atît de joasă încît nu-și poate face nici un rău.
ANDREA : Bine zici. Ia capa mea și dă-mi-o pe-a ta.
ZOPPINO : Dă-mi bereta ta și ia-o pe-a mea.
ANDREA : Nu ne-ar recunoaște, chiar fără schimbarea asta, atît e de prost.
ZOPPINO : Sparge ușa, strigă, provoacă, amenință.
ANDREA : Hei lașule, fecior de tîrfă, ticălosule.
ZOPPINO : Aruncă latul și dă-l de-a berbeleacul.
ANDREA : Strînge-l de gît, strînge-l de gît.

SCENA A VIII-A

Messer MACO, *sărind pe fereastră în goană*

Sînt un om mort ; în stradă, în stradă ; spaniolii mi-au făcut o gaură-n spate, cu spada : încotro să mă-ndrept ? încotro să fug ? unde să mă ascund ?

SCENA A IX-A

PARABOLANO *și* ROSSO, *atrași de larmă*

PARABOLANO : Ce s-a întîmplat, Rosso ? Ce-i gălăgia asta ?
ROSSO : Aș întreba-o și eu pe domnia-voastră.

PARABOLANO : Nu văd pe nimeni.
ROSSO : Să ne întoarcem sus căci sînt prostii ale unor pierdevară care se fac că se-njunghie, frecîndu-și spadele de zid.
PARABOLANO : Dobitoci.

SCENA A X-A

ARCOLANO, *îmbrăcat cu hainele nevestei*

Tîrfa, vaca, scroafa ! o s-o trimit înapoi la frații ei. Ah, ah, ah, scuipă-ți plămînii, aleargă, pentru ca nevasta să nu ducă lipsă de nimic ! și crezi cumva că-și dă seama de toate ? Nici n-am apucat să aținesc bine c-a și spălat putina, îmbrăcată cu hainele mele, lăsîndu-mi-le la capul patului pe ale ei, cu care m-am și îmbrăcat, ca să nu plec după ea în pielea goală. Sînt hotărît s-o găsesc și, îndată după asta, s-o mănînc de vie. Vreau să umblu peste tot, dar e mai bine să mă duc pe pod și s-o aștept acolo să treacă : mie să-mi faci una ca asta ? trădătoare nenorocită.

SCENA A XI-A

PARABOLANO *și* ROSSO

PARABOLANO : Cîte bătăi au fost ?
ROSSO : N-aș putea să vă spun, fiindcă nu le-am numărat.
PARABOLANO : Auzi că sună : una, două, trei, patru, cinci, șase, șapte.

ROSSO : Peste puțin o să jucați cărți cu Livia.
PARABOLANO : Mă faci să rîd.
ROSSO : Nu știu pe cine văd cu un felinar în mînă : e Alvigia, o cunosc după mers ; nu-i așa că mă pricep ?

SCENA A XII-A

ALVIGIA, ROSSO *și* PARABOLANO

ALVIGIA : Spre norocul dumneavoastră și al meu, prietena e în casa noastră și seamănă leit c-o porumbiță, care se teme de șoim. Domnia-voastră să nu facă greșeala de-a o atinge pe lumină și, întrucît a venit îmbrăcată bărbătește, mă tem — iertată să fiu — să nu iasă vreun scandal.
PARABOLANO : Ce scandal ? mai degrabă mi-aș deschide vinele decît să caut s-o supăr.
ALVIGIA : Dumneavoastră, domnii, vorbiți cu toții la fel, iar pe urmă le faceți cum vă vine la gură pe niște biete femei cumsecade.
PARABOLANO : Nu pricep.
ALVIGIA : Mă pricepe Rosso foarte bine.
ROSSO : Habar n-am, pentru numele lui Dumnezeu.
PARABOLANO : Ce scandal poate să iasă dacă s-a îmbrăcat bărbătește ?
ALVIGIA : Diavolul e ascuțit la minte, iar marii domni sînt veșnic puși pe rele.
ROSSO : Nu bîrfi astfel.
PARABOLANO : De ce ?
ROSSO : Fiindcă lumea s-ar goli imediat de domni și de oameni mari.

PARABOLANO : Facă ce-o vrea.
ALVIGIA : Am încredere în domnia-voastră : așteptați-mă aici, căci mă întorc imediat.

SCENA A XIII-A

ROSSO și PARABOLANO

ROSSO : V-ați schimbat cu totul la față.
PARABOLANO : Eu ?
ROSSO : Dumneavoastră.
PARABOLANO : Biruit de prea marea-mi iubire, mi-e teamă că.
ROSSO : Că ?
PARABOLANO : Că n-o să pot scoate o vorbă.
ROSSO : E prost nevoie mare bărbatul căruia-i e frică să vorbească unei femei. Domnia-voastră sînteți mai alb la față decît cei pe care strălucitii medici Carlo da Fano, Polo Romano și Dionisio Capucci din Cittâ di Castello îi învia din morți, în Veneția.
PARABOLANO : Cine iubește se teme.
ROSSO : Cine iubește își petrece vremea frumos, cum o să v-o petreceți dumneavoastră cît de curînd.
PARABOLANO : O, noapte sfîntă, mai dragă mie decît toate zilele fericite pe care le petrec cei răsfățați de o soartă prielnică. N-aș face schimb nici măcar cu sufletele care sus în ceruri se bucură, contemplînd chipul minunat al lui Dumnezeu. O, frunte senină, o, piept sfînt, o, păr auriu, o, mîini prețioase, comoară a singurei mele iubite : e deci adevărat că m-am învrednicit să vă privesc, să vă sărut și să vă ating ? o, gură suavă, împodobită cu perle fără cusur, printre care se strecoară nectarul înmiresmat al răsuflă-

rii, o să-mi îngădui tu mie, care sînt numai jar, să îmi înmoi buzele mele uscate în cereasca ambrozie pe care cu blîndețe o lași să picure ? Și voi, ochi dumnezeești, care, în mai multe rînduri, i-ați împrumutat soarelui lumină, îngăduindu-i să-și afle adăpost în voi îndată ce se desparte de zi, nu veți lumina odăița cu razele voastre blînde, așa încît, sfîșiind întunecata beznă ce-mi va ascunde îngereasca arătare, să o pot contempla pe aceea de care atîrnă salvarea mea ?

ROSSO : Domnia-voastră a dobîndit o răsplată uriașă.

PARABOLANO : Ba dimpotrivă, strîng lucruri mari într-o legătură mică [1].

SCENA A XIV-A

ALVIGIA, ROSSO, PARABOLANO

ALVIGIA : Liniște, pentru numele lui Dumnezeu, binișor, nu vorbiți.

ROSSO : Spune-mi, Alvigia.

ALVIGIA : Liniște, vecinii, o să ne-audă vecinii, luați seama la cine trece, nu faceți zgomot ; vai de mine, ce primejdii ne pasc !

ROSSO : Nu-ți face griji.

ALVIGIA : Liniște, liniște. Dați-mi mîna, domnule.

PARABOLANO : Ferice de mine !

ALVIGIA : Binișor, domnul meu.

ROSSO : Am uitat ceva.

ALVIGIA : Vrei să ne duci la pierzanie ; o să fim auziți : fir-ar afurisită ușa asta care scîrțîie.

---

[1] Petrarca : *Trionfo della fama II, 133* : „*Molte gran cose in picciol fascio stringo*".

ROSSO *(singur)*: Du-te acolo și-o să vezi tu ce hap o să-nghiți : iar cînd o să-l înghiți, să-ți amintești de porcăria aia pe care-o dai de mîncare bietelor slugi. De-un singur lucru îmi pare rău : că Alvigia nu-i are în casă pe Sgozza, pe Roina, pe Squartapoggio ori pe vreun alt codoș care să-l gîtuie, să-l pună jos și să-l facă fărîme. Ce e, Alvigia ? De ce rîzi ? Spune tare : e-n luptă cu coana brutărească ?

SCENA A XV-A

ALVIGIA *și* ROSSO

ALVIGIA : E cu ea împreună și freamătă ca un armăsar care vede iapa. Suspină, aiurează și-i făgăduiește marea cu sarea.

ROSSO : Dacă aiurează înseamnă că are fire de napolitan.

ALVIGIA : E napolitan, muciosul ăsta ?

ROSSO : Nu-l cunoști ?

ALVIGIA : Nu.

ROSSO : E rudă cu Giovanni Agnese.

ALVIGIA : Cu nătărăul ăla cu patalama la mînă ?

ROSSO : Cu pungașul, cu tîlharul, cu trădătorul ăla, dintre viciile căruia acela de-a se arăta mîrșav și pescuitor în ape tulburi pare a fi cel mai puțin însemnat.

ALVIGIA : Ce soi de om, ce hulpav ? Să nu mai vorbim însă de el : e o rușine să amintești numele unui ticălos, al unui pungaș și al unui codoș, și nu e deloc spre cinstea mea. Dar la ce te gîndești ?

ROSSO : Mă bate gîndul că trebuia să-l fi slujit pe stăpîn, purtîndu-mă ca un mare senior.

ALVIGIA : Cum adică ?

ROSSO : Gustînd-o mai întîi eu pe Togna.

ALVIGIA : Ha, ha, ha !

ROSSO : Pe urmă, mă duc cu gîndul c-o să scap de masa slugilor, care-mi dă fiori cînd îmi aduc aminte de sărăcia ei : mă tem de masa slugilor mai rău decît de-o mie de stăpîni.

ALVIGIA : Dar dacă se descoperă ce-am făcut, nu ţi-e frică de stăpîn ?

ROSSO : Ce altă frică să-mi fie decît c-o să-mi iau picioarele la spinare ?

ALVIGIA : Spune-mi : e-atît de îngrozitoare masa asta a slugilor încît să-l facă să tremure pe-un Rosso ?

ROSSO : E-atît de cumplită încît i-ar umple de groază pe Morgante şi pe Margutte [1], ca să nu mai vorbesc de Catellaccio, pentru care nu exista ispravă mai neînsemnată decît aceea de a înfuleca un berbec întreg, două perechi de claponi şi-o sută de ouă, la un singur prînz.

ALVIGIA : Îmi place mult de tot, *meşser* Catellaccio ăsta.

ROSSO : Ascultă, Alvigia : în timp ce vulturul se-nfruptă din hoit, o să-ţi spun cîteva vorbe în legătură cu născocirea asta păgînă a mesei slugilor.

ALVIGIA : Spune-mi-le, te rog.

ROSSO : Cînd nenorocul te sileşte *s*-ajungi la masa slugilor, îndată ce intri acolo ţi se înfăţişează înaintea ochilor un mormînt atît de umed, atît de întunecos şi atît de îngrozitor încît criptele se-arată a fi de-o sută de ori mai vesele. Iar dacă ai văzut închisoarea de la Corte Savella [2], cînd e plină de osîndiţi, închipuie-ţi încăperea aceea plină de slugi, la ceasul mesei, fiindcă cei care mănîncă acolo seamănă cu ocnaşii, după cum şi sala de mese seamănă cu o temniţă,

[1] Personaje din poema *Morgante Maggiore* a lui Luigi Pulci, cunoscut poet italian din secolul al XV-lea (1432—1484).

[2] Închisoare din Roma, construită pe ruinele unei fortăreţe antice.

numai că temnițele sînt mult mai plăcute decît sălile de mese ale slugilor, fiindcă, pe timp de iarnă, temnițele sînt tot atît de calde ca și vara, în vreme ce sălile de mese sînt fierbinți ca niște cuptoare pe timp de vară, iar iarna sînt atît de reci încît îți îngheață răsuflarea, după cum și izul închisorii e mai puțin neplăcut decît duhoarea sălii de mese, căci izul ia naștere din pricina unor oameni care trăiesc în temniță, pe cînd duhoarea e răspîndită de cei care mor în sala de mese.

ALVIGIA : Ai dreptate să-ți fie teamă.

ROSSO : Ascultă mai departe. Se mănîncă pe o față de masă mai îmboroșcăită decît șorțul unui zugrav și, cu toate că nu e frumos, aș spune că e mai pătată decît cîrpele îmboroșcăite de femeie cînd suferă de boala pe care aș vrea ca Dumnezeu s-o dea sălilor de mese.

ALVIGIA : Hic, hîc, îhî, îhîc.

ROSSO : Varsă cît vrei, dar lucrurile stau întocmai cum le auzi. Știi unde se spală fața asta de masă la sfîrșitul lunii ?

ALVIGIA : Unde ?

ROSSO : În grăsimea de porc a luminărilor, care ne prisosesc seara, fiindcă deseori mîncăm fără lumină și e spre norocul nostru, căci pe întuneric nu ni se face silă văzînd scîrbavnica hrană ce ne e pusă înainte și care potolește foamea, iar cînd ne săturăm, ne umple de deznădejde.

ALVIGIA : Bătu-i-ar Dumnezeu pe cei vinovați de una ca asta.

ROSSO : Nici Dumnezeu, nici diavolul nu i-ar putea face mai răi decît sînt. Crezi, poate, că ne dăm uneori seama c-au venit Paștile sau Cîșlegii ? întreg anul avem de-a face numai cu mama Sfîntului Luca, în toate chipurile.

ALVIGIA : Mîncați cumva carne de sfinți ?

ROSSO : Ba și de răstigniți ; cu toate că n-o spun pentru asta : o spun fiindcă Sfîntul Luca e înfățișat în picturi în chip de bou : iar mama boului ?

ALVIGIA : E vaca. Ha, ha !

ROSSO : Vin fructele, iar atunci cînd pepenii, anghinarele, smochinele, strugurii, castraveții și prunele se aruncă la gunoi, pentru noi fac o avere. E foarte adevărat că în loc de fructe ni se dau patru felii de caș uscat și tare încît ni se face în stomac un clei atît de închegat încît l-ar ucide și pe Morforio [1] ; iar dacă ți se face poftă de o strachină cu supă, după o mie de rugăminți, bucătăreasa îți dă o strachină cu leșie.

ALVIGIA : Nu vă dau ciorbă bună ?

ROSSO : De așa ceva să aibă parte să mănînce călugării ; sînt sigur că cei care părăsesc astăzi cinul călugăresc n-o fac decît fiindcă n-au supă bună.

ALVIGIA : Vorbești de... da, da, te înțeleg.

ROSSO : Vorbesc de cei care își bat joc de ciorbă, întocmai cum Curtea își bate joc de credința slugilor. Cine-ar putea ține însă socoteala ticăloșiilor pe care ni le face sala de mese în timpul păresimilor, cînd sîntem puși să postim într-una, ca să le facem lor economii și nu pentru binele pe care l-ar dori sufletele noastre.

ALVIGIA : Nu te-atinge de suflet.

ROSSO : Sufletul e slab. Vin păresimile și iată că, pentru toată lumea, se pun pe masă două scrumbii, ca aperitiv, după care apar cîteva sardele stricate, arse și nefripte, însoțite de un fel de ciorbă de bob fără sare și fără ulei, făcîndu-ne să ne lepădăm de rai. Seara, mîncăm cîteva frunze de urzică, în chip de salată, o piinișoară și noroc bun.

ALVIGIA : Ce nerușinare !

ROSSO : Totul ar fi un fleac, dacă pe căldurile cele mari, în sala de mese ar domni o cît de mică ordine : din-

[1] Vezi vol. I : *Cărțile de joc vorbitoare*, p. 93, nota 1.

colo de duhoarea cumplită care se înalță din oasele acoperite de tot felul de murdării, care nu se mătură niciodată, ți se dă să bei vinul neocrotit de năvala mușteloi aflate în sala de mese și amestecat cu apă călduță, după ce, pînă să-l guști, zace patru ceasuri într-un vas de aramă, din care bem cu toții cu o singură cană de cositor, atît de soioasă încît n-ar putea s-o spele nici Tibrul : și, în timp ce mîncăm, e mai mare hazul să vezi cum unul își șterge mîinile pe ciorapi, altul pe manta, altul pe haină, iar altul pe zid.

ALVIGIA : Ce neomenii sînt astea ? Și numai așa se întîmplă ?

ROSSO : Numai așa. Și, spre mai mare chin, puținul acela jalnic ce ți se dă, trebuie să-l înghiți cît mai repede, ca șopîrlițele.

ALVIGIA : Cine nu vă îngăduie să mîncați în tihnă ?

ROSSO : Sufragiul prearespectatului și preailustrului bărbat, cu muzica nuielei care n-apucă să răsune de două ori și : *letamus genus levate* [1]. E o adevărată fiară : nu cumva să ne săturăm cu vorbele, de vreme ce nu ne putem sătura cu bucatele !

ALVIGIA : Nemernic sufragiu !

ROSSO : O să nimerești o dată în viață la un banchet. Dac-ai vedea cum pornesc în procesiune căpățînile, picioarele, gîturile, coastele, ciolanele și oasele de pasăre, ți s-ar părea că vezi procesiunea ce se îndreaptă spre San Marco, de ziua maestrului Pasquino. Și întocmai cum în ziua aceasta popii, parohii, canonicii și alți inși de asemenea soi duc în mînă moaște de martiri și de sfinți mucenici, tot astfel portarii, sufragiii, rîndașii de bucătărie și alți slujbași buboși și chelboși duc resturile claponului ori potîrnichii, iar după ce

[1] Sculați-vă, puturoșilor (lat.).

aleg mai întîi pentru ei și pentru tîrfele lor, ne-arunc[illegible] în față rămășițele.

ALVIGIA : Hai, rămîi la Curte, poftim !

ROSSO : Alvigia, l-am văzut însă ieri pe unul care, auzind sunetul clopoțeilor vestitori ai foamei, a început să plîngă, de parc-ar fi sunat de mort pentru taicăsău. Astfel că l-am întrebat : De ce plîngi dumneata ? Iar el mi-a răspuns : Plîng fiindcă ori de cîte ori sună, clopoțeii aceia ne cheamă să mîncăm pîinea durerii, să bem sîngele nostru, să ne hrănim cu carnea noastră, vlăguită de viața pe care-o ducem și fiartă în sudoarea noastră. Și era prelat cel care-mi vorbea astfel, căruia seara, cînd se postește, i se dau patru nuci, în timp ce unui camerist i se dau trei, unui scutier două, iar mie una.

ALVIGIA : Tot în sufrageria slugilor mănîncă și prelații ?

ROSSO : Măcar de-ar fi atîtea sufragerii de slugi cîți prelați ar mînca în ele. Și barem de n-ar alerga fiecare la Roma. Veniți degrabă, căci aici se leagă viile cu cîrnați.

ALVIGIA : Binecuvîntate fie mîinile spaniolilor.

ROSSO : Da, dacă i-ar fi pedepsit pe nemernici și pe tîlhari, iar nu pe cei buni : și nu știu dacă e-adevărat, dar Prelatul ăla despre care ți-am vorbit, ăla cu patru nuci, jură că există bogați mai mult ca oricînd și spune că atunci cînd sînt dojeniți că nu țin servitori, ori că-i lasă flămînzi pe cei pe care-i au, dau vina pe prădăciuni și nu pe ticăloșia lor.

ALVIGIA : Pot să-ți spun să le știi pe toate. Dar ce aud ? Gălăgie în casă : sînt distrusă, sînt la pămînt, nenorocita de mine ! Taci... vai de mine ! Domnul ridică glasul : sîntem descoperiți, merit oricę osîndă, fiindcă m-am lăsat tîrîtă în primejdia asta.

ROSSO : Stai liniștită, căci vreau s-aud ce spune

ALVIGIA : Lipește urechea de ușă.

ROSSO : O lipesc.

ALVIGIA : Ce spune ?
ROSSO : Vacă, scroafă, nemernicul, trădătorul, codoașa, pungășoaica.
ALVIGIA : Cui îi spune toate astea ?
ROSSO : Vacă și scroafă o face pe Togna. Nemernic și trădător, pe Rosso, bineînțeles, iar codoașă și pungășoaică e Alvigia.
ALVIGIA : Fir-ar afurisită ziua în care te-am cunoscut.
ROSSO : Zice că vrea s-o pună la chinuri pe ea, să te ardă pe tine și să mă spînzure pe mine. La bună vedere !
ALVIGIA : Fugi, pungașule : așa-mi trebuie, ba chiar mai rău. Fac legămînt ca, dacă scap dintr-asta, să postesc în toate vinerile din martie, să vizitez cele șapte biserici de zece ori pe lună și să mă duc desculță pînă la Santa Maria dei Popoli ; făgăduiesc să le duc apă fiartă celor de nevindecat și de asemeni ca timp de un an să le fac clisme bolnavilor de la Sfîntul Ion. O să le slujesc pe cele întoarse la dreapta credință și o să spăl rufe de pomană opt zile la rînd, în spitalul „Della Consolazione". Iar dacă altă dată le-am tras chiulul sfinților, n-o s-o mai fac și de data asta. Fericite sfinte Rafael, ajută-mă, te rog, în numele aripilor tale ; te rog și pe tine, sfinte Tobia ca în numele peștelui tău să mă ferești de foc ; scap-o, sfinte Iulian, pe propovăduitoarea binecunoscutului tău Tatăl Nostru, care se întoarce acum acasă, să se ascundă.

SCENA A XVI-A

PARABOLANO, *singur*

M-am dat pe mîna unei slugi și-a unei bătrîne codoașe și am ajuns acolo unde mi se cuvine. Îmi recunosc acum prostia, căci fiind ceea ce sîntem ne

credem vrednici să căpătăm orice ; și, orbiți de măreția noastră, nu vrem să pricepem nici ce e frumos, nici ce e adevărat. Și gîndindu-ne tot timpul numai la desfrînări, ne dăm pe mîna celor ce caută să ne împlinească dorințele și îi urîm și-i alungăm tocmai pe aceia care ne arată ce anume se potrivește cu rangul nostru. Iar lucrul acesta îl poate mărturisi Valerio al meu. M-am făcut de rîs și mi se pare că și aud povestindu-se prin Roma, în gura mare, nerozia mea. Iată-l pe Valerio, negru de supărare.

SCENA A XVII-A

VALERIO și PARABOLANO

VALERIO : Întrucît pizma vrăjmașilor mei a biruit bunătatea dumneavoastră, voi pleca, stăpîne, într-un loc de unde să nu mai auziți niciodată pomenindu-se de mine.

PARABOLANO : Nu plînge, frate. Iubirea, împreună cu dorințele mele nesăbuite și cu nerozia mea, te-au jignit, iar în asemenea împrejurări chiar o minte mai înțeleaptă decît a mea sare peste cal. O să-ți povestesc una dintre cele mai noi glume care s-au auzit în ultimii o mie de ani și care-ar putea sta cu cinste într-o sută de comedii. Și parcă n-am rîs de *messer* Filippo Adimari [1], care, aflîndu-se la curtea papii Leon, a fost lăsat să creadă că muncitorii care săpau temeliile casei sale din Trastevere găsiseră nu știu cîte statui de bronz, iar el, alergînd pe jos și numai

[1] Aristocrat florentin, aparținînd unei familii care a dat cîțiva cardinali. Nu se știe despre el decît că era foarte apropiat de papa Leon al X-lea.

în interiu ca să vadă, a rămas cum am rămas și eu în fața șotiei pe care mi-a făcut-o Rosso ?

VALERIO : Rosso, așadar ? Pe mine nu m-a amăgit niciodată.

PARABOLANO : Și cît haz am făcut de figurina aceea de ceară pe care *messer* Marco Bracci a găsit-o sub căpătîiul său și din pricina căreia a dat-o pe mîna polițaiului pe doamna Marticca, băgîndu-și în cap că aceasta, care dormise în timpul nopții cu el, îi făcuse farmece.

VALERIO : Ha, ha, ha !

PARABOLANO : Și cît l-am necăjit pe *messer* Francesco Tornabuoni, fiindcă luase douăsprezece siropuri și încă un leac, neavînd nici o boală, dar crezînd nestrămutat că ar avea sfrînție.

VALERIO : Cunosc toate lucrurile pe care mi le-a povestit domnia-voastră.

PARABOLANO : Și ce sfat mi-ai da într-o astfel de împrejurare ?

VALERIO : Aș lua totul în rîs și-aș povesti chiar eu șotia, oricare-ar fi ea, pentru că nu s-ar mai face atîta haz și-ar fi mai puțin dată în vileag.

PARABOLANO : Vorbești ca un înțelept. Așteaptă-mă aici și-ai s-o vezi pe cea de care m-am apropiat, luînd-o drept o nobilă doamnă romană.

VALERIO : E lucru cunoscut oricărui om că stăpîn al stăpînului său e numai acela care deține cheia plăcerilor și-a poftelor acestuia, iar cine-ar avea vreo îndoială să ia aminte la ce mi-a făcut Rosso. Iar asta nu fiindcă s-ar fi priceput să-i aducă femei stăpînului, ci numai făgăduind să le-aducă în fața senioriei sale. La urma urmelor, oamenii mari prețuiesc bucuria unei desfătări mai mult decît toată gloria de pe lume și cred că oricine ajunge pe treapta pe care ați ajuns face la fel.

SCENA A XVIII-A

PARABOLANO, ALVIGIA, TOGNA *și* VALERIO

PARABOLANO : Credeai că n-o să dau de tine ?

ALVIGIA : Îndurare, nu osîndă.

PARABOLANO : Ce e cu visul ăla de care vorbește Rosso, lua-l-ar dracul ?

ALVIGIA : În vis i-ați dezvăluit lui Rosso că o iubeați pe Livia.

PARABOLANO : Ha, ha, ha !

ALVIGIA : Fiind prea miloasă, am dat de belea.

PARABOLANO : Prea miloasă, ai ?

ALVIGIA : Da, domnule. Jurîndu-mi că erați topit după Livia, Rosso m-a împins să fac ce-am făcut, pentru ca un asemenea tînăr și un domn atît de sus-pus să nu moară.

PARABOLANO : Îți sînt deci îndatorat. Ha, ha, ha ! Dar ia-n te uită, apropie-te, *madonna* Vîrtelniță, căci nici nu băgasem de seamă că ești îmbrăcată în haine de brutar. Frumos îmi mai stă că m-am înfruptat din așa ceva.

TOGNA : Stăpîne, vrăjitoarea asta bătrînă m-a tîrît de păr în casa ei, făcîndu-mi farmece.

ALVIGIA : Minți, palavragioaică neisprăvită.

TOGNA : Ba spun adevărul.

ALVIGIA : Ba nu-l spui.

PARABOLANO : Împăcați-vă și lăsați-mă pe mine să țip, sau, dimpotrivă, să rîd.

VALERIO : V-am cunoscut întotdeauna ca pe un om înțelept, dar de data asta vă socot mai mult decît cuminte : știu acum cum stau lucrurile și e într-adevăr de rîs. Dar cine e bărbosul ăsta îmbrăcat femeiește ?

SCENA A XIX-A

ARCOLANO, PARABOLANO, VALERIO, TOGNA *și* ALVIGIA

ARCOLANO : Te-am ajuns, așadar, am dat de tine. Iar tu, ticăloasă bătrînă, tot aci ești ? Vă ucid pe amîndouă ; nu mă ține, om bun.
PARABOLANO : Dă-te înapoi.
ARCOLANO : Lăsați-mă să-mi pedepsesc nevasta și pe codoașa asta nenorocită.
VALERIO : Fii cuminte. Ha, ha, ha !
ARCOLANO : Mie să mi-o faci, tîrfo ? Mie, codoașo ?
VALERIO : Ha, ha, ha !
TOGNA : Vorbești aiurea, nepricopsitule.
ALVIGIA Vorbește cinstit, *ser* Arcolano.
PARABOLANO : Asta e nevastă-ta ?
ARCOLANO : Da, domnule.
PARABOLANO : Părea să fie bărbatu-tău, ha, ha, ha ! Aruncă însă cuțitul ăla, fiindcă ar fi păcat ca o comedie atît de frumoasă să se termine în tragedie.

SCENA A XX-A

Messer MACO, *în haină*, PARABOLANO, VALERIO, ARCOLANO, TOGNA *și* ALVIGIA

MACO : Spaniolii, spaniolii.
PARABOLANO : Iată-l pe *messer* Maco.
MACO : M-au căsăpit spaniolii.
PARABOLANO : Ce-aveți dumneavoastră de-a face cu spaniolii ?
MACO : Lăsați-mă să răsuflu. Eu, eu, eu...
PARABOLANO : Spuneți ce-aveți de spus.

MACO : Mă du... duceam...
VALERIO : Unde ?
MACO : Mă du... duceam, ba chiar mă du... dusesem, eram chiar acolo, ba mă duceam la... la doamna Ca... Camilla, nu pot să-mi viu în fire. Stați locului, dacă vreți să vă povestesc. *Maestro* Andrea mă făcuse curtean, cu tiparele, dar diavolul m-a stricat, apoi m-am reparat, m-am stricat pe urmă din nou și m-a reparat *maestro* Andrea, iar o dată refăcut, frumos și elegant cum mă vedeți, m-am dus acasă la doamna Camilla, fiindcă puteam să mă duc, puteam, fiindcă sînt curtean, sînt. Numai că spaniolii m-au silit să sar, după cum mi s-a părut mie, de la o fereastră foarte, foarte înaltă.
PARABOLANO : Ați fi intrat și astăzi în mare încurcătură, dar e sigur că Dumnezeu îi ajută pe copii și pe nebuni.
MACO : În ce fel ?
PARABOLANO : Întocmai cum v-a ajutat pe dumneavoastră, care vă stricaseți, dar ați fost apoi reparat. Nu știți cîți vin la Roma anume pentru asta și se întorc acasă distruși, fără a găsi pe cineva care să aibă grijă nu să-i dreagă, ci să facă măcar în așa fel încît să nu se strice cu totul și pentru totdeauna. Nu se ține seamă nici de noblețe, nici de minte, nici de vreo virtute.

SCENA A XXI-A

Messer MACO, Maestro ANDREA *care ține haina și bereta lui*
Messer MACO, PARABOLANO *și* VALERIO

MACO : Iată-l pe unul din spaniolii ăia : vai mie, nemernic afurisit, dă-mi haina, nu mă ținești.
PARABOLANO : Ha, ha, ha : de-ale tale, *maestro* Andrea !

ANDREA : Fără furie, *messer* Maco.
MACO : Spaniol hoțoman.
ANDREA : Sînt *maestro* Andrea, care l-am ucis pe cel ce vă luase haina și bereta și care vi le-aduc înapoi.
MACO : Care *maestro* Andrea ? Ești un spaniol, dă-mî viața ta și cară-te.
VALERIO : Ha, ha, ha ! Fiți cuminte, băgați-vă mînia în teacă.

SCENA A XXII-A

PESCARUL, ROSSO, PARABOLANO, VALERIO, ALVIGIA *și* EVREUL

PESCARUL : Fugi, tîlharule ? credeai că fiind noapte, poți să te plimbi fără grijă ? Te gîndeai să-i tragi chiulul unui florentin și să umbli liniștit ?
ROSSO : Am pățit-o : m-ai luat drept altcineva.
PESCARUL : Am dat de tine, lampretele mele, ticălos hulpav.
VALERIO : Rosso al nostru.
PARABOLANO : Dă-te înapoi, nu face una ca asta, nu ne ucide comedia.
PESCARUL : Lăsați-mă să-l jupoi pe tîlharul ăsta, care m-a înșelat cu zece lamprete, dîndu-se drept economul papii, iar cu ajutorul ăluia pe care-l credeam a fi majordom, m-a făcut să stau două ceasuri la stîlp, ca stăpînit de diavoli.
PARABOLANO : Ha, ha, ha ! Preacinstitul Rosso.
ROSSO : Iertare, stăpîne, și nu canon, rob al domniei-voastre și al domnului Valerio, și fiți siguri că omul acesta cumsecade m-a luat drept altcineva.
PARABOLANO : Ridică-te, ha, ha, ha !

ROSSO : Diamantul și colanul dumneavoastră le are Alvigia, aici.

VALERIO : Ha, ha, ha ! Cu ceva, însă, tot v-ați ales...

ALVIGIA : O să vi le dau înapoi ; lacomul de Rosso m-a băgat în bucluc.

ROSSO : Ba tu, nemernico, l-ai băgat pe Rosso, și-o să te pedepsesc.

PARABOLANO : Înapoi, v-am spus-o. Ha, ha, ha ! Sigur că dacă asta nu isprăvește, ne vom trezi în plină tragedie.

EVREUL : Anteriul meu, nu-l lăsați. Astfel sînt înșelați sărmanii evrei : vai mie, brațele mele. Frînghia, în loc de plată. Ah, Roma, grozavă dreptate mai e și-asta a ta ! Măcar de-ar vrea însă Diavolul să se ivească Mesia, căci atunci lucrurile n-ar mai merge astfel.

PARABOLANO : Stai liniștit, Isac sau Iacob, sau mai știu și eu cum te-o fi chemînd. Iar ție, care faci parte dintre cei ce l-au răstignit pe Cristos, să nu ți se pară nimica toată faptul că ai scăpat cu viață.

EVREUL : Îndurare !

SCENA A XXIII-A

PARABOLANO, Messer, MACO, ARCOLANO, TOGNA, ALVIGIA, VALERIO, Maestro ANDREA, ROSSO, PESCARUL *și* EVREUL

PARABOLANO : Veniți cu toții în fața mea, dar am să vorbesc mai întîi cu dumneata, *messer* Maco.

MACO : Așa se și cuvine, fiindcă sînt curtean, da, sînt.

PARABOLANO : Ha, ha, ha ! O să te împaci chiar aici cu *maestro* Andrea, sau spaniolul, cum îl crezi dumneata : dacă-l socotești a fi *maestro* Andrea, o să te împaci cu el și pentru că te-a făcut la loc, după ce te-a stricat, și pentru că i-ar juca același renghi chiar și lui taică-

său, dacă taică-său ar dori să devină curtean în chipul în care spui că te-a făcut pe dumneata ; dacă-l iei drept spaniol, împacă-te de asemenea cu el, iar pricina pentru care trebuie să-l ierți o să ți-o spun altădată.

MACO : Mă împac.

PARABOLANO : Dă-i haina și bereta, *maestro* Andrea.

ANDREA : Sluga domniei-voastre.

MACO : Frățioare.

PARABOLANO : Iar tu, brutarule, ia-ți înapoi nevasta, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic : fiindcă, astăzi, nevestele par cu atît mai cinstite cu cît sînt mai tîrfe. Iar cine și-nchipuie c-o are pe cea mai bună o are pe cea mai ticăloasă.

ARCOLANO : O să fac întocmai cum mă sfătuiește domnia-voastră.

VALERIO : Ești un om cuminte.

PARABOLANO : Pe tine, Alvigia, te iert fiindcă nu trebuia să-ți dau crezare și fiindc-ai făcut întocmai cum îți cere meseria ta.

ALVIGIA : Dumnezeu să vă răsplătească.

VALERIO : Ha, ha !

PARABOLANO : Te iert și pe tine, Rosso, fiindcă ești grec, și te-ai purtat ca un grec, dovedind o șiretenie de grec. Iar tu, Valerio, primește să te împaci cu Rosso, fiindcă l-am iertat eu și fiindc-a avut atîta minte încît să mă ducă de nas în chipul pe care ți-l voi povesti mai tîrziu.

VALERIO : V-ascult întru totul.

ROSSO : Știți, *messer* Valerio, că Rosso s-ar lăsa făcut bucăți pentru dumneavoastră ?

VALERIO : Ha, ha, ha !

PESCARUL : Iar eu trebuie să rămîn fără banii ce mi se cuvin pentru lampretele mele ?

PARABOLANO : Tu, pescarule, iartă-l pe Rosso, fiindcă ești un florentin atît de neghiob încît te-ai lăsat înșelat așa cum spui : vino totodată cu dobitocul ăsta de

evreu, căci Valerio te va răsplăti, iar lui îi va da haina înapoi, ori i-o va plăti.

PESCARUL : Mulțumesc din suflet domniei-voastre.

EVREUL : Sluga dumneavoastră.

PESCARUL : Îl iert pe Rosso, dar nu și pe ticăloșii de popi care mi-au tăbăcit pielea.

PARABOLANO : Fă ce vrei cu preoții care ți-au scuturat praful din haine, la stîlp. Iar acum, tu, Valerio, primind toate scuzele mele, iartă ceea ce nebunia mea de îndrăgostit m-a îndemnat nu de mult să-ți fac și să-ți spun ; totodată, și pentru că nu e puțin lucru ca un om de rangul meu să recunoască față de unul mai mic răul pe care i l-a făcut. Iar acum, tu, brutar cumsecade, află că cine are coarnele sub picioare și nu și le pune în cap e un dobitoc.

ARCOLANO : Să-l ia dracul.

PARABOLANO : Fără îndoială. Coarnele, de altfel, sînt străvechi și nu au venit din cer, iar eu unul cred că Dumnezeu i le-a pus lui Moise cu mîna lui, ca de altfel și lunii, și tocmai de aceea, avînd coarne, atît cel dintîi cît și luna nu sînt ce-ți par ție a fi ei, dimpotrivă, luna cinstește cerul cu coarnele ei, iar Moise, cu ale lui, *Vechiul testament*.

ARCOLANO : Spuneți-mi acum și că boala înseamnă de fapt sănătate.

PARABOLANO : Cum adică ? Tot ce e bun pe lume are coarne. Și boii, și melcii, și ce să mai spunem de licorni ? căci cornul lor prețuiește o avere și e bun împotriva otrăvurilor : și atunci, cît crezi tu că prețuiește cornul unui om, cînd cel al unui animal prețuiește atît de mult și are asemenea însușiri ? Coarnele bărbaților sînt bune oare împotriva săraciei ? Și nu le poartă atîția domni, ca pe un blazon ?

ARCOLANO : Treacă și asta, mai ales că, așa cum mă [illegible]ți, am avut și eu partea mea de vină la coarnele [illegible]ra la care nu v-ați gîndit niciodată : dar destul, [illegible]rile stau întocmai cum v-am spus.

PARABOLANO : Și-acum, haideți, gata. Iar dumneata [illegible]neie mofturoasă, sărută-ți bărbatul.

ARCOLANO : Sărută-mă, haide.

TOGNA : Pleacă de-aici, scîrbosule, nu m-atinge.

ARCOLANO : Of, nemiloaso, de ce m-ai înșelat ?

TOGNA : Și cu ce-mi prisosește, ce vrei să fac ? să-l arunc la porci ?

VALERIO : Are dreptate, ha, ha, ha !

ALVIGIA : Domnule, fiindcă sînteți atît de binevoitor, vreau să vă dau altceva în locul Liviei, care — dacă nu te uiți la mutrișoara aia a ei — nu e deloc arătoasă.

PARABOLANO : N-o să-mi mai apari în cale, pe viul Dumnezeu. Ha, ha, ha, și mai are curaj să-mi joace încă un renghi ! Valerio, haidem cu toții în casă, căci vreau ca toți cîți au luat parte la comedia asta să cineze cu mine, iar tu s-o asculți în întregime ca să rîdem împreună toată noaptea : în orice caz sîntem în carnaval.

VALERIO : Iată și casa : *maestro* Andrea du înlăuntru mulțimea asta. Domnia-voastră, *messer* Maco, să intre cel dintîi.

PARABOLANO : Haidem, haidem să cinăm și să rîdem pînă la ziuă.

ROSSO : Oameni buni, cine-o să bîrfească lungimea dăscălelii noastre nu e prea deprins cu viața de la Curte, fiindcă, dac-ar fi deprins și-ar ști că, afară de sărăcire, la Roma toate lucrurile se înfăptuie cu încetul, ar lăuda îndelungata noastră pălăvrăgeală, dîndu-și seama că povestirea tuturor întîmplărilor de-acolo nu s-ar mai termina *in saecula seculorum* [1].

[1] În vecii vecilor (lat.).

SCRISORI

II

CĂTRE REGELE FRANȚEI

Caută a dovedi că prizonieratul în care îl ține Carol al V-lea nu numai că nu l-a înjosit, dar l-a înhățat

Înfrîngerea voastră fiind o pildă față de biruința celuilalt, nu știu, preacreștine sire, cui i se cuvin mai multe laude : celui biruit sau biruitorului, căci Francisc, prin renghiul pe care i l-a jucat soarta, și-a eliberat sufletul de îndoiala că ea n-ar putea face prizonier un rege : iar Carol, prin darul pe care i l-a făcut întîmplarea, și l-a înrobit, gîndindu-se că un renghi asemănător îi poate fi jucat și unui împărat. Voi aveți sufletul liber, nu-ncape îndoială, văzînd cît de șubredă poate fi fericirea, din care pricină o și disprețuiți ; el însă, dîndu-și seama cît este de nestatornică soarta, se teme de ea și și-a înrobit sufletul : în felul acesta, maiestatea-sa duce povara grijilor, în vreme ce maiestatea-voastră a scăpat de ele. Prin urmare, nu vă plîngeți de soartă, căci ea, neavînd mai multă putere, a făcut ce-a putut, aducîndu-vă în situația în care vă găsiți ; fiindcă astfel stînd lucrurile, virtuțile ce vă împodobesc au devenit sigure : străluciți, așadar, prin cumpătarea cea mai modestă și prin statornicia cea mai desăvîrșită de pe lume și, consimțind ca asemenea virtuți să vă îndrume inima și mintea, faceți-o să devină din nou femeie pe aceea care e zeiță cînd e vorba de jalea oamenilor. Eu, unul, cred că soarta, care vede că alții pierd învingînd și că maiestatea-voastră învinge pierzînd, socoate c-ar fi josnic să vă biruie, întrucît o biruiți, căci nevoia

care o îndrumă, căutînd să vă prăbușească în prăpastie, v-a înălțat pînă la cer. Iar aceasta se înțelege din felul cum o îndurați, deprinzîndu-vă și să vă păziți de ea și să știți că înfruntările ei sînt adevăratele lumini ale vieții celui ce nu se pierde cu firea. Iată : biruința nu-l face fericit pe împărat, precum s-ar crede, fiindcă o asemenea părelnică arătare, neînfățișînd un deznodămînt sigur, este doar umbra unei imagini a fericirii ; și nu numai el, dar nici stelele și virtutea, din care izvorăște un asemenea bine, nu sînt norocoase, voia Domnului fiind mai presus de ele. Tocmai de aceea — și nu numai prin comparație — vă prefer oricărui biruitor, căci îl biruiți, cu ajutorul înțelepciunii, pe cel care v-a biruit cu ajutorul forței. Mare minune ca împăratul — sub a cărui putere vă aflați — să aibă măcar o cale de a se arăta generos, în vreme ce maiestatea-voastră are atîtea pentru a se arăta mărinimos față de el ! Mă gîndesc la clemență, pe care, dacă n-o are, rămîne subjugat de putința voastră de-a răbda ca el să nu fie clement, folosindu-vă de răbdare, cu care este biruit oricare învingător, fiind cea mai adevărată dintre toate virtuțiile, iar în om neputîndu-se găsi nimic altceva mai de preț. Împodobindu-se însă cu ea, și fiind vorba de o născocire a zeilor, unui rege ca maiestatea-voastră nu i s-ar putea spune „Dumnezeu“ ? Mai multe laude merită cei care știu să rabde suferințele, decît cei care se molesesc în plăceri. Iar o inimă puternică trebuie să îndure nenorocirile și nu să le ocolească, fiindcă, îndurîndu-le, omul își arată măreția sufletească, iar ocolindu-le, josnicia inimii. Unde s-a mai auzit însă vreodată ca, în împrejurările prin care-a trecut în ziua aceea, un rege atît de mare să fie nevoit a face singur tot ceea ce erau datori a face căpitanii, călărețiii și pedestrașii săi ? Titlul vostru a fost încredințat, prin hotărîrea voastră, stemelor și hainelor regești, și a rămas acolo cu toată vrednicia, tot timpul cît voi, cu spada înfierbîntată de sîngele vrăjmaș, ați făcut soarta să depună mărturie că e prins cel care luptă, iar nu cei

care pune pe alții să lupte, adeverind că treburile omenești nu sînt rînduite fără dreptate, ci prin legături și înlănțuiri de pricini foarte tăinuite nouă, ursite prin lege nestrămutată. Și totuși, victoriile înseamnă pieirea celui care cîștigă și salvarea celui care pierde, căci învingătorii, orbiți de cutezanța îngîmfării, uită de Dumnezeu și își aduc aminte numai de ei, iar cei care pierd, luminați de modestia umilinței, uită de ei înșiși și își aduc aminte de Dumnezeu. Și cine nu știe oare că soarta îi favorizează pe cei ce adorm la sînul ei, ca să le ia mințile ? Nu vă rușinați, așadar, de chipul în care ați fost zguduit de ea, căci v-ați face vrednic de orice nenorocire dacă v-ați rușina de soarta voastră. Pe lîngă supărările pricinuite de ea, adunați ceea ce a risipit mintea, sprijinindu-vă cu toate darurile sufletului de coloana tăriei ei și ținînd treaz tot timpul duhul acela care a ars necontenit în vitejia regească, a cărei strălucire nu e mai puțin de temut cînd e legată decît cînd e liberă. Și fie-vă nenorocirea aceasta o frînă, care să vă împiedice a vă duce cu gîndul — necum să le și luați — la inițiative cutezătoare, căci va veni o vreme cînd vă va fi de folos și plăcut să vă aduceți aminte de lucrurile de-acum. Tocmai de aceea i-a plăcut lui Cristos ca maiestatea-voastră să ajungă la bunul plac al vrăjmașului său, oameni fiind atît unul cît și celălalt. Iar dac-o să măsurați umbrele trupurilor voastre, le veți afla nici mai mici, nici mai mari decît au fost înainte ca unul să fie biruit, iar celălalt biruitor.

Roma, *24 aprilie 1525*

III

CĂTRE *MESSER* FRANCESCO DEGLI ALBIZI

Descrie moartea lui Giovanni delle Bande Nere

Apropiindu-se ceasul pe care ursitoarele — cu voia lui Dumnezeu — îl hărăziseră pentru sfîrșitul stăpînului nostru, înălțimea-sa, la fel de înfricoșător ca întotdeauna, se îndreptă către Governo, înlăuntrul căruia se fortificaseră vrăjmașii ; și-n timp ce-și găsise de lucru în jurul unor cuptoare de var, iată că o muschetă (vai mie !) îi străpunse același picior care mai fusese rănit și de o archebuză. Nici n-apucase el bine să simtă lovitura, cînd trupa se și lăsase năpădită de spaimă și de jale, dispărînd prin urmare vitejia și veselia din inimile tuturor. Uitînd de sine însuși și gîndindu-se numai la nenorocire, fiecare plîngea, părîndu-i rău că soarta îngăduise fără nici o noimă moartea unui comandant atît de nobil și de strălucit, tocmai la începutul unor acțiuni supraomenești și cînd Italia se afla la cea mai neagră ananghie. Comandanții, care-l urmau stăpîniți de milă și de respect, învinuind soarta și de pierderea suferită de ei, și de cutezanța lui, pomeneau în văicărelile lor de vîrsta sa, abia putîndu-se numi matură, dar tocmai bună pentru orice acțiune și în stare să rabde toate greutățile. Vorbeau cu lacrimi în ochi despre măreția gîndurilor lui și despre năpraznica lui vitejie. Nu-și puteau stăpîni glasurile amintindu-și cu cîtă bunăvoință devenise unul de-ai lor pînă și prin veșminte și, vorbind tot timpul despre chibzuiala adîncă a minții

sale, ca și despre istețimea sa, încălzeau cu focul jeluirilor lor zăpada care cădea peste măsură de îmbelșugată, în timp ce targa cu rănitul se îndrepta spre Mantova, acasă la *signor* Luigi Gonzaga. Acolo, chiar în seara aceea, veni să-l viziteze ducele de Urbino [1], care-l iubea — fiindcă și el îl adora — și-l respecta în asemenea chip încît se temea și să vorbească de față cu el : iar pricina acestui fapt era vitejia lui. Îndată ce-l văzu, *signor* Giovanni arătă o bucurie nespusă ; iar ducele, profitînd de prilej, îi spuse, în chipul cel mai sincer : „Nu-i de ajuns că sînteți strălucit și mîndru în meșteșugul armelor, dacă nu lăsați ca faima domniei-voastre să sporească și datorită religiei, în respectul căreia ne naștem cu toții". Iar el, dîndu-și seama că astfel de vorbe însemnau un îndemn la spovedanie, răspunse : „Întocmai cum mi-am făcut datoria în toate împrejurările, mi-o voi face și în aceasta, dacă va fi nevoie". Și astfel, plecînd ducele, *signor* Giovanni urmă să stea de vorbă cu mine, strigîndu-l cu cea mai adîncă dragoste, pe Lucantonio [2]; spunînd însă eu : „O să trimitem după el", îmi răspunse : „Vrei cumva ca un om ca el să părăsească lupta ca să vadă bolnavii ?" Își aduse aminte de contele de San Secondo [3], spunînd : „Măcar de-ar fi aici, căci i-ar rămîne locul meu". Din cînd în cînd își scărpina capul cu degetele, după care și le băga în gură, zicînd : „Ce-o să se-ntîmple ?" și repetînd deseori : „N-am săvîrșit niciodată nici o ticăloșie". Dar eu, îndemnat de medici, mă dusei la el, spunînd : „Aș jigni vitejia domniei-voastre dacă prin cuvinte prefăcute aș căuta să vă conving că moartea ar fi leac pentru sufe-

[1] Francesco Maria della Rovere, comandant al trupelor venețiene și comandant suprem al armatelor ligii de la Cognac (1526). Giovanni dei Medici, avînd comanda infanteriei italiene, îi era subordonat direct.

[2] Căpitanul Lucantonio Cuppano, la care marele condotier ținea într-adevăr foarte mult.

[3] Pier Maria Rossi, conte de San Secondo, era nepotul lui Giovanni dei Medici.

rinţe şi că n-ar fi chiar atît de grea pe cît e de aducătoare de spaimă. Cum însă nu există fericire mai mare decît aceea de a face orice lucru de bună voie, îngăduiţi să vi se înlăture stricăciunea pricinuită de schije şi în opt zile veţi face o regină din Italia, care e slujnică ; şi fie ca ciotul cu care veţi rămîne să ţină locul ordinului regesc, pe care niciodată n-aţi vrut să-l purtaţi la gît, căci rănile şi pierderea mădularelor sînt colanele şi medaliile slujitorilor lui Marte." „Facă-se cît mai curînd", îmi răspunse el. În timpul acesta, intrară medicii şi, ridicînd în slăvi tăria hotărîrii lui, sfîrşiră pentru seara aceea treaba pe care erau datori s-o facă, iar după ce-i dădură leacurile, plecară să pregătească sculele pentru operaţie. Venind vremea mesei, îl apucară vărsăturile ; iar el, către mine : „Semnele morţii ! Aşa că trebuie să ne gîndim la altceva decît la viaţă." Iar după ce spuse asta, cu mîinile împreunate, făcu legămînt să se ducă la mormîntul apostolului din Galicia[1]. Trecînd însă vremea şi ivindu-se medicii pricepuţi, cu instrumentele trebuincioase în asemenea împrejurări, cerură să se găsească opt sau zece inşi care să-l ţină, cît timp avea să dureze violenţa tăierii. „Nu m-ar ţine nici chiar douăzeci", spuse el zîmbind. Cînd se îndreptă însă spre ei, cu o privire foarte hotărîtă, după ce luase o făclie în mînă, ca să-şi facă singur lumină, fugii de-acolo şi, astupîndu-mi urechile, nu mai auzii decît două glasuri, după care mă pomenii chemat. Ajungînd lîngă el, îmi spuse : „Sînt vindecat !" şi, uitîndu-se în toate părţile, se arăta deosebit de bucuros. Apoi, cu toate că ducele de Urbino nu voia, ceru să i se-aducă mai aproape ciotul de picior, rîzîndu-şi de noi care nu puteam suporta vederea a ceea ce îndurase. Suferinţa sa a fost cu totul alta decît aceea a lui Alexandru ori a lui Traian, care au rămas veseli în timp ce li se scotea fierul mărunt al săgeţii şi li se tăia nervul. În cele din urmă, durerea care i se

[1] Sfîntul Iacob, al cărui mormînt se află la Santiago de Compostela (Spania).

micșorase l-a apucat din nou, cînd mai erau două ceasuri pînă la ziuă, chinuindu-l în tot felul : auzind că mi se bate de zor în ușă, mi se umplu sufletul de jale și, îmbrăcîndu-mă într-o clipită, alergai dincolo. Iar el, îndată ce mă văzu, îmi spuse că gîndul la cei lași îl supără mai mult decît suferința și începu să glumească cu mine pentru ca — abătîndu-și gîndul de la nenorocirea sa — să-și întărească sufletul împresurat de capcanele morții. Luminîndu-se însă bine de ziuă, lucrurile se înrăutățiră într-atît încît își făcu testamentul, în care risipi multe mii de scuzi în bani peșin și în lucruri între cei care-l slujiseră, precum și patru juli pentru înmormîntarea sa, executor fiind ducele. Veni apoi la spovedania creștinească, și văzîndu-l pe călugăr îi spuse : „Părinte, ca unul care m-am îndeletnicit cu meșteșugul armelor, am trăit după tipicul ostășesc, întocmai cum aș fi trăit și după cel religios, dacă aș fi îmbrăcat veșmîntul pe care-l porți dumneata ; și, cu toate că lucrul acesta nu e îngăduit, m-aș mărturisi în fața oricui, fiindcă n-am săvîrșit niciodată lucruri nevrednice de mine". Trecuse de vecernie cînd marchizul, îndemnat și de bunătatea lui înnăscută, și de rugăciunile mele, veni la el, sărutîndu-l cu multă dragoste și rostind cuvinte pe care eu, în ce mă privește, n-aș fi crezut niciodată că vreun principe, afară de Francesco Maria, le-ar fi putut scoate din gură. Iar excelența-sa încheie cu aceste vorbe : „Întrucît firea dumneavoastră neînfricată n-a primit niciodată să se folosească de toate lucrurile mele și ca să se vadă că eu unul nu vreau altceva decît asta, cereți-mi o favoare care să se potrivească și cu rangul dumneavoastră, și cu al meu". „Iubiți-mă, după ce-o să mor", răspunse el. „Virtutea cu care ați cîștigat o glorie atît de mare, răspunse marchizul, va face să fiți nu numai iubit, ci și adorat, atît de mine, cît și de ceilalți." În cele din urmă, se întoarse spre mine și-mi porunci să am grijă de *madonna* Maria să i-l trimită pe Cosimo. Între timp, moartea, care-l

chema sub pămînt, îi făcu durerile de două ori mai grele. Toți servitorii, fără să mai țină seamă de sfiiciunea impusă de respectul ce i-l păstrau, se frămîntau în jurul patului său, amestecați cu mai-marii lor și, întunecați de o tristețe rece, își plîngeau pîinea, nădejdea și slujba pe care le pierdeau o dată cu stăpînul, silindu-se fiecare să-și încrucișeze privirile cu ale sale, ca să-i arate cît erau de supărați. Căutînd să-și ascundă durerea, *signor* Giovanni luă mîna excelenței-sale, spunîndu-i : „Îl pierdeți astăzi pe cel mai desăvîrșit prieten și pe cel mai bun slujitor pe care l-ați avut vreodată". Schimbîndu-și vorba și fața și lăsînd să i se citească în ochi o veselie prefăcută, senioria-sa preastrălucită încerca totuși să-l facă a crede că se va vindeca ; iar el, care nu se speria de moarte, deși era sigur de ea, începu să-i vorbească despre cîștigarea războiului : lucruri care-ar fi fost uimitoare, dacă ar fi fost viu, și nu pe jumătate mort. Rămase deci în chinurile acestea pînă aproape de ceasul al nouălea al nopții, în ajunul Sfîntului Andrei. Și fiindcă suferința îi era nemăsurată, mă ruga să-l ajut să adoarmă, cetindu-i ; și făcînd asta, îl vedeam ațipind din cînd în cînd. În cele din urmă, trezindu-se după ce dormise un sfert de oră, spuse : „Visam că-mi făceam testamentul și iată că m-am vindecat, căci nu mai simt nimic ; iar dacă sănătatea mi se îmbunătățește și mai mult, o să le-arăt cu nemților și cum se luptă, și cum știu să mă răzbun". În timp ce vorbea astfel, lumina ochilor i se încețoșa, făcînd loc beznei eterne ; apoi, cerînd singur sfîntul maslu și primind și această sfîntă taină, spuse : „Nu vreau să mor printre leacurile astea". I se aranjă deci un pat de campanie și, după ce fu așezat pe el, îl cotropi moartea, în vreme ce sufletul îi dormea.

Acesta a fost sfîrșitul marelui Giovanni dei Medici, care a avut, încă din fașă, cum nu se poate mai multă generozitate. Tăria lui sufletească era de necrezut. Dărnicia i-a depășit posibilitățile și a dăruit ostașilor mai

mult decît a lăsat pentru el, tot ostaș. A făcut întotdeauna față ostenelilor cu ajutorul răbdării, mînia nu îl mai stăpînea, și își preschimbase fapta în vorbă. Prețuia oamenii viteji mai mult decît bogățiile, pe care le dorea numai pentru a potoli foamea celorlalți. Iar pentru cel care nu-l cunoștea era greu, atît în încăierări cît și în cantonamente, să-i deosebească pe ai săi de el însuși : fiindcă, luptînd, se arăta întotdeauna în mijlocul ostașilor de rînd și al gradaților ; nici în timp de pace nu a făcut niciodată vreo deosebire între el și ceilalți, grosolănia hainelor cu care își urîțea înfățișarea fiind dovada dragostei pe care o avea față de trupă, iar semnele întipărite de arme acoperindu-i treptat și picioarele, și brațele, și pieptul. Era foarte însetat de laude și de glorie, pe care — prefăcîndu-se că le-ar disprețui — le dorea. Iar ceea ce-i atrăgea cel mai mult inima oamenilor săi era faptul că, la caz de primejdie, spunea : „Veniți după mine, nu mergeți înaintea mea". Să fie oricine încredințat că virtuțile țineau de firea lui, iar viciile de tinerețe. Măcar de-ar fi vrut Dumnezeu să-și trăiască zilele cuvenite ! Căci numai atunci l-ar fi cunoscut fiecare cît era de bun, cum l-am cunoscut eu. Și nu încape îndoială că i-a întrecut în bunăvoință pe toți binevoitorii. Ținta lui era faima, nu folosul ; iar vinderea proprietăților fiului său, ca să poată face față atunci cînd lipseau banii pentru solde, dovedește că îl preamărește pentru meritele lui, iar nu din lingușire. A încălecat întotdeauna cel dintîi și s-a dat jos de pe cal cel din urmă, iar în luptă nu-l bucura decît înflăcărarea cutezanței sale. Aducea la îndeplinire tot ce-și punea în minte, iar în adunări nu se înfumura, spunînd : „Faima conduce războaiele", ci punea să se adune sfatul acolo unde lupta el cu spada. Își însușise atît de mult meșteșugul războiului încît, pe timp de noapte, aducea pe drumul cel bun călăuzele, care se rătăceau conducîndu-l. S-a dovedit minunat în împăcarea certurilor dintre ostași, stăpînindu-i întotdeauna cu dra-

gostea, cu teama, cu pedeapsa și cu răsplata. Nici un alt om nu s-a priceput mai bine decît el la folosirea înșelăciunilor și a forței în atacarea vrăjmașilor ; nu întărea inimile căutînd să le înspăimînte, dar le fulgera cu vorbe cumplite, izvorîte din cutezanța lui firească. Lenea a fost dușmanul lui cel mai de seamă. Nimeni, înainte de el, n-a folosit căi turcești. Tot el a introdus veșmintele ușor de purtat în îndeletnicirile militare. I-a făcut multă plăcere belșugul de merinde, fără a se desfăta însă cu ele : își potolea setea cu apă abia colorată cu puțin vin. La urma urmelor, fiecare poate să-l pizmuiască, dar nimeni nu e în stare să-l imite. Și Florența, și Roma vor ști în curînd (deie Domnul să mint !) ce înseamnă dispariția lui. Dar parcă și aud răcnetele papii, căruia i se pare că a cîștigat pierzîndu-l.

Mantova, *10 decembrie 1526*

VI

CĂTRE ÎMPĂRAT

Îl îndeamnă să-l elibereze pe Clement al VII-lea, după jefuirea Romei

E foarte adevărat că fericirea creşte cu mai multă aprindere decît începe, iar aceasta se vede la maiestatea-voastră, la al cărui bun plac soarta şi virtutea au lăsat libertatea papii, nefiind încă bine închisă uşa temniţei din care l-aţi scos pe rege pentru a-l birui cu mila, întocmai cum l-aţi biruit şi cu armele. Oricine are într-adevăr dovada că sînteţi o unealtă a lui Dumnezeu, a cărui bunătate vă îngăduie să folosiţi din plin puterea lui de iertare ; fiindcă nimeni altul n-ar fi putut rezista într-o asemenea îndeletnicire şi numai maiestatea-voastră are o inimă în stare să primească măreţia iertării lui, adevărată biciuire pentru îngîmfarea josnică a celor ticăloşi, care se văd pedepsiţi de blîndeţea ei. În care minte, în care inimă, în care gînd, afară de mintea voastră, de inima voastră şi de gîndul vostru, ar fi încolţit vreodată dorinţa de a-şi elibera propriul vrăjmaş ? Cine, dacă nu maiestatea-voastră, şi-ar fi lăsat soarta la voia făgăduielilor nestatorniciei şi mîndriei unui principe înfrînt, fiind în firea celor care-au pierdut să-şi pună-n primejdie, pentru a se răzbuna, nu numai visteriile şi popoarele, dar chiar trupul şi sufletul ? Într-un asemenea gest, lumea a putut să vadă foarte lămurit cît de puternice sînt în sufletul împărătesc şi noblеţea îndurării, şi siguranţa

vitejiei. A înțeles de asemenea că în cea dintîi trebuie nădăjduit, iar de cea de a doua trebuie să te înfricoșezi, și că nu ne e dat nouă să putem fugi nici de una, nici de cealaltă. Afară de aceasta, unde s-a mai auzit vreodată ca, aflîndu-se în culmea biruințelor, un alt om, afară de Carol, să fie recunoscător față de Dumnezeu și să se cunoască și pe sine însuși ? În ce fel sînteți recunoscător față de Dumnezeu o spun mulțumirile pe care i le aduceți ; iar cum vă cunoașteți singur o arată faptul că vă socotiți muritor. Ce numeroase sînt luminile pe care o asemenea cunoștință le aprinde înaintea imaginii numelui vostru ! Fiindcă recunoștința față de Dumnezeu în clipele de fericire înseamnă cîștigarea unei fericiri veșnice, iar cel care se cunoaște pe sine însuși, atunci cînd totul îi merge înfloritor, se face cunoscut de către Dumnezeu, iar cine e cunoscut de Dumnezeu împrumută din însușirile acestuia, folosind blîndețea îndurării despre care vorbesc și fără de care faima rămîne jumulită, iar gloria se stinge. Și fiindcă ea e cununa biruinții celui ce biruie, iertarea are mai multă demnitate decît vitejia biruinței, iar biruința fără iertare poate fi numită înfrîngere. Dar dacă îndurarea aceasta, semn al mîinii lui Dumnezeu, și-a făcut loc în mintea voastră, cine se îndoiește că păstorul Bisericii nu va fi eliberat de acolo de unde se află, nu de către rațiune, care a folosit în sprijinul ei violența războiului, ci de către cer, care a făcut să sufle asupra curții papale un vînt de vrăjmășie, îngăduind tot ceea ce Roma a suferit ? Dar pentru ca dreptatea îndurării voastre să nu semene a cruzime, căutați acum ca distrugerea să nu meargă mai departe. Iată la îndemîna maiestății-voastre evlavia și papa : opriți-o pe ea și eliberați-l pe el, dîndu-i-l lui Cristos, în schimbul sprijinului acordat biruinței voastre, pe vicarul său, și neîngăduind ca bucuria victoriei să împiedece împlinirea dumnezeiești voastre deprinderi, căci nu începe îndoială

că între toate cununile pe care le-ați cîștigat, ca și în cele pe care Dumnezeu și destinul le datorează încă strălucitei vieți pe care o mai aveți în față, n-o să se vadă niciodată o alta mai vrednică de admirație. Dar de ce nu e în stare nădejdea, cînd e vorba de minunata, drept-credincioasa și virtuoasa maiestate a lui Carol al V-lea, împărat veșnic nobil ?

Veneția, *20 mai 1527*

VII

CĂTRE CLEMENT AL VII-LEA

Îl îndeamnă să-l ierte pe Carol al V-lea

Cu toate că soarta, stăpîne al nostru, domneşte asupra stării oamenilor — căci nici un fel de prevedere a acestora nu i se poate împotrivi — atotputernicia ei dispare acolo unde pune Dumnezeu mîna. De aceea, cel care se prăbuşeşte — ca sanctitatea-voastră — e dator să se îndrepte spre Cristos cu rugăciunile, şi nu spre soartă cu învinuirile. Era nevoie ca vicarul lui Cristos, îndurînd vitregia întîmplărilor, să plătească datoriile de pe urma greşelilor altora ; iar dacă închisoarea sanctităţii-voastre nu ar fi însemnat o dovadă în privinţa aceasta, dreptatea cu care cerul repară greşelile nu mai putea să apară limpede în ochii întregii lumi. Mîngîiaţi-vă deci în durere, căci voia Domnului v-a lăsat la mîna împăratului, putînd prin urmare să vă daţi seama în acelaş timp şi de îndurarea dumnezeiască, şi de mărinimia omenească. Dar, dacă pentru principele întotdeauna puternic, întotdeauna prudent şi întotdeauna atent la loviturile soartei, după ce s-a pus la adăpost de înşelăciunile ei, este o cinste să îndure în linişte toate nenorocirile pe care răutatea destinului vrea ca el să le rabde, cît de mare va fi gloria voastră dacă, înveşmîntat în răbdare, după ce veţi fi folosit toată dibăcia, puterea şi prudenţa, veţi suferi ceea ce vă pune în faţă voinţa lui Dumnezeu ? Înarmaţi-vă deci cu toată cutezanţa de care sînteţi în stare şi,

cercetîndu-vă fiecare virtute, încercați să-mi spuneți dacă e vrednic de sanctitatea-voastră să nu nădăjduiți că veți urca mai multe trepte decît ați coborît. Să nu bănuiți cumva că Dumnezeu nu susține religia bisericii Sale și că, susținînd-o pe ea, nu vă sprijină pe voi ; și întrucît vă sprijină, prăbușirea voastră e numai părelnică, nu adevărată. Trebuie să fie însă adevărată, și nu părelnică, frămîntarea minții înaltului pontif, în timp ce se gîndește la iertare, și nu la răzbunare : fiindcă dacă ați vrea să iertați, mai degrabă decît să vă răzbunați, v-ați propune o țintă potrivită cu demnitatea rangului vostru. Dar care faptă e mai în măsură să lărgească granițele numelui de „înaltpreasfințit" de „preafericit" decît aceea de a birui ura prin milă și viclenia prin generozitate ? Tocila ascute fierul și-l face în stare să taie lucrurile tari ; tot astfel, vrăjmășiile stimulează sufletele generoase în așa fel încît își bat joc de soartă, care se va socoti dezonorată dacă nu veți pune pe seama ei măreția întîmplării care v-a răpit libertatea. Nu poate fi negat faptul că ea s-a năpustit asupră-vă cu tot felul de întîmplări nefericite și că din vina ei aveți de întîmpinat ticăloșia din patrie, înșelăciunile prietenilor, lipsa de vlagă a ostașilor, nerecunoștința celor cărora le-ați făcut bine, lipsa de credință și pizma celor puternici. Dar dacă Dumnezeu s-ar fi ținut de o parte, inteligența voastră i-ar fi arătat cum se slujește, nu cum se poruncește. Lăsați însă totul pe seama lui, care poate totul ; și lăsînd totul pe seama lui, dați-i mulțumire, căci, fiind împăratul purtătorul stindardului credinței al cărei părinte sînteți, Dumnezeu v-a dat în puterea lui pentru ca să împăcați năzuințele pontificale cu voința împărătească, făcînd ca uriașa sporire a onorurilor sanctității-voastre să strălucească în orice colț al Universului. Iată-l pe bunul Carol, aducîndu-vă, plin de bunăvoință, la starea de mai înainte ; iată-l îngenunchiat dinainte-vă, cu umilința ce-o datorează celui ce ține locul lui Cristos precum și titlului de împărat. Nici urmă de

mîndrie în maiestatea-sa. Lăsați-vă, prin urmare, în seama puterii ce i-a fost dăruită de Cel-de-Sus ; și îndreptîndu-vă catolica spadă spre pieptul înfricoșător al Orientului, faceți din împărat unealta mîniilor voastre. Și astfel, din neajunsurile pe care vi le-a adus îngăduirea păcatelor clerului, va răsări — cu laudă și cu glorie — și răsplata răbdării, căci tocmai de aceea a suferit înaltpreasfinția-voastră, căruia îi sărut picioarele cu respect.

Veneția, *ultima zi a lui mai, 1527*

VIII

CĂTRE MARCHIZUL DE MANTOVA

Îi mulțumește pentru dăruirea a cincizeci de scuzi și a unei jachete de aur, îi amintește de o făgăduială făcută lui Tiziano și îi aduce la cunoștință unele lucrări ale lui Sansovino și Sebastiano del Piombo

Fiindcă știu că excelența-voastră dorește ca aceia cărora le face daruri să-i mulțumească prin a nu-i mulțumi, voi spune numai că Mazzone, slujitorul meu, mi-a dat jacheta de aur și cei cincizeci de scuzi pe care mi i-ați trimis. Vă voi mai spune, de asemenea, să v-aduceți aminte de făgăduiala făcută lui Tiziano, în schimbul portretului meu, pe care vi l-am trimis în dar, în numele lui. Cred că *messer* Iacopo Sansovino, cel atît de deosebit, vă va împodobi odaia cu o Venus atît de adevărată și de vie, încît să umple de pofte lascive mintea oricui o va privi. I-am spus lui Sebastiano, un pictor minunat, că dorința voastră e să vă facă un tablou cu orice subiect o să-i placă, numai să nu fie vorba nici de prefăcătorii, nici de stigmate și nici de piroane. A jurat c-o să vă picteze niște lucruri uluitoare ; termenul îl lasă deocamdată la voia fanteziei, care se ia deseori la întrecere cu unii ca el. Eu voi da zor, voi amenința, voi sili, astfel că trag nădejdea ca lucrarea să fie dusă la bun sfîrșit. Deocamdată, eu și cu Tiziano vă sărutăm mîinile.

Veneția, *6 octombrie 1527*

X

CĂTRE ABATELE GONZAGA

Îl roagă să primească în dar un cal arăbesc tînăr, lăsat de el la Mantova, şi îşi manifestă intenţia de a nu se mai îndepărta de Veneţia

Domnia-voastră va binevoi să primească în dar mînzul acela arăbesc pe care l-am lăsat în grajdurile sale, cînd am venit aici, fiindcă oraşul mi-a plăcut atît de mult încît trebuie să-mi fac rost de un cal de lemn, dacă vreau să călăresc peste apele acestea. Excelenţa-sa vărul dumneavoastră mi-a dăruit odinioară doi cai, unul arăbesc şi unul turcesc, care au fost de mare preţ, cum cred că va fi şi acesta de acum. Oricum ar fi, eu vi-l dăruiesc bucuros şi, tocmai de aceea, primiţi-l bucuros. Iar dacă aţi vrea totuşi să-mi daţi altceva în schimb, aşteptaţi să plec de aici şi dăruiţi-mi un alt cal. O s-aveţi însă cam mult de aşteptat pînă cînd să mi-l daţi înapoi, fiindcă intenţia mea e să rămîn aici pentru totdeauna, căci numai un nebun nu e-n stare să trăiască în paradis. Dac-aş fi ştiut că se pot ţine aici cai de călărie, aduceam căluţul pe care i l-am dăruit marchizului, şi nu atît în amintirea papii Clement, care mi l-a dat, cît mai ales pentru frumuseţea lui. Auzind că pămîntul acesta este miraculos, n-aveam de ce să nu cred că şi un cal poate sta foarte bine aici : stă însă foarte bine acolo unde se află. Motiv pentru care las totul în seama domniei-voastre.

Veneţia, *8 iunie 1528*

XI

CĂTRE *MESSER* GIOVANNI GADDI

Îi mulțumește pentru o pînză de aur țesută cu galben, trimisă în dar, și face aluzie la înfumurarea de zgîrcit a lui Clement al VII-lea

Curierul, care aduce scrisorile trimise de negustorii florentini reprezentanților lor de aici, mi-a dat pînza de aur țesută cu galben, pe care ați avut bunăvoința să mi-o trimiteți și care e un lucru bogat și frumos. Și cum să nu fie bogat și frumos, cînd e un lucru trimis de domnia-voastră, care sînteți bogat și frumos! Dar unde s-a mai auzit vreodată de cineva care, de-abia îmbrăcat în veșmînt de prelat, să-nceapă să dea, iar nu să ia? Mă mir de una ca asta mai mult decît de *messer* Giulio dei Medici, ajuns, dintr-un umil cavaler de Rodos, papă îngîmfat. Prefer, prin urmare, bunătatea cu care v-ați născut și curajul cu care trăiți, tuturor bunătăților și tuturor cutezanțelor, fiindcă nici nu vă otrăviți cu vinișor, nici nu vă molipsiți de sfrenție. Cred, în cele din urmă, că și lucrurile cu neputință de săvîrșit pot fi ușor înfăptuite, de vreme ce am văzut un om pentru care o otravă atît de puternică nu înfățișează nici o primejdie. Iar gloria voastră mi se pare mai de seamă decît faptul de a fi papă și de a birui într-o cruciadă, în caz că ați porni pe o asemenea cale. Pentru ce să mă îndoiesc însă că domnia-voastră, pe orice treaptă v-ați afla, n-ați rămîne la fel, fiind un om atît de drept încît v-ați dovedi în stare nu numai de a rămîne virtuos, dar și de a face dintr-un ticălos omul cel mai bun? Și mă bucur că sînt prietenul unui om întreg din toate punctele de vedere.

Veneția, *7 octombrie 1528*

XIV

CĂTRE MARCHIZUL DI MUSSO

Îi mulțumește pentru dăruirea a o sută de scuzi

În timp ce *messer* Lione Rigone îmi număra cei o sută de scuzi pe care domnia-voastră, dragul meu stăpîn, mi i-ați trimis, m-am dus cu gîndul la măreția judecății voastre, care tinde să vă facă loc în sufletul tuturor celor ce sînt în stare și să înțeleagă minunile meritelor voastre, și să le aducă la cunoștința lumii : cu toate că, în ce mă privește, v-aș fi preamărit chiar și fără banii pentru care vă mulțumesc, căci, dacă voi compara calitățile multor oameni de seamă cu ale voastre, voi mărturisi că posedați toate însușirile pe care trebuie să le aibă un principe. Iar ceea ce știu eu, ar ști și ceilalți, dacă violența, care vă silește să împuținați greutățile de început ale Statului, nu v-ar arăta prea aspru. Nu se știe însă că toți principii sînt violenți cînd e vorba de întemeierea domniilor ? Cine s-a dovedit mai năvalnic decît romanii în construirea imperiului ? Nu au furat ei pînă și femeile sabine și, alungîndu-și vecinii din casele lor, nu și-au lărgit încetul cu încetul fruntariile noii stăpîniri, cu o mînă de fier, iar apoi, împinși de vitejie și de soartă, nu au ajuns atît de departe încît au devenit stăpînii lumii ? Îndată însă ce-au pus mîna pe putere, au îmblînzit-o sub legile acelei elemente și ale acelei dreptăți ai căror născocitori au fost chiar ei. Iar domnia-voastră, stăpînind aceste ținuturi și voind ca ele să fie cu atît mai fericite cu

cît nu par să fie nefericite, veți fi imitatorul lor. Dar dacă hultanii ce se rotesc prin Italia și-ar lua zborul spre alte zări, ați pune stăpînire pe locul acela care aduce și va aduce întotdeauna creștinătății numai zguduiri. Fiindcă Milano i-a avut pe Venus și pe Marte drept strămoși ; de aceea se și tot lasă violat și luptă. Iar pe domnia-voastră preastrălucită o rog să nu mă dea uitării

Veneția, *16 iunie 1529*

XVI

CĂTRE *MESSER* GIROLAMO AGNELLI [1]

E-atît de bun vinul pe care i l-a trimis încît toată Veneţia e căzută în extaz

Nu vreau, frăţioare, să vorbesc despre cei şaizeci de scuzi pe care mi i-ai trimis în schimbul calului ; spun însă că dacă aş avea faima de sfînt în loc de diavol, ori dacă aş fi prieten al papii, şi nu vrăjmaş, nu încape îndoială că lumea, văzînd atîta mulţime la uşa mea, ar crede fie că fac minuni, fie că e an jubiliar. Iar totul mi se trage de la vinul cel bun pe care mi l-ai trimis ; din pricina asta, nu există nici un hangiu la fel de prins de treburi ca slujitorii mei, care încep dis-de-dimineaţă să umple sticlele servitorilor tuturor ambasadorilor aflaţi aici, ca să nu mai vorbim de cel al Franţei, care laudă vinul tot atît cît şi pe regele său. În ce mă priveşte, sînt mîndru, întocmai cum se mîndresc unii curteni jumuliţi, atunci cînd stăpînul lor le pune mîna pe umăr sau le dăruie un flecuşteţ dintre vechiturile lui. Şi am dreptate să mă ţin mare, căci fiecare prieten cată să-i fie sete anume ca să vină să dea de duşcă două sau trei pahare din el ; şi nu se vorbeşte de altceva, la masă, la plimbare sau în casă, decît de vinul meu cel fără cusur : sînt deci mai cunoscut datorită calităţilor lui decît datorită calităţilor mele, iar dacă nu sosea o asemenea băutură excelentă, eram pierdut. Şi parcă-mi vine să cred că vorbesc

[1] Era fratele lui Benedetto Agnelli, trimis *(oratore)* al marchizului de Mantova la Veneţia.

de el pînă și tîrfele și cîrciumile, din dragoste pentru dulceața lui, care sărută și pișcă. Iar lăcrămioara pe care-o face să se ivească în ochii celui ce bea din el mă face să lăcrămez în timp ce aștern scrisoarea cu pana ; gîndește-te, deci, cam ce-ar fi dacă l-aș vedea svîcnind, cu strălucirea coloritului său, într-o cană de cristal curat, bine spălată. Pînă la urmă, celelalte vinuri ce mi-ai trimis și-au pierdut creditul de care se bucurau în amintire. Și-mi pare rău că *messer* Benedetto, fratele dumitale, mi-a trimis cele două bonete de aur și de mătase albastră, fiindcă mi-ar fi plăcut mai mult să le fi schimbat într-un vin de soi atît de bun. Și dacă nu mi-ar fi teamă că Bachus s-ar putea lăuda față de Apollo, aș închina o lucrare butoiului în care vinul acesta a stat pînă acum și față de care s-ar cuveni arătată o cu totul altă cucernicie decît față de mormîntul fericitei Lena da l'Oglio [1]. Acum nu-mi mai rămîne de spus decît că, în ciuda celor nemuritori, voi deveni și eu divin [2], dacă mă vei cerceta măcar o dată pe an cu o asemenea licoare.

Veneția, *11 noiembrie 1529*

[1] Elena Duglioli Dall'Olio, de fel din Bologna, murise în 1519 și fusese trecută în rîndul *fericitelor (beata)*, lucru pe care Aretino nu uită cu nici un prilej să-l ia în derîdere.

[2] Joc de cuvinte : *divino* (divin) și *di vino* (de vin).

XVIII

CĂTRE MARCHIZUL BONIFAZIO DI MONFERRATO

Îi mulțumește pentru daruri, pentru cuvintele măgulitoare și pentru invitațiile pe care i le-a făcut

Am trimis vorbă, domnule, la Padova, să vi se dăruie parfumurile pe care le cereți și nu să vă fie vîndute. Era, oricum, un dar prea frumos lanțul de aur pe care mi l-ați pus aici pe grumaz, ca să nu mai adăugăm și cei o sută de scuzi plătiți mie de către *messer* Giuliano, prietenul dumneavoastră bun și-al meu. Mai curînd cutez să vă mulțumesc pentru colan și pentru bani, decît pentru faptul că, după încoronarea împăratului la Bologna, ați venit aici ca să mă vedeți, așa după cum mi-ați spus ; faptă vrednică într-adevăr de un principe, care se înalță în umilință, socotind virtutea mai nobilă decît rangurile. Și sigur că numai dorința de a ști cît mai mult a îndemnat generozitatea voastră să vadă nu un om vestit, ci unul care, fiindcă iubește adevărul, e ocolit de bogății și care se socotește fericit fiindcă nimeni nu l-a putut sili vreodată să ascundă lucrurile pe care-a vrut să le spună.

Să venim însă la scrisoarea în care domnia-voastră preastrălucită mă roagă să primesc a veni să-i împodobesc ținutul cu prezența mea. Vi se pare oare că sînt în stare să răspund în același timp la atîtea amabilități ? Să-mi ajute Dumnezeu să vă arăt recunoștința cuvenită față de atîtea daruri, în schimbul cărora vă pot făgădui

numai să semăn credința, virtutea și adevărul în ținuturile voastre, smulgînd din rădăcini, datorită libertății cuvîntului, minciuna și lingușirea, oriunde ar încolți ele. Și iată-mă gata să alerg la picioarele domniei-voastre, fără călărimea pe care aud că o trimiteți să mă ia de unde mă aflu. Mă-nchin în fața excelenței-voastre.

Veneția, *21 martie 1530*

XX

CĂTRE SERENISSIMUL ANDREA GRITTI[1], DOGELE VENEȚIEI

Îi exprimă recunoștința pentru că i-a înlesnit împăcarea cu Clement al VII-lea și îl anunță că vrea să se stabilească definitiv în Veneția

Eu unul, nobile principe, pentru soarta pe care mi-a hărăzit-o, îi sînt de două ori îndatorat lui Cristos. O dată, fiindcă a fost voia lui să mă pot muta aici ; apoi, fiindcă v-a trezit interesul pentru situația mea : dator sînt prin urmare a mărturisi că mi-am salvat astfel și cinstea, și viața. Încrederea pe care am avut-o în zvonul despre o asemenea țară și în faima unui doge atît de strălucit mi-a îngăduit să gust roadele îndreptățitei mele nădejdi. Dator sînt, prin urmare, să proslăvesc țara și să vă respect pe domnia-voastră ; pe ea, fiindcă m-a primit ; pe domnia-voastră fiindcă m-ați apărat de împilările altora, aducîndu-mă din nou în grația lui Clement, lăsîndu-i preafericirii-sale bucuria furiilor și dîndu-mi mie putința de a-mi dovedi dreptatea, care e atît de puternică încît, în fața încălcării făgăduielilor papale, respectă tăcerea pe care mi-a impus-o serenitatea-voastră. Se și vede, de altfel, foarte bine, deosebirea care există între un virtuos și un înalt personaj, cînd e vorba de respectarea cuvîntului. Dar eu, ca unul care, în libertatea unui asemenea Stat, m-am străduit să învăț a fi liber, refuz pentru totdeauna Curtea și-mi înalț cort veșnic pentru anii ce-mi mai rămîn de trăit ; căci aici nu-și află loc trădarea, aici favorurile nu-l pot păgubi pe cel drept, aici nu domnește

[1] Doge al Veneției, între anii 1523 și 1538

cruzimea tîrfelor, aici nu porunceşte neobrăzarea filfizonilor, aici nu se fură, aici nu se siluieşte, aici nu se ucide. Şi de aceea, eu, care i-am înspăimîntat pe cei răi şi i-am liniştit pe cei buni, mă dăruiesc vouă, părinţi ai popoarelor voastre, fraţi ai slujitorilor voştri, fii ai adevărului, prieteni ai virtuţii, tovarăşi iubitori ai străinilor, sprijinitori ai religiei, apărători ai credinţei, înfăptuitori ai dreptăţii, vistiernici ai milei şi supuşi ai mărinimiei. Din care pricină, o, principe ilustru, primiţi dragostea mea într-un colţ al îndurării voastre, pentru ca s-o pot lăuda pe doica celorlalte oraşe, pe maica aleasă de Dumnezeu pentru a da lumii şi mai multă faimă, pentru a-i îmblînzi apucăturile, pentru a-i da omului omenie, pentru a-i umili pe cei îngîmfaţi, iertîndu-i pe cei căzuţi în greşeală. Iar o asemenea îndeletnicire este tocmai a ei, la fel ca şi aceea de a da început împăcărilor şi de a pune capăt războaielor. De aceea şi îngerii îşi conduc horele, îşi opresc corurile şi îşi rotesc strălucirile în fîşia de văzduh ce-i stă deasupra, astfel încît, sub porunca legilor ei, se depăşesc prin prelungirea vieţii, termenele prescrise fiecăruia dintre noi de către fire. O, patrie universală ! o, libertate a tuturor ! o, adăpost al celor risipiţi ! cu cît ar fi mai mari nenorocirile Italiei, dacă bunătatea ta ar fi mai mică ! Aici se află refugiul popoarelor ei, aici se află siguranţa bogăţiilor ei şi tot aici sînt ocrotite onorurile ei ; Veneţia o îmbrăţişează, cînd alţii o doboară ; ea o hrăneşte, cînd alţii o lasă să flămînzească ; ea o primeşte, cînd alţii o alungă şi, bucurînd-o cînd e chinuită, îi păstrează şi mila, şi dragostea. Să ne închinăm deci ei şi să ne rugăm pentru ea lui Dumnezeu, a cărui maiestate, datorită altarelor şi jertfelor Veneţiei, a vrut ca ea, în ce priveşte veşnicia, să se ia la întrecere cu lumea ce se minunează văzînd că firea i-a făcut o aşezare minunată într-un loc imposibil, că cerul i se arată atît de generos cu darurile, că străluceşte prin noblеţe, prin mărinimie, prin tot ceea ce stăpîneşte, prin clădiri, prin temple, prin casele cucer-

nice, prin sfaturi, prin blîndețe, prin purtări, prin virtuți, prin bogății, prin faimă și prin gloria mai mare decît oricare alta. Iar Roma să tacă, fiindcă aici nu există minți în stare sau dornice să tiranizeze libertatea, pusă în slujba sufletelor alor săi. Iată de ce și eu o prețuiesc și o salut pe luminăția-voastră preasinceră, așezată pe tron ca simbol al unirii populare, cu mai mult respect decît l-aș prețui și l-aș saluta pe oricare dintre regii ori împărații vremurilor străvechi ; și nu doresc altceva decît ca viața nobilă a domniei-voastre, cu îngăduința lui Dumnezeu, să depășească o sută de ani, întrecînd-o cît mai mult pe a mea. Și fiindcă, în ce mă privește, nu pot răsplăti altfel binefacerile cu care m-ați sprijinit, fie ca urarea prin care încerc să vă prelungesc viața, care va fi foarte lungă, căci știți să-i dați o întrebuințare frumoasă, să însemne un fel de a vă răsplăti.

Veneția, *[1530]*[1]

[1] De fapt, scrisoarea aceasta este nedatată. Toți cercetătorii italieni sînt însă de acord a o socoti scrisă în anul 1530.

XXIV

CĂTRE DUCELE DE MANTOVA

Îi trimite cîteva stanțe în cinstea familiei Gonzaga, polemizează cu pedanții și cu academiile și confirmă primirea unei mantii de catifea și a cincizeci de scuzi

Excelența-voastră îmi cere o glumă oarecare, ca să-și facă din ea evantai împotriva zăpușelii arzătoare din zilele astea care trec plictisitor ; iată de ce îi trimit cîteva din stanțele compuse în cinstea familiei Gonzaga. Sînt așa cum se văd și nu mă înșeală dragostea față de copii ; iar ce gîndesc eu despre toată cartea, nu știe nimeni mai bine decît focul. Nu neg că există în ea și invenție, și stil, dar recunosc greșelile de limbă. Și a fost totuși ciudată toana mea de a nu voi să folosesc graiul patriei, iar asta s-a întîmplat din pricina analizelor pe care orice pedant le face cu privire la graiul toscan. Dacă, pe lumea cealaltă, sufletele lui Petrarca și Boccaccio ar fi tot atît de chinuite cît sînt operele lor într-a noastră, amîndoi ar trebui să se lepede de sfîntul botez. Mă mir chiar că nu ia și acolo ființă o academie de noi palavrageli, ca la Modena și la Brescia, ca să nu mai vorbesc de Siena, devenind lector cavalerul Mainoldo, oaia asta selifosită.

Am primit mantia de catifea neagră și cei cincizeci de scuzi, pe care mi i-a numărat cu mîna lui, la mine acasă, domnul Benedetto Agnello, ambasadorul excelenței-voastre și prieten ca un frate cu mine.

Veneția, *2 iunie 1531*

XXVIII

CĂTRE CONTELE MASSIMIANO STAMPA

Îi trimite o medalie cu chipul lui Marte, cizelat de mîna lui Luigi Annichini, cîţiva eghileţi şi o oglindă de cristal oriental, precum şi un minunat tablou al lui Tiziano

Signore, medalia pe care era sculptată de mîna lui Luigi Annichini efigia lui Marte nu stătea bine fără tovărăşia eghileţilor din cristal oriental, pe care vi-i trimit prin ruda mea, Rosello Roselli, împreună cu o oglindă, din acelaşi material, şi cu un tablou lucrat de mîna minunatului Tiziano. Şi nu darul trebuie să-l preţuiţi, *signore*, ci meşteşugul, care-l face să fie preţuit. Priviţi moliciunea părului inelat şi tinereţea fermecătoare a sfîntului Ion ; priviţi trupul atît de frumos colorat încît prospeţimea lui aduce a zăpadă pătată cu roşu, frămîntată de bătaia sîngelui şi încălzită de duhul vieţii. Despre roşul aprins al veşmîntului şi despre blana de linx a căptuşelii nu mai vorbesc, fiindcă, în comparaţie cu ele, adevăratul roşu aprins şi adevărata blană de linx par pictate, iar ele sînt vii. Iar mielul pe care-l ţine în braţe e atît de firesc încît a făcut o oaie să behăie cînd l-a văzut. Dar, chiar dacă nici măiestria, nici darul, n-ar avea nici o însemnătate, ar putea domnia-voastră să nu primească inima mea, care, pe nevăzute, s-a amestecat cu darul ?

Veneţia, *8 octombrie 1531*

XXXVI

CĂTRE REGELE FRANȚEI

Îi mulțumește pentru dăruirea unui lanț de aur, plîngîndu-se de întîrzierea cu care i-a fost trimis

Trimiterea de daruri, sire, e atît de proprie preacreștinului Francisc, iar generozitatea e atît de proprie firii sale încît — în ce privește treburile lumești — s-ar putea lua la întrecere cu Dumnezeu în a face fapte bune, dacă le-ar însoți și cu zorul, căci generozitatea adevărată gonește pe picioarele ei, iar cea prefăcută șchioapătă pe cele ale ambiției. Cei înfrînți pe mare, ca și cei loviți pe uscat, fac apel la Cristos și la bunătatea lui, care vede inimile lor înflăcărate de iubire și pline de credință și-i scapă îndată de primejdie : motiv pentru care semnele recunoștinței lor împodobesc bisericile lui. Dacă atunci cînd îi apasă din greu nevoia, oamenii de talent, care vi se adresează, ar fi ajutați, maiestatea-voastră ar fi al doilea Dumnezeu al oamenilor ; darurile întîrzie însă atît de mult încît le aduc celor care le primesc același folos pe care îl aduce hrana celui care a stat trei zile fără să mănînce, căci, atunci cînd își întrerupe postul, adulmecînd ceea ce nu mai poate pune-n gură, ori moare, ori stă la îndoială. Iată că sînt trei ani de cînd mi-ați făgăduit lanțul de aur greu de cinci livre : și nu cred că mai poate fi vreo îndoială în legătură cu venirea Mesiei al iudeilor, căci lanțul a venit totuși,

alcătuit din limbi smălțuite cu roșu aprins și din amulete pe al căror alb stă scris :

LINGUA EIUS LOQUETUR MENDACIUM[1]

Pentru numele lui Dumnezeu ! fie ca minciuna să stea în gura mea întocmai cum se întîmplă cu adevărul în gura clerului. Și-atunci, dacă spun că sînteți pentru poporul vostru ceea ce e Dumnezeu pentru lume, iar tatăl pentru copii, înseamnă că voi minți ? Spunînd că sînteți înzestrat cu toate virtuțile rare, cu forță, cu dreptate, cu clemență, cu seriozitate și cu pricepere în toate, înseamnă oare c-o să fiu mincinos ? Dacă spun că știți să vă conduceți singur, uimind lumea întreagă, nu voi spune oare adevărul ? Dacă afirm că supușii pe care-i aveți își dau seama de puterea maiestății-voastre datorită mai curînd binefacerilor decît năpăstuirilor, voi vorbi prost ? Dacă strig din tot sufletul că sînteți părintele virtuții, fratele slujitorilor voștri, fiul religiei, tovarășul credinței și sprijinul milei, n-o să vorbesc cum se cuvine ? Dacă afirm că marile merite ale vitejiei voastre, numai prin ele însile, au îndemnat dragostea celorlalți să vă facă moștenitor al domniei, se va putea spune ceva împotrivă-mi ? E foarte adevărat că voind eu să laud dăruirea colanului ca pe o dăruire, aș minți, fiindcă nu poate fi numit „dar" un lucru pe care, pierzîndu-ți nădejdea de a-l avea, îl vinzi înainte de a-l fi văzut. Și dacă n-ar fi vorba de bunătatea voastră nemăsurată și nevinovată, despre care am convingerea că-și închipuia că am primit darul, aș desface toate limbile care

[1] Limba acestuia va spune minciuni (lat). Înțelesul este însă îndoielnic. Pare să fie vorba de minciunile pe care Aretino le va spune lăudîndu-l pe rege, după primirea darului. Este și greu de crezut că Francisc I îl putea jigni pe cel a cărui bunăvoință voia s-o cîștige.

sînt legate de lanț și le-aș face să sune în asemenea fel încît slujitorii visteriilor regale s-ar supăra cîteva zile, dar ar învăța să trimită de îndată ceea ce regele dă fără întîrziere. Cum însă nu există înșelăciune în sinceritatea voastră, nu trebuie să cunoască supărarea nici talentul meu, care este și va fi veșnic povestitor umil al bunătății de nespus a maiestății-voastre, a cărui îndurare îl rog pe Cristos să mi-o păstreze.

Veneția, *10 noiembrie 1533*

XXXIX

CĂTRE MARELE CARDINAL IPPOLITO DEI MEDICI

Se preface c-ar voi să se ducă la Constantinopol, căci în Italia nu se simte sigur

Fiind eu, *signore*, îndatorat față de dărnicia regelui Francisc, și a cardinalului Ippolito, care m-au ridicat într-cîtva din nevoile în care mă zbat din pricina pizmei cu care vrăjmașii mei au biruit bunătatea fericirii-sale, n-aș cuteza să mă mișc spre Constantinopol, unde mă atrage generozitatea lui Gritti și unde mă tîrăște sărăcia mea, dacă mai întîi nu v-aș aduce lucrul acesta la cunoștință, întocmai cum l-am adus și la cunoștința maiestății-sale ; căci, dac-ați binevoi să-mi porunciți ceva pentru ținuturile acelea, v-aș sluji cu aceeași dragoste cu care un om drept îl slujește pe Dumnezeu. Și astfel, Aretino, omul iubitor de adevăr — cu excepția dojenilor pe care motive prea serioase m-au silit să le îndrept împotriva stăpînului nostru — sărac și bătrîn, pleacă să-și cîștige pîinea în Turcia, lăsîndu-i fericiți printre creștini pe codoși, pe lingușitori și pe fătălăi, prețuiți de principi, care, închizînd ochii la pilda ce le-o dă firea regească a senioriei-voastre, trăiesc cu atît mai mult cu cît îi văd cerșind pe cei buni, cărora le întindeți mîna larg deschisă, în orice loc și la orice oră. Acum, cu îngăduința senioriei-voastre, eu — care am răscumpărat adevărul cu sîngele meu — mă voi duce acolo, și întocmai cum alții își arată rangurile, veniturile și favorurile cîștigate la curtea din Roma, datorită viciilor lor, voi arăta și eu jignirile primite din pri-

cina virtuților mele, a căror înfățișare, care nu i-a înduioșat niciodată pe domnii aceștia, îi va înduioșa pe sălbaticii aceia. Iar Cristos, care m-a scăpat de atîtea ori de moarte — pentru cine știe ce scop însemnat — va fi tot timpul împreună cu mine, fiindcă eu păstrez viu adevărul lui precum și fiindcă nu sînt un Petru, ci o minune vrednică de mirare pentru oameni. Iar ca dovadă în privința aceasta, singur eu am inima în frunte, lumea putînd, prin urmare, să vadă cu cîtă dragoste vă respect. Știu bine că prin plecarea mea jignesc măreția voastră, pierzîndu-mi nădejdea în bunăvoința aceea cu care îi mîngîiați pe cei loviți. De vină e numai spaima pe care mi-o dau anii și bănuiala ce-o am în privința răutății unora, care, neputîndu-mă ierta, căci m-au jignit, ar putea răci fierbintea voastră dorință de a-mi face bine. De altfel, sînt hotărît să vă preamăresc și în Orient, întocmai cum v-am preamărit aici, la noi, făcîndu-i astfel să vă respecte pe cei care nu știu ce înseamnă respectul. Cu prilejul despărțirii de Italia, poate pentru totdeauna, nu plîng pricinile exilului meu, ci faptul că nu v-am lăsat o mărturie a dragostei ce v-o păstrez, întocmai cum vă las în privința urii ce le-o păstrez celorlalți, cu toate că mă întărește nădejdea de a completa, în noua soartă, lipsurile celei vechi. Și deie Domnul ca, înainte de a muri, să pot răsplăti dărnicia senioriei-voastre, care, îndreptîndu-vă privirile spre mine, ați venit de bună voie să m-ajutați în nevoile mele. Spun asta cu sufletul sincer, străin de orice înșelăciune și de orice lingușire, vicii care — fiindcă le urăsc — fac din mine un amărît, iar dintr-un altul — care le îndrăgește — un fericit.

Veneția, *19 decembrie 1533*

XLIV

CĂTRE MONSENIORUL GUIDICCIONE

Nu dorea altceva, din partea papii Paul al III-lea, decît o scrisoare de angajare, dar n-a avut niciodată intenția de a sluji la curtea papală

Eu, unul, o, spirit ales, m-am minunat mai mult cînd am citit o scrisoare a lui Bernardi în legătură cu venirea mea în slujba papii decît s-ar fi minunat cei buni dacă Farnese [1] nu s-ar fi înălțat la rangul acela pe care înșelăciunile simoniei și ale oamenilor i l-au interzis atîta amar de ani. Îi spun deci senioriei-voastre preamărite că, aflîndu-mă eu în prada unei febre ucigătoare și nedîndu-mă deloc jos din pat, mi s-a arătat o scrisoare, în care monseniorul Giovanbattista mă îndemna stăruitor să preamăresc meritele sanctității-sale, devenit papă prin voința dumnezeească și nu prin vreun ajutor omenesc. Și tocmai atunci mi s-au adus de la tipar *Psalmii ;* iar eu, ca să arăt că nu aveam nevoie de îndemnuri ca să îl laud pe un bătrîn mai mult decît drept, i-am spus lui Ricchi [2] să vă trimită una din cărțile acelea. Pe urmă, împins nu știu de ce, l-am însărcinat să vă roage în numele meu să faceți în așa fel ca eu să capăt din partea preafericirii-sale o numire ca slujitor, repetîndu-i de două ori să spună lămurit că nu-mi doream lucrul acesta ca să trăiesc pe de *gratis,*

[1] Papa Paul al III-lea făcea parte din familia Farnese.

[2] Agostino Ricci, originar din Lucca, este autorul comediei *I tre tiranni (Cei trei tirani).* Aretino vorbește despre el și în prologul *Comediei Curților.*

nici ca să vîn la Roma, nici fiindc-aș fi vrut cine știe ce, ci numai pentru a-l putea înveseli o dată pe lună cu cîte-o glumă. Și fiindcă mi se părea c-am cerut o favoare ce nu i se putea refuza nici măcar unui netrebnic, o așteptam. Ori, dacă *messer* Agostino, care a plecat de aici la Lucca, a înțeles ori a scris cum a găsit el de cuviință, eu unul n-am nici o vină. Iar o asemenea greșeală mi-a făcut și plăcere dar m-a și supărat. Mi-a făcut plăcere, fiindcă am căpătat o scrisoare de-a dumneavoastră, care îmi e mai scumpă decît cele ale regilor ; iar de supărat, m-a supărat fiindcă știu că v-a necăjit nu gîndul la calea de a împlini o dorință pe care-o credeți ca fiind a mea, ci faptul de a nu fi făcut acest lucru pînă acum. Pentru toate, vă mulțumesc și din inimă și din suflet. Și îi scriu excelenței-sale domnului Pier Luigi [1]. Și pe viul Dumnezeu, pe care l-am slujit totdeauna, că dacă diavolul m-ar orbi, ca să mă facă din om liber slugă, l-aș slugări mai curînd pe fecior decît pe tată, fiindcă sînt deprins cu tabăra, iar de pe urma ostașilor m-am ales totdeauna cu cinstiri și cu bani, în vreme ce, de pe urma popilor, numai cu mojicii și cu hoții. Și mai degrabă aș vrea să fiu trimis în temniță pe timp de zece ani, decît să stau în palat, cum au stat Accursio, Sarapica și Troiano ; și e mai de preț ceea ce prietenii mănîncă în casa mea decît tot ce-am nădăjduit pe vremuri la Curte, și sînt mai bine îmbrăcat eu, aici, decît un filfizon, acolo. Dar, ca să încheiem, întrerupeți orice demers care s-ar fi pus la cale pentru a fi prins în laț la Roma, căci n-aș rămîne nici măcar lîngă Sfîntul Petru, necum lîngă urmașul său. Mi-ajunge favoarea de a fi ținut minte de un păstor atît de mare, a cărui Sfinție știu

[1] Pier Luigi Farnese, duce de Castro, era fiul papii Paul al III-lea.

că va binevoi să citească două sau trei pagini din *Viața lui Cristos*, ce urmează să apară în curînd. Iar acum, vă rog fierbinte ca, dacă se va ivi prilejul de-a sta de vorbă cu virtuosul și bunul din naștere Molza, să puneți o vorbă bună pentru mine pe lîngă el.

Veneția, *15 ianuarie 1535*

LVI

CĂTRE CARDINALUL SANTACROCE

Îi recomandă pe *messer* Bartolomeo, predicatorul, silit să se refugieze în Germania, din pricina calomniilor, și care acum i se înfățișează lui Paul al III-lea

N-a existat niciodată, preaslăvite monseniore, o cauză atît de măreață și atît de sfîntă ca aceasta care mă îndeamnă să vă scriu. *Messer* Bartolomeo, aducătorul acestei scrisori, este cel care, cu cheile minții lui strălucite, deschise toate tainele pe care patriarhii și profeții le-au închis în înțelesurile adînci ale dumnezeiești *Scripturi*. Ar fi fost, poate, mai bine pentru el dacă era la fel de ignorant ca și vrăjmașii săi, fiindcă perfidia, pizma și răutatea ipocriților ticăloși și despotismul nunțiilor apostolici, ca să dea de crezut că fac vreo treabă în legații, se încăpățînează să-i persecute pe cei învățați, pe cei drepți și pe creștinii de felul omului despre care vorbesc, și, disprețuind sufletele sincere ale celor luminați la minte, îi aduc în stare ca, din pricina deznădejdii, să-și lepede veșmîntul pe care-l cinstesc și-l respectă. Iar o dovadă în privința aceasta o constituie strălucitul bărbat mai sus pomenit, care, după ce-a predicat aici și-a izbutit să-i uimească pe toți cei buni, fiind ascultat de o mare mulțime de oameni, a fost îndepărtat, ba chiar exilat, în Germania, tocmai cînd se apropiau de cules roadele predicilor sale, fără nici un motiv și fără a fi lăsat să se apere de învinuirile ce-i erau aduse. Iar dac-ar fi vorba de oameni cărora să le placă să recunoască adevărul, serviciile pe care le-a făcut religiei noastre printre luterani i-ar sluji pentru căpătarea situației

și onorurilor pe care le merită. Și ar fi fost vai de însușirile lui frumoase și de viața lui, dacă nu se muta acolo unde l-a chemat *signor* Luigi Gritti, catolicul ! De unde se ia însă pilda răstignirii celui ce se îndreaptă, în cazul în care-a greșit ? După cît se știe, Cristos, în omenia lui, nu a lăsat nici temnițe, nici roți, nici funii, nici foc, pentru chinuirea celor care, dacă se întîmplă să calce legile religiei lui, își mărturisesc greșeala, ci, dimpotrivă, pedepsește cu îndurare pe oricine strigă : *Miserere !* De aceea și vicarul său i-a acordat lui *messer* Bartolomeo un permis de liberă trecere, sigur și pe mult timp, cuviosia-sa trebuind prin urmare să vină la picioarele preafericitului părinte, spre a-și apăra nevinovăția, cu fruntea aceea pe care obișnuiesc s-o arate cei ce nu s-au rătăcit niciodată de la căile drepte, și care, chiar dacă s-au cam îndepărtat de ele, au revenit imediat pe drumul faptelor frumoase. Și fiindcă pentru apărarea celor virtuoși nu se cunoaște astăzi alt scut în afară de umbra senioriei-voastre prearespectate, îl trimit pe mesagerul meu înaintea voastră, iar dacă veți binevoi să-i acordați bunăvoința domniei-voastre și să i-o cîștigați pe a papii, popoarele creștine vor avea prilejul să audă cu ce fel de trîmbiță va face el să răsune numele lui Isus în univers. Credința, făcîndu-se auzită prin gura lui, va pătrunde în minți și, coborînd în inimi, le va înflăcăra cu focul acela care-a ars limbile despicate ale apostolilor și care-a învăluit cerul lui Ilie. Prin urmare, dumneavoastră, *signor mio*, singurul care aveți sufletul acela, bunătatea aceea, valoarea și cunoștințele acelea pe care-ar trebui să le aibă toți cardinalii casei lui Dumnezeu, vi-l recomand pe acest preacucernic tălmăcitor al cuvîntului dumnezeiesc și sînt încredințat că tăria științei sale vă va face să-i îndrăgiți istețimea și bunele purtări, însușiri care strălucesc în el mai mult decît creștinește. Și tocmai de aceea, iată-l la Roma și nu acolo unde amvonul și simbria însemnată oferită de germani l-au momit acum cîtăva vreme. Împreună

cu dorința de a mă ajuta să îndeplinesc cererea prietenului pe care-l respect, aș mai adăuga și cîteva din lingușirile acelea pe care le adresează cei dornici să-i convingă pe alții ; eu, însă, nu numai că nu folosesc asemenea vicleșuguri, dar știu sigur că nu e nevoie de ele cînd e vorba de Santacroce, care trăiește fără vicleșug. Bunăvoința domniei-voastre va opri deci aici — și pentru Domnul, și pentru el însuși — un slujitor, dîndu-ne nouă lumina științei sale, iar lui, liniștea la care tinde și pe care eu o cer de la senioria-voastră prearespectată, în a cărei sinceritate îmi pun toată nădejdea, cu devotamentul cuvenit.

Veneția, *8 noiembrie 1535*

LXI

CĂTRE *MESSER* ALBERTO TURCO

A primit în dar patru văluri, dar a pierdut-o pe Angela Serena, căreia i le destinase, lăsînd-o să se mărite

Cînd *messer* Gianpaolo da le Fratte, cel mai plăcut dintre nobili, mi-a adus cele patru văluri pe care mi le-ați trimis în dar, dintre care unul de aur, altul de argint, iar două de mătase albă și cărămizie, nu am plîns numai din pricina rușinii de a plînge în fața unui gentilom atît de vrednic de respect. Și aveam de ce s-o fac, căci nu mai pot împodobi umerii iubitei mele cu gătelile pe care ea le aștepta cu atîta nerăbdare. Dar asta mi se întîmplă din pricina frămîntărilor de iubire, care, fiindcă nu mă bucuram decît în parte de ea, m-au făcut să vreau s-o stăpînesc în întregime, pierzînd-o astfel cu desăvîrșire. Voi trăi însă mai departe, căci n-am murit pierzînd-o, ori, mai bine spus, voi îndura moartea, de vreme ce rabd durerea prin care trec. Sigur că n-am iubit-o cu asprime și n-am înșelat-o cu bunătatea : stăpînind-o, am adorat-o cu umilință și am întreținut-o cu generozitate. Iar prăbușirea cinstei ei și a păcii mele a fost pricinuită de gelozia ce mă făcuse s-o cred cînd mă minți se că bărbatul, cu care se căsătorise doar de cîteva zile, avea s-o ducă într-un loc unde să n-o mai văd niciodată ; și astfel, părîndu-mi-se că sînt iscusit în găsirea chipului în care să i-o răpesc lui, mi-am răpit-o chiar mie. Și întrucît vina nenorocirii mele o port singur, vreau să mă pedepsesc, mărturisindu-mi prostia și mus-

trîndu-mă pe mine însumi, în fața celorlalți care iubesc. Jur că o voi iubi pe alta numai atunci cînd voi fi învățat să mă cunosc. Deocamdată, să rîdă oricine de plînsul meu, căci o merit, întrucît Amor, care obișnuiește, prin firea lui, să dea minte pînă și bivolilor, m-a lipsit pe vecie de ea, sporind astfel deșteptăciunea hotărîrii pe care am luat-o.

Veneția, *16 ianuarie 1536*

LXIII

CĂTRE ÎMPĂRAT

Face aluzie la războiul pe care Francisc I l-a început de curînd împotriva lui Carol al V-lea, din pricina succesiunii ducatului de Milano

Apropiindu-se maiestatea-voastră de Dumnezeu mai mult decît oricare alt om care a existat vreodată, fiind o însușire dumnezeiască aceea de a da ascultare atît rugilor slujitorilor cît și legămintelor principilor, îndrăznesc să salut, prin această scrisoare, credința, religia, cucernicia, soarta, blîndețea, bunătatea, prudența și vitejia maiestății-voastre. Iar dacă hîrtia aceasta ar avea duh, ar trece ea însăși înaintea tuturor glorioaselor hîrtii ale celor din Antichitate, numai fiindcă urmează să fie nu citită, ci atinsă de adevăratul prieten al lui Cristos, preamăritul Carol, în fața meritelor căruia dator e să se încline cît mai degrabă întregul univers. Și e sigur că la fel cum a lărgit lumea, pentru a face loc meritelor sale, Dumnezeu trebuie să înalțe și cerul, pentru că întinderea întregului văzduh nu e în stare să cuprindă zborul faimei sale. Iar cel care crede că îndurarea dumnezeiască, revărsată asupra lui Moise, lui Iosif și lui David (îngăduindu-le să biruie și cu rugăciunile, și cu armele) nu s-ar fi strecurat și în preaslăvita voastră inimă, acela suferă de aceeași furie oarbă care împinge din urmă armatele ce vin asupră-vă. Eu, o, împărate, le asemui cu un torent umflat de ploile, de zăpezile și de gheșurile nimicite de soare, dar înghițit de cîmpiile pe care credea că le va absorbi, în timp ce-i slujeau drept albie în nesăbuita lui goană. Spun că atacul acesta nou se

va risipi în același chip în care — cu prilejul oricărei expediții pornită împotriva voastră — s-au risipit și se vor risipi întotdeauna și toți oamenii, și toate stindardele, și toată faima : căci oricine se ceartă cu Cezarul se luptă cu Dumnezeu, iar cine se războiește cu Dumnezeu se tulbură pe sine însuși, după cum cine se tulbură se stinge singur, iar cine își nimicește ființa se pierde în neant. Și dacă fiecare din cei ce vă urmăresc se duce pe apa sîmbetei, de ce se teme fericita voastră soartă ? Sărut deci mîna aceea sacră, adorată și temută de toți cei care-o simt cînd e vorba de credință, de dărnicie și de luptă.

Veneția, 10 martie 1536

LXXIII

CĂTRE DUCELE FLORENȚEI

Îi mulțumește pentru darul de 175 de scuzi și pentru omagiul pe care ducele l-a adus, în Arezzo, atît efigiei sale, așezată în Palatul Comunal, cît și casei și surorii lui

Cei douăzeci și cinci și cei cincizeci de scuzi, trimiși la Arezzo din porunca excelenței-voastre, ca și cei o sută pe care mi i-a plătit *messer* Francesco Lioni al meu, m-au făcut să uit cei șapte ani pe care mi se părea că i-am pierdut zadarnic pe lîngă cei doi papi din familia Medici. Ștergînd însă orice supărare, intru sub jugul pe care binevoitorul vostru gest mi l-a așezat pe grumaz, cu mai multă dragoste ca oricînd. Nu-mi pot opri lacrimile, gîndindumă la favoarea și cinstea pe care, dintr-o pornire cu adevărat regească, ați binevoit să mi le faceți în patria mea. Iar chipul meu, așezat de bunătatea aretinilor în Palat, deasupra ușii odăii în care ați dormit, nu merita ca un principe al Florenței, un ginere al împăratului Carol, un fecior de duce și un nepot a doi papi, să-l privească și, privindu-l pictat, să aducă atîtea laude celui viu. Și pentru a-mi străpunge și mai mult inima cu gingășia îndatoririi, înălțimea-voastră s-a oprit înaintea casei în care m-am născut, înclinîndu-se în fața sorei mele, cu respectul cu care s-ar fi cuvenit să se încline ea în fața voastră. Omenia lui Alexandru Mediceul a biruit-o fără îndoială pe cea a lui Alexandru Macedoneanul, fiindcă acesta s-a oprit lîngă butoi în vreme ce Diogene se afla întrînsul, pe cînd excelența-voastră mi-a admirat bordeiul deși eu nu

eram acolo : iar lucrurile pe care le faceți sînt daruri ale firii și nu prefăcătorii meșteșugite. De aceea, îl rog pe Dumnezeu să îndepărteze de senioria-voastră preastrălucită ticălosul talent al pizmei și al înșelăciunii ; să nu îngăduie să vi se alăture nici oțelul și nici otrava trădării, iar viața voastră să fie salvarea celei a noastre.

Veneția, *18 decembrie 1536*

LXXXV

CĂTRE *MESSER* BERNARDINO DANIELLO

A citit cu plăcere *Poetica* acestuia, mai ales acolo unde vorbește despre ideile lui Michelangelo în legătură cu Judecata de Apoi

Avînd firea mea, preascumpe prieten, tot atîta nevoie de arta domniei-tale, pe cît are și sărăcia în care mă aflu de îndurarea principilor, cartea domniei-tale mi-a fost atît de dragă încît am primit-o cu aceeași încîntare pe care am încercat-o la primirea privilegiului rentei pe care Cezarul mi-a dat-o, împins numai de propria bunătate a maiestății-sale. Și de îndată ce am avut-o în mînă, am început să citesc lucrurile grele pe care agerimea duhului minții domniei-tale s-a apucat să le înfățișeze cu atîta ușurință încît nici nu se poate dori ceva mai ușor de înțeles și mai elegant. Iar ceea ce m-a făcut să zăbovesc mai mult asupra operei zămislite de mintea domniei-tale este faptul că printre ideile ei am descoperit însăși ideea pe care Michelangelo voia s-o vadă desprinzîndu-se din picturile sale din capela din Roma. Pentru ca pictorii să poată cerceta mai cu spor adîncimea gîndirii cu care îl înzestraseră cerul și truda sa, el, care cunoștea valoarea stilului său, părăsind calea bătătorită de ceilalți, a făcut chipurile omenești mai mari decît în natură, pentru ca ochii, de îndată ce s-ar înălța către ele, să fie cuprinși de uimire și, copleșiți de-atîta uimire, să prindă a-și înfățișa, cît mai pătrunzător, vigoarea ostenelilor sale. Spun că înțeleapta domniei-tale judecată a pus în discuție respectatul nume al lui *messer* Trifone, pentru

ca oricine citește să se simtă îndemnat a culege cu mintea onorurile spuselor domniei-tale, vrednice cu adevărat să fie transpuse în limba părintelui vorbirilor șlefuite, clasice, respectate. Și, ca să închei, pentru a arăta vrednicia scrierilor pe care mi le-ați trimis, era de ajuns numele acelui nobil mărinimos căruia datoria și curtenia domniei-tale au ținut ca ele să-i fie dedicate. Și zău că frumoasa faimă care a răspîndit în lume gloria *Poeticei* domniei-tale a spus adevărul, cu rezultate mai însemnate decît îmi făgăduiseră vorbele domniei-tale. Mulțumesc, ca atare, și pentru volum și pentru amintirea pe care mi-o păstrați, ca unuia care n-am fost niciodată în stare să vă fac altă plăcere afară de aceea de-a vă iubi, cum fac și acum. Fiți sănătos.

Veneția, *22 decembrie 1536*

LXXXVII

CĂTRE CARDINALUL CARACCIOLO

Stăruie în legătură cu plata restanțelor din pensia despre care a fost vorba în scrisoarea a LXXXI-a[1]

Mi-a făcut atîta plăcere, domnule, scrisoarea cu care amabilitatea dumneavoastră a binevoit să-mi răspundă, încît o port tot timpul cu mine ; iar propunerile pe care mi le faceți în ea le voi păstra în inimă, pentru cînd mă voi afla în nevoie. Nu încape îndoială, domnule, că, deși am pomenit de anumiți oameni de seamă corupți, pentru ca lumea să le poarte o ură veșnică, iar despre alții nu am suflat o vorbă, pentru ca nimeni să nu se rușineze că le-a dat ascultare, tăcerea pe care pana mea a păstrat-o în legătură cu numele dumneavoastră e pricinuită de faptul că-mi par prea puțin vrednic să scriu despre virtuțile dumneavoastră. Și deie Domnul să mint atunci cînd îi critic pe ceilalți tot atît cît spun adevărul atunci cînd vă laud ! Dar, ca să revenim la bucuria pe care, împins de o firească bunătate, ați simțit-o în urma binelui ce mi l-a făcut împăratul, vă aduc mulțumiri din tot sufletul și trag nădejde ca, dacă va vrea Dumnezeu, să mă port în așa fel încît să vă bucurați și pe mai departe, împreună cu maiestatea-sa, de recunoștința pe care talentul meu va fi în stare să i-o arate. Tocmai de aceea, vă rog să nu mi se ia ceea ce mi se cuvine pentru timpul rămas neplătit ; căci o sută de scuzi, pe care împăratul

[1] Netradusă în selecția de față.

mi i-a acordat cu șase luni mai înainte, nu trebuie scăzuți, căci îl pot ruina pe un om de talent. Dacă senioria-voastră preastrălucită ar ști cîte limbi au lăudat, nu darul — nici așteptat, nici sperat — ci tocmai cele șase luni mai sus-pomenite, făcînd de rușine lanțul pe care mi l-a dăruit regele Franței, după ce mi l-a tot anunțat vreme de trei ani! Dar hai! sînt de acord ca plata pensiilor celorlalți să înceapă din ziua în care se prezintă privilegiile: trebuie să fiu pus în aceeași oală cu gloata? S-avem iertare, monseniore! Faceți ca actul întocmit din porunca personală a augustei generozități să fie însoțit de ceea ce ar însemna împlinirea cuvîntului său, care a spus: „de aici înainte" și nu: „de cînd se va prezenta". Dacă mi-aș închipui însă că ar exista cineva care să creadă că stăruința pe care o depun pentru a primi banii aceștia s-ar trage din josnicia firii mele, aș fi în stare să-l fac să priceapă că o rezolvare dreaptă va fi mai de folos pentru cinstea cui mi-a făcut favoarea de a-mi acorda pensia decît pentru nevoia în care mă va ține în veci faptul că m-am născut într-un spital, dar cu un suflet de rege[1]. Și ca să vă spun totul, *don* Lope, un om care merită ca oamenii să-l numească „divinul", mi-a plătit trimestrul din banii săi, ca și cum n-ar fi fost de-ajuns bucuriile pe care mi le făcuse-n trecut.

Veneția, *7 ianuarie 1537*

[1] În alte ediții: „m-am născut cerșetor, cu un suflet de rege".

CI

CĂTRE DOAMNA BARBARA RANGONA

Îi mulțumește pentru dăruirea unei haine, a unor mînecare și a unei bonete, pe care le-a hărăzit Pierinei Ricci

Din partea doamnelor frumoase și de neam ales, o, nobilă contesă, nu pot veni decît lucruri alese și frumoase. De aceea, haina de postăvior roșcat țesut cu fir de aur, mînecarele de catifea violetă brodate cu argint și boneta de mătase verde-auriu, pe care senioria-voastră mi le-a trimis în dar, sînt mai mult decît alese și minunat de frumoase, iar de ele, în semn de dragoste față de domnia-voastră, se va bucura Pierina, nevasta unui tînăr om de încredere al meu, nu mai puțin împodobită cu grație, cu purtări frumoase și cu virtute decît dacă ar fi fost crescută în paradis. La aceasta mă uit ca la o fiică, ba chiar ca la o fiică adevărată, și o păstrez pentru bătrînețea tîrzie, a cărei boală este de nevindecat. Credeți, însă, dumneavoastră, doamnă, că eu aș fi atît de necioplit încît să nu vă răspund la un gest îndatoritor tot printr-un gest îndatoritor? Voi găsi, fără îndoială, chipul de a vă da ceva în schimb, ceva care, dacă nu va fi brodat pe stofă, va fi scris pe hîrtie, cu numele său întreg. Sînt dator s-o fac chiar fără daruri, căci se știe ce înseamnă meritele dumneavoastră și dragostea mea. Pînă atunci, vă rog pe dumneavoastră și pe contele Lodovico, soțul domniei-voastre și stăpînul meu, să nu mă dați uitării.

Veneția, *1 martie 1537*

CVI

CĂTRE CARDINALUL CARACCIOLO

Se apără de învinuirea de a-i fi trimis contelui Guido Rangone o lungă scrisoare împotriva lui Carol al V-lea și a lui Antonio da Leyva.

Justiția, monseniore, care nu vrea să fie socotită nedreaptă, îi îngăduie oricărui răufăcător putința de a se apăra de învinuirile ce apasă asupra capului său și nimeni n-ar fi osîndit de către ea dacă nu s-ar adeveri mai întîi crimele pe care le mărturisește el însuși, iar de aceasta au grijă șeful justiției și polițiștii, în orice poliție. Nevinovăția mea este însă osîndită de către cele mai multe personalități, în locurile cele mai de seamă, înainte ca eu să aflu de ce anume sînt învinovățit. Iar dovadă în privința aceasta o înfățișează volumul, și nu scrisoarea, pe care unii vor ca eu să îl fi scris preastrălucitului conte Guido Rangone, în dauna acelui împărat la a cărui adresă laudele nu pot fi nici împuținate, nici înmulțite. Și fiindcă autorul unei asemenea ticăloșii a încercat să coloreze chipul minciunii sale cu penelul adevărurilor mele, fără a se da altfel pe față, i s-a trimis vorbă lui *don* Lope, aducîndu-i-se mustrări pentru toate cîte s-au făcut în favoarea mea datorită lui, ca și cînd n-ar fi cinstit ca unul care preamărește cu glasul inimii virtuțile maiestății-sale să fie ajutat. Atunci cînd calomnia, o, stăpîne al meu, nu ar găsi urechile principilor deschise la exclamațiile ei mincinoase, bănuiala și ignoranța, care o urmează, nu i-ar face să creadă ceea ce nu există și nici nu poate exista. Sînt încredințat că măcar cardinalul Caracciolo, cunoscător în așa ceva, datorită unei

îndelungate experienţe, ar fi recunoscut pizma, aducătoare a pamfletului, dacă înşelăciunea şi uneltirea nu l-ar fi ţinut sub stăpînirea lor tot timpul cît a citit otrăvurile celui care va simţi în curînd, prin mîna adevărului, biciul căinţei. Cu toate acestea, încrederea pe care i-a arătat-o slaba judecată a unora m-a jignit mai mult decît izbucnirea ei pricinuită de pensia acordată mie de către bunătatea împărătească. Un oarecare Fagnano mi-a adus la cunoştinţă că deşi în Milano apar multe prostii sub semnătura mea, aproape toată lumea le recunoaşte de departe ca nefiind ale mele : gloata se pricepe, prin urmare, să judece mai bine decît cîrmuitorii. Eu unul, cînd îl trăsnesc pe unul sau pe altul, o fac cu tot dinadinsul şi nu pentru ca, după săvîrşirea faptei, umilinţa căinţei să mă cruţe de mînie şi de primejdie. Firea m-a înzestrat cu darul vorbirii din belşug şi liber şi nu o să m-apuc tocmai eu să-l schilodesc : iar cerul, care m-a făurit astfel, mă pune la adăpost de frica de oameni. Să revenim însă la conte, care nu-i chiar atît de departe de lume încît să nu ne putem lămuri. Dacă el ar afirma că eu i-am scris ceea ce nici Cristos nu m-ar putea face să scriu, dar poate face să se creadă c-am scris, cine-a adus hîrtia ? cine a scris-o ? de unde a plecat ? şi unde se află ea ? Dacă va spune nu, veţi fi mulţumit. Mă adresez dumneavoastră, fiindcă sînteţi acolo mai presus de oricine şi nu fiindcă-mi închipui că m-aţi socoti un răufăcător. Liniştiţi-vă totuşi, căci senioria-sa nu e omul care să accepte infamii alcătuite într-un chip atît de grosolan şi nici nu s-a văzut vreodată, scrisă de mîna mea, o scrisoare care să treacă de o pagină. Să lăsăm însă asta. Dacă monedele bine falsificate şi diamantele bine imitate sînt descoperite de către lucrătorii din monetării şi de către giuvaergii, cine-şi închipuie oare că cei ce se pricep nu-şi vor da seama dacă, în imitaţia lui, răufăcătorul se ţine sau nu, pe urmele mele ? Şi, ca să v-o spun şi pe asta, contele şi-a înştiinţat soţia că în Carmigliola exista unul care îl defăimase pe Fregoso, sub numele

meu ; iar ca mărturie în privința aceasta există un bilet scris de mîna contesei și adresat ambasadorului Soria. Întrebați-l, însă, pe *signor* Luigi Gonzaga, care, auzind de biletul acesta, mi-a scris : „Nu cred că ați folosit asemenea termeni la adresa cumnatului meu ; și, pe urmă, e nu numai greu, dar chiar cu neputință să fiți imitat". Iată că prudența pătrunzătoarei sale inteligențe l-a făcut să nu se repeadă cîtuși de puțin cu tunete și fulgere împotriva mea care, în ce privește recunoștința, nu mă las întrecut de nimeni ; iar dacă gloria slăvitului Carol ar putea fi mai mare, eu, unul, aș fi în stare s-o sporesc încă și mai mult. Vor apune stelele, dar nu și devotamentul pe care-l am față de meritele divinului împărat. Iar amintirea eternului Antonio da Leyva este atît de înrădăcinată în inima mea încît trag nădejde că Dumnezeu nu va îngădui să mor înainte de a plăti ceea ce datorez. Să se citească mai întîi ce le-am scris amîndurora la Sevilla și apoi să se trăncănească. Să se citească în ce chip i-am mulțumit maiestății-sale pentru pensie și-o să se vadă cît de mult prețuiesc eu cinstea acestuia. Și cu toate că mintea nu e în stare să priceapă cum se face că încăpățînarea necredincerii e slujitoarea sufletelor robite de primele impresii, minunatul Castaldo, cavaler fără prihană, va ști să-mi apere cauza. Vai, mie, Cristoase ! Eu, care, pentru a nu umbri în nici un fel respectul pe care-l am față de înălțimea-sa nu am consimțit nici în urma făgăduielilor, nici prin daruri, să salut Franța, fie chiar cu douăzeci de versuri, aveam să-mi pierd vremea însăilînd pe nimic o adevărată *Biblie*, pentru altcineva ? Dar, fără alte argumente, cel care afirmă aceasta ar trebui să se rușineze văzîndu-i atinși pe stăpînii mei preastrăluciți, fiindcă, după ce nemăsurata măreție a liberelor lor legi mi-a îngăduit să mă așez în orașul acesta nobil și unic, m-am dedicat slujirii tuturor. Și, așa cum știu cei buni, se împlinesc astăzi zece ani de cînd eu, adăpostit sub pulpana mărinimiei venețiene, o preamăresc într-una. Dar, pentru a mă justifica,

nu vreau ca această atît de mare libertate a ei să-mi fie pavăză. Voi veni acolo, dacă așa vă place ; voi intra în temniță, mă voi pune la dispoziția procurorului imperial, căruia nu trebuie să-i pară rău că m-a umilit, fiindcă încercările prin care doresc să trec alungă norii ticăloșiei din fața soarelui credinței mele. Așa că șteargă-mi-se greșeala lipsei, ispășită prin scuzele cele mai sincere. Să mi se cearnă adevărul, care, simplu și nevinovat, îmi dictează ceea ce scriu ; și schimbați reaua-credință în bunăvoință, căci ar fi totuși vorba de o cutezanță prea neobrăzată, dacă aș fi pedepsit pentru lipsurile altuia. Și nu e deloc deștept cel care, ducîndu-se cu mintea la tot ce am scris ori am spus, nu-și dă totuși seama că eu am purces împotriva celor stricați cu o mustrare pătrunzătoare și nu cu o bîrfă indiferentă ; căci, în esență, ceea ce mi se pune în spinare este bîrfă curată. Și nu va trece mult pînă cînd lucrurile vor fi văzute întocmai cum jur eu că sînt.

Veneția, *25 martie 1537*

CVII

CĂTRE DOMNUL GIAMBATTISTA CASTALDO

In legătură cu aceeaşi chestiune

Punînd laolaltă, frăţioare, toate supărările pe care le-am avut vreodată, ele nu ar egala suferinţa pe care am îndurat-o pînă cînd adevărul l-a lămurit pe *don* Lope că nu de la mine vin foile trimise lui de către cardinal şi scrise împotriva împăratului şi a lui Antonio de Leyva, ale căror binefaceri au pus în asemenea chip stăpînire pe toată dragostea din sufletul meu, încît s-ar părea că sînt nerecunoscător faţă de voi, ceilalţi binefăcători ai mei. Cei care au crezut altfel au căutat să-mi atingă cinstea în două feluri : mai întîi, socotindu-mă vinovat faţă de darurile pe care maiestatea-sa şi senioria-sa mi le-au făcut ; apoi, închipuindu-şi că eu nu sînt ceea ce sînt, ci vreun neghiob oarecare, căci aşa s-ar părea după compoziţia scrisorii despre care vorbesc. Să se vadă copia scrisă către prearespectatul, pe care v-o trimit împreună cu scrisoarea aceasta, iar apoi să se compare inteligenţa aceluia care, din pizmă, a încercat să mă imite, cu această însufleţită dezvinovăţire a mea. Să nu-mi ajute Dumnezeu dacă un băieţandru de cincisprezece ani, după ce-mi ceruse o scrisoare de dragoste, pe care am dat-o s-o facă unui tînăr deosebit de înzestrat în ştiinţă şi în poezie, nu a cunoscut-o ca nefiind a mea. Dar drept este că şi curtezanele au vederea mai bună decît marii seniori. Se va afla în curînd cine e autorul unor asemenea înşelăciuni, fiindcă nici tră-

dările, nici comploturile nu pot rămîne îngropate. Iar după ce va fi descoperit ticălosul — care, fiindc-a falsificat talentul, merită altă pedeapsă decît cel ce falsifică tiparele monetăriilor — vreau să rămîn cu mînia mea. Iar cînd e vorba de o atingere adusă renumelui meu, nu pot s-o rabd, căci cine îngăduie să i se răpească cinstea îngăduie să i se răpească viața, iar cine nu se supără dintr-asta e o jivină cu chip de om. Iar domniei-voastre nu am nevoie să-i mai spun altceva.

Veneția, *25 martie 1537*

CXXI

CĂTRE COSIMO DEI MEDICI, DUCELE FLORENȚEI [1]

Îi amintește serviciile aduse de el lui Giovanni dalle Bande Nere și-i dă sfaturi în legătură cu modul de a guverna

Amarnicul sfîrșit al excelenței-sale și fericitul început al excelenței-voastre au fost pentru mine ca două trăsnete căzute în același timp alături de-un păstor, pe care, cel dintîi dintre ele îl năucește cu desăvîrșire, iar celălalt îl readuce în simțiri. Cunoașterea nenorocirii lui m-a mîhnit, iar aflarea veștii că-i veți fi urmaș m-a reînviorat, făcîndu-mă să simt în aceeași clipă ce înseamnă durerea și veselia. Nu încape îndoială că nu se putea să moară un duce de care să-mi pară mai rău decît de Alessandro [2] și nici nu era cu putință să se nască un duce care să-mi placă mai mult decît Cosimo. Fiindcă eu sînt cel care l-am slujit pe mărețul vostru părinte pe cînd era viu și l-am îngropat cînd a murit. Eu sînt cel care, la Mantova, am făcut în așa fel încît să fie cinstit și plîns de cei care poate nu l-ar fi cinstit și nu l-ar fi plîns. Eu sînt cel care am smuls laude la adresa lui din gura celor care, din pizmă, îl bîrfeau. Eu sînt cel care am pus la îndemîna neîncrezătorilor luminile gloriei. Eu sînt cel care l-am iubit și l-am slăvit mai mult decît oricare altul, mai ales fiindcă l-am știut

[1] Fiu al lui Giovanni dalle Bande Nere, Cosimo devine duce al Florenței în anul 1537.

[2] Alessandro dei Medici, asasinat de ruda sa, Lorenzaccio, în noaptea dintre 5 și 6 ianuarie 1537.

vrednic de dragoste și de aducere aminte. Eu îi alinam oboselile, îl mîngîiam în restriște și-i domoleam furiile. Eu i-am fost părinte, frate, prieten și slujitor. Iar după ce Dumnezeu, ca să pedepsească greșelile Italiei cu biciul barbarilor, l-a răpit din mijlocul nostru, am pus talentul meu alături de numele lui, întocmai cum făcusem cu ființa mea, cît fusese în viață, și, adorîndu-l, am spus întotdeauna că adevărata glorie a preaînaltei familii Medicee se datorește faptelor lui vitejești și nu mitrelor papilor. Iar rodul meritelor lui e rangul pe care vi l-a hărăzit cerul în ziua în care ați fost ales, datorită strălucirii lor și credinței prietenilor. Dar dacă nu v-ar fi ales, stelele și prietenii și-ar fi jignit însăși puterea și voința lor, căci aveți și trupul, și sufletul, împodobite de atîta frumusețe și virtuți, încît cutez să spun că nu v-au dăruit decît prea puțin ori nimic. Pe viitor însă, neîndemnat de nimeni, veți lărgi fruntariile Statului vostru, iar faptul că n-ați știut să stăpîniți și nici să trăiți de pe urma celor nefericiți v-a învățat să stăpîniți și să trăiți. Pe viul Dumnezeu că merită moartea numelui și a sufletului cel care ține mai mult la o poftă decît la el însuși, punînd astfel în mare primejdie și orașul, și poporul. Pieirea lui este însă pilda ce vă va ține în viață, cu condiția ca, temîndu-vă de Dumnezeu și bucurîndu-vă de ocrotirea împăratului, să vă alegeți drept păzitor cumpătarea, care-i mai credincioasă și mai sigură decît paza ostașilor înarmați, fiindcă ea doarme în paturile ei, mănîncă la mesele ei, se plimbă prin odăile ei și, păstrîndu-și cinstea, nu lasă să fie jefuite secretele, nici favorurile, nici banii, nici nu dă trupul pradă otrăvurilor altora și nici nu se lasă măcelărită prin încăperi, singură și pe timp de noapte, cu armele pe care voința ticăloasă a pizmei și a ambiției le pune în mîna înșelăciunii, nimicindu-l astfel pe cel ce trăiește în huzur. Împăcați-vă deci cu cei cărora li se citește pe față ce au în inimă, iar vrednica *signora* Maria, mama excelenței-voastre, să vă stea mereu

în preajmă, la culcare și la sculare. Mîncați și beți după pofta inimii voastre și nu după cea a bufonilor ori a lingușitorilor. Cinstea neamului Vitelli [1], viteaz și sincer, să vă stea veșnic alături. Culcați-vă sub privirile bunului Ottaviano [2] și lăsați-vă trezit de toți cei care v-au ajutat să cuceriți puterea ca să o întăriți. Să vă fie apoi plăcut sfatul cardinalului Cibo [3], căci știu sigur că dorințele lui nu se potrivesc cu ale celor ce v-au sfătuit să refuzați un oraș pe care l-ar rîvni oricine suferă din pricina libertății lui, cu condiția ca speranța și soarta să-i deschidă vreo potecuță care să-i făgăduiască stăpînirea. Căci cel care nu e în stare să dorească libertatea merită să fie sclav, și e mai bine să fii stăpîn al Florenței, decît să rătăcești pe la ușile altora. Numai micimea sufletească, și nicidecum sfințenia gîndurilor, l-a îndemnat pe Celestino [4] să refuze pontificatul. Și trebuie să vă întăriți stăpînirea cu atît mai mult cu cît ați căpătat-o fără nici o violență. Cine e jignit, cine e jefuit, cine e alungat, cine e necinstit și cine e amenințat de excelența-voastră ? E un om rău cel care nu mărturisește că Dumnezeu v-a dat puterea socotindu-vă moștenitor legitim al măreției în care veți trăi și veți domni ca ginere al împăratului [5]. Dîrzenia cu care în-

[1] Unul dintre cei mai de seamă condotieri ai vremii, partizan al familiei Medici.

[2] Ottaviano dei Medici (dintr-o altă ramură a familiei), căsătorit cu Francesca Salviati, sora mamei lui Cosimo.

[3] Innocenzo Cybo, fiul lui Francesco și al Maddalenei dei Medici.

[4] Celestin al V-lea, ales papă la 5 iulie 1294, depune tiara numai după cîteva luni, considerîndu-se nevrednic de scaunul pontifical. Dante, numindu-l „cel care din lașitate a făcut gestul marelui refuz", îl așază în Intern, printre cei „...ce-n viață, nici rău, nici bine n-au căutat a face." (Vezi Dante, *Divina Comedie*, *Infernul*, cîntul al III-lea, pp. 22—23. Trad. Eta Boieriu.).

[5] Cosimo dorea să se căsătorească cu Margherita de Austria, fiica naturală a împăratului Carol Quintul și văduva ducelui Alessandro. Proiectul acesta a eșuat, Margherita căsătorindu-se cu Ottavio Farnese, nepotul papii Paul al III-lea.

spăimîntătorul vostru părinte a luptat și pentru voi, ajunge să vă facă la fel de temut pe cît sînteți de iubit. Și în timp ce frumoasele voastre însușiri vor spori odată cu trecerea anilor, veți ajunge să fiți căutat de toți cei care vă ocolesc, încît îndurarea ce vă împodobește va putea fi cunoscută de către cei care nu vor s-o cunoască. Deocamdată, eu, unul, vă încredințez de respectul meu.

Venetia, 5 *mai* 1537

CXXVI

CĂTRE *MESSER* GIANNANTONIO SERENA

Îl îndeamnă să renunțe la tovărășiile proaste și la purtările ticăloase și să se dăruie cu totul dragostei față de tînăra sa soție, Angela, căreia îi proslăvește frumusețea și bunătatea

Bogăția, cutezanță nerușinată a păcatelor, este pricina murmurelor celorlalți împotriva dumitale; căci numai înfumurarea duce la greșeala aceea în care cad cei mîndri de propriile lor avuții, cînd socot că tot ce fac și tot ce spun ei e și bine făcut și bine spus. E oare cu putință să nu vrei să cunoști măcar o părticică din dumneata însuți și să-i tot dai pizmei prilej să se năpustească asupră-ți cu clevetirile și cu defăimarea? Ia puțin aminte la primejduirea cinstei și la stricăciunea sufletului. Iată-l pe Dumnezeu, care a statornicit căsătoria pentru ca neamul omenesc să se înmulțească și pentru ca unul să-i urmeze celuilalt, iar zămislirea, recunoscîndu-se binefacerea vieții după frumusețea ei, să umple cu duhuri jilțurile din paradis. Firea a sădit dorința de împreunare în sexe deosebite pentru ca — dată fiind durata scurtă a vieții — să ne putem reînnoi în copii: și tocmai din pricina aceasta, unirea bărbatului și femeii a fost născocită chiar de către fire, a cărei grijă în ce privește urmașii s-a păstrat întreagă pînă în vremea noastră. Dar care insultă poate să fie mai mare și să poarte în ea o cruzime mai sălbatică decît aceea de a-ți răpi ție și nevestei tale titlul de tată și de mamă, nume vrednice de atîta respect încît și unul și celălalt au parte de toate cinstirile? E frumos ca oamenii să se bucure de plăcerile vieții, cinstind

cu modestia lor virtutea asemănătoare lui Dumnezeu, respectînd poruncile firii, împreunîndu-se la timpul potrivit, devenind părinții unui neam nobil, păstrînd cu sfințenie poruncile acelea pe care ni le-a dat înțelepciunea celui care ne-a făcut dintru început, pentru ca gîndul de a ne fi purtat altfel să nu ne înfiereze cu propriul nostru păcat. De aceea, îndreaptă-te din nou spre iubirea soției dumitale, al cărei chip împrăștie gingășia culorilor lui. Cosițele ei, revărsate pe umeri și pe grumaz, par a străluci ca niște hiacinte [1], întrețesute cu o artă a cărei măiestrie i-a făcut, lîngă urechi și în moțul capului, niște zulufi ce seamănă cu albinele de prin fînețe. Iar cristalul nu e atît de neted cît sînt mădularele ei, în neprihănirea lor de neîntinat, comoară minunată în vremurile acestea lipsite de rușine. Duceți, prin urmare, împreună, o viață plină de veselie, dînd naștere moștenitorului averii voastre. Ești sănătos, tînăr, bogat și foarte iscusit, așa încît, ținînd în frîu pornirile dumitale deșuchiate, viața îți va deveni o fericire. Scapă de prietenii prefăcuți și umblă cu cei adevărați ; apropie-te de oamenii cinstiți și nu de cei mîrșavi, fiindcă în vreme ce primii îți aduc prețuirea lumii, ceilalți ți-o răpesc. Altminteri, îți vei pune veșnic în primejdie și averea, și renumele, și familia. Te socotesc și prieten, și fiu, iar vîrsta și datoria îmi dictează tot ceea ce-ți scriu însuflețit de dragoste. Îmi convine mai mult să te împung cu dojenile, decît să te ung cu lingușirile.

Veneția, *12 mai 1537*

[1] *Hiacintă*, piatră prețioasă, de culoare roșie-brună.

CXXVIII

CĂTRE *MESSER* AGOSTINO RICCHI

Numai cu pana, a scos de la principi 10.000 de scuzi, în zece ani

Mă bucur, preaînvățatul meu fiu, că mă bîrfesc ticăloșii, fiindcă, dacă m-ar lăuda, s-ar părea că sînt asemenea lor. Iar pizmașii, batjocorindu-mi virtutea, socot că mă întristează și cînd colo mă veselesc, fiindcă, de vreme ce sînt pizmuit, înseamnă că-ncep să m-acopăr de glorie. Mă rog fierbinte lui Dumnezeu ca aceia care mă pizmuiesc să-și arunce privirile în toate acele locuri de unde izvorăște fericirea mea, pentru ca să țîșnească apoi pe-o mie de căi. Nemernicii mă socotesc răutăcios, fiindcă nu sînt lingușitor, și spun despre mine că sînt sărac, pentru a mă jigni, dar mă onorează, căci cine e sărac e bun. Aș vrea numai să am atîta avere încît să-mi ajungă să nu fiu urît și nu atît de puțină încît să-i facă pe ceilalți să mă compătimească : și o s-o am, în orice caz. Iar asta mi-o făgăduiește nădejdea mea, care e dreaptă, fiindcă-și are temeiul în oarecare merite. Dar, dacă cea mai de seamă avuție pe lumea asta este aceea de a fi darnic cu prietenii, cine-i oare mai avut decît mine, care le-am dăruit tot ce-am avut, pentru a fi altfel decît principii, care sînt zgîrciți cu aurul și darnici cu gloria ? Eu, unul, în ciuda celor ce spun că n-am nimic, am cheltuit zece mii de scuzi, din 1527 pînă astăzi, fără să mai socotim stofele de aur și de mătase, tocite pe spatele meu și pe-al altora ; iar din inima zgîrceniei i-am scos numai cu o pană și cu o foaie de hîrtie.

Sînt deci rege, fiindcă domnesc asupra mea însumi. Pînă la urmă, ceilalți n-au decît să-mi spună ce vor, căci mă pricep să-nving ticăloșia prin răbdarea și prin bunătatea ce le arăt cînd aud cît sînt de lăudat. Ambrogio [1], după cum știți, a făcut pînă aci minunății : acum face adevărate minuni, iar, pentru un copil, și judecata, și stilul prisosesc în versurile de care îi sînt pline inima și mînecele, ca și cînd ar fi asinul muzelor. Nădejdea fiind o haină care-i vine bine orișicui, el speră ca, mai tîrziu, să-și împlinească dorințele cu o femeie care să-și bată joc de Narcis [2].

Veneția, 16 mai 1537

[1] Ambrogio degli Eusebi, elev al lui Aretino, care vorbește despre el în numeroase alte scrisori.

[2] Personaj mitologic, vestit pentru frumusețea lui.

CXXX

CĂTRE ÎMPĂRAT

Laude

Maiestatea-voastră, atotputernic împărat, a ajuns pe o treaptă de pe care, dacă măreția cerului ar fi mai mică, ori ați egala-o, ori v-ați apropia de ea; iar lumea, care umblă cu măsurători, socoate nemăsurată puterea lui Carol. Și, punînd laolaltă ceea ce n-ați fost niciodată și ceea ce n-ați făcut niciodată, nu ajunge la ceea ce sînteți și la ceea ce faceți, cu toate că vulgului i se pare că nu sînteți nimic și că nu faceți nimic. Să lăsăm deoparte faptul că ați pus mîna pe rege, că l-ați făcut prizonier pe papă, că i-ați alungat pe necredincioși din Ungaria, că, biruind în Africa, ați scăpat din lanțuri optsprezece mii de creștini și că ați pătruns cu armele pînă în inima Franței. Miracolul, care uimește omenirea și-o face să tremure, este universul, care se mișcă aproape tot spre a vă face neputincios și izbutește să vă facă atotputernic, fiindcă în cumplitele lui pregătiri se vede înfricoșătoarea voastră putere. Iată milioanele în aur smulse din măruntaiele Galiei, iată gloatele de grisoni, iată mulțimea de elvețieni, iată cetele de italieni, iată caii cît frunza și cît iarba, iată corăbiile fără număr, și iată și turcul. Dar ce e și ce va fi? Ce fac și ce vor face? În timp ce-l amenință pe împărat, care nu se clintește și-i observă, ei seamănă cu uriașii aceia nerozi, care-au pus munții peste munți, și cu Nemrod, cel ce-a ridicat turnul, închipuindu-și c-o să-l

dea jos de pe tron pe Dumnezeu, iar acesta, puternic și liniștit în sinea sa, după ce a privit cutezanța înfumurării lor, i-a împrăștiat cu fulgerele acelea pe care le ține ascunse în gheare vulturul dat de Jupiter lui August. Numai că monștrii care s-au apucat să se războiască cu Dumnezeu sînt mai puțin obraznici decît himerele care vor să lupte cu împăratul : fiindcă cei dintîi, făcînd ce-au făcut, s-au împotrivit numai firii, iar ceilalți, procedînd astfel, se împotrivesc și firii, și lui Dumnezeu. Firii, silind-o să săvîrșească ceea ce nu se poate ; lui Dumnezeu, închipuindu-și că, jignindu-l, îl vor abate de la grija pe care bunătatea lui o arată față de bunătatea voastră. Vorbesc limba celor drepți, care îl văd pe Cristos înarmînd legiunile îngerești, pentru ca voi, sprijinul credinței sale, să-i biruiți pe toți cei care, pizmuindu-vă gloria, se căznesc să vă biruie. Deocamdată, părerea pe care, cînd ați plecat din Genova, nu puțini și-au dat-o în legătură cu treburile din Italia, a fost falsă și nimeni nu i-a întors spatele maiestății-voastre, iar Florența a priceput că Destinului nu i-a părut rău c-o iubește. Dar, dacă Dumnezeu și soarta vă sînt alături, cine nu e alături de maiestatea-voastră ?

Veneția, *20 mai 1537*

CXXXIV

CĂTRE *MESSER* LIONE, SCULPTORUL

Îl sfătuiește să aibă încredere în înțeleptul discernămînt al lui Bembo, căruia îi gravează chipul pe o medalie, — și face aluzie la Benvenuto Cellini

Dumneata, fiule, nu ai fi nici din Arezzo și nici talentat dacă nu ai avea sufletul ciudat. Trebuie să vezi sfîrșitul lucrurilor și pe urmă să le lauzi ori să le critici, după cuviință. Chiar dacă monseniorul a răsplătit atît de larg schița portretului său, trebuie să te bucuri, pentru că, fiind el omul cel mai bun din lume și avînd o judecată desăvîrșită, va plăti și tiparul dumitale. Prin dărnicia despre care vorbești, senioria-sa a vrut să-și arate părerea pe care o are despre Benvenuto și dragostea pe care i-o poartă, precum și să răsplătească cei doi ani cît acesta a zăbovit pînă să vină să-l viziteze, de la Roma la Padova. Eu, unul, aș crede de cuviință să îi arăți și oțelul în care este săpat chipul său, și medalia gravată, urmînd a vedea ce-o să spună. Aici se află Tiziano, Sansovino și o mulțime de oameni pricepuți, care se miră de una ca asta și care-și vor da cu părerea în legătură cu ostenelile dumitale. N-o să pot crede niciodată că Bembo și-ar bate joc de cinstea lui și n-ar avea destulă înțelegere ca să observe inegalitatea. E foarte adevărat că, la alții, și chiar foarte des, dragostea veche întunecă pînă și ochii cu cea mai desăvîrșită vedere ; cu toate astea, lucrarea dumitale nu o să fie judecată numai de priceperea lui, deși e foarte priceput. De aceea, să-i fie arătată și lui și cui are plăcere s-o vadă și să se păstreze mînia pentru la nevoie. Asta e tot ce-ți spun, deocamdată, în legătură cu sfatul pe care mi-l ceri.

Veneția, *25 mai 1537*

CXXXVIII

CĂTRE *MESSER* FRANCESCO MARCOLINI

Își manifestă entuziasmul pentru trufandalele pe care Marcolini i le trimite tot timpul

Existînd obiceiul străvechi de a oferi zeilor cele dintîi roade ale pămîntului și ale turmelor, cu siguranță, prietene, că, după ce mi s-a agățat la nume porecla de „divinul", dacă aș lua-o razna, cum o ia razna orice pedant, m-aș crede și eu, dacă nu o jumătate, cel puțin o treime de zeu ; iar aiureala aceasta mi-ar pricinui-o necontenitele daruri ce mi le faceți din primele roade pe care le dau la iveală, rînd pe rînd, atît natura cea bună cît și arta. Știu însă că bruma de talent pe care-l am îmi împrumută ceva din dumnezeirea sa și, ca să nu mă îmbăt, pun darurile pe seama prea marii voastre omenii. Ați început să-mi atîțați pofta cu florile de portocal — pe care le pregătiți întocmai cum slujnicele mele pregătesc frunzele de viță —, cu tarhonul, cu busuiocul și cu alte peste o sută de soiuri de ierburi, care mi se aduc în niște panerașe și în niște coșulețe atît de bine împletite din nuiele încît, primind salatele, sîntem nevoiți să vă luăm și panerașele, și coșulețele, din care pricină, neprimindu-le înapoi, femeia dumneavoastră trebuie să se supere tot atît de mult cît se bucură ale mele cînd vi le iau. Nu știu de unde culegeți toate aceste soiuri de flori — de la viorele și pînă la garoafe — pe care, cînd pe aici încă nici nu dau semne de îmbobocire, mi le trimiteți gata înflorite și parfumate. Iată-mă cu buchețele de toporași înainte de aprilie ; ia-

tă-mă cu brațele pline de trandafiri atunci cînd nu se vede nici unul, măcar printr-o minune. Și ce să spun de migdalele fragede, care îmi plac întocmai ca și femeilor însărcinate ? Abia încep cireșele să dea în pîrg, că-mi și trimiteți să le gust, gata coapte. Ce să mai spun însă de căpșunile stropite cu roșu și cu mosc natural? Și de castraveții cărora de-abia le căzuse floarea, făcîndu-le, tocmai de aceea, pe Caterina și pe Perina să sară în sus de bucurie, la vederea lor ? Cine n-ar bea din paharele scînteietoare prin noutatea modelului lor ? Și cine nu și-ar unge barba și nu și-ar spăla mîinile cu uleiul și cu săpunurile pe care mi le dați deseori ? Și cine nu și-ar curăți dinții cu scobitorile dumneavoastră ? Pot cuteza să pun rămășag cu oricine va vrea să spună că nu eu am fost cel dintîi care am văzut anul acesta smochinele cultivate în încîntătoarea voastră grădină. Vom gusta, de asemenea, perele tămîioase, caisele, pepenii galbeni, prunele, strugurii și piersicele. Cum rămîne însă cu anghinarele, pe care mi le-ați adus la masă atît de timpuriu ? sau cu dovlecii, pe care i-am mîncat — copți sau fierți — atunci cînd aș fi jurat că nici măcar nu înfloriseră ? Despre păstăi nu mai vorbesc, căci ar fi rămas doar o amintire dacă nu erați dumneavoastră. Și fiindcă v-am întrezărit inima în fiecare dintre lucrurile pe care mi le-ați dăruit, păstrez toate aceste daruri în inima mea. Și nu va trece prea mult pînă cînd vă voi răsplăti după cuviință pentru fiece fir de garoafă albă, roșie sau galbenă, cu care mă mîngîiați și mă desfătați.

Veneția, *3 iunie 1537*

CXLV

CĂTRE DUCELE DE MONTMORENCY

Amintește de lanțul primit de la regele Francisc I și e gata să-l laude pe acesta, cu condiția să i se acorde 400 de scuzi pe an

Excelența-voastră a uitat dragostea pe care mi-a arătat-o și cînd mi-a scris ca să mă înștiințeze în legătură cu lanțul, și în scrisoarea pe care mi-a trimis-o, o dată cu acesta; mie, însă, nu mi-au ieșit niciodată din minte nici favoarea pe care mi-ați făcut-o înștiințîndu-mă, nici mîngîierea pe care mi-ați adus-o, trimițîndu-mi lanțul. Dar dacă Dumnezeu îmi îngăduia ca dumneavoastră să vă amintiți cînd și cînd că vă sînt slugă, întocmai cum eu mi-am amintit tot timpul că-mi sînteți stăpîn, multe lucruri care s-au spus n-ar mai fi fost rostite, iar multe asupra cărora s-a păstrat tăcerea ar fi fost spuse, cu toate că inscripția de pe lanț voia ca eu să rămîn pe vecie tăcut, fiindcă, după ea, lăudînd-o pe maiestatea-sa, spuneam neapărat o minciună. Nepunînd însă nici un preț pe cele scrise, mi-am împodobit toate hîrtiile cu numele său. Iar dacă cei patru sute de scuzi mi se acordă pe viață, voi vorbi cu dragostea mea de adevăr despre renumele regelui vostru; fiindcă și eu sînt căpitan, iar armata mea nu mănîncă leafa de pomană, nu răzvrătește lumea, nu predă fortărețele; ba dimpotrivă, cu rîndurile cernelurilor ei, cu adevărul zugrăvit pe steagurile ei, cîștigă pentru principele pe care-l slujește glorie mai multă decît pămîntul cucerit de ostașii înarmați. Iar apoi, pana mea îi răsplătește pe alții cu cinstire și cu

mustrări peşin. Într-o singură dimineaţă, ca să nu mai vorbim de celelalte lucrări, răspîndesc laude şi ruşine nu în legătură cu cei pe care-i ador ori îi urăsc, ci cu cei care merită să fie adoraţi şi urîţi. De aceea preschimbaţi în faptă vorbele pe care le-aţi spus în faţa atîtor oameni şi care au fost auzite în toate colţurile Italiei ; iar eu voi fi cel ce va trebui să fiu, după cuviinţă. Iar aceasta purcede din graţia cu care cerurile l-au blagoslovit pe regele preacreştin, pe care îl iubeşte şi îl doreşte fiecare şi al cărui nume e pe toate buzele. Dar dacă el, care, spre a nu se îndepărta de firea francezilor, nu îşi aminteşte de prieteni decît la nevoie, e iubit şi dorit, ce s-ar întîmpla oare dacă şi-ar aminti tot timpul de ei ? În sfîrşit, închinîndu-mă în faţa excelenţei-voastre preastrălucite, vă aduc aminte că Darius obişnuia să spună că mai de grabă l-ar voi pe Zopiro[1] ca avocat, decît să stăpînească o mie de Babiloane.

Veneţia, *8 iunie 1537*

[1] Satrap persan, celebru prin devotamentul său faţă de Darius. Şi-a tăiat nasul şi urechile pentru a se introduce într-o cetate asediată de armatele persane, unde i-a convins pe locuitori că însuşi Darius era autorul acestui tratament inuman ; inspirîndu-le încredere, el şi-a lăsat compatrioţii să pătrundă prin cele două porţi a căror pază îi fusese încredinţată. A trăit în jurul anului 519 î.e.n. Aretino redă oarecum deformat afirmaţia lui Darius, pe care a împrumutat-o din Plutarh *(Regum et imperatorum apophthegmata : Maximele regilor şi împăraţilor).*

CXLVIII

CĂTRE PICTORUL SEBASTIANO, CĂLUGĂR PLUMBUITOR

Își cere prietenește iertare de a fi botezat-o pe Adria îndată după naștere, fără să aștepte venirea lui *frà* Sebastiano, care-i e naș

Cu toate că frăția noastră, părinte, nu mai avea nevoie de alte lanțuri, am vrut să o înfășor și cu acela al cumetriei, pentru ca blînda și sfînta voastră prezență să fie podoabă prieteniei pe care virtutea însăși a stabilit-o între noi, pe vecie. A fost voia Domnului ca pruncul să fie o fată, în timp ce eu, pentru a nu mă abate de la firea taților, așteptam un băiat, ca și cînd n-ar fi adevărat că fetele — afară de grija cinstei, pe care cine e om în firea lui o păzește ca pe ochii din cap — aduc cu ele mai multă mîngîiere. Iată : băiatul, către doisprezece-treisprezece ani, începe să rupă frîul părintesc și, lipsindu-se de școală și de ascultare, face ca aceia care l-au zămislit și l-au născut să se usuce pe picioare. Și mai bătătoare la ochi sînt grosolăniile, amenințările cu care, zi și noapte, se năpustesc și asupra taților și asupra mamelor, din care pricină urmează blestemele și pedepsele, atît ale justiției, cît și ale lui Dumnezeu. În schimb, fata este jilțul în care-și află odihna anii cărunți ai celor care-au zămislit-o ; nu trece nici un ceas în care părinții să nu se bucure de dragostea ei, care înseamnă o grijă stăruitoare și o atenție neîntreruptă față de nevoile lor. Nici n-apucai, prin urmare, să-mi văd bine urmașa, asemănătoare cu mine la chip, și — alungîndu-mi din inimă supărarea care-i cuprinde pe alții din pricina aceasta —

mă și lăsai biruit de duioșia firească, atît de mult încît simții chiar toate dulcile bucurii ale sîngelui. Presupunerea că ar putea muri fără să guste din zilele vieții a fost pricina pentru care am ținut să fie botezată în casă ; în acest scop, în locul dumneavoastră, a ținut-o în brațe, după obiceiul creștinesc, un gentilom. Nu v-am dat însă de știre mai de grabă deoarece, ceas după ceas, ni se părea c-o să-și ia zborul spre paradis. Cristos mi-a păstrat-o însă ca desfătare pentru bătrînețea tîrzie și ca mărturie a vieții pe care alții mi-au dat-o mie, iar eu i-am dat-o ei : tocmai de aceea îi mulțumesc și-l rog să-mi îngăduie să trăiesc pîn-o voi mărita. Deocamdată va trebui să mă preschimb în jucăria ei, fiindcă sîntem bufonii copiilor noștri. În nevinovăția lor, ne calcă tot timpul în picioare, ne trag de barbă, ne lovesc peste față, ne ciufulesc părul ; pe prețul acesta ne vînd deci sărutările cu care am vrea să-i sorbim și îmbrățișările cu care îi înlănțuim. Nu ar exista însă o desfătare care să se asemene cu aceasta, dacă spaima nenorocirilor ce i-ar putea lovi nu ne-ar ține sufletele neliniștite tot timpul. Fiecare lacrimă, oricît de mică, pe care o varsă ei, fiecare vorbă, fiecare suspin care le iese din gură ori din piept ne zguduie sufletul. Nu cade o frunză și nu se rotește un fir de păr prin văzduh fără să ne pară plumb ce-ar putea să le cadă în cap și să-i ucidă ; și niciodată natura nu le întrerupe somnul și nu le taie pofta de mîncare fără să ne temem pentru sănătatea lor. Astfel încît dulcele este amestecat în chip ciudat cu amarul ; și cu cît sînt mai frumoși, cu atît mai aprigă e grija de-a nu-i pierde. Ocrotește-mi, Doamne, fetița mea, căci, avînd ea o fire deosebit de gingașă, mi-aș pierde viața numai dacă ar suferi, necum dac-ar muri. Adria îi este numele și nu se putea numi altfel, fiindcă, din voia Domnului, s-a născut chiar în mijlocul undelor acestei mări. Și mă mîndresc, fiindcă locul acesta este adevărata

grădină a firii; tocmai de aceea, eu, care trăiesc aici de zece ani, am încercat în timpul acesta bucurii mai multe decît deznădejdiile prin care a trecut cel ce a trăit la Roma. Iar dacă soarta mi-ar fi îngăduit să trăiesc la un loc cu domnia-voastră, m-aș fi socotit fericit, cu toate că, deși sîntem departe unul de altul, prețuiesc drept un mare dar faptul că vă sînt prieten, cumătru și frate.

Veneția, *15 iunie 1537*

CLI

CĂTRE PRINCIPESA DE MOLFETTA

Laude ; aluzii la *Stanțele pentru Serena* ; intenția lui de a nu bîrfi femeile

Pentru ca nu cumva excelența-voastră să-și închipuie că aș fi și eu vreun personaj însemnat, dintre aceia deprinși să nu spună niciodată adevărul, vă scriu, întocmai cum v-am făgăduit, asigurîndu-vă că pun fericirea mea pe seama faptului că m-ați cunoscut, datorită atît măreției domniei-voastre cît și părerii pe care o aveți despre mine în legătură cu femeile. Eu, care sînt al lor mai mult decît preoții și decît îndrăciții de călugări, le-am respectat întotdeauna, dar am ascuns lucrul acesta, fiindcă și ele au ținut amabilitatea ascunsă în ele. Și eram hotărît să nu m-apuc să le laud, pînă cînd una din ele n-avea să se arate darnică față de mine. Farmecele dumnezeiești ale Serenei au fost însă mai puternice decît hotărîrile mele : iată de ce am fost nevoit să le laud, așa cum v-am arătat, și, cîntîndu-le, să dau la iveală și meritele lor, și talentul meu, care a cules roadele pe care le dorea, scoțind niște versuri atît de frumoase din dragostea curată și neprihănită pe care i-o purtam. Îmi dau seama însă că nu vorbesc ce trebuie, fiindcă dumneavoastră vă închipuiți că m-aș putea purta și cu doamnele întocmai cum mă port cu domnii, pe care-i dau în tărbacă, din ziua cînd, din pricina zgîrceniei unora, mi-au intrat gărgăunii în cap, iar — ca urmare — oamenii s-au năpustit cu darurile asupra mea. Cu siguranță că jos-

nicia pe care-aș fi săvîrșit-o atingîndu-mă de ele mi-a pus frîu limbii și penei, căci, dacă n-ar fi fost astfel, femeile mi-ar fi trimis și ele daruri, întocmai ca principii, întrucît aș fi dat în vileag tot ce știu și despre cele din Napoli, și despre cele din Milano, și despre cele din Mantova, și despre cele din Ferrara, și despre cele din întreaga Italie, găsind și nebune, și arhidestepte, și negustorese, și sibile, și învățate, și făcătoare de minuni, și hoațe și cîte una din cele ce nu țin seamă de cinstea lumii. Vai ce frumoasă biruință aș căpăta! vai ce frumoasă poveste aș compune! E totuși foarte important faptul că le cunosc tainele ca și cînd le-aș fi spovedit. Și tocmai de aceea ar trebui să se gîndească la iscusința diavolului și la nestatornicia poeților: căci numai puțin dacă m-aș înfuria, am și vedea în ruină și Roma, și Bologna, și totul. Nu e însă nici o primejdie, căci Dumnezeu vrea ca acelea care au vreun păcat pe cuget să-și ia ca ajutor firea cameleonului; și tot voia Domnului e ca, privindu-vă chipul și auzind numele pe care strălucita și latineasca pană a bunului *messer* Nicoló Franco l-a dat minunatelor voastre frumuseți, să devină și ele, grație văzului și auzului, cinstite, mîndre și desăvîrșite, cum sînteți dumneavoastră, care, prin binecuvîntarea cerului și nu prin vreo înclinare omenească, v-ați unit în căsnicie cu acel Ferrante, a cărui vitejie aduce liniște în sufletul împăratului. Și nu încape îndoială că nici el nu putea fi bărbatul unei neveste mai bune, nici dumneavoastră nevasta unui bărbat mai bun. Tocmai de aceea, înălțimile-voastre sînteți privite de noi cu uimire, întrebîndu-ne singuri cine v-a făcut astfel.

Veneția, *17 iunie 1537*

CLVI

CĂTRE CONTELE DI SAN SECONDO

Cele mai rele chinuri sînt cele ale iubirii

Nu vă grăbiți, domnule, cu lucrurile ce-mi fac plăcere, căci nu vreau să mă încolțiți prea mult cu belșugul lor, deoarece, voind să mă port ca un om, spre a vă mulțumi — și neputînd — v-aș părea apoi un dobitoc. Pentru mine este prea de ajuns ca, scriindu-i ducelui Cosimo dei Medici pentru alte treburi ale domniei-voastre, să-i amintiți de mine, fără a scrie anume la Florența, cu aceeași căldură cu care îmi scrieți mie. Oricare alt lucru este însă o glumă pe lîngă acela de a-l duce în spinare pe îndrăcitul de Amor, care, necruțînd bătrînețea mea, e de crezut că nu poate să cruțe nici tinerețea domniei-voastre. Ce nopți neplăcute, ce zile înspăimîntătoare ți-e dat să petreci datorită ticăloșiilor lui. Îmi împuținasem mîncarea la jumătate, ca să slăbesc (și-i sigur că nu mîncarea, ci leneveala din orașul acesta m-a îngrășat atît de mult încît trăiesc într-o furie necontenită); dar n-a fost de nici un folos. Întîmplîndu-mi-se să pierd o femeie, fostă pe vremuri a mea, iar acum a altuia, am ajuns, din pricina asta, ca unul din cei care simt că le fuge viața din ei din pricina ciumei ori a foametei, de parc-ar fi propriile lor umbre. Adevărul e că mi-e mai milă de cel care suferă din iubire decît de cel care moare de foame, ori de cel care înșpășește pe

nedrept ; căci moartea de foame vine din trîndăvie, iar osîndirea pe nedrept din ghinion, în timp ce suferința care se năpustește asupra unui îndrăgostit este un rău pricinuit de credința, de grija și de devotamentul propriei bunătăți. Prin voia lui Dumnezeu și a mea m-am găsit, mă găsesc și mă voi găsi oricînd în situația de a nu avea bani, de a-mi pierde stăpînii, prietenii și rudele, de a fi în primejdie de moarte, de a avea dușmani, datorii în spinare și o mie de alte nenorociri, dar ajung să cred că toate supărările de mai sus sînt adevărate desfătări alături de suferința geloziei, a așteptării, a minciunilor, a înșelăciunilor cu care ești răstignit zi și noapte. Prînzul ți se preschimbă în otravă, cina în pelin, patul în lespede de piatră, prietenia în ură, iar gîndurile se îndreaptă toate numai spre ea : și, tocmai de aceea, mă mir că este cu putință ca mintea să fie într-o veșnică frămîntare și să nu uite nici de ea însăși, nici de faptul că este necontenit înfruntată de gînduri care-o fac să se țină după ființa iubită, tîrîndu-și inima după ea. Și totul n-ar fi decît o distracție, dacă în femei ar exista o fărîmă de cunoștință a mai binelui. Aidoma jocului de cărți, dumnealor, prefăcîndu-se îndrăgostite, șterpelesc de fiecare dată regii și așii. Ar trebui săpat însă în aur ceea ce-a spus o dată un perugin. De pe urma iubirii cu o prietenă, acesta se alesese cu atîta sfrenție încît ar fi dus la deznădejde pînă și lemnul de India, ajungînd să fie acoperit din cap pînă-n picioare, de-a dreptul îngrozitor. Avea mîinile ciupite, fața smălțată, gîtul bătut parcă în nestemate, iar gura ca tăiată cu stanța, astfel că părea alcătuit din mozaic. Și cum era el atît de pocit, iată că-l vede unul dintr-ăia... mă înțelegeți dumneavoastră, care, după obișnuitele mirări și încurajări, spuse : „Asta, frățioare, te lovește încă din naștere, și oricine poate trebuie s-o dea mai departe. Ar fi fost însă

bine pentru tine să fi deprins meșteșugul meu!“ „Măcar de-ar fi vrut Dumnezeu! — răspunse celălalt — căci ar fi fost bine pentru pielea asta, pe care i-am închinat-o de o sută de ori sfîntului Arcolano al nostru; cum însă lui Dumnezeu nu i-ar fi pe plac, mă aflu așa cum mă vezi.“

Iar o dată cu sfîrșitul acestei parabole, mă închin senioriei-voastre.

Veneția, *24 iunie 1537*

CLVII

CĂTRE *MESSER* NICOLÒ FRANCO[1]

Adevăratul scriitor este „sculptor de sensuri" și nu un „mîzgălitor de vorbe"

Luați-o, așadar, pe căile pe care natura vi le indică pentru învățătură, dacă vreți ca scrisorile voastre să uimească pînă și hîrtia pe care sînt însemnate și rîdeți-vă de cei care fură vorbe fără viață, căci e o mare deosebire între imitatori și cei care fură și pe care eu am obiceiul să-i osîndesc. Grădinarii îi ceartă pe cei care calcă-n picioare ierburile pentru salată, nu pe cei care le culeg cu binișorul, și se uită chiondorîș la cel care de dragul fructelor rupe crengile pomului, nu la cel care desprinde două-trei prune, de-abia atingîndu-le. Eu, unul, susțin că, în afară de cîțiva, toți ceilalți se întorc în trecut nu ca să imite, ci ca să fure. O să mi se spună : nu are mai multă minte hoțul care transformă haina furată în așa fel încît, purtînd-o, nu mai e cunoscută de stăpîn, decît acela care, nepricepîndu-se s-ascundă furtul, ajunge la spînzurătoare ? Alaltăieri, după ce Grazia ne-a citit dialogul cel mare al divinului Sperone[2], ați

[1] In manuscrisul M3, scrisoarea aceasta îi este adresată lui *messer* Lodovico Dolce, autor, între altele, al unui *Dialogo della pittura, intitolato l'Aretino (Dialog asupra picturii, intitulat Aretino)*.

[2] Dintr-o altă scrisoare, purtînd data de 6 iunie 1537 și adresată chiar lui Sperone Speroni, aflăm că dialogul *(Dell' Amore)* fusese citit de Nicolò Grossi (nu Grazia) de față aflîndu-se și alte persoane, între care sînt de amintit Domenico Gritti și literatul Fortunio Spira.

auzit, rostit de gura elocventă a dragului meu Fortunio, faptul că semăna întru totul cu Platon, în indiferent ce punct l-ar fi imitat, iar asta, spunea Fortunio, fiindcă Sperone dă drept ale lui toate pasajele de care s-a slujit. Iată: doica hrănește copilul pe care-l crește, îi apucă picioarele și, învățîndu-l să tragă pasul, îi pune în ochi ceva din rîsul său, pe limbă ceva din cuvintele sale, iar în gesturi ceva din felul ei de a se purta; aceasta, pînă cînd firea, înmulțind zilele copilului, îi desăvîrșește propriile lui însușiri. Iar el învățînd, încetul cu încetul, să mănînce, să meargă și să vorbească, a căpătat puteri noi și, părăsind giugiulelile doicii, începe să se folosească de aceste puteri ale lui ca printr-o deprindere din' născare: și astfel, ajunge să semene cu orice om viu, păstrînd din învățătura celui care l-a crescut atît cît păstrează, în ce privește cunoașterea mamei și a tatălui, păsările zburătoare. La fel ar trebui să facă și cel care se folosește de poetul cutare ori cutărică și, luînd de la acesta doar esența spiritului, să se exprime printr-o armonie alcătuită din glasurile propriilor sale organe.[1] Fiindcă urechile ficcăruia sînt sătule astăzi de atîția „*uopi*" și „*altresì*"[2], iar descoperirea lor prin cărți stîrnește rîsul, în același fel în care l-ar stîrni un cavaler, cînd ar apărea în piață într-o hlamidă acoperită în întregime cu ciucuri de aur și cu beretă în chip de taler, făcînd lumea să creadă c-ar fi nebun ori travestit. Și totuși, odinioară, acestea erau veșmintele ducelui Borso[3]

[1] Poetica umaniștilor se concentrează în problema împăcării imitației cu exigența originalității, puternic simțită de cei mai buni dintre scriitorii acelei epoci. Poate fi amintită, în acest sens, polemica lui Poliziano cu Paolo Cortese, ori cea a lui Bembo cu Gianfrancesco Pico.

[2] Aretino își bate joc de folosirea cuvintelor prețioase și arhaizante în versurile imitatorilor lui Petrarca (*uopi* = nevoie, necesitate; *altrosi* = tot așa, la fel, asemenea).

[3] Borso d'Este, duce al Ferrarei.

și ale lui Bartolomeo Coglioni [1]. Ce cinste li se face oare culorilor fermecătoare cînd sînt folosite pentru pictarea femeilor ușoare, fără a înfățișa nici un gînd ? Gloria lor stă în trăsăturile de penel așternute de Michelagnolo, care a frămîntat atît de mult natura și arta încît nu se știe dacă acestea îi sînt maestre ori ucenice. Ca să fii pictor bun se cere altceva decît să înfățișezi frumos o catifea ori o cataramă de cordon ! „Greutatea cea mare o înfățișează chipurile omenești !“ — le-a spus Giovanni da Udine [2] celor care se mirau de minunatele grotești pictate de mîna lui în *loggia* papii Leon și la via papii Clement. Și, ca să spunem lucrurilor pe nume, Petrarca și Boccaccio sînt imitați de cei care-și exprimă ideile lor cu gingășia și cu grația cu care în chip gingaș și grațios cei doi de mai sus și le-au exprimat pe-ale lor, și nu de cei care le fură nu cîte-un *quinci*, cîte-un *quindi*, cîte-un *soventi* ori cîte-un *snelli* [3], ci versuri întregi. Iar dacă diavolul ne întunecă mintea făcîndu-ne să șterpelim cîte un vers, să ne silim să semănăm cu Vergiliu care l-a prădat pe Homer, și cu Sanazaro [4], care i-a tras clapa lui Vergiliu — amîndoi întrecîndu-i cu mult pe cei imitați — și ni se va ierta totul. Năzbîtiile pedanților, care vor să ajungă poeți, miros însă a imitație, și-n timp ce cotcodăcesc în cărțuliile lor, o iau razna, brodîndu-și vorbirea cu tot felul de cuvinte ofticoase. Vai ție, gloată rătăcitoare, îți spun și-ți răspun că poezia e o toană a firii în cli-

[1] *Bartolomeo Colleoni* (1400—1475), cunoscut condotier italian, născut la Bergamo. Statuia sa ecvestră este capodopera lui Verrocchio.

[2] *Giovanni da Udine* (1499—1564), elev al lui Raffaello, la ajutat pe acesta la execuția frescelor din *loggiile* Vaticanului. Via papii Clement se afla pe Monte Mario, acolo unde astăzi se înalță palatul numit Villa Madama.

[3] Forme învechite însemnînd : *de aceea, pe aici, des și sprinteni.*

[4] *Jacopo Sannazaro* (1458—1530), poet italian, de limbă latină, născut la Napoli. Autorul celebrului roman pastoral *Arcadia.*

pele ei de bucurie, că își are propria sa inspirație și că atunci cînd îi lipsește această inspirație, cîntecul poetic devine un cimbal fără zurgălăi și o clopotniță fără clopote. Din cauza asta, cel care vrea să compună și nu a căpătat darul acesta încă din fașă e un ditamai nătărău. Iar cine n-o crede lămurească-se datorită celor ce urmează : cu toată iscusința și truda de care a putut fi în stare stăruitoarea lor sete de bogăție, alchimiștii nu au făcut niciodată aur, dar au lăsat să se creadă că-l fac ; natura, în schimb, fără nici un fel de efort, îl zămislește și frumos, și curat. Auziți deci ce vă spun despre acel pictor înțelept care, arătîndu-i cu degetul, celui care-l întreba pe cine imită, un grup de oameni, voia să dea de înțeles că-și culegea exemplele din viață și din realitate, întocmai cum mi le culeg și eu, cînd vorbesc și cînd scriu. Cunoscător al tainelor sincerității ei, natura însăși îmi dictează ceea ce compun, iar patria îmi dezleagă nodurile limbii, cînd se încîlcește în flecărelile străinilor. În definitiv, oricine zmîngălește niște hîrtii poate folosi cuvintele *chente*[1] și *scaltro*[2] drept subiect și complement. Aveți deci grijă de nervi și lăsați picile pe seama tăbăcarilor, care cerșesc o fărîmă de glorie cu o inteligență de tîlhari și nu de om învățat, cum sînteți dumneavoastră. În ce mă privește, mă imit, desigur, pe mine însumi, fiindcă natura e o prietenă plină de bunăvoință, care face totul ca să ne ajute, iar arta, o căpușă care trebuie să se lipească de ea. Căutați deci să ajungeți sculptor de sensuri și nu mîzgălitor de vorbe.

Veneția, 25 *iunie* 1537

---

[1] Ce, care (înv.).
[2] Isteț, dezghețat

CLXVI

CĂTRE *MESSER* AGOSTINO RICCHI

Laudă iarna, pe care o preferă verii

Dacă știința și catehismul ar fi mai prețioase decît viața, eu, fiule, te-aș îndemna să-ți continui ostenelile obișnuite : cum însă viața este de mult mai mare preț, te rog să vii aici la noi, unde, fără să-ți frămînți mintea cu drăcoveniile lui Aristotel[1], vei căuta să rămîi sănătos, cît timp ține furia zăpușelii, pe care — cu toată răbdarea lor — oamenii o îndură foarte greu. În ce mă privește, eu, unul, mă bucur mai mult să văd cum cade zăpada din cer decît să mă simt izbit de adierile blînde. Sigur că iarna îmi pare un abate care petrece în cea mai mare tihnă și căruia îi prieste să mănînce, să doarmă și să facă toate astea cu foarte multă poftă. Vara seamănă însă cu o tîrfă bogată și nobilă care devine nepăsătoare, plină de jeg, nefăcînd altceva decît să bea și iar să bea. Iar vinurile reci și odăile împodobite, cu toate vicleșugurile vînturilor și bălăcelilor pe care iunie și iulie le pot născoci, nu fac nici cît un dumicat din pîinea aceea unsă cu grăsime, care se mănîncă în jurul focului în decembrie și în ianuarie, dînd pe gît cîteva căni pline cu vin și desprinzînd, cînd și cînd, din frigarea care se învîrte, cîte un pic de friptură, fără să-ți pese de gură și de

[1] În alte ediții apare : *drăcoveniile cărților.*

degete, pe care ţi le arzi în timp ce furi. Iar noaptea intri apoi acolo unde a luptat pentru tine încălzitorul de pat, şi ori îţi îmbrăţişezi tovarăşa de viaţă, ori, stînd de vorbă cu tine însuţi, vîrît cu totul sub învelitori, te bucuri de căldura moleşitoare; iar ploaia, tunetele şi furia vîntului de miazănoapte te ajută să nu te trezeşti pînă la ziuă. Dar cine poate să îndure nemiloasele petreceri ale purecilor, ale ploşniţelor, ale ţînţarilor şi ale muştelor, adaus deosebit de supărător la celelalte plictiseli ale verii? Ajungi să te aşezi pe cearceafuri, gol ca un nou-născut, şi-l stîrneşti să se tăvălească de rîs, în timp ce-ţi face vînt, pe ticălosul de servitor, care spală putina îndată ce crede c-ai aţipit; ca atare, se-ntîmplă să te trezeşti tocmai cînd ţi-era somnul mai dulce, şi, începînd să asuzi din nou, bei, sufli şi, vînzolindu-te prin casă, te-ai desprinde de tine însuţi, dac-ar fi cu putinţă să te desparţi chiar de tine; şi e atît de mare statornicia supărătoare a vipiei încît te distruge, făcînd ca năduşeala să curgă şuvoaie de pe tine. Şi dacă nu te-ar chinui pofta îngrozitoare de pepeni — din care pricină este atît de dorită vremea lor — ţi-ar veni să fugi de căldură, întocmai ca cerşetorii de frig. Sînt mulţi care aşteaptă vara pentru mulţimea roadelor ei, lăudînd anghinarele, cireşile, smochinele, piersicele şi strugurii, ca şi cînd trufele, măslinele şi castanele n-ar fi mai de preţ decît ele. Căci într-un fel se trăncăneşte în jurul unui foc straşnic şi într-altul la umbra unui fag frumos, căci umbra trezeşte pofta după nenumărate alte desfătări. Ei îi trebuie cîntecul păsărilor, murmurul apelor, adierea vîntului, răcoarea ierbii, şi alte asemenea fleacuri, dar cîteva lemne uscate oferă tot ce trebuie, pentru o flecăreală de patru sau cinci ceasuri, cu castanele pe farfurie şi cu vinul la picioare. Să iubim deci iarna, primăvara minţilor. Întorcîndu-ne însă la ale

noastre, îți spun să pornești la drum, căci *messer* Nicolò Franco al nostru, un tînăr excelent și foarte învățat, a găsit o odăiță pentru a dormi dezbrăcat, care cheamă codoșii de la o mie de mile. Nu-ți spun altceva decît să ai bunătatea de a le aduce aminte de mine lui *signor* Sperone și lui Ferraguto [1].

Veneția, *10 iulie 1537*

[1] Ferraguto di Lazzaro, ostaș în suita cardinalului Cornaro, ori în cea a contelui Guido Rangone.

CLXVII

CĂTRE *MESSER* TARLATO VITALI[1]

E frumos să-ți revezi patria după o absență îndelungată, dar pentru puțin timp

Dacă un om cu oarecare merite vrea, frățioare, să scape de toate grijile și să guste o mulțumire desăvîrșită, să se înapoieze pentru a-și revedea patria o dată la fiecare zece ani, căci în puținătatea celor cincisprezece zile cît rămîne acolo, încearcă, fără îndoială, fericirea aceea pe care o simt sufletele cînd se înapoiază în cer. Fiindcă dragostea rudelor și dărnicia prietenilor te strîng în brațele bunăvoinței cu atîta dulceață și cu atîta bucurie încît sufletul, îmbătat de asemenea simțăminte, nu vede altceva și nu gustă altceva decît saluturile și frumoasa primire ce ți se face : nedescoperind decît amabilități și cinstiri, ziua îi pare cît un ceas și se bucură pînă și de străzi, pe care nu le-a văzut de atîta vreme ; și părîndu-i-se că e primit din inimă de oricare concetățean de-al său, își deschide ușa sufletului pînă și celor mai neînsemnați inși, făcîndu-și prieten ori strămoș din te miri cine. Fiindcă mai mult îți place rîsul cu care te întîmpină însuși chipul patriei, decît favorurile pe care ți le acordă străinii și mai desfătător e un „bună ziua" al unuia care ți-e vecin încă de cînd te-ai născut decît o răsplată a unui principe ori a altuia, iar sufletul, cînd vede fumul care iese pe coșul părintesc, simte mai multă bucurie decît cînd vede focurile aprinse aiurea, întru preamărirea virtuților lui. Cine nu vrea însă să piardă

[1] Negustor aretin, menționat de Aretino în multe alte scrisori.

nici o picătură din fericirea aceasta să nu-i plictisească pe ceilalți, dîndu-le răgaz să îl măsoare, ci să se înapoieze de unde a plecat, și, lipsindu-i de vederea lui, să trezească dorul tuturor celor care, datorită atît însușirilor lui cît și bunătății lor, l-au văzut cu dragoste și cu bucurie. Cu toate că noblețea dumneavoastră s-ar bucura întotdeauna de respectul bunilor aretini, și chiar dacă ați rămîne un veac lîngă ei, cînd ați pleca tot li s-ar părea că n-ați stat decît o lună. Așa că mîngîiați-i cu prezența dumneavoastră cît puteți mai mult, fără a ne uita pe noi, care — din toate desfătările ce vi s-au pregătit — am vrea să ne înfruptăm măcar din vinurile acelea răcoritoare și din fructele acelea grozave, căci nu ne e îngăduit să ne bucurăm împreună cu dumneavoastră de distracțiile care abundă în ținutul nostru. Măcar de-ar fi adevărat că *messer* Francesco Bacci[1] o să vină încoace, pentru ca, îmbrățișîndu-ne, să putem arăta de ce soi e dragostea pe care, frățește, ne-o purtăm unul altuia încă din fașă — s-ar putea spune — și care-a ajuns acum la cea mai înaltă desăvîrșire, nimic nemafiind în stare s-o micșoreze, afară de moarte. Așa să-i spuneți, din parte-mi. Eugeniei, fiica dumneavoastră, nu-i spun nimic, fiindcă știu că m-a uitat, ca și bărbatu-său, de altfel, deși *madonna* Tita, maică-sa, jură că greșesc chiar numai gîndind astfel. Las deci totul pe seama dumneavoastră, căci așa vrea cea care îmi este mai mult decît o fiică, Lucreția, sora Eugeniei, și Girolamo, fratele ei, care și-a luat obligația să-mi aducă pepeni, dimineața și seara. În încheiere, fiți sănătos, căci eu am avut în trei rînduri o febră foarte primejdioasă, de care am scăpat prin mila Domnului, și nu fiindcă am respectat poruncile medicilor.

Veneția, *13 iulie 1537*

[1] Era fiul lui Luigi Bacci (familia Bacci trecea drept una din cele mai nobile din Arezzo), tatăl prezumtiv al scriitorului nostru.

CLXXIII

CĂTRE *MESSER* ANTONIO GALLO[1]

Să se exercite în poezie, silindu-se mai ales să fie original. E recunoscător ducelui de Camerino, care se interesează de gravorul Leone d'Arezzo

Cu aceeași plăcere, gingașe tînăr, cu care se iau și se gustă roadele timpurii, am luat și am citit vorbele dumitale, tot atît de frumoase și de plăcute ca și cele mai frumoase și mai gustoase fructe. Iar plăcerea pe care mi-a pricinuit-o scrisul dumitale nu a fost întru nimic mai mică decît cea pe care, după cîte îmi spui, ți-o pricinuiește dumitale scrisul meu ; căci gingășia purtărilor, cu care ești din belșug împodobit, mă face să te iubesc din toată inima, iar talentul dumitale poetic, rar întîlnit la alții, mă îndeamnă să te laud și să te sfătuiesc să continui cu această învățătură, fiindcă osteneala este îndeletnicirea celui care a început să urce glorios treptele laudei. Fugi deci de încetineala lenei, căci, chiar dacă aduce o plăcere de moment, nu are alt sfîrșit decît tristețea căinței. Și să știi că darurile firești, fără exercițiu, sînt ca o sămînță strînsă într-o hîrtie, iar arta e moartă fără asta. Stăruie deci în a compune, dacă vrei s-ajungi un poet foarte bun și, mai presus de orice, fură lucrurile frumoase și ascuțimea de spirit din propria dumitale minte, căci e nebun cine crede că-și poate face un nume cu ostenelile altora. Silește-te să-ți scoți ideile din gîndurile ce ți se nasc în minte în timp ce urci în înalturi, inspirat de Apollo. Făcînd astfel,

[1] Scriitor minor, de fel din Urbino ; autor de versuri, comedii și poeme pastorale.

gîndurile dumitale își vor găsi împlinire chiar în opere, astfel că vei trece drept fiu al muzelor și nu drept zămislire a celor jefuiți.

Acum, trecînd la altceva, îți spun că *signor* Guidobaldo, duce de Camerino [1], n-ar mai fi născut dintr-un părinte slăvit dacă nu ar îndrăgi atîta virtutea și devotamentul unora ca mine și ca Lione [2]; ca mine, pentru dorința de a-l sluji pe care-am avut-o întotdeauna; ca el, pentru că i-a cizelat chipul în medalii și pentru că e omul meu. Mă rog deci lui Dumnezeu pentru ca recunoștința noastră, în ce privește cinstirea sa, să fie tot atît de mare ca și bunătatea excelenței-sale în ce privește folosul nostru. Și chiar dacă nu se poate altfel, iată că-i proslăvim împreună frumusețea gîndurilor, rugîndu-te fierbinte, ca pe un om cumsecade și binevoitor, să ne păstrezi în grațiile excelenței-sale și nădăjduind că îți vei apăra ființa de primejdiile unei vieți deșuchiate, hrană plăcută a tinereții. Adio.

Veneția, *6 august 1537*

[1] Guidobaldo della Rovere, fiul lui Francesco Maria, căruia i-a urmat, după moartea acestuia (1538), la conducerea ducatului de Urbino.

[2] *Leone Leoni* (1509 ?—1590), originar din Arezzo, sculptor, arhitect și gravor de medalii.

CLXXVII

CĂTRE SLĂVITUL DOMN GIROLAMO MONTAGUTO

Să nu-i pese că a risipit douăzeci şi cinci de ani în slujba curţii papale fără nici un folos: să caute, mai degrabă, ca, în tovărăşia prietenilor adevăraţi, să se bucure de averea pe care o are în Arezzo

Fiindcă mi-am făcut întotdeauna datoria, iar prin cei care veneau de-acolo aici, ori plecau de aici într-acolo, am întrebat de dumneavoastră sau am cerut să fiţi salutat în numele meu, eu, domnule, nu am roşit la primirea scrisorilor dumneavoastră, cum s-ar fi întîmplat dacă nu m-aş fi purtat astfel: căci se cuvenea, fără îndoială, să fiu eu cel dintîi care să vă aduc aminte că încă de cînd de-abia ştiam ce-nseamnă cunoştinţă v-am cunoscut în chip foarte apropiat, iar de atunci pînă astăzi, dragostea şi respectul meu faţă de strălucita şi minunata voastră persoană au sporit necontenit. Şi vă jur, pe puterea dată de Dumnezeu talentului cu care m-a dăruit, că, afară de senioria-voastră, i-am uitat pe toţi ceilalţi de la Curte, şi nu din alte pricini, ci numai fiindcă sînteţi străin de pizmă, de clevetire şi de lăcomia îmbogăţirii de pe urma morţii altora. Şi, cu toate că vi se pare aspru ca neclintita voastră credinţă să fi îmbătrînit zadarnic sub povara celor douăzeci şi cinci de ani de slujbă, îndrumînd, afară de Clement, încă alte trei pontificate, bucuraţi-vă, fiindcă n-aţi fi putut aduce altă dovadă care să lămurească pe oricine cu privire la desăvîrşita dumneavoastră bunătate. În ce mă priveşte, nu mă laud că sînt bun, dar, ca unul care nu m-am ales cu nimic de pe urma a doi papi, mă ridic singur în slăvi, socotindu-mă desăvîrşit, căci rangurile bisericeşti sînt hărăzite

neamurilor proaste și ticăloșilor, iar nu celor nobili și drepți, ca dumneavoastră. Să-nvețe să umble cu otrăvurile, să trădeze, să trăncăne, să bea pe nerăsuflate, să codoșească, linguşindu-l pe fiecare, cel care nu vrea ca, după ce-și va irosi tinerețile dezbrăcînd și îmbrăcînd un papă, să se înapoieze acasă sărac lipit pămîntului. Și-ar trebui ca sanctitatea-sa să se rușineze după moarte, dacă nu s-a rușinat cît a trăit, că nu v-a făcut măcar episcop în patria voastră, nu numai decan al cameriștilor săi — domnia-voastră fiind omul cel mai amabil, cel mai nobil și cel mai răbător din lume — dînd însă beneficiile și abațiile unor oameni mîrșavi, care nu au avut, și nu vor avea niciodată, nici educație, nici credință. Cine este însă mai fericit decît mine, căci am putut și m-am priceput să dezvălui adevărata față a firii popești, în ciuda căreia lumea mă cinstește cu daruri? Liniștiți-vă inima, frate scump și dulce, și bucurați-vă în Arezzo de bruma de avere pe care-o stăpîniți, deși e puțină față de sufletul și de meritele voastre. Iar concetățenii în mijlocul cărora v-ați născut să înfățișeze în ochii domnieivoastre marile personalități cu care obișnuiați să vă întrețineți la Roma. Și veseliți-vă, și stați la masă, și bucurați-vă împreună cu ei, căci sînt relații mai sigure, care v-arată ce au pe suflet, fără înșelăciune, cu ajutorul vorbei. Iată-l acolo pe Francesco Bacci al nostru, om cu scaun la cap: iată atîția alți prieteni plăcuți: întineriți din nou în tovărășia lor și să nu vă mai vină cheful de a rătăci printre națiile străine, căci știți prea bine cîte dureri se ascund în goana după onoruri și ranguri. Iar cine nu moare trebuind să i se închine unui puțoi de cavaler ori unui calabrez e un măgar cu trup de om; iar cine nu i-a respectat niciodată e biruitor al soartei și poate sta la dreapta fericiților. Bucurați-vă deci de viață, iar cu mine faceți ceea ce ați putut face întotdeauna. O sărut, de aici, pe senioria-voastră prearespectată, cu toată dragostea ce i-o păstrez.

Veneția, *22 august 1537*

CLXXIX

CĂTRE *MESSER* GIOVANNI POLLASTRA

Îi critică *Triumfurile* și se apără de învinuirea de defăimare

Grijuliul nostru *messer* Tarlato, prearespectate prieten, mi-a înmînat chiar el cartea pe care i-ați dat-o cu mîna dumneavoastră ca să mi-o aducă. Am ținut cartea trei sau patru zile și am cercetat aproape în întregime atît proza cît și versurile. Pe urmă, silit de scrisoarea dumneavoastră, atît de stăruitoare în a mă ruga să vă trimit cartea îndată ce-o voi vedea, i-am înapoiat-o lui *messer* Tarlato. Și ca să venim la meritele ei, vă spun că eu, care sînt lipsit de judecată, nu trebuie s-o judec, fiindcă judecătorul trebuie să fie alcătuit din cuget, din prudență și din experiență: altminteri, nepriceperea lui le creează altora o faimă proastă în ochii lumii. Și mi se pare mai demn să mărturisești că nu pricepi ceva, decît să-i defăimezi pe alții, judecîndu-i numai pentru a arăta că știi totul. Cu toate acestea — dar nu pentru a vă osîndi opera, ci numai pentru a vorbi despre ea, domnia-voastră spunînd că îmi trimiteți această fiică, așa cum e ea, ca în fața unui unchi aspru — încep prin a vă spune cu sinceritate că stilul cu care ați sfîrșit de întocmit o lucrare atît de serioasă e susținut de o vigoare eroică și are un suflu la fel de eroic, iar dacă ați fi stăruit asupra măreției versurilor, nu ați fi rămas în urma nimănui. Se citesc în aceste *Triumfuri* unele

terține și adînci, și limpezi, și gingașe, dar vin apoi la rînd cele șovăielnice și neîngrijite. Pe mine nu mă supără exprimările dantești folosite de dumneavoastră, ca, de pildă, *„perplesso"* pe care nu-l folosesc nici măcar bunii cunoscători ai latinei. Mi se pare însă o noutate ca, în ultimele sale osteneli, un Pollio, om învățat, să nu deosebească substantivul de verb și, pentru a satisface rima, să spună *„l'erra"* pentru *„gli errori"* și *„sono"* pentru *„sonno"*, făcîndu-l, pe *„relligion"* de trei silabe, ceea ce e supărător de auzit și greu de rostit. Și mai mult mă mir de vorbirea fără rost pe care o găsesc deseori amestecată cu rigiditatea construcțiilor. Vă iubesc și, iubindu-vă, vreau ca mai de grabă să mă urîți, fiindcă vă spun adevărul, decît să mă veneranți, fiindcă vă torn minciuni. Mi se pare că unui subiect atît de profund trebuie să-i păstrezi frumusețea demnității sale și nu să preschimbi în licență poetică tot ce-ți iese din gură, fără să-ți pese prea mult de niște reguli, pe care ar mai putea să le învețe chiar și Horațiu. Smulgeți din compunerile dumneavoastră terținele lui Petrarca și, fiindcă nu vă place să mergeți pe asemenea căi, nu țineți în casa dumneavoastră acele *„unquanchi"* [1], *„soventi"* ori *„ancide"* [2] ale lui, superstiții plictisitoare ale limbii noastre, și, repetînd poveștile și numele pomenite de el, îndepărtați-vă cît puteți mai mult, căci sînt lucruri prea învechite. Intrați cu coasa noilor păreri în fîneața volumului pe care l-am văzut și tăiați fînul digresiunilor pe care le-am citit acolo. Cîntecului de credință, de speranță și de milă nu-i stă bine să se risipească în vorbe goale. Curate și luminoase sînt cele trei virtuți : tocmai de aceea, îmbogățiți-le cu podoabe curate și luminoase. Să nu vă închipuiți că vă dau aceste sfaturi din

[1] Niciodată pînă acum (înv.).
[2] De la *ancidere* (înv.) = a ucide.

pricina învinuirii de hulitor, pe care mi-o aduceți în dedicație : cu toate acestea, dacă ați făcut-o ca să mă lăudați, vă mulțumesc, iar dacă ați făcut-o spre mustrare, vă iert ; faceți cum socotiți de cuviință, numai numele meu să nu vă mai supere, căci lumea știe că am osîndit doar viciile celorlalți și n-am defăimat niciodată pe nimeni. Și-n timp ce aceluia care a dat foc templului i se spune *acela*, mie mi se spune *Pietro Aretino*, iar cînd este rostit acest nume, se deschid larg urechile tuturor principilor care domnesc pe fața pămîntului. Și ar fi o adevărată podoabă pentru cartea dumneavoastră, fiindcă ați amintit de compunerile mele cu caracter sacru, dacă ați spune adevărul despre ele. Și nu încape îndoială că o veți face, acestea din urmă fiind de neapărată trebuință în tratatul intitulat *De la caritade*. Mă faceți să rîd cînd vă lăudați că n-ați vrut să vă căpătați faimă încolțindu-l ba pe unul, ba pe altul : iar, între timp, le faceți mii fărîme pînă și pe călugărițe, mustrîndu-le pentru zarva pe care o fac în spatele gratiilor sau prin curțile lăuntrice ale mînăstirilor, fără să iertați nici măcar oițele, necum păstorii. Luați însă fiecare vorbă a mea întocmai cum se cuvine ; eu, unul, vă jur pe sufletul meu că dacă vă apucați să vă curățiți cartea de neghina care se află în ea, veți adăuga atîta strălucire și numelui domniei-voastre și patriei, încît oricine va vedea orașul Arezzo va da cu ochii de un alt soare. Și vă mai jur, pe viul Dumnezeu, că nu este nevoie de altceva decît de a-i da un veșmînt frumos. Există în ea tot ceea ce i se cere celui care scrie ; și nici o faptă de seamă din trecut sau modernă nu e trecută sub tăcere. Vă pricepeți de minune în cosmografie ; adăugați deci vorbirii grație și noblețe. Și vă atrag atenția că, la urma urmelor, dumneavoastră singur vă puteți oferi cinstea de a vă gîndi mai adînc la lucrurile ce vă privesc

de aici vă izvorî gloria lui Pollio, prin a cărui alegere am devenit unchiul copilei sale, pe care am pedepsit-o precum s-a văzut. Iar dacă domnia-voastră nu mi-ați fi ca un frate, nu v-aș fi spus atît de pe larg toate cîte vi le-am spus cu nemăsurată dragoste.

Veneția, *28 august 1537*

CLXXXI

CĂTRE *MADONNA* PERINA RICCIA[1]

O îndeamnă să se înapoieze la Veneția, din vilegiatură de la Gambarare

Spune un proverb despre femei, fata mea, că „unde e înțelegere, nu încape înșelăciune". Dumneata, cu *messer* Polo și Caterina[2], cu servitorul și cu slujnica, mi-ați cerut voie să petreceți opt zile în casa de la țară, dar, cum au trecut zece, mi se pare aproape o datorie să vă înapoiați acasă. Mă bucur că mama dumneavoastră, spre cea mai mare mulțumire a ei, le-a arătat oamenilor acelora necioplițicum se înfățișează și ce purtări are ginerele. Mă bucur că vi se aduc laude pentru a fi luat un asemenea soț, urmîndu-vă propriul vostru îndemn. Iată că fiecare a văzut cu ce haine umblă îmbrăcată o pereche atît de izbutită, lucru care arată că meritați pe deplin strălucirea mea. Rămîne acum să vedeți dacă nu cumva vi se pare că Gambarare ar fi mai renumit decît orașul acesta, iar Brenta ar avea o înfățișare mai veselă decît Canal Grande. După mine, la țară trebuie stat o săptămînă, și nu mai mult, căci într-un răstimp atît de scurt, aerul liber, săl-

[1] Unii biografi înclină să creadă că Aretino ar fi nutrit pentru ea, la o vîrstă înaintată, o dragoste puternică. A murit tînără bolnavă de tuberculoză.

[2] Caterina Sandella, conducătoarea gospodăriei scriitorului. I-a născut-o lui Pietro Aretino pe Adria, recunoscută de acesta drept fiică.

băticia locului și lipsa de șlefuială a oamenilor te îndeamnă, prin noutatea lor, la discuții plăcute. Trecînd apoi termenul despre care am vorbit, asprimea ținutului, cu cîndătenia locuitorilor săi, preschimbă orice desfătare în plictiseală, silindu-te să te înapoiezi la o viață lesnicioasă și civilizată. Tocmai de aceea, vă aștept, părîndu-mi-se că mă aflu, cu cinci guri mai puțin, în aceeași suferință prin care trece un cardinal cînd vede una în plus. Iar faptul că nu vă văd la masă, alături de mine, mi se pare și el o prevestire de sărăcie. Mărturisesc, prin urmare, că a ajunge să te vezi mîncînd oase înseamnă biruința unei firi generoase și nu cea a unui lux strălucit. Afară de asta, firea dumitale plăcută și prietenoasă, fata mea, înfățișează o hrană aleasă pentru anii care încep să-mi facă viața amară. Cinstea plină de cumințenie cu care ești înzestrată e o răsplată pentru supărările prin care mă silesc să trec cei o sută de scuzi pe lună, pe care, slavă Domnului, îi mîncăm, îi dăruim și-i cheltuim, în ciuda celor ce mă urăsc pe mine, care nu doresc răul nimănui.

Veneția, *30 august 1537*

CLXXXIV

CĂTRE CĂLUGĂRUL VITRUVIO DEI ROSSI

Îi mulțumește pentru că i-a trimis în dar trufe, stridii și fructe, deși nu este lacom și iubește mai presus de orice o salată frumoasă făcută dintr-o ceapă

Dacă principii, care ne cer să fim un imbold pentru făgăduielile ce le fac, și le-ar îndeplini pe ale lor cum vi le îndepliniți dumneavoastră pe ale domniei-voastre, ce viață frumoasă și ce vremuri minunate am trăi! Paracliserul de la San Salvatore, foarte cumsecade și deosebit de îndatoritor, mi-a dat bureții pe care mi-ați trimis de-acolo, de la Trevigi, și de care m-am bucurat din dragoste pentru înălțimea-voastră, respectată de mine, acum cînd sînteți călugăr, tot atît cît era iubită în viața lumească, în care ați petrecut odinioară. Și fiindcă trufele, stridiile și fructele nu sînt mîncăruri, ci stîrniri ale poftei, care-i silesc să mănînce pînă și pe cei sătui, n-aș vrea ca plăcerea pe care-am încercat-o mîncîndu-le să vă facă să credeți că m-aș desfăta în viciul lăcomiei, ca să încap pe mîna diavolului, din pricina cîtorva ciuperci. Nu încape îndoială că dacă lucrul acesta ar fi cu putință, sufletul meu s-ar hrăni cu lucruri într-adevăr mărețe: cît privește gura mea, care-ar putea totuși să capete cine știe ce pofte, se hrănește cu mîncăruri țărănești. Iar dacă e un păcat să înfuleci singur o salată făcută dintr-o ceapă întreagă, sînt pierdut, căci mirosul ei îmi place mai mult chiar decît le plăcea șoimilor de bucătărie, care roiau în jurul meselor lui Leon. Și sînt gata să mă pocăiesc, chiar dacă legile ipocriților interzic lăptucile acelor preoți care vorbesc de rău

verdeturile, și pot astfel să apuce încă două jubilee. Cu toate astea, eu nu cred că asemenea fleacuri sînt puse în seama sufletului celui ce se desfată cu ele, întrucît, după părerea lui Neron, sînt aperitive de-ale zeilor, iar răposatul, în chipul acesta, a ajuns în ceruri, și o dovedește *ser* Claudiu, care s-a arătat mai lacom de ele decît de domnie. Oricum ar fi, mulțumirile ce vi le aduc sînt mai numeroase decît erau ele și, ori de cîte ori îmi veți mai dărui așa ceva, voi lăsa de-o parte orice altă mîncare. Iar dacă pe la noi se află ceva care vă gîdilă nările, dați un semn și vi se va trimite imediat. Nu uitați să vă rugați și pentru mine în rugăciunile voastre neîntrerupte.

Veneția, *6 septembrie 1537*

CXCII

CĂTRE DIVINUL MICHELAGNOLO

Despre *Judecata de Apoi*

Întocmai cum uitarea lui Dumnezeu înseamnă o înjosire a faimei și un păcat al sufletului, tot astfel faptul de a nu vă respecta pe dumneavoastră, o, bărbat vrednic de tot respectul, spre care stelele, prielnice, luîndu-se la întrecere între ele, și-au trimis, ca spre o țintă minunată, toate săgețile bunăvoinței lor, ar însemna o batjocorire a talentului și o necinstire a judecății oricărui om înzestrat cu talent și cu judecată. Și fiindcă în mîinile domniei-voastre trăiește ascunsă ideea unei noi firi, greutatea contururilor (cea mai înaltă știință în subtilitatea picturii) vă e atît de ușoară, căci cuprindeți în contururile corpurilor toată finețea artei: lucruri pe care arta însăși le mărturisește ca fiind cu neputință de înfăptuit în chip desăvîrșit, întrucît conturul, după cum știți, trebuie să se înconjoare pe sine însuși, iar apoi să se împodobească în așa fel încît, arătînd ceea ce nu arată, să poată făgădui lucrurile pe care le făgăduiesc chipurile din Capelă celui ce pricepe să le judece mai bine decît să le privească. Ca unul care, cu laudele și cu osînda, am terminat repede cu cele mai multe merite și greșeli ale altora, vă salut, pentru a nu preschimba în nimic puținul pe care îl înfățișez. Nu aș cuteza s-o fac dacă numele meu, îngăduit de urechile oricărui principe, nu ar fi pierdut o mare parte din nevrednicia sa. Și sînt mai mult decît dator să vă respect, căci lumea

are numeroşi regi, dar numai un singur Michelagnolo. Este o mare minune faptul că firea, neînstare să aşeze atît de sus un lucru pe care domnia-voastră să nu-l descopere cu iscusinţă, nu se pricepe să întipărească în operele sale maiestatea aceea pe care o cuprinde în ea uriaşa putere a stilului şi a dălţii domniei-voastre: prin urmare, cui vă vede pe dumneavoastră, puţin îi pasă că nu i-a văzut pe Fidias, pe Apelles şi pe Vitruviu, ale căror duhuri au fost umbra duhului domniei-voastre. Îi socot însă fericiţi pe Parrasiu şi pe ceilalţi pictori din vechime, căci vremea nu a îngăduit ca înfăptuirile lor să fi dăinuit pînă în ziua de astăzi: pricină pentru care noi, deşi încrezători în ceea ce trîmbiţează hîrţoagele, şovăim să vă acordăm acel laur pe care — numindu-vă sculptor unic, pictor unic şi arhitect unic — vi l-ar da ei, dacă ar fi puşi să judece cu ochii noştri. Iar dacă astfel stau lucrurile, de ce să nu vă mulţumiţi cu gloria cîştigată pînă acum? Mi se pare că ar trebui să vă fie de-ajuns faptul că i-aţi biruit pe ceilalţi cu restul înfăptuirilor. Cu *Sfîrşitul Universului*, pe care îl pictaţi acum, mi se pare că urmăriţi să întreceţi *Facerea lumii*, pictată mai de mult [1], pentru ca picturile domniei-voastre, biruite chiar de picturi, să vă aducă victoria asupra voastră înşivă. Cine nu s-ar înspăimînta însă punînd mîna pe penel întru înfăptuirea înfricoşătorului subiect? Îl văd în mijlocul gloatelor pe Antierist, avînd înfăţişarea pe care numai mintea domniei-voastre i-o poate da. Văd spaima pe frunţile celor vii. Văd soarele, luna şi stelele dînd semne că-s gata să se stingă. Văd cum îşi dau parcă duhul şi focul, şi apa, şi văzduhul, şi uscatul. Văd, undeva, departe, Natura înspăimîntată, încîrcită şi stearpă, la vîrsta ei aducătoare de neputinţă. Văd Timpul, posmăgit şi tremurător, care, ajuns la capătul zilelor sale, s-a aşezat jos, pe un trunchi uscat. Şi-n vreme ce aud trîmbiţele îngerilor zguduind inimile în toate piepturile, văd Viaţa

[1] Pe bolta Capelei Sixtine.

și Moartea, apăsate de o tulburare cumplită, fiindcă una se trudește să-i ridice pe cei morți, iar cealaltă își dă silința să-i doboare pe cei vii. Văd Nădejdea și Desperarea, îndrumînd șirurile celor buni și cetele celor răi. Văd amfiteatrul norilor, zugrăviți de razele pornite din focurile neprihănite ale cerului, iar deasupra lor, în mijlocul armiilor sale, îl văd așezat pe Cristos, înconjurat de străluciri și de spaime. Mă uit la chipul lui scînteietor și-l văd cum, zvîrlind flăcări de lumină veselă și înfricoșătoare, îi umple de veselie pe cei buni și de groază pe cei ticăloși. Între timp, văd slujitorii iadului, care, cu o înfățișare groaznică și întru gloria mucenicilor și a sfinților, batjocoresc pe unii de seama lui Cezar și a lui Alexandru, căci a te birui pe tine însuți e cu totul altceva decît a birui lumea. Văd Faima, cu cununile și laurii călcați în picioare, zvîrliți acolo, undeva, sub roțile carelor sale. În cele din urmă văd ieșind din gura Fiului lui Dumnezeu marea hotărîre. O văd sub forma a două săgeți, aducătoare, una, de mîntuire, iar cealaltă, de osîndă : și văzînd-o pe aceasta din urmă zburînd pe jos, simt furia cu care izbește în alcătuirea Universului, sfărîmîndu-l și risipindu-l. Văd luminile paradisului și cuptoarele iadului, care despart beznele pogorîte pe chipul văzduhului. Și astfel, gîndul care mă duce la prăbușirea din ziua Judecății de Apoi îmi spune: „Dacă privirea operei lui Buonaruoti ne silește atît să ne temem și să ne cutremurăm, cît vom tremura și cît ne vom înfricoșa văzîndu-ne judecați de Cel care trebuie să ne judece ?“ Crede însă domnia-voastră că legămîntul pe care l-am făcut de a nu mai revedea Roma nu va trebui călcat din dorința de a vedea o asemenea poveste ? Îmi convine mai mult ca hotărîrea mea să se dovedească mincinoasă decît să insult talentul domniei-voastre, pe care o rog să îndrăgească dorința ce mă îndeamnă să-l preamăresc.

Veneția, *16 septembrie 1537*

CXCV

CĂTRE *MESSER* FRANCESCO MARCOLINI

Laudă cartea a patra din *Arhitectura* lui Sebastiano Serlio din Bologna, publicată de către Marcolini, și pe Ercole d'Este, căruia îi este dedicată lucrarea

Nu-mi pare rău deloc, frate, că nu ai dat la tipar *Scrisorile* mele atît de curînd cum doream eu, fiindcă măreața, frumoasa și folositoarea sarcină a tipăririi *Arhitecturii* lui Serlio [1] cumătrul meu, s-a interpus între zăbava dumitale și voința mea. Am văzut-o și am citit-o toată și îți jur că este atît de frumoasă ca înfățișare, atît de bine ilustrată, atît de desăvîrșit proporționată ca măsuri și atît de limpede în idei încît nu-i lipsește, dar nici nu-i prisosește, fie chiar cel mai neînsemnat amănunt. Iar autorul, care cu modestia felului său de a lucra, însuflețește lucrurile descrise ori desenate de el, nu putea, fără să-și micșoreze prețuirea de care se bucură și faima operei, să o dedice altui senior afară de Ercole [2], ducele Ferrarei, care — datorită înțelepciunii sale, bogăției sale și strălucirii minunate a locului, dar și ademenit de mărețul început al străbunului[3], de pornirea lucrărilor într-un pămînt nou și de străzile largi, deloc cotite — nu se va putea opri să

[1] *Sebastiano Serlio* (1475—1554), a tipărit în tipografia lui Marcolini, în anul 1537, cartea a IV-a a tratatului său despre arhitectură. Primele trei cărți au apărut ulterior.

[2] Ercole al II-lea d'Este i-a succedat, în 1534, lui Alfonso I.

[3] Ercole I d'Este, care a mărit Ferrara, adăugîndu-i cartiere noi, cu străzi lungi și drepte.

purceadă la înfăptuirea minunatelor exemple din compoziţiile lui *messer* Sebastiano. Să lăsăm de o parte uriaşa plăcere a clăditului, confortul unei locuinţe frumoase şi folosul pe care-l are toată lumea de pe urma feluritelor lucrări ce se ivesc precum şi faima eternă, pe care cel ce construieşte o cîştigă atît pentru el cît şi pentru oraş: principele, care domneşte cu strălucire, fiind făcut după chipul lui Dumnezeu, trebuie să-l imite pe Atoatefăcătorul, a cărui putere, potrivit cu voinţa sa, a clădit paradisul pentru îngeri şi lumea pentru oameni, plăsmuind, în chip de stemă, pe faţa uriaşei maşinării a cerului, un soare de aur, cu nenumărate stele şi cu o lună de argint, într-un uriaş cîmp de un albastru puternic, aşternut de minunatul penel al naturii. Şi, întocmai cum, încă înainte de a simţi că i se deschid ochii cunoaşterii, oricine se naşte aici rămîne uimit văzînd cînd cerul, cînd pămîntul, şi-l proslăveşte pe acela care l-a făcut pe cel dintîi şi l-a creat pe cel de-al doilea, tot astfel urmaşii, minunîndu-se de măreţia clădiriilor începute şi terminate de excelenţa-sa, vor binecuvînta prevederea generoasă a mărinimosului lor înaintaş, la fel cum este binecuvîntată cutezanţa celor vechi, sculptată în teatre şi în amfiteatre, de către cel care vede ruinele din Roma, a căror minunăţie mărturiseşte că aici au fost locuinţele stăpînitorilor lumii, şi nu ştiu dacă s-ar crede ceva din ceea ce spun răspicat documentele, dacă măreţia lor înfricoşătoare nu ar apărea în admirabila măiestrie ce se iveşte încă printre resturile coloanelor, statuilor şi marmorelor doborîte de vreme. Şi, tocmai de aceea, înălţimeasa ducele şi-ar micşora vrednicia titlului său dacă nu ar răsplăti cu dărnicie ostenelile bolognezului[1], bărbat la fel de priceput în ce priveşte credinţa şi frumuseţea vieţii ca şi în prezentarea lui Vitruviu şi a lui însuşi.

Veneţia, *18 septembrie 1537*

[1] Sebastiano Serlio era originar din Bologna.

CXCVI

CĂTRE REGELE FRANCISC I

Îl îndeamnă pe ocolite să se desprindă din alianța cu turcii și să intre în liga din care făceau parte papa, împăratul și republica venețiană [1]

Maiestatea-voastră a auzit de cucernica, măreața și mărinimoasa hotărîre pe care datoria și cinstea i-au făcut să o ia pe cucernicii, măreții și mărinimoșii venețieni. Știți bine că ei, disprețuind bogățiile lor din Orient, comorile pe care le scoteau de acolo, pierderea de sînge și chiar nemaiauzitele propuneri ale turcilor, au pus din nou în slujba lui Cristos — împreună cu papa și cu împăratul — forțele lor de pe mare și de pe uscat. Din pricina aceasta, lumea se vede silită să vă întrebe ce anume e mai puternic în preaînaltul vostru suflet: ura pe care le-o purtați altora, ori dragostea pe care i-o datorați lui Dumnezeu ? Dacă e mai puternică ura, luați aminte la titlul de „preacreștin"; căci, dacă celui ce se împodobește cu semnul credinței voastre nu-i e îngăduit să vi se ridice împotrivă, nu-i voie nici ca el să fie lovit cu ajutorul principiilor lui. Dacă e mai mare dragostea, iată liga sacrosanctă, care, nu numai că vă face loc, dar vă și îmbrățișează, acordîndu-vă cea mai înaltă prețuire. De aceea, stați de vorbă cu sufletul vostru și gîndiți-vă că față de Dumnezeu, care v-a dăruit cel mai frumos regat din cîte există, firea cea mai generoasă cu putință, cunoașterea

[1] Liga împotriva turcilor fusese constituită în septembrie 1537.

cea mai adîncă de care se poate auzi și grația cea mai prietenoasă care poate fi văzută, nu se cade să vă despărțiți de cei ce-i sînt apropiați pentru a vă alătura vrăjmașilor săi ; tocmai de-aceea, lumii i se și pare, de altfel, că virtuțile bunătății regești au fost biruite de viclenia încăpățînării. Soarta taie sticla tuturor capetelor ce se izbesc de diamantul ei. Și tocmai de aceea, răsturnîndu-vă orice gînd și orice faptă, ea își bate joc de cele două milioane în aur, cheltuite de Franța ca să înduioșeze cruzimea celor trei sute cincizeci de vele otomane, care au cucerit Castro [1]. Vă spun, Sire, că aceasta este cerința faptelor: prin urmare, cedîndu-i, împăcați-vă cu marele vostru cumnat[2], profitînd de prilejul pe care vi-l pune în față Dumnezeu însuși, pentru ca să luați parte la cucerirea mormîntului său. Să vă înduplece pilda lui Pepin și a lui Carol, și a celor care i-au urmat, rînd pe rînd, de ale căror armate au fost așezați din nou pe tron al cincilea și al patrulea Ștefan, al treilea Leon, Urban, Pasquale și Gelasio al doilea, Eugeniu al treilea, precum și Inocențiu al patrulea și ceilalți papi, alungați de mînia unuia și de orgoliul altuia. Inima nu vă este însă tulburată de neîncrederea pe care trebuie s-o aveți în firea bănuitoare a necredincioșilor? Socotește maiestatea-voastră că două credințe deosebite, amestecate laolaltă de furia războinării, pot ajunge la înfăptuirea unui scop frumos? Credeți cumva c-o să îmblînziți cruzimea turcească, ajutat de omenia galică ? Dacă vă duceți cu gîndul la cutezanța lui Soliman, făcut de rușine în Ungaria și înfrînt în Persia[3], spuneți-mi: cum răsplătește el pornirile pașnice pe care orașul acesta atotputernic i le-a dovedit vreme de patruzeci de ani? Și, totuși,

---

[1] În iulie 1537, turcii asediaseră și cuceriseră localitatea Castro din Italia.

[2] În 1539, regele Francisc I se căsătorise cu Eleonora de Austria, sora lui Carol al V-lea.

[3] În anii 1535—1536, turcii fuseseră înfrînți în mai multe rînduri de șahul Persiei.

trebuie să-şi aducă aminte că la Rodos a fost, se poate spune, ca şi prizonier [1]. Vai ! luaţi aminte, rege glorios, la rangul vostru şi la datoria pe care-o aveţi şi nu vă puneţi sufletul în primejdie, căci aşa se zvoneşte. Urechilor regale să nu le placă glasul necredinţei, care făgăduieşte să vă strige numele în gura mare, dacă veţi rămîne alături de acela care se desparte de sine însuşi — printr-o îngîmfare firească, atît de mare fiind nerușinarea pe care i-o dau măreţia împărăţiei şi nesfîrşitul număr al ciinilor — şi ale cărui trupe sînt lipsite de meşteşug, de judecată şi de prudenţă, principalele însuşiri ale armatei. Lăsaţi însă acum supărările în mîna puternică a credinţei noastre, unindu-vă sufletul cu sufletele ucenicilor lui Cristos; căci e mai mare gloria de a-ţi pierde viaţa şi domnia pentru botezul Domnului, decît ruşinea de a trăi veşnic şi de a domni numai pentru tăierea împrejur a celorlalţi. Tocmai de aceea, scăpaţi-vă de monstrul cel mare, a cărui putere mai mult înspăimîntă decît insultă ; iar cine se încrede în el, nu are încredere în Dumnezeu ; iar „confederaţiei" celor ce-i stau în preajmă i se poate spune mai curînd „separaţie", şi e o faptă mai potrivită pentru răzvrătiţii din cer decît pentru principii lumii. Afară de asta, obrăznicia sa priveşte prietenia voastră ca pe o sclavă şi se laudă cu ea ca şi cînd ar fi vorba de o biruinţă a lui; şi aşa se şi cade să facă, de vreme ce flamurile care au făcut Orientul să tremure de-atîtea ori se înclină în faţa steagurilor lui Mohamed. Ehei, ticăloasă sete de stăpînire! ehei, cruntă poftă de răzbunare! tu, tocmai tu trebuie să tulburi mintea celui mai curat şi celui mai nobil rege care a existat vreodată ? Unde e, Francisc, vitejeasca înţelepciune, care, născută fiind în mijlocul biruinţelor, v-a îmbogăţit cu atîtea triumfuri ? Ea nu v-a părăsit, totuşi. Toc-

[1] În anul 1522, apărat de cavaleri şi primind ajutor din partea veneţienilor, Rodos-ul rezistase timp de cîteva luni asediului impus de sultanul Soliman.

mai de aceea, împliniți rugile Bisericii și dorințele fierbinți ale poporului ei. Iată-l pe Paul care vă cheamă, iată-l pe Carol care vă primește, iată-l pe Marcu, care vă îndeamnă să faceți în așa fel încît mai curînd să vă puteți lăuda cu graba, decît să vă căiți de întîrziere, încredințîndu-vă că orice socoteală, pe care vi se pare că ați avea-o cu oamenii, este o nedreptate ce i se face lui Cristos.

Veneția, *18 septembrie 1537*

CCXIV

CĂTRE *MESSER* DOMENICO BOLANI

Descrie, plin de entuziasm, casa pe care Bolani i-a dat-o cu chirie

Mi s-ar părea, onorabil gentilom, că aș păcătui prin lipsă de recunoștință dacă nu aș plăti prin laude o parte din ceea ce sînt dator față de poziția dumnezeiască în care e așezată casa unde locuiesc în cea mai deplină desfătare a vieții mele, căci se află într-un loc căruia nimeni nu-i poate descoperi nici un cusur. Tocmai de aceea, vorbind despre meritele ei, mă tem întocmai cum te temi cînd vorbești despre meritele împăratului. Sigur că acela care a construit-o a așezat-o cu fața cea mai importantă pe latura cea mai frumoasă a Canalului cel mare. Și fiindcă acesta e patriarhul oricăror alte rîuri, iar Veneția e papessa oricăror altor orașe, vă pot spune cu mîna pe inimă că mă bucur de strada cea mai frumoasă și de vederea cea mai veselă din lume. Nu mă arăt niciodată la ferestre la ora cînd trec negustorii, fără să văd o mie de inși sau tot atîtea gondole. Ochiul meu drept vede Piața de păsări și Pescăria, iar cel stîng Podul și Hanul nemților; la încrucișarea amîndurora, am Rialto, înțesat de oameni care se agită. Am aici viile în bărci, brînzeturile și vînatul în prăvălii, grădinile de zarzavat pe caldarîm. Nu duc grija gîrlelor care să irige fînețele, de vreme ce în zori văd apa acoperită cu tot felul de lucruri, potrivite fiecărui anotimp. Și e o adevărată desfătare să-i vezi pe aducătorii belșugului de fructe și de zarzavaturi împărțindu-le celor

care le duc unde trebuie! Totul este însă un fleac pe lîngă priveliștea celor douăzeci și chiar douăzeci și cinci de bărci cu pînze, pline cu pepeni, care, strînse una într-alta, alcătuiesc aproape o insulă în fața mulțimii ce-a năvălit și încearcă să-și dea seama — după miros și după greutate — dacă harbujii sînt bine copți. Despre nevestele frumoase, strălucitoare de-atîta mătase, aur și nestemate și stînd mîndre pe scăunașele bărcilor, nu mai vorbesc, pentru a nu micșora faima unui asemenea fast. Voi spune însă că mă strîmb de rîs, în timp ce strigătele, fluierăturile și hărmălaia barcagiilor le năucesc pe cele ce au ca vîslași servitori fără ciorapi stacojii. Și cine nu s-ar scăpa pe el de rîs, văzînd răsturnîndu-se, în miezul iernii, o barcă înțesată cu nemți de-abia ieșiți din cîrciumă, cum am văzut eu și bîrfitorul de Giulio Camillo[1], care, cu firea lui glumeață, obișnuiește să-mi spună că intrarea unei astfel de locuințe — întunecată, incomodă și cu un debarcader nenorocit — seamănă cu faima înfricoșătoare pe care mi-am cîștigat-o prin înfățișarea adevărului. Pe urmă, spune însă că oricine mă cunoaște bine află în prietenia mea curată, sinceră și firească, mulțumirea aceea liniștită pe care-o simți și atunci cînd stai sub portic sau ieși în balcoanele casei despre care vorbim. Dar, pentru ca dintre desfătările ochilor să nu lipsească nimic, iată-mă contemplînd cu privirile, într-o parte, portocalii care auresc temeliile palatului camerlingilor, iar în cealaltă, canalul și podul Sfîntului Ioan Crisostom. Nici măcar soarele iernii nu cutează vreodată să se înalțe înainte de-a se saluta cu patul meu, cu odaia mea de lucru, cu bucătăria mea, cu odăile mele și cu salonul meu. Iar ceea ce prețuiesc cel mai mult este noblețea vecinilor. Am, chiar peste drum, adîncgrăitoarea măreție a onoratului Maffio Lioni[2], ale cărui nedezmințite virtuți au trecut ca moștenire în-

[1] Giulio Camillo Delminio, literat, menționat și în *Comedia Curților*.

[2] Literat venețian, menționat și în alte scrisori ale lui Aretino.

văţăturile religioase, ştiinţa şi frumoasele purtări în mintea nobilă a lui Girolamo, a lui Piero şi-a lui Luigi, feciorii săi minunaţi. Îl am, tot aici, şi pe Serena[1], cumătrul şi fiul meu, atît prin jurămînt cît şi prin dragostea ce ne leagă. Îl mai am şi pe mărinimosul Francesco Mocenico[2], a cărui strălucire înseamnă masă niciodată strînsă pentru cavaleri şi gentilomi. Îl văd alături de mine pe bunul *messer* Giambattista Spinelli, în a cărui casă părintească se găsesc dragii mei Cavorlini[3], în legătură cu care rog pe Dumnezeu să ierte nedreptatea ce le-a făcut-o soarta. Nu socot un mai mic noroc nici draga şi prietenoasa vecinătate a doamnei Iacopa. În sfîrşit, dacă mi-aş sătura astfel şi simţul pipăitului, şi celelalte simţuri, cum îmi satur văzul, casa pe care-o laud mi-ar părea un adevărat paradis, căci îmi bucur privirile cu toate desfătările pe care mi le pot da obiectele de aici. Nu pot să uit oamenii de seamă străini, ca şi pe-ai noştri, care au grijă să treacă pe lîngă uşa mea ; nici de mîndria care mă face să mă simt în al nouălea cer în timp ce bucentaurul plutеşte în sus şi-n jos ; nici de întrecerile pe apă, nici de serbările cu care se mîndreşte tot timpul Canalul, stăpînit de privirile mele. Unde mai pui însă luminile — care, după căderea serii, seamănă cu nişte stele împrăştiate — din prăvăliile unde se vînd cele de trebuinţă pentru prînzurile şi cinele noastre? Dar orchestrele, care îmi supără auzul, în timpul nopţii, cu armonia consonantelor lor? Iar înainte de a ajunge la sfîrşitul plăcerilor ce-mi sînt hărăzite datorită perspectivei largi pe care-o am, ar trebui arătată adînca judecată a domniei-voastre în privinţa literaturii

[1] Giannantonio Serena, căruia îi este adresată scrisoarea a CXXVI-a.

[2] Corect : Mocenigo.

[3] Aluzie la o importantă pierdere bănească suferită de familia Cavorlini, giuvaergii veneţieni. Luigi, cel mai de seamă dintre ei, este amintit şi în alte scrisori.

și a conducerii treburilor publice. Și tocmai de aceea, dacă din fleacurile scrise de mine se întrevede și o brumă de minte, pricina stă în ajutorul pe care mi-l dă nu vîntul, nu umbra, nu violetele și nu verdeața, ci mulțumirea sufletească ce o încerc în atmosfera aceasta de fericire din casa dumneavoastră, în care îl rog pe Dumnezeu să îngăduie să-mi duc mai departe, sănătos și în putere, anii cuveniți să-i trăiască un om cumsecade.

Veneția, *27 octombrie 1537*

CCCVI

CĂTRE MAGNIFICUL *MESSER* PIETRO TRIVISANO DAI CROCICCHIERI

Își amintește cu părere de rău de Ferrier Baltrami. Cu cît se trăiește însă mai puțin, cu atît este mai bine

Îndată ce v-am văzut lîngă patul lui *don* Lope Soria, de unde plecase tocmai atunci excelența-sa ducesa de Urbino, care îl vizitase, fiindcă era bolnav, m-am simțit pe de-a-ntregul mișcat de amintirea lui *messer* Ferrier Beltrami, căci, lipsit de tovărășia lui, îmi păreați ca o zi fără soare. Văzîndu-vă împreună în biserică, la spovedanie, în barcă și acasă, mi-am spus mie însumi, în atîtea rînduri : „Iată mărturia desăvîrșitei prietenii și pilda plăcerilor curate !“ Cum însă tot Dumnezeu, care vi-l dăduse, vi l-a și luat, vă sfătuiesc să căutați a vă liniști. Afară de asta, nu trebuie să ne întristăm dacă un altul ne-o ia înainte pe drumul pe care-l vom face cu toții. Lumea este o încăpere împrumutată nouă de către bunăvoința lui Cristos și a firii ; iar cine stă mai puțin în ea trăiește mai mult, fiindcă moartea este viață, iar temnița în care ne țin zăvorîți toate necazurile ce se pot închipui o părăsim cu sufletul eliberat. Iată : în orașe, pizma, nedreptatea și ambiția aduc numai jale ; la sate, purtările civilizate se preschimbă în apucături sălbatice ; copiii aduc cu ei grija de a-i îmbogăți și spaima de a-i pierde ; văzîndu-te fără ei, se naște dorința de a-i avea ; pacea zămislește desfrîul, iar războaiele risipesc sîngele ; stăpînirea cade pradă

bănuielilor ; aservirea este izvorul deznădejdei ; sărăcia e ocolită de fiecare, iar bogăția e jefuită de oricine ; tinerețea este supusă avînturilor și furiilor, iar bătrînețea suferințelor și bolilor. De aceea, cel mai bine pentru om este să se nască, iar o dată născut, să moară de grabă.

Veneția, *18 decembrie 1537*

CCCXXXIII

CĂTRE MARELE MICHELAGNOLO BUONARUOTI

Este adînc mișcat de cinstea pe care î-a făcut-o Michelangelo, răspunzîndu-l la scrisoarea CXCII. Trimite întîia Carte a *Scrisorilor* și cere cîteva desene

Întrucît nu am un vas de smarald, asemănător cu acela în care Alexandru cel Mare a așezat operele lui Homer, atunci cînd *messer* Iacopo Nardi, om vrednic de respect, și pentru vîrsta, și pentru știința sa, mi-a înmînat mult-prețuita voastră scrisoare, frumusețea ei și nevolnicia mea m-au făcut să plîng. Iar după ce am citit-o cu respectul cuvenit, neavînd alt loc mai nobil, am așezat-o cu evlavie înlăuntrul preasfîntului privilegiu acordat mie întru amintirea înaltei bunătăți a împăratului Carol, pe care îl păstrez într-una din cupele de aur ce mi-au fost dăruite mai de mult de către bunăvoința nobilă a veșnicului Antonio da Leva. Cum însă este păcat să fi cheltuit un timp atît de scump și vrednic de laudă numai spre a-mi răspunde, spun că mie unul mi-ar fi ajuns, și prea ajuns, favoarea de a vă fi aplecat să primiți scrisoarea mea, pe care v-am scris-o nu pentru a vă atrage atenția asupra picturii din *Judecata de Apoi*, ci pentru a vă încredința că nu se poate închipui nici o altă lucrare care să nu fie mai prejos decît felul vostru de a lucra. Sînteți, fără îndoială, o ființă dumnezeiască ; și, tocmai de aceea, cel care vorbește despre voi, se cade să o facă într-un chip supraomenesc, dacă nu vrea să-și dea pe față ignoranța, ori să mintă, vorbind într-un chip prea obișnuit. În ce mă privește, primesc drept un dar cu totul aparte îngăduința pe care mi-o dați de a

scrie o parte din ceea ce știți, în chipul în care știu eu. Și, ca să vedeți începutul, iată volumul, în care, ca să mă laud cu gloria numelui vostru, m-am folosit de el în repetate rînduri. Nu s-ar cădea însă ca respectul meu să capete de la principele sculpturii și al picturii unul din acele cartoane pe care obișnuiți să le aruncați pînă și în foc, pentru ca, în viață fiind, să mă bucur de el, iar, după moarte, să-l duc cu mine-n mormînt ? Știu că o asemenea rugă înfumurată nu va fi prilej de supărare pentru strălucirea prietenului rugat, atît fiindcă este de neam nobil cît și pentru a nu da de rușine, ca mincinoase, făgăduielile ce mi le-a făcut și în legătură cu propria-i persoană, și în legătură cu oricare lucru al său.

Veneția, *20 ianuarie 1538*

CCCLXXXVIII

CĂTRE *MESSER* GIORGIO, PICTORUL

Cîte lucruri frumoase i-a trimis Vasari!

Împreună cu scrisorile, am primit și cei doi căpitani, desenați de domnia-ta, la cererea mea, după cei de la mormintele ducelui Giuliano și ducelui Lorenzo, care mi-au plăcut mult, atît pentru felul cum ai știut să-i desenezi cît și fiindcă sînt făcuți de Dumnezeul sculpturii, din a cărui mînă am văzut ieșită schița *Sfintei Caterina*, pe care a desenat-o cînd era încă doar un copil. Iar un atît de înalt început, plin de maiestate și de știință, arată limpede că numai rareori stelele dăruiesc oamenilor asemenea însușiri. Și cine n-ar rămîne uimit văzînd urechea atît de amănunțit executată în creion? Spun pictorii, cărora le-am arătat-o ca pe niște moaște, că singur cel care a făcut-o ar fi în stare s-o facă încă o dată. Mi-am arătat încîntarea în toate chipurile, îndată ce am văzut-o, dar, deschizînd caseta, trimisă mie de către „I Giunti"[1], în care se afla capul unuia dintre strămoșii glorioasei case a Medici-lor, uimirea m-a făcut să rămîn cîtva timp stană de piatră. Cum este însă cu putință ca strălucirea lui Alessandro, pentru a fi pe placul unuia dintre sluji-

[1] Tipografie și editură florentină, înființată în 1497, de către Filippo de Giunta. Ulterior, aceeași familie înființează o tipografie și la Veneția.

torii săi, să primească a se lipsi de el ? Este atît de minunat și vrednic de slăvit încît mi-e teamă să-l privesc și să-l laud. Ce barbă cîrlionțată ! Ce șuvițe de păr ! Ce frunte ! Ce scobituri ale ochilor ! Ce urechi frumos conturate ! Ce profil minunat are nasul și cît e de precisă despicătura gurii ! Nici nu se poate spune cîtă armonie există între sentimentele care îl fac să pară viu ; nici nu se poate închipui cît de mult dă el impresia că privește, că tace și că ascultă. Înfățișarea lui lasă să se vadă mîndria sacrosanctei bătrîneți : și e, totuși, doar lut, frămîntat cu degetele experienței, în cîteva trăsături. Iar, ca să închei, dăltița marelui bărbat este însuși duhul artei : și de aceea, figurile pictate și sculptate de el vorbesc, se mișcă și respiră. Nu numai eu sînt mîndru de a avea lucrurile pe care domnia-ta, cu îngăduința stăpînului nostru, mi le-ai trimis, ci întreg acest oraș strălucit se laudă cu ele. Și fiindcă darul, pentru a nu-i micșora prețul cu bicisnicia puterilor mele, nu poate fi răspîndit în nici un fel, mulțumesc unui atît de mare stăpîn și unui atît de desăvîrșit prieten, tăcînd.

Veneția, *15 iulie 1538*

CCCXCIV

CĂTRE REGELE FRANȚEI

Laude pentru pacea încheiată cu Carol al V-lea

Din ziua în care îngerii, preaslăvite sire, au vestit păstorilor nașterea Mîntuitorilor, nu s-a mai auzit niciodată un glas care să îmblînzească mai mult cugetele și să liniștească mai mult mințile decît a făcut-o vestea ce a adus la cunoștința lumii pacea și împăcarea dintre Spania și Franța. Și răspîndindu-se bucuria mîntuirii obștești în fiecare popor, aceiași oameni care urau izbînzile fericite ale maiestății galice, purtînd acum în suflete și în inimi respectul față de aceasta, vă numesc rege binecuvîntat, conducător mărinimos, principe drept, stăpîn mai mult decît bun, cavaler virtuos, ființă nobilă și suflet sfînt. Așa se și cuvine, de altfel, fiindcă puterile cerului, care vă îndrumă, proslăvesc în fața lui Dumnezeu bunătatea și religia preacreștină. Astfel că Dumnezeu însuși, numindu-vă „fiu întîi născut al credinței apostolice", primește ca frumusețea vieții voastre, care nu mai are nevoie de nimic, să se preschimbe în acea stare de har al cărei nume nu încape în sine însuși : iar măreția sa, care depășește strălucirea laudei, înălțimea cinstei, imensitatea gloriei și norocul fericirii, nu poate fi arătată în cuvinte. Cum nu poate fi arătat nici meritul Coroanei voastre în cinstita și îndurătoarea încheiere a păcii, a cărei venerabilă milostenie cruță viețile, economisește sîngele, salvează orașele, păstrează cinstea, adună

comori, menține belșugul, respectă legile, sporește virtuțile, înmulțește lumea, slăvește pe cei buni și ocrotește cu grijă lăcașurile de închinăciune. Tocmai de aceea, pacea este mîntuire dumnezeească, dar al îndurării divine ; pacea este tronul rațiunii și scaunul dreptății ; ea este gloria monarhiei și sporirea moșiei acesteia, astfel că, acesta fiindu-i placul, bunătatea voastră a săvîrșit un lucru vrednic de ea, dorit de ea și bine știut de ea. Soarta nu a cîștigat însă niciodată o biruință care să strălucească așa cum strălucește aceea pe care a cîștigat-o maiestatea-voastră numai înfrînîndu-vă dorința de a învinge, căci renunțarea la lucrurile dorite stă mai presus de orice biruință. Iar înfrînarea aceasta a dorinței, nu numai că vă face prețuit de inimile tuturor oamenilor dar vă și întărește și vă confirmă puterea regească, veșnicită de milostivirea lui Cristos, căci marele Francisc, neîmbătat de onoruri și credincios îndatoririlor sale, a străbătut depărtările cu luntrea lui umilă, care, împinsă de arhanghelul Mihail, l-a dus pînă la împărat : faptă vrednică de aducere aminte, faptă nemaiauzită și pe care nu o poți aștepta decît de la sufletul uriaș al unui asemenea rege, a cărei supremă generozitate a făcut să tremure Orientul numai cu umbra brațelor care, cu îngăduința sufletului, au cuprins sacrul grumaz al preaînaltului împărat.

Veneția, *1 august 1538*

CCCXCV

CĂTRE *MESSER* AGOSTINO RICCHI [1]

Pornind de la faptul că Pierina Ricci a fost nevoită să ia anumite siropuri, Aretino folosește prilejul pentru a-și bate joc de medicină și a-și aminti de un bătrîn în vîrstă de peste o sută de ani

Fiindcă siropurile preastrălucitului Dionisi Cappucci pot fi foarte folositoare și puțin dăunătoare, *madonna* Pierina [2] a cutezat să le ia, iar lipsa lor de orice putere lecuitoare va fi suplinită de încrederea pe care o avem în ele și în el, atît fiindcă ele sînt ridicate în slăvi cît și fiindcă el ne iubește. Cu toate că ți-ar fi mai mare dragul să trăiești, dacă trupul omenesc ar fi cruțat de boli, ori, chiar stînd sub puterea acestora, dacă tainele măreței medicine, comoară a filozofilor și glorie a filozofiei, s-ar lăsa dezvăluite de către acele *recipe* [3] potrivit cu nevoile vieții-lor omenești. Dar, întocmai cum nu știm dacă născocitorul minunilor lor a fost Adam, Esculap, Ermogen, Rofo, Donastie, Vacileu evreul, Diori sau Doransi [4], tot astfel n-ar trebui nici să ne îmbolnăvim. Cei de mai sus au căutat, au cercetat și s-au certat în privința lucrurilor supraomenești, bătîndu-și capul în legătură cu înțelegerea pricinii golului și a plinului, a sfîrșitului și a nesfîrșitului și, în

[1] În unele manuscrise, scrisoarea aceasta îi este adresată lui Michelagnolo Biondo.

[2] Pierina Ricci. În alte manuscrise apare numele Caterina. (Sandello.)

[3] Rețete (lat.).

[4] Numele acestor legendari născocitori de leacuri se găsesc menționate, cu unele mici modificări, și în comedia *Ipocritul* (Actul 3, scena a VI-a).

ciuda aiurelilor lor, n-au știut niciodată ce să facă pentru ca trupul să nu ne mai doară. Jupîn Enoch [1], fiindc-a visat nu știu ce mojar de farmacie, și-a atribuit cunoașterea științelor oculte și cerești. Cred, fără nici o îndoială, că lucrurile de jos sînt aidoma celor de sus și că cele de sus se află în legătură cu cele de jos ; totuși, făcătorul minunilor e numai Dumnezeu, din a cărui putere izvorăsc minunatele efecte ale operațiilor medicale. De aceea, cînd boala ne trîntește la pat, să trimitem după duhovnic și să ne curățim burta și casa sufletului de prisosul păcatelor : apoi, să trimitem urina în fața ochilor domniilor-voastre, dînd cu tifla băuturilor aromatice, a căror dobitocie ține seamă de toanele lunii și soarelui, voind să știe dacă acestea sînt în faza flegmatică, ori în cea colerică, ori în cea melancolică. Între timp, bieții oameni se roagă și-și scutură punga. Iată : natura, maestră a maeștrilor, a vrut s-arate artei nebunia rețetelor, ținîndu-l în balamale, numai prin propriile ei puteri, pe un anume Marco Schiavone, a cărui vîrstă (dar-ar Domnul să fie și-a mea la fel), trece de o sută douăzeci și nouă de ani. Arată la chip ca un heruvim și, așa bătrîn cum e, își agonisește pîinea lui și-a celor din casă din ceea ce cîștigă făcînd putinee. Îl opresc deseori la masă cu mine și îl ajut deseori cu cîte-o pomană, respectîndu-l ca pe o dovadă de vitalitate și ca pe niște moaște ale vremii. Ce spuneți, deci, despre corpurile compuse, despre contrarietatea celor patru elemente și despre cele tot atîtea umori contrarii, care au veșnic nevoie să se hrănească ? E cu putință ca bietul om să se fi arătat cumpătat sau hulpav, mîncînd ori postind, rămînînd cast ori desfătîndu-se trupește, dormind ori vegheind, trudind, ori odihnindu-se ? Se poate crede că un astfel de om va fi mîncat totdeauna bucate potrivite cu anii și cu constituția lui, păzindu-se de ceea ce dăunează ori îngrașă, pregătind mîncărurile grele la foc, și lăsîndu-le pe cele ușoare

[1] Există două personaje biblice cu acest nume, din care unul era fiul lui Cain, iar celălalt tatăl lui Mathusalem.

în zeama lor ? Nu știu dacă, trezindu-se, s-a întins, ca să-și sporească puterea și nici dacă și-a pieptănat părul peste cap, ca să lase să iasă în afară aburii pe care capul îi trage din stomăcelele gingașe, având grijă să nu înfulece de la bun început ceea ce trebuie mîncat mai la urmă, pentru ca digestia să nu se usuce ori să nu se înmoaie. Credem noi cumva că omul acesta, ca să trăiască un veac întreg și mai bine de un sfert dintr-un altul, s-a hrănit tot timpul numai cu vinuri născute între șes și munte ? cu claponi și cu pești de apă curgătoare ori de mare, mirosind parfumuri arăbești și îmbrăcîndu-se în mătăsuri, petrecînd cu muzică, umplîndu-și ba inima de veselie, ba sufletul de glorie și bucurîndu-se de viață în iubire și în fericirea dorințelor ? Nu încape îndoială că a țopăit în sunetele unei pavane și a căzut în extaz în larma unei mici petreceri, pusă la cale ca să dea de dușcă două pahare de vin, cu pantofii cei noi în picioare și cămașa albă pe trup, în ciuda preastrălucitilor principi, a căror putere nu e în stare să-i facă pe aceștia din urmă să împlinească la număr zilele ce s-ar cuveni să le trăiască, necum ca în timpul acela, totuși prea lung, pe care-l trăiesc, să-i scape de suferințele trupești. Podagra și sfrenția, care-i fac să semene cu Laocoon, se bucură ca ei să nu mănînce, să nu doarmă și să nu facă dragoste : ce noroc pe capul lor ! Între timp, voi, medicii, pălăvrăgiți *quare* [1] și *quia* [2] că îmbrățișările Venerei *post prandium* [3] fac să te lovească damblaua !

Veneția, *4 august 1538*

[1] De ce, pentru ce (lat.).
[2] Pentru că, fiindcă (lat.).
[3] După prînz (lat.).

CDV

CĂTRE *MESSER* GIAMBATTISTA SALIS GRISONE

Este un vrednic discipol al lui Erasm, deși pare născut mai curînd pentru arme decît pentru cărți

Am primit, o, suflet strălucit, luminoasele și elegantele voastre scrieri. Să nu fiu întrebat dacă mi-au plăcut — deși e un lucru vrednic de crezare — atît fiindcă sînt deprins să prețuiesc asemenea lucruri, cît și fiindcă ele vin din partea unui discipol al acelui Erasm, care a lărgit fruntariile minții omenești și, imitîndu-se pe sine însuși, a rămas în amintirea oamenilor ca un singur exemplar al propriei lui ființe. Nu există nimeni care să-i stea alături, căci a fost un năvalnic izvor de vorbire, un adînc rîu de inteligență și o uriașă mare de scrieri : din pricina asta, meritele lui sînt atît de mari încît nici o prețuire nu poate fi de-ajuns pentru ele. Iar dacă se vrea cumva să se facă asemănare cu altceva care să-i semene, să fie evocată doctrina dumneavoastră, care se potrivește cu a lui ca două picături de apă scoase din același izvor. Nu încape îndoială că vă arătați a fi superior, vrednic și nobil în studierea artelor frumoase, și tocmai de aceea judecata cu totul deosebită a marchizului del Vasto v-a atras alături de el, cu o simbrie uluitoare. Căci se vede bine că sufletul vă este înclinat spre arme nu mai puțin ca spre litere, iar cine vă privește în față vă crede mai curînd ostaș decît învățat : iar veselia care vă luminează chipul nu pare nici ea de filozof, ca și alcătuirea trupului, de

altfel. Orice s-ar întîmpla, nu voi crede niciodată că veți îmbătrîni aplecat asupra cărților. Oricum ar fi, iată-mă la ordinele domniei-voastre, mulțumindu-vă pentru laudele pe care mi le adresați, fiindcă sînteți binevoitor și nu fiindcă aș merita cumva aceste laude datorită cine știe căror calități.

Veneția, *15 august 1538*

CUPRINS

COMEDIA CURȚILOR 5
SCRISORI 357

Lector : ELENA MURGU
Tehnoredactor : POMPILIU STATNAI

Bun de tipar 19.08.1974. Tiraj 15.110 ex. broşate.
Coli ed. 11,55. Coli tipar 9.

Tiparul executat sub comanda
nr. 40 370 la Combinatul Poligrafic
„Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1,
Bucureşti
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen 2026